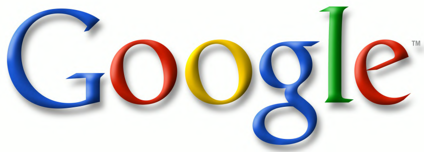
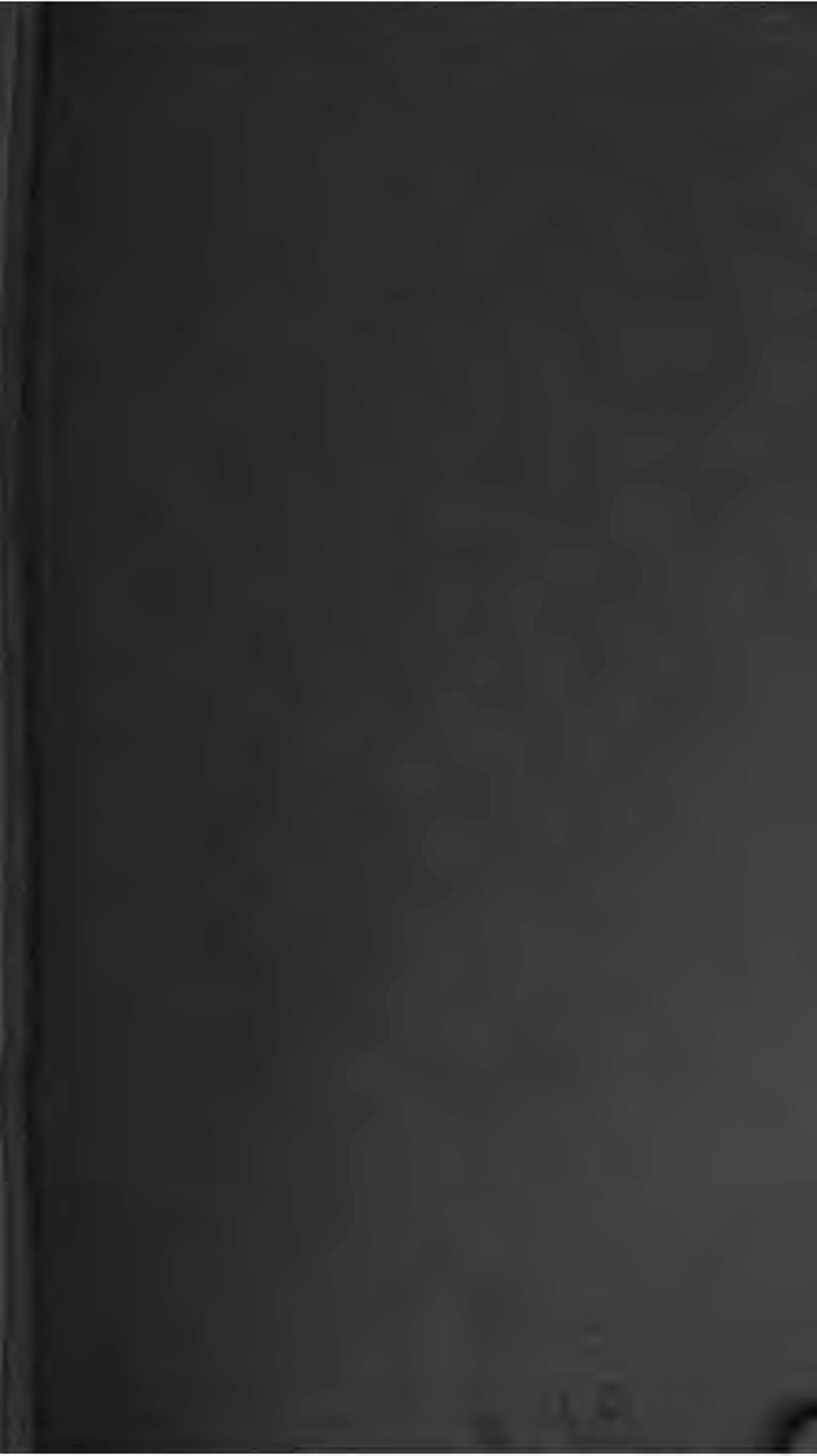

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06666555 9

GAB

337-213

VADERLANDSCH WOORDENBOEK

XXXV. DEEL.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK

XXXV. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

VIJF-EN-DERTIGSTE DEEL.

Zuil — Zyp.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXCVI.

BERIGT

VAN DEN

UITGEEVER.

Gij ontvangt hier, waarde Landgenooten, het laatste Deel des VADERLANDSCHEN WOORDENBOEKS; *een Werk, 't welk ik niet schroome, boven alle andere soortgelijke Verzamelingen, van de zijde van deszelfs* nuttigheid, *aan te prijzen bij de zodanigen, wier beoeffening, onder andere, werkzaam is omtrent de meest weetenswaardige bijzonderheden, het Land, waar in zij gebooren en opgevoed zijn, betreffende; een Werk, aan 't welk, om aan die belangrijke bedoelinge te kunnen beantwoorden, moeite noch kosten zijn gespaard. Bekend, en in veeler handen, zijn verscheiden Woordenboeken, met welke de Vaderlandsche Leezer met voordeel kan te*

raade gaan. Doch derzelver plan en uitvoering voldoet niet, op verre na, zo volkomen, als het onze, aan het gemelde oogmerk. Dat plan hieldt in, een berigt aangaande de meest merkwaardige voorvallen en bijzonderheden, van genoegzaam alle gewesten des bekenden aardbodems. Het natuurlijk gevolg daar van, is, dat de Vaderlandsche Leezer, dikmaals, eenen grooten reeks van Artikelen moet overstappen, voor dat hij van zijn zoeken de bedoelde voordeelen geniete. Hier, daarentegen, is hij, om zo te spreeken, altijd thuis. Bij ieder opslag valt hem in 't oog, een Gewest, Stad, Dorp, Persoon, en wat niet al meer? waar toe hij, in zijne hoedanigheid van Nederlander, in eene meer of min naauwe betrekking staat. Van hier ook dat de Verzamelaar zich steeds heeft toegelegd, om, zo veel doenlijk was, zich op volledigheid toe te leggen, en geene moeite te spaaren, om alles, wat hem weetens- en meldenswaardig scheen, met gepaste uitvoerigheid te plaatzen. Niet ongelukkig vleit hij zich, hier in geslaagd te zijn. Niet verwaand genoeg, intusschen, is hij om zich te verbeelden, dat, ginds en elders, geene gaapingen kunnen worden aangeweezen. In de over-

overtuiging van zijn onvermogen, om, zonder hulp van elders, alles te kunnen melden, wat verdient gemeld te worden, nodigde hij, meer dan ééns, zijne Landgenooten uit tot het mededeelen van ongedrukte opstellen, Persoonen, Geslagten, Steden en meer andere zaaken betreffende. Niet vrugtloos was die uitnodiging. Meer dan ééns wierdt daar aan voldaan, door het mededeelen van belangrijke Stukken, vooral onze Vaderlandsche Geslagten betreffende. Met dankbetuiging aan de geagte Zenders wordt die mededeeling hier openlijk erkend. Doch, veel ontbreekt 'er aan, dat de maate der mededeelinge zou vervuld zijn. Meer dan een bloot vermoeden is het, dat ginds en elders nog Aanteekeningen, Steden, Persoonen en Geslagten betreffende, berusten, met welker mededeeling aan het Algemeen een weezenlijke dienst zou geschieden, en die tevens tot de Volledigheid van ons Werk niet weinig zou bijdraagen. Daar het voorneemen is, bij wijze van naaleezing, een Bijvoegzel op dit Woordenboek te vervaardigen, worden, derhalven, alle bezitters van onuitgegeevene Stukken hier mede ernstig verzogt, dezelve ten spoedigste te zenden; kunnende dezelve van de

on-

ongeschondene teruggave der Oorspronklijke Papieren, indien dezelve verlangd worde, zich verzekerd houden. Met gelijken dank als deeze verlangde Stukken, zullen ook ontvangen worden de aanwijzingen van misstellingen, of van overgeslagene Artikelen, mids met een de bronnen, waar uit dezelve kunnen worden aangevuld, worden aangewezen. Van twee Provinciën, ontbreeken nog de belloofde Landkaarten. Te gelijk met de Bijvoegsels, zullen dezelve worden afgegeeven.

VADER-

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

ZUILEN en WESTBROEK. In het Eenëndertigste Deel van ons *Woordenboek*, ter bekwaame plaatze, van *Westbroek* verslag gedaan hebbende, bepaalen wij ons hier tot de eerstgenoemde Heerlijkheid. Zij ligt in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*, aan de Noordzijde van den Vegtstroom. Haare uitgestrektheid vinden wij begroot op vijfhonderdtwaalf Morgens en vierhonderdvijfëntwintig Roeden Lands. Nu omtrent driehonderdënvijftig jaaren geleeden, wierdt Heere FRANK VAN BORSSELEN, *Heer van Veere*, met deeze Heerlijkheid begiftigd, door den Bisschop van *Utrecht* en den Abt van *Oostbroek*, mids daar voor betaalende honderd Nobelen ééns, en eene jaarlijksche erkentenis van vier Ponden. Heere FRANK VAN BORSSELEN, zonder kinderen zijnde overleeden, kwam de Heerlijkheid *Zuilen*, volgens het regt van Erfopvolginge, aan zijne Zuster ELEONORA VAN BORSSELEN, gehuwd aan JAN VAN BUREN. Langs deezen weg kwam de Heerlijkheid in een ander Geslagt, te weeten, dat van *Kuilemburg*, naardien Heere JAN, laatst genoemd, geene andere kinderen dan eene Erfdogter naaliet, die van Heere GERRIT, *Heere van Kuilemburg*, de Echtgenoote was geworden. Wel haast verwisselde nu wederom de Heerlijkheid van Geslagt. Heere GERRIT hadt eenen Zoon, JASPER genaamd, welke, onder andere kinderen, eene Dogter verwekte, die met WILLEM, *Graave van Rennenberg*, trouwde. Deeze, op den elfden Julij des Jaars 1545,

op zijn Huis te *Zuilen*, zijnde overleeden, wierdt zijn Hart in de Kapel begraaven, maar zijn Lichaam te *Oostbroek*, en zijne Ingewanden te *Westbroek*. Naderhand, egter, gelijk wij, op het Artikel *het Dorp Zuilen*, nader zullen verhaalen, is zijn Lichaam derwaarts overgebragt. Door het vroeger overlijden van eenen Zoone des Graaven VAN RENNENBERG, kwam, bij diens afsterven, de Heerlijkheid *Zuilen* aan zijnen Kleinzoone JAN FRANÇOIS VAN RENNENBERG; die, om zijne kinderloosheid, dezelve naliet aan zijnen Neeve HERMAN, *Graave van Rennenberg*, Heere van *Aldenhorn*, en Proost van Sint Lambrechts Kerke te *Luik*, en van Oudmunster te *Utrecht*; welke deeze goederen overgedraagen heeft op JORIS LALAING, Vader van WILLEM LALAING, eerst n Graave van *Hoogstraten*; wiens Zoon, ANTHONIS VAN LALAING, alzo hij zelve, door vroeger overlijden, den tijd der Erfopvolginge niet beleefde, daar van de eigenaar wierdt; doch de Heerlijkheid eerlang verkogt aan KASPAR QUINGET. Ten verzoeke van deezen, en ten zijnen behoeve, als mede van zijne naakomelingen, wierdt de Huizing van *Zuilen*, met het Erf, groot omtrent drie Morgens, en nog twee Landhoeven, gelegen in de Heerlijkheid, in plaats van Erfpagt, door de Gedeputeerde Staaten des Lands van *Utrecht* tot een onversterflijk Erfleen verklaard: onder deeze voorwaarde, dat het Leen, in gevalle van versterf of vervreemdinge, verzogt zou moeten worden met een Voeder Rhijnschen wijn, inhoudende vier Aamen: als mede, dat de Remonstrant, voor de Redemtie, of het afkoopen van den Jaarlijkschen *Canon*, gaande uit de voornoemde Erfpagtgoederen, zijnde 's jaars negentien guldens en tien stuivers, in ééns zou betaalen de somme van tweeduizend guldens. KASPAR QUINGET, boven genoemd, verkogt de Heerlijkheid *Zuilen* aan ADAM VAN LOKHORST, *Heere van Akemade*. Deeze liet eene eenige Dogter naa, ELIZABETH VAN LOKHORST, die haaren Man, uit het Geslagt van REEDE VAN NEDERHORST, eene Dogter baarde, ANNA ELIZABETH, naa het overlijden van gemelden ADAM VAN LOKHORST, haaren Grootvader, *Vrouwe van Zuilen* geworden. Door haar huwelijk met HENDRIK JAKOB VAN TUYL VAN SEROOSKERKEN kwam de Heerlijkheid in dat aanzienlijk Geslagt,

slagt, welk dezelve gedurende een geruimen tijd heeft bezeeten.

Zie MATTHÆUS, *de Jure Gladii*; M. ALTING, *Notitia Germaniæ Inferioris*; *Historie van het Utrechtsch Bisdom*.

ZUILEN, (*Het Dorp*) een vermaaklijk Dorp, in de boven gemelde Heerlijkheid, aan de rechter zijde van de rivier de *Vegt* gelegen, ongeveer een uur gaans beneden de Stad *Utrecht*. Indien *Thule*, in eene Ouden Giftbrief vermeld, het hedendaagsche *Zuilen* zij, moet het Dorp, zo niet al vroeger, immers zedert het begin der Negende Eeuwe, een aanweezen gehad hebben. Van ouds stondt hier eene Kapel, met eene Vikarij, die ter begeevinge van den eigenaar der Heerlijkheid *Zuilen* stondt. In het voorgaande Artikel hebben wij verhaald, hoe het Lichaam des Graaven VAN RENNENBERG in de Kerk van het nabuurig Dorp *Oostbroek* wierdt begraaven. De Kerk van dit Dorp, in den Jaare 1580, zijnde afgebroken, wierdt het Lichaam, nevens de Graftombe, na de Kapel van *Zuilen* overgebragt. In het begin der naastvoorgaande Eeuwe wierdt de bovengemelde Kapel afgebroken, en, in de plaats van dezelve, ten dienste der Hervormden, eene nieuwe Kerk gebouwd, een klein, doch fraai gebouw, hebbende op den Voorgevel, na den Vegtkant gekeerd, een klein zeskantig Kloktorentje. Nogthans beriep men 'er geenen vasten Leeraar, maar wierdt, zints het Jaar 1620, tot in den Jaare 1652, nu en dan der Gemeente lees tot stigtinge voorgeleezen. In het laatstgemelde jaar, na dikmaals herhaald aanzoek, beriep men 'er eenen vasten Leeraar, HENDRIK TERMAN genaamd. Hij behoort onder de Klassis van *Amersfoort*. In den Jaare 1748 wierden in het Dorp en de Heerlijkheid, als mede in eene Streek Lands, *Zwezevenge* genaamd, aan de slinkerzijde van den Vegtstroom gelegen, en aan *Zuilen* onderhorig, in alles honderdzeventig Huizen geteld. Door zijne Tichelbakkerijen en Steenovens is *Zuilen* zeer vermaard. Een goed gedeelte der Ingezetenen heeft daar van zijn bestaan. — Het Dorp *Zuilen* is, om eene

eene bijzondere reden, merkwaardig, en heeft zich eenen naam verworven, die, onder den invloed der Verlichtinge deezer tegenwoordige dagen, na de uitrooijing van overoude, hoe zeer bij veelen geheiligde, vooroordeelen, met een reikhalzend verlangen uitzien. Wij hebben het oog op het afschaffen der bij de meesten voor hoogstnadeelig geschatte gewoonte, het begraaven der dooden onder dien zelfden grond, op welken de Christenen ter verheerlijkinge van den God des leevens openbaar verzamelen. *Zuilen*, voor zo veel ons bekend is, heeft, hier te Lande, het eerste voorbeeld gegeeven van het afschaffen dier wanvoeglijke gewoonte. Te weeten, naa lang beraad, gevolgd van eenpaarig besluit, wierdt, in den Jaare 1781, de Regeering der Plaatze te raade, om, onder goedkeuring der Edel Mogende Heeren Staaten des Lands van *Utrecht*, als mede van den Heere der Heerlijkheid, op eenen korten afstand buiten het Dorp, eene Begraafplaats aan te leggen, en, met bewilliging der Ingezetenen, zich te verbinden, alle Lijken, zonder uitzondering, niet meer in de Kerk, maar allen ter dier plaatze te begraaven. Niet alleen bij 's Lands Staaten, maar ook bij den Heere en de Vrouwe van *Zuilen*, vondt het verzoek een gunstig gehoor. De laatstgemelden deeden nog meer: zij verbonden zich niet slegts, om ten hunnen opzigte deeze loflijke gewoonte te zullen doen in agt neemen, maar zij weezen, daarenboven, een geschikten plek gronds aan, ten gemelden oogmerke bestemd, welken zij aan de bewindvoerders der Instellinge ten geschenke gaven. De begraafplaats ligt, op een kleinen afstand, een weinig ten Westen van het Dorp *Zuilen*, eenige Roeden van den gewoonen Rijdweg. De Begraafplaats is omringd met eenen steenen Muur. De toegang pronkt met eene fraaie Poort, welke tot gepast Opschrift draagt de Zinspreuk: WY LEEVEN OM TE STERVEN.

Zie BROUËRIUS, *Utrecht Verheerlijkt*; ALTING, *Notit. German. Inferior.*; *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken.*

ZUP-

ZUILEN, (*Het Huis te*) in het bovengemelde Dorp, omtrent een Snaphaanschoot ten Oosten van de Kerk der Plaatze gelegen, is zekerlijk een der oudste Gestigten in zijne soort, in deezen oord, gelijk uit deszelfs gedaante duidelijk genoeg kan worden afgeleid. Het onderwetsch Gebouw pronkt, naamelijk, met twee achtkantige Torens op de hoeken van den Agtergevel, en twee zeskantige Torens op de hoeken van den Voorgevel. De spitzen steeken boven het Dak van het Huis uit. Rondom ligt het Gebouw in breede en diepe Vijvers. Aan de voorzijde pronkt het met een ruimen Voorhof. De fraaie tuinen en beplantingen, agter het Huis, beslaan eene aanzienlijke uitgestrektheid. Van binnen ontmoet men een goed aantal Vertrekken, den luister van zijne vroegere en tegenwoordige bezitters waardig. In of omtrent het Jaar 1300 gestigt zijnde, wierdt het, in den Jaare 1536, door de Staaten des Lands van *Utrecht*, voor eene Riddermaatige Hofstad erkend. Meermaalen verscheenen de eigenaars wegens hetzelve ter Staatsvergaderinge van het Gewest.

Zie de gemelde Schrijvers.

ZUILENBURG, (*Het Huis te*) eene Riddermaatige Hofstad, in het Overkwartier des Stichts van *Utrecht*, nabij het Dorp *Overlangbroek*, ten Noordwesten van de Kerk van die Plaatze. Langen tijd was het de eigendom van het aloud Stichtsch Geslagt UIT DEN ECG. Het Gebouw is een mengelmoes van oud en nieuwerwetsch. De oorspronklijke gedaante is die van een vierkantig Steenen Huis. Hoewel het, in laateren tijde, door zijnen toenmaaligen eigenaar Jonkheer FREDERIK CHRISTIAAN RYNHARD, Baron *van Reede*, Graaf van *Athlone*, van nieuws is opgehaald, vertoonen 'er zich, egter, nog eenige oude steenen Muuren. In den Jaare 1536, het tijdstip der Riddermaatigheid van veele Huizen in het Sticht van *Utrecht*, wierdt ook het *Huis te Zuilenburg* tot die waardigheid verheven.

Zie *Tegenwoordige Staat van Utrecht*.

ZUILESTEIN, (*De Heerlijkheid*) gelegen in het Overkwartier des Stichts van *Utrecht*, een weinig ten Noorden van den Rhijn, bijkans op gelijken afſtand tusſchen de Steden *Rheenen* en *Wijk bij Duurſtede*. Zij draagt ook, zomtijds, den naam van *Leerſum*; onder welke benaaming wij, ter voegzaame plaatze in ons *Woordenboek*, daar van reeds een kort verſlag gedaan hebben; waarbij wij, egter, nu nog het volgende moeten voegen. Groote oneenigheden ontſtonden, in het voorſte gedeelte der naastverloopene Eeuwe, over deeze Heerlijkheid. ADELHEID VAN REEDE, Dogter van GODARD VAN REEDE, *Heere van Amerongen*, in den Jaare 1609, het Huis *Zuileſtein* verkogt hebbende, voor eene ſomme van tienduizend geldens, aan JOAN RENESSE VAN DER AA, Proost van *S. Jan te Utrecht*, verkreeg deeze vervolgens, in den Jaare 1613, dat gedeelte van de Heerlijkheid *Amerongen*, welk den Domproost behoorde, en vervolgens de Heerlijkheid van *Zuileſtein* uitmaakte, in erfpagt. Hier tegen verzette zich de Heer VAN AMERONGEN, beweerende, dat het Goed, als aan *Fideicommis* onderhevig, niet buiten zijn Geſlagt mogt vervreemd worden. Bij deezen twist kwam nog een andere, tusſchen de beide genoemde Heeren, over de paalen of grensſcheidingen der wederzijdſche Regtsgebieden. De Staaten des Lands van *Utrecht* bemoeiden zich met dit geſchil, en beteugelden het voor eenigen tijd. Doch het vuur was wel geſmoord, maar niet gebluscht. Met nieuwe woede begon het, van nieuws, te branden, zints aan den Heere VAN AMERONGEN het hooge Regtsgebied wederom in pandſchap was gegeeven. FREDRIK HENRIK, *Prins van Oranje en Nasſau*, Stadhouder van het Gewest, ziende, dat zonder zijne tusſchenkomst, de peis bezwaarlijk zou kunnen getroffen worden, ſtak zich eindelijk in de zaak, een middel hebbende uitgedagt, om aan dezelve een voegzaam einde te maaken. Na alvoorens de overhoop liggende partijen met elkander te hebben bevredigd, kogt hij de Heerlijkheid *Zuileſtein*, met alle derzelver onderhoorigheden. De Heeren Geëligeerden, uitmaakende het Eerſte Lid der Staatsvergaderinge des Lands van *Utrecht*; en de Ridderſchap, zijnde het tweede Lid, bekragtigden, in den Jaare 1630, dien

dien koop door hunne goedkeuring. 's Jaars daar aan volgende floot Prins FREDRIK HENRIK met den Heere VAN AMERONGEN een Verdrag, raakende de Landscheiding der beide Heerlijkheden *Zuilestein* en *Amerongen*, als mede wegens derzelver hoog, middelbaar en laag Regtsgebied, benevens den Impost van Cijs en Gruit. Ook dit Verdrag verworf den stempel en het gezag der bekragtiginge van hunne Edelmogenden; die, daarenboven, den Prinse ten gevalle, de Heerlijkheid *Zuilestein* met het hooge Regtsgebied beschonken. Hoewel dus alles tot genoegen zich scheen geschikt te hebben, vertoonde 'er zich eene nieuwe zwaarigheid, hoewel van eene gantsch andere natuur. Zo klein, en binnen zo enge paalen, was de Heerlijkheid *Zuilestein* beslooten, dat men 'er ter nauwer nood een genoegzaam aantal persoonen vondt, welke, tot de bediening van het regt, de noodige bevoegdheden en vereischten bezaten. Om in die ongelegenheid te voorzien, verzon de Prins een voegzaam hulpmiddel. Hij liet het oog vallen op de belendende Heerlijkheid *Leersum*, met oogmerk om dezelve met *Zuilestein* te vereenigen, en alzo het bovengemelde bezwaar uit den weg te ruimen. De Heerlijkheid *Leersum* was een eigendom der Staaten 's Lands van *Utrecht*, welke aldaar hoog, middelbaar en laag Regtsgebied oeffenden. Aan hun Edelmogenden liet derhalven FREDRIK HENRIK den voorslag doen, of dezelve genegen zijn zouden, voor eene voegzaame somme, door verkoop, de Heerlijkheid *Leersum* aan hem af te staan. Op dien voorslag wierdt eene volle Staatsvergadering belegd, tegen den vierentwintigsten Februarij des Jaars 1632, en, na eenige raadpleegingen, in dezelve besloten, „ in aanmerkinge van 's Prinsen groote verdiensten, aan zijne „ Hoogheid in vollen eigendom in geschenke op te draagen „ alle het Regtsgebied in *Leersum*, benevens de Thinsen, „ Pagthoenderen of Kapoenen, en den Erfpagt van den Wind „ en het Stroogeld"; omtrent negentien guldens hadt dit alles, jaarlijks, aan 's Lands Staaten opgebragt. Aldus en langs deezen weg wierden *Zuilen* en *Leersum* onder éénen Heer gebragt. Volgens Uitersten Wille van Prinse FREDRIK HENRIK, kwam, bij deszelfs overlijden, *Zuilestein* aan zijnen Natuurlij-

lijken Zoone FREDRIK VAN NASSAU, van welken wij, in een afzonderlijk Artikel, eenige bijzonderheden zullen mededeelen. WILLEM VAN NASSAU, Zoon van FREDRIK, door WILLEM DEN III, Koning van *Groot-Brittannie*, tot *Graaf van Rochefort* verheven, wierdt, naa zijns Vaders overlijden, Heer van *Zuilestein*. Naa zijn overlijden, voorgevallen op den twaalfden Julij des Jaars 1708, kwam zijn Zoon, WILLEM HENRIK VAN NASSAU, in het bezit daar van; doch hij genoot het slegts een korten tijd, naamelijk tot op den tweeden December des Jaars 1710, wanneer hij, door zijn overlijden, de Heerlijkheid naliet aan zijnen broeder FREDRIK VAN NASSAU, *Graave van Rochefort*, *Heere van Waijestein*. — Te zamen beslaan de beide Heerlijkheden eene uitgestrektheid van honderdachtënzeventig Morgens Lands. Bij de opneeming, in den Jaare 1748 gedaan, telde men 'er, in alles, zeventig Huizen.

Zie *Tegenwoordige Staat van Utrecht*; HALMA. *Woordenboek*.

ZUILESTEIN, (*Huis te*) gelegen in de straks vermelde Heerlijkheid, tusschen de Dorpen *Leersum* en *Amerongen*, is een der oudste adelijke Gestigten in deezen oord. De tijd, in welken het gebouwd wierdt, is ons niet gebleeken, maar alleenlijk, dat het, in de vroegste tijden, gelijk ook deszelfs naam genoegzaam aankondigt, een eigendom geweest is van het aanzienlijk en overoud Geslagt VAN ZUILEN. Naa het uitsterven der oorspronklijke bezitters, wierdt JAN VAN ZUILEN VAN NATEWISCH daar mede verlijd, op den zesëntwintigsten Februarij des Jaars 1465. Hem volgde, in de maand September des Jaars 1497, zijn Zoon WOUTER VAN ZUILEN VAN NATEWISCH; welke het, op den eenëndertigsten Maart des Jaars 1502, verkogt aan DIDERIK VAN BEEREWEERT. Tot in de maand Augustus des Jaars 1516 bleef hij daar van in 't bezit, wanneer hij, bij verkoop, den eigendom overdroeg op FREDERIK VAN SELDENACQ, des Heiligen Roomschen Rijks Erfkokenmeester. Van hem erfde het zijn broe-

broeder, JAN VAN SELDENACQ, van wien het overging op JAKOB VAN SELDENACQ. Thans kwam het *Huis te Zuilestein* in een ander Geslagt, naardien de laatstgenoemde eigenaar, op den negentienden November des Jaars 1549, hetzelve verkogt aan ERNST VAN NYENRODE, Ridder, van welken deszelfs Dogter, GEERTRUYD VAN NYENRODE, hetzelve heeft geërfd, in de maand October des Jaars 1558. Thans kwam het Huis in het Geslagt van *Amerongen*, door haar huwelijk met GODARD VAN REEDE, *Heer van Amerongen*, die het naliet aan zijne Dogter ADELHEID, gehuwd aan THOMAS MARCUS VAN WINGFELT. Wat 'er, zedert, door den verkoop aan JAN VAN RENESSE VAN DER AA, met opzigt tot het Dorp, is voorgevallen, hebben wij in het naastvoorgaande Artikel verhaald. — Het *Huis te Zuilestein*, in den Jaare 1536, toen het de eigendom was van FREDERIK VAN SELDENACQ, des Heiligen Roomschen Rijks Erfkokenmeester, door de Staaten des Lands van *Utrecht*, voor Riddermaatig verklaard, is een deftig Gestigt. Prins FREDRIK HENRIK heeft daar aanmerkelijke verbeteringen gemaakt, en bragt het in de gedaante, in welke het zich tegenwoordig vertoont. Rondom is het voorzien met Trapgevels, op ieder van welke een zittende Leeuw is geplaatst, die een Wapen vasthoudt. Tusschen de twee voorste Gevels rijst, van den grond af, een vierkantige Toren, acht of negen verdiepingen hoog, alle welke met Vensters of Raamen voorzien zijn. Van boven pronkt de Toren met een Bol, uit welken een Windwijzer uitsteekt. Ter wederzijden van den Trapgevel, op de zijden van het Huis, ziet men twee kleine Hangtorentjes, even als de groote Toren met Bollen of Knoppen gedekt. Aan den Ingang over den Brug staan twee spitse Torentjes, en aan het Voorplein een steenen Muur, langs welken eene Graft loopt. Voor 't overige zijn bij het Huis ruime en regelmaatige Plantaadjen aangelegd.

Zie MATTHÆUS, *de Jure Gladii*; HALMA, *Woordenboek*; *Tegenwoordige Staat van Utrecht*.

ZUILESTEIN, (FREDRIK VAN NASSAU, *Heer van*) was de vrugt van ongeoorlofden Minnehandel van FREDRIK HENRIK, Prinse van *Oranje en Nassau*, Stadhouder der Vereenigde Nederlanden; Prins, die, voor 't overige, met den naam van verscheiden goede hoedanigheden ten grave daalde, doch gewisselijk, in het oog der onbevooroordeelde Reden, den luister van dien roem deedt taanen, door deeze botviering aan den drang zijner driften. Den naam der Vrouwe, aan welke FREDRIK HENRIK de trouwe, aan zijne beminnelijke Echtgenoote gezworen, opofferde, vinden wij nergens vermeld, ook niet den tijd of de plaats der geboorte van het Prinslijk speelkind. Zijn Natuurlijke Vader, hem voor zijnen Zoon erkennende, liet toe, dat hij niet slegts zijnen Voornaam droeg, maar dat ook de naauwe betrekking, door den titel VAN NASSAU, algemeen waereldkundig wierdt. *Heer van Zuilestein* wierdt hij gebijnaamd, zints hij, na het overlijden van Prinse FREDRIK HENRIK, die Heerlijkheid bij erfenis hadt bekoomen. Van zijne vroege jeugd was hij in den Krijgsdienst opgetrokken; en bekleedde, ten tijde als zijn Vader stierf, den rang van Kolonel van een Regiment Voetknegten, in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden. Met behoud van dien rang en post, wierdt de Heer VAN ZUILESTEIN, in vervolg van tijd, aangesteld tot Gouverneur van den jongen Prinse VAN ORANJE, naderhand in 's Lands Geschiedenissen, onder den naam van WILLEM DEN III, wijd vermaard. Hij bekleedde dien post tot in den Jaare 1666. Thans, gelijk bekend is, beraamden de Staaten van *Holland* eenige schikkingen omtrent 's Prinsen opvoeding, meer geschikt om hem Vrijheid- en Vaderlandsgezinde begrippen in te boezemen. Geraaden vondt men het, uit dien hoofde, van den jonge Prinse te verwijderen, allen, die voor Engelschgezind te boek stonden. De Heer VAN ZUILESTEIN moet als zodanig bekend geweest zijn. Althans men ontnam hem zijne waardigheid als Gouverneur, welke vervolgens aan den Heere JOAN VAN GEND, *Heere van Oosterweede*, wierdt opgedraagen. Tot schadeloosstelling, voor deeze verlaating, bekwam ZUILESTEIN een Jaargeld van vierduizend guldens, voor den tijd van vijf jaaren, welke men

ro-

revende dat, zonder dit voorval, zijn post nog zoude hebben moeten duuren. Van tijd tot tijd nam hij deel in de Krijgsverrigtingen, ter plaatze alwaar 's Lands belang zijnen dienst vorderde. Want, hoewel bekend voor een ijvrig aankleever van het Huis, waar uit hij was gesproten, viel nimmer zijne Krijgsdapperheid in verdenking. In den Jaare 1672 diende ZUILESTEIN in het Leger van den Staat, onder zijnen Natuurlijken Neeve, Prinse WILLEM DEN III. In de maand October diens jaars, terwijl *Woerden* in de magt der Franschen was, waagde de Prins eenen aanslag tot ontzet van die Stad. De post aan de *Grevenbrugge*, tusschen de straks genoemde Stad en *Utrecht*, wierdt den Heere van ZUILESTEIN toebetrouwd. De *Franschen* kenden het gewigt van dien post, om dat dezelve hun den toevoer van manschap en krijgsnoodwendigheden van *Utrecht* afsneedt. Uit *Woerden* op denzelven eenen uitval doende, verdeedigde zich de Heer VAN ZUILESTEIN een geruimen tijd met Vaderlandsche dapperheid. Een einde aan dezelve maakte een vijandlijke kogel, welke hem dood ter aarde deedt vallen. *Grevenbrugge* viel straks daar op in de vijandelijke handen. De Franschen voerden het Lijk des gesneuvelden binnen *Woerden*, doch zonden het, eerlang, met teekenen van hoogagtinge voor 's Krijgsmans betoonde dapperheid, aan Prinse WILLEM DEN III, die zich thans op den post omtrent de *Nieuwerbrugge* hadt gelegerd. Het Lijk des Heeren VAN ZUILESTEIN wierdt, zedert, in zijne Heerlijkheid, staatelijk ter aarde besteld.

Zie COSTERUS, *Historisch Verhaal*; VALKENIER, *Verward Europa*.

ZUILESTEIN, (JOHAN VAN RENESSE VAN) was een dier moedige Regenten, welke harts genoeg bezaten om tegenstand te bieden aan Prinse MAURITS, ten tijde als deeze openlijk zijnen toeleg aankondigde, om 's Lands Vrijheid den hartader af te snijden. Naa verscheiden andere verrigtingen, welke bij de zulken, die het met het Vaderland wel meenden, geoordeeld wierden tegen de Vrijheid aan te loopen, hadt

hadt MAURITS, in de maand Mai des Jaars 1618, de Regeering te *Nymegen* veranderd, om dat dezelve, zints geruimen tijd, merkelijke genegenheid betoond hadt omtrent de Remonstranten, welke, zedert eenigen tijd, in die Stad, en wel voornaamlijk ook in het Kwartier van *Nymegen*, tot een aanzienlijk getal waren aangegroeid. Gelijke gesteldheid van zaaken, in andere Gewesten, met naame ook in de Stad *Utrecht*, maakte de gemoederen ongerust, en deedt hun aldaar eenen zelfden willekeurigen maatregel dugten. De Heer JOAN VAN RENESSE VAN ZUILESTEIN hadt thans, nevens den Heere JUSTUS VAN RYZENBURG, Heere van *Rijzenburg*, van wegen *Utrecht*, zitting in de Vergadering van de Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden in *'s Graavenhage*. Beide Afgevaardigden, eenerlei inzigt van zaaken hebbende, hadden het voorgevallene te *Nymegen* niet vernomen, of zij gaven deswegen, aan hunne Lastgeeveren, hunne bekommernis te kennen. In eenen Brief, door hen na *Utrecht* gezonden, en door beiden onderteekend, gaven zij duidelijk te verstaan, hoedanig zij over 's Prinsen gedrag oordeelden. De Regenten, te *Nymegen* van hunnen post ontslagen, noemde zij *geoppresseerde* of *verdrukte Heeren*, en *Vroomen*, *die men bij desfein* of *met opzet voorneemens was te verlaaten*. Voorts meldden zij, in den zelfden Brief, „ dat „ zijne Doorluchtigheid, *tegen reden* en *tot misnoegen van* „ *de goeden*, op den voorslag van die van *Nymegen*, ter „ Algemeene Staatsvergaderinge *was toegelaaten*." Zij voegden 'er eenige waarschuwingen nevens, naar hunne meening, berekend ter afwendinge van dreigende gevaaren. Naderhand, toen het gevaar niet meer dreigde, maar daadlijk drukte, zijnde Prins MAURITS in eigen persoon binnen *Utrecht* gekoomen, liet ZUILESTEIN zijne wooning in *'s Graavenhage* tot eene Vergaderplaats gebruiken van verscheiden Heeren, Stichtsche Grooten, om gezamentlijk te beraadslaagen, wat hun, in deezen neteligen toestand van zaaken, te doen stondt. Doch het gevolg deezer raadpleegingen was het zelfde, 't geen doorgaans wordt ondervonden, wanneer ongewapende welmeenendheid tegen gewapende heerschzucht overstaat. MAURITS schikte alles naar zijnen wil; ZUILESTEIN wierdt,

zedert, over zijne, dus genoemde, wederspannigheid, in regten betrokken, en mogt zich gelukkig agten, met verlies van ampten en waardigheden, althans zijn leeven te behouden.

Zie *Interrogatorien* VAN SUYLESTEYN, enz.

ZUILICHEM; (KONSTANTYN HUIGENS, *Heer van*) zie HUIGENS, (KONSTANTYN) *Heer van Zuilichem*, Deel Eenëntwintig van ons *Woordenboek*.

ZUNDERT, (*Groot*) dus genoemd, in onderscheiding van *Klein Zundert*, waar van wij vervolgens zullen spreeken, is een aanzienlijk Dorp, gelegen aan den gewoonen Rijdweg tusschen de Steden *Antwerpen* en *Breda*, in de Baronnie, en op den afstand van ongeveer drie uuren gaans, in het Zuidwesten, van de laatstgenoemde Stad. Hoewel hier zeer veele Roomschgezinden woonen, heeft men 'er tevens eene Kerk ten dienste der Hervormden; het is een vrij aanzienlijk Gebouw, pronkende met een hoogen spitzen Toren. De Leeraar, welke hier den predikdienst waarneemt, verrigt insgelijks dat werk in het nabuurig *Rijsbergen*: welke twee Dorpen, daarenboven, in het Burgerlijke, éénen Dingbank uitmaaken. Nu ruim vijftig jaaren geleeden, wierdt het getal der inwooneren van *Groot Zundert*, van beiderlei sexe, jongen en ouden, op tweeduizend driehonderd en tweeënvijftig begroot. — Een weinig buiten *Zundert* staat een Heerenhuis, *het Huis te Laar*, ook wel *het Hof*, genaamd. Het is een aanzienlijk Gebouw, van rondomme uit breede en wijde Grafien of Vijvers opgetrokken. Van wegen de menigte van Landerijen, bestaande uit Zaai- en Weilanden, Beemden en Bosschen, tot dit Huis behoorende, brengt het zijnen eigenaar aanzienlijke voordeelen op.

ZUNDERT, (*Klein*) in onderscheiding van het naastvoorgaande dus genoemd, ligt slegts op een kleinen afstand van *Groot Zundert*, omtrent een half uur gaans nader aan *Breda*. In vroegere dagen plagten hier veele Leden van den Her-

Hervormden Godsdienst te woonen; zij verrigtten hunnen openbaare Eerdienst in eene vrij ruime Kerk, welke met een fraaien Toren pronkt. Het Gestigt is nog in weezen, doch thans buiten gebruik, om dat de Gereformeerde Inwooners zijn uitgestorven.

ZURENDONK, een Dorp in de dus genoemde Meierij van 's *Hertogenbosch*, met de twee nabijgelegene Dorpen *Maarheeze*, of *Meerheeze*, en *Gastel*, te zamen uitmaakende de *Baronnie van Kraanendonk*. Oudheid- en Taalkundigen willen, dat de uitgang *Donk*, in welken de naamen van verscheiden Plaatzen in de Meierij eindigen, zo veel te kennen geeft als hoog verhevene plaatzen in laage of broekagtige Landen. De Baronnie van *Kraanendonk* behoorde, weleer, aan WILLEM DEN III, Stadhouder der Vereenigde Nederlanden en Koning van *Groot-Brittannie*. Naa deszelfs overlijden, en bij de verdeeling zijner naagelaatene goederen, tusschen den Koning van Pruissen en JOAN WILLEM FRISO, *Prins van Oranje en Nassau*, Stadhouder van *Friesland en Groningen*, viel de Baronnie van *Kraanendonk* den laatstgemelden te beurt. Tot op de jongste Omwenteling is dat erfdeel, benevens veele andere goederen van gemelde zijne Koninklijke Majesteit, in het Huis van *Oranje en Nassau* gebleeven. *Zurendonk*, ongeveer vijf uuren gaans ten Noordwesten van *Helmond* gelegen, is een middelmaatig Dorp. Men heeft 'er eene Gereformeerde Kerk, die niet zeer groot is, doch met een tamelijk hoogen spitsen Toren pronkt. De Leeraar, welke hier den gewijden dienst waarneemt, bedient insgelijks de Hervormde Gemeente te *Maarheeze*, een half uur gaans in het Zuidoosten van daar gelegen. Hij is Lid der Klassis van *Peel- en Kempeland*.

ZUTFEN, (*Het Graafschap*) heden ten dage meer algemeen onder den naam van *Kwartier van Zutfen* bekend, thans uitmaakende een gedeelte der Provincie van *Gelderland*, grenst ten Oosten aan het Bisdom van *Munster*, ten Noor-

Noorden aan de Provincie *Overijssel*; ten Westen aan het Kwartier van de *Veluwe*, of meer eigenlijk aan de Rivier de *Tijel*, welke hier tot eene grensscheiding verstrekt, en eindelijk ten Zuiden aan *Kleefsland*. De geleerde ALTING, nevens veele anderen, den naam deezes Graafschaps of Kwartiers *Zutfeen* spellende, is van oordeel dat de oorspoong of reden der benaaminge moet gezogt worden in de *Veenen*, ten *Zuiden* van dit Landschap gelegen. *Zuidveen* of *Zuidfeen* zou dus de oorspronklijke spelding weezen.

Vroeger, dan in de Negende Eeuwe, ontmoet men, aangaande *Zutfen*, onder den titel van Graafschap, geen gewag bij de aloude Schrijvers. Ongegrond, intusschen, is het, dat de vroegste vermelding tot na het midden dier Eeuwe zou moeten worden te rug geschoven. Immers vindt men, op het Jaar 810, onder den titel van *Graave van Zutfen*, zekeren WICHARD, of, gelijk anderen hem noemen, WICHMAN vermeld, die uit den Huize van *Saxen* afkomstig was. Drieëntwintig jaaren laater koomt ons voor, 't zij een Zoon of ander bloedverwant, onder den zelfden titel, REINIER, die, 't zij onmiddelijk, of door tusschenkomst van anderen, wierdt opgevolgd van zekere ADELHEID, Graavinne van *Zutfen*, welke, in den Jaare 856, met ROBERT, Heere van *Heusden*, in den echten staat zich liet verbinden. Zints dien tijd, tot in den Jaare 1076, zijn de berigten, wegens de erfopvolging der Graaven van *Zutfen*, zeer gebrekkig. De laatste, welke dien afzonderlijken titel voerde, was GEERLAK. In het gemelde jaar de zijde des Bisschops van *Utrecht* tegen Graaf DIRK van *Holland* volgende, f[illegible]avelde hij in het beleg van *Tisselmonde*. Hij liet geene kinderen na. Het Graafschap kwam diensvolgens aan zijnen halven Broeder GERARD, Zoone van OTTO DEN I, Graave van *Gelder*. Zints dien tijd zijn de Graaven van *Gelder* altoos ook te gelijk regeerende Graaven van *Zutfen* geweest. Weshalven, wanneer men, in vervolg van tijd, in 's Lands Geschiedenissen, Edelen aantreft, die zich *Graaven van Zutfen* noemden, door dezelve geene anderen, dan afstammelingen van het aloude Huis van *Zutfen*, maar geenzins regeerende Graaven van dat Landschap, moeten verstaan worden. De ongeluk-

kige

lige ARNOUD, Hertog van *Gelder*, om zich tegen zijnen wederspannigen Zoon ADOLF te handhaaven, verpande, in den Jaare 1472, nevens het Hertogdom *Gelder*, het Graafschap *Zutfen*, aan KAREL, Hertog van *Bourgondie*, bij eene overeenkomst, op den dertigsten December des gemelden jaars, te *Brugge* gesllooten. Volgens de voorwaarden, daar bij getroffen en gesloten, zouden *Gelder en Zutfen*, voor driemaalhonderdduizend Rhijnsche guldens, aan den gemelden Hertogen KAREL VAN BOURGONDIE worden afgestaan, om dezelve in pandschap, naar Duitsche Regten, te bezitten; mids dat gemelde Hertogdom *Gelder* en Graafschap *Zutfen*, door het te rug betaalen van de genoemde somme, en van de onkosten, daar op gevallen, door gemelden Hertog KAREL VAN BOURGONDIE, in en ten behoeve van deeze Landschappen gemaakt, ten allen tijde wederom zouden kunnen ingelost worden.

Hertog KAREL VAN BOURGONDIE, Pandelgenaar van het Graafschap *Zutfen*, niet lang naa deeze overeenkomst zijnde overleeden, beschreeven de *Gelderschen* eenen Landdag te *Nymegen*. Hier namen zij het besluit, het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutfen* op te draagen aan ADOLF VAN EGMOND, den bovengenoemden Zoone van wijlen Hertog ARNOUD VAN GELDER. Doch deeze opdragt hadt geenen voortgang, uit hoofde van het spoedig overlijden des benoemden Hertogs en Graafs. Hij liet twee onmondige kinderen na, eenen Zoon en eene Dogter, KAREL en PHILIPPA genaamd. Over deeze besllooten zij, de Voogdij aan ADOLFS Zuster, KATHARINA, op te draagen; die straks daar op, om bescherming voor haar zelve en haaren Neef en Nicht, tegen den Bourgondischen Aanhang, bij LODEWYK DEN XI, Koning van *Frankrijk*, aanhieldt. Daarenboven, deedt zij ernstig aanzoek bij de Hertogin MARIA, Dogter van Hertoge KAREL VAN BOURGONDIE, en haaren Gemaal, MAXIMILIAAN VAN OOSTENRYK, dat de kinderen van haaren Broeder ADOLF, die te *Gend* in bewaaring wierden gehouden, haar mogten te rug gezonden worden. Doch de Hertog hadt hier geene ooren na; 't welk de Staaten des Graafschaps *Zutfen* dermaate van hem en de Bourgondische heerschappij vervreemde,

de, dat zij te raade wierden, in de Maand Augustus des Jaars 1478, het Graafschap te verpanden aan HENDRIK VAN ZWARTSENBURG, *Bisschop van Munster*, voor eene somme van zestienduizend Rhijnsche Guldens: onder beding, dat hij het Graafschap aan de regte en wettige Erfgenaamen wederom zoude inruimen, zo ras zij hem de betaalde pandpanningen wederom zouden te rug gegeeven hebben.

Tot een twistappel, tusschen twee magtige Vorsten, verstrekte het Graafschap *Zutfen*, nevens het Hertogdom *Gelder*, in den Jaare 1542. De geschilvoerende partijen waren Keizer KAREL DE V en WILLEM, *Hertog van Kleeve en Gulik*. Niet met den degen, maar met de pen, wierdt deeze twist gevoerd. Reeds zedert het Jaar 1539 hadt Hertog WILLEM zijn regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutfen* staande gehouden, en aan de Rijksvorsten zijne schriftlijke verdeediging van zijnen eigendom toegezonden. Gedeeltelijk bouwde hij zijn regt op zekere overeenkomst, door hem, in den voorgaanden Jaare 1538, met Hertog KAREL VAN GELDER en Graave van *Zutfen* en 's Lands Staaten, getroffen. Inzonderheid, egter, voerde hij, ter verdeediginge van zijne eigen aanspraak en eigendom, aan, zijne afkomst uit Vorsten, die, zints eenen zeer langen reeks van jaaren, wettige Heeren van *Gelder* en *Zutfen* geweest, en als zodanig, door 's Lands Staaten en Ingezetenen, waren erkend geworden. Naa het overlijden van REINOUD DEN IV, Hertog van *Gelder*, was, naar zijne meening, volgens de natuurlijke opvolging, het Hertogdom, en dus ook het Graafschap *Zutfen*, vervallen aan ADOLF, Hertog van *Berg*, wiens Grootvader, van Vaders zijde, een broeder van WILLEM, Vader van REINOUD, geweest was. Ook was ADOLF, door Keizer SIGISMUND, met het Hertogdom verlijd geweest. Doch ARNOUD VAN EGMOND, wiens Grootmoeder, van Moeders zijde, eene Zuster van Hertoge REINOUD zelven geweest was, was, dit niettegenstaande, meester van het Hertogdom en Graafschap gebleeven. ADOLF, zonder kinderen zijnde overleeden, hadt, benevens alle zijne overige Heerlijkheden, daarenboven ook zijn regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutfen* nagelaaten aan zijne Broeders Zoone,

GERARD. Keizer FREDRIK hadt deeze erfmaaking bekragtigd; als zijnde de aangestelde erfgenaam, door zijne Keizerlijke Majesteit, met deeze twee Vorstendommen verlijd geworden: gelijk dan ook vervolgens gemelde Hertog GERARD het regt op die Vorstendommen aan zijnen Zoone, WILLEM, hadt nagelaaten. De laatstgenoemde, Hertog WILLEM, hadt ter Gemaalinne genomen SIBILLA VAN BRANDENBURG, en bij dezelve eene Dogter verwekt, MARIA genaamd; die vervolgens de Moeder was geworden van den tegenwoordigen Hertoge van *Kleeve* en *Gulik*, aan welken zij al haar regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutfen* hadt afgestaan. — Zodanig was het hoofdbeloop der bewijsredenen, welke Hertog WILLEM, ter zijner verdeediginge, aanvoerde; terwijl hij, evenwel, op den gemelden overdragt, door zijne Moeder op hem gedaan, voornaamlijk zijn regt op de beide Landschappen bouwde.

Keizer KAREL DE V, akoos van heerschzucht brandende, en door papieren wapenen zich geen ondersteld regt willende laaten ontneemen, 't welk hij niet zou geschroomd hebben, met staal te verdeedigen, verzuimde niet, om voor als nog op gelijke wijze als zijn tegenstreever voor zijnen eisch en aanspraak in de bres te springen. Om zijnen slag te zekerder te neemen, bediende hij zich van de pen van den vermaarden *Frieschen* Staatsman, VIGLIUS AB AYTTA VAN ZUICHEM. In den tijd van twee dagen stelde deeze een uitvoerig Geschrift, 't welk, vervolgens, in den Jaare 1541, op den Rijksdag te *Regensburg*, wierdt ingeleverd. 't Lust ons, tot volledigheid der Historie, den hoofdinhoud ook van dat Geschrift hier in te lasschen. Keizer KAREL, of liever diens penvoerder VIGLIUS, merkte, onder meer andere bijzonderheden, aan, dat ARNOUD VAN EGMOND, aan Hertoge REINOUDEN IV nader in den bloede bestaan hebbende, en, diensvolgens, ook van hem nadere Erfgenaam geweest zijnde, dan Hertog ADOLF VAN BERG, gevolglijk ook hem met regt in het Hertogdom en Graafschap was opgevolgd; — dat Hertog KAREL VAN BOURGONDIE, in den Jaare 1472, ARNOUD VAN EGMOND het regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutfen* afgekogt, en zelfs, in het volgende jaar, aan

GERARD, Graave van *Gulik*, voor den afstand van 't geen hij op deeze Heerlijkheden meende te eischen te hebben, eene goede somme gelds betaald hadt; — dat deeze afstand, door GERARDS Zoonen, WILLEM en ADOLF, en vervolgens ook door Keizer FREDRIK, bekragtigd geworden was, en dat MARIA, des Keizers Grootmoeder, en PHILIPS, des Keizers Vader, zedert, met het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutfen* waren verlijd geworden; — dat KAREL VAN EGMOND, midlerwijl, zich van deeze Heerlijkheden hebbende meester gemaakt, nogthans, eerst te *Gorinchem*, en vervolgens te *Graave*, met den Keizer overeengekomen was, dat dezelve Heerlijkheden, in gevalle hij zonder wettige erfgenaamen mogt koomen te overlijden, aan den Keizer zouden koomen; — dat, eindelijk, noch GERARDS Zoon, WILLEM, noch WILLEMS Dogter, MARIA, noch derzelver Echtgenoot, JAN VAN KLEEVE, Vader en Moeder van den tegenwoordigen Hertog van *Gulik* en *Kleeve*, naa GERARDS afstand, geduurende een tijdverloop van meer dan zestig jaaren, in 't geheel geene aanspraak op *Gelder* en *Zutfen* gemaakt, en zelfs nagelaaten hadden, de titels deezer Heerlijkheden te voeren. De zaakvoerder van KAREL DEN V besloot uit alle deeze bewijzen, dat 's Keizers regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutfen*, als gegrond en aan geene regtmaatige tegenspraake onderhevig, moest erkend worden. Het voeren van den penneſtrijd nam hier mede nog geen einde. De Hertog van *Gulik* en *Kleeve* nogmaals het woord voerende, liet een tweede Geschrift vervaardigen, waarin hij des Keizers bewijzen tragtte te ontzenuwen, en 't welk hij insgelijks des Rijksvorsten deedt ter hand stellen. Hij erkende, in zijn Geschrift, den afstand, door GERARD, Graave van *Gulik*, aan Hertoge KAREL VAN BOURGONDIE, ten opzigte van het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutfen*, gedaan; doch hij beweerde met een, dat deeze afstand was geschied op de uitdruklijke voorwaarde, dat het Huis van *Bourgondie* hem tegen de Heeren VAN EGMOND zoude beschermen: voor zo veel, intusschen, deeze voorwaarde niet was naagekoomen, besloot Hertog WILLEM daaruit, dat de afstand van geene waarde, en dus als in 't geheel niet ge-

geschied, moest gerekend worden. — Om dit tegenschrijven te wederleggen, merkte VIGLIUS, in naame van zijnen Keizerlijken Meester, in een tegenvertoog, aan, dat Graaf GERARD VAN GULIK de penningen, voor den afstand van *Gelder* en *Zutfen*, hem beloofd, met 'er daad hadt ontvangen, doch dat zo min als hij zelve, zijne Opvolgers, den Keizer noch deszelfs Voorzaaten, uit hoofde van deezen afstand, immer om bescherming tegen de Hertogen van *Gelder*, uit den Huize van EGMOND, verzogt hadden.

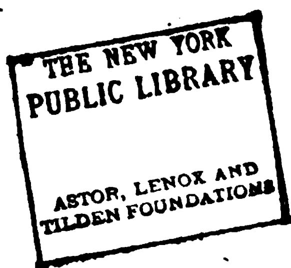
Van geene baate, intusschen, was al dit over- en wederschrijven. De Rijksvorsten, 't zij om dat ze in het geschil geen behoorlijk doorzigt hadden, en alzo zich onmagtig bevonden om de wettigheid van den eisch van wederzijden te beoordeelen, 't zij om dat ze de Keizerlijke ongenade vreesden, indien zij zich voor Hertog WILLEM verklaarden: zeker is het, dat de zaak, op den Rijksdag, eerst sleepende wierdt gehouden, en vervolgens aan den spijker gehangen. Nogthans hadt Keizer KAREL zijn hart op *Gelderland* gesteld, en beschouwde hij de bemagtiging daar van als een stuk voor hem van de hoogste aangelegenheid. Een magtig Leger verzamelde hij, dienvolgens, om met de wapenen Hertog WILLEM te noodzaaken tot eene overgave, tot welke zijne schriftlijke Vertoogen, tot nog toe, ongenoegzaam gebleeken waren. Te meer besloot Keizer KAREL tot dien strengen maatregel, om dat Hertog WILLEM, hangende den bovengemelden penneстrijd, tegen hem eenige vijandlijke verbintenissen hadt aangegaan.

Voorspoedig slaagde Keizer KAREL in zijne Krijgsverrigtingen, en bragt hij Hertog WILLEM, binnen korten tijd, in zulk eene engte, dat hij, vreezende, behalven het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutfen*, ook zijn Hertogdom *Gulik* te zullen verliezen, geraaden vondt, zich te onderwerpen. Met zijn Leger bevondt zich thans Keizer KAREL DE V voor *Venlo*. Derwaarts begaf zich dan de Hertog; als een overwonnene viel hij zijner Keizerlijke Majesteit te voet, bekende zijne misdaad in het bieden van tegenstand aan het doorluchtig hoofd des Keizerrijks, en smeekte om genade. Dit viel voor in den afloop des Jaars 1543. Op den zeven-

den

HERTOG WILLEM, VALT KEIJZER KAREL V. TE VOET, EN STAAT ZIJN HERTOGDOM GELDER EN GRAAFSCHAP ZUTFEN AAN HEM AF.

den September flooten zij een onderling Verdrag, waarbij, onder andere, Hertog WILLEM van zijn Regt op het Hertogdom *Gelder* en het Graaffchap *Zutfen*, voor altoos, afftand deedt, ten behoeve des Keizers.

Weinige dagen, naa dat dit Verdrag was geflooten, kwamen de Staaten van *Gelder* en *Zutfen* den Keizer, in zijne Tent voor *Venlo*, hulde doen. Van zijnen kant bevestigde de Keizer hunne Regten en Privilegien, beloovende, geene Ampten te zullen geeven dan aan bekwaame lieden, die 's Lands taal fpreeken konden, en in eigen perfoon de Ampten bedienden. In 't bijzonder verbondt hij zich, geenen Stadhouder over *Gelder* en *Zutfen* te zullen ftellen, dan die 's Lands taale kundig was. Daarenboven beloofde de Keizer, de Landen met geene fchattingen te zullen bezwaaren, dan in welke Baanerheeren, Ridderfchapen en Steden deugdelijk en naar oude gewoonte zouden bewilligd hebben. Zijne Keizerlijke Majefteit bekragtigde, in het volgende jaar, alle deeze punten, bij Opene Brieven, gedagteekend te *Spiers*, op den tweeëntwintigften van April. Aldus kwam Keizer KAREL DE V, naa een langduurigen Oorlog, aan het gerust bezit van het Hertogdom *Gelder* en het Graaffchap *Zutfen*, de laatften in de thans genoemde zeven vereenigde Gewesten, welke zijner uitgeftrekte heerfchappije onderdaanig wierden. Reeds kort naa de bemagtiging hadt Keizer KAREL, tot Stadhouder over het Hertogdom en Graaffchap, aangefteld RENÉ VAN CHALONS, *Prins van Oranje*, die reeds over de Provincie van *Holland* die zelfde waardigheid bekleedde. In 's Keizers naam ontving hij de gewoone hulde.

Tot in den Jaare 1572 bleef het Graaffchap *Zutfen* met de Spaanfche heerfchappij vereenigd. Door den Graaf VAN DEN BERGE wierdt het daar van afgetrokken, en tot de zijde der Staaten overgebragt. Voor eenen tijd wierdt het, zedert, wel afvallig; doch van nieuws tot onderwerping zijnde genoodzaakt, nam het, in den Jaare 1579, deel in de Utrechtfche Unie, en is, van dien tijd af, een Lid gebleeven van het Bondgenootfchap der Vereenigde Gewesten.

Niettegenftaande deeze inlijving, deedt 'er zich, van tijd tot tijd, een en ander op, die zich den eigendom van het Graaf-

Graafschap *Zutfen* aanmatigde. Het waren de afstammelingen van den in 's Lands Geschiedenissen zo vermaarden LAMORAAL, *Graave van Egmond*, in den Jaare 1568, te *Brussel*, door het Zwaard des Scherpregters gesneuveld, welke deeze aanspraak maakten. KAREL, Zoon van den onthalsden Graave, hadt, eenigen tijd naa zijns ongelukkigen Vaders aflijvigheid, in *Holland* eenige vrugtlooze poogingen aangewend om herstel in de Voorouderlijke bezittingen. KARELS Zoon, LODEWYK, hadt zijnen eisch op het Graafschap *Zutfen* op de *Munsterſche* Vredehandeling ingebragt. Al vroeger hadt hij den titel van Hertog van *Gelder* en Graave van *Zutfen* aangenomen, en was, tot het afleggen van denzelven vergeefs vermaand zijnde, gebannen uit de Staaten des Konings van *Spanje*. PHILIPS, Zoon van LODEWYK, hadt, met even ongelukkigen uitslag als zijn Vader op de *Munsterſche*, zijne belangen ingebragt op de *Nymeegſche* Vredehandeling.

In weerwil van dit alles kwam een telg van het doorluchtig Geslagt, met den dikmaals ontzegden eisch, van nieuws, ter baane. Deeze was PROKOPIUS FRANÇOIS, *Graaf van Egmond*, Zoon van den laatstgenoemden. De *Rijswijkſche Vredehandeling* was het tooneel, alwaar hij zijne zaak bepleitte. Behalven andere Heerlijkheden, op welke hij aanspraak maakte, zie hier hoe de tegenwoordige Graaf VAN EGMOND zijn regt op het Graafschap *Zutfen* zogt te bepleiten. Hij vertoonde, dat JAN DE I, Graaf van *Egmond*, gehuwd geweest was met MARIA, Dogter van JAN, Heere van *Arkel*, en van JOANNA VAN GELDER, die eene Dogter was van WILLEM, Hertoge van *Gulik*, en van MARIA, Dogter van REINOUD, Hertog van *Gelder* en Graave van *Zutfen*, en van SOFIA, Erfdogter van *Mechelen*; — dat JOANNA VAN GELDER twee Broeders hadt gehad, WILLEM en REINOUD, die beide, de een naa den anderen, Hertogen van *Gulik* en Graaven van *Zutfen* geweest, doch zonder kinderen overleeden waren; —— dat, naa derzelver aflijvigheid, hunne nalaatenschap was verdeeld geworden onder de naakomelingen van JOANNA VAN GELDER, zijnde twee Zoonen van haare Dogter MARIA, ARNOUD en WILLEM VAN EGMOND, die beiden, door Keizer SIGISMUND, met het Graafschap *Zutfen* wa-

waren verlijd geworden; onder beding dat de laatfte deeze Heerlijkheid niet eerder zoude bezitten, dan naadat zijn Broeder zonder kinderen zou overleeden zijn; — dat ARNOUD, zijne Heerlijkheden verpand hebbende aan KAREL, Hertoge van *Bourgondie*, overleeden was, zonder de pandpenningen volkomen ontvangen te hebben, terwijl, evenwel, Hertog KAREL zich meester hadt gemaakt van het Graaffchap *Zutfen*; — dat ADOLF, Zoon van ARNOUD, kort hiernaa geftorven zijnde, diens Zoon, KAREL, door de Staaten, tot Graaf van *Zutfen* beroepen zijnde, overleeden was, zonder kinderen na te laaten; — dat bij zijnen dood, het Regt, welk hij op zijns Vaders nalaatenfchap gehad hadt, vervallen was op de affitammelingen van zijnen Oud-Oom, WILLEM, die, te gelijk met ARNOUD, KARELS Grootvader, met het Hertogdom *Gelder* en het Graaffchap *Zutfen* was verlijd geworden; — dat een dier affitammelingen, en wel de regte, was, de onthalsde LAMORAAL, *Graaf van Egmond*, van welken de tegenwoordige Graaf VAN EGMOND in eene rechte linie affiamde: als zijnde de gemelde LAMORAAL geweest een Agter-Kleinzoon, van WILLEM, den Broeder van ARNOUD VAN EGMOND; — dat ingevalle men mogt van oordeel zijn, dat ADOLF VAN EGMOND, door zijnen Vader onterfd geweest zijnde, zijn Zoon KAREL geen Regt op de Voorvaderlijke Goederen konde hebben, men dan moest toeftemmen, dat dezelve ZO veel eerder op WILLEM VAN EGMOND vervallen geweest waren; — dat de Koningen van *Spanje*, als Opvolgers der Hertogen VAN BOURGONDIE, geen Regt altoos konden hebben op het Hertogdom *Gelder* en het Graaffchap *Zutfen*, om reden dat de Pandpenningen niet ten vollen betaald waren geworden, en om dat het gedeelte der bedongene fommen, 't welk onbetaald was gebleeven, daar bij gerekend zijnde de Renten, tot heden toe daar op geloopen, zeer veel meer dan het betaalde gedeelte bedroeg; — dat, eindelijk, de Staaten van *Gelder* en *Zutfen* 'er even weinig Regt op hadden, om reden dat dezelven geen grooter Regt hadden kunnen verkrijgen, dan PHILIPS DE IV, Koning van *Spanje*, hun hadt kunnen affiaan.

Op dit Vertoog, welks kragt, naar het oordeel van alle des kundigen, zeer ligt konde ontzenuwd worden, wierdt eenigen tijd gezweegen. In den Jaare 1698 vonden, eindelijk, de Staaten des Landschaps geraaden, door het Hof des Vorstendoms *Geldar* en des Graafschaps *Zutfen*, een Tegen-Protest te doen in 't licht geeven. Het geschrift was geteekend den dertigsten Januarij des gemelden jaars. Deszelfs hoofdzaaklijke inhoud kwam hierop neder „ Dat zekere „ GHILLET, zich noemende Gelastigde van den Graave VAN „ EGMOND, eene Verklaaring en Protest hadt ingeleverd, „ vervattende eenen ongegronden Eisch op het Hertogdom „ *Gelder* en het Graafschap *Zutfen*, zonder dat de gemelde „ GHILLET, op de *Rijswijksche* Bijeenkomst, erkend geweest „ was, en zonder dat zij ook wisten, dat 'er, van zulk „ eenen Eisch, eenig gewag was gemaakt in de *Munster-* „ *sche* en *Nymeegsche* Verdragen; — dat zij, hierom, de „ overgelerde Verklaaring en Protest nietig en van onwaarde „ verklaarden, uit den naam der Staaten van *Gelder* en *Zut-* „ *fen*, zonder dat zij, voor tegenwoordig, konden goedvin- „ den, de redenen te wederleggen, die in de Verklaaring „ vervat waren: welke Verklaaring, daarenboven, eene op- „ eenstapeling van misslagen, zo ten opzigte van het Regt, „ als van de Gebeurde Zaaken, gelijk ook eene menigte „ van handtastelijke onwaarheden, behelsde."

Van eenige merkwaardige voorvallen, in de eenige jongst-verloopene jaaren, het Graafschap *Zutfen* bijzonderlijk betreffende, zullen wij nu nog een beknopt verslag mededeelen. Eene zwaare Overstrooming, in den Jaare 1754 voorgevallen, veroorzaakte ginds en elders, in het Graafschap, groote schade. De oorzaak hier van was, het opzwellen tot eene ongewoone hoogte van het Riviertje *de Berkel*, 't welk uit *Munsterland* vloeiende, zich binnen de Stad *Zutfen*, door het zogenaamde *Broekierter*, in den *IJsel* plagt te ontlasten, doch welke laatstgemelde Rivier thans tot eene ongewoone hoogte zijnde opgezet, niet meer waters konde bergen. De omliggende Landen rondom de Stad vertoonden als eene opene zee. In de Heerlijkheid *Borkelo* waren opgezetenen, wier Huizen, voorheen, altoos voor Waternood beveiligd

ge-

geweest waren, in de droevige noodzaaklijkheid, elders een goed heenkomen te zoeken. Op sommigen plaatzen ftonden de Huizen tot aan de daken onder het water. In den Berkeldijk ontftonden twee Doorbraaken. Hier door wierdt de toegang van het platte Land na de Stad *Zutfen*, door alle de Poorten, ééne uitgezonderd, afgefneeden. Binnen de Stad klom het water tot zulk eene hoogte, dat niet alleen alle de Kelders vol liepen, maar ook de laage plaatzen en ftraaten overftroomd wierden. Zelf was eene der Kerken, voor eenigen tijd, onbruikbaar geworden. — Diergelijk een Ramp trof, van nieuws, dit Graaffchap, in den Jaare 1764. Twee Doorbraaken in den Kanonsdijk jaagden het water tot zulk eene hoogte op, dat het gantfche Landfchap bijkans zich als eene baare Zee vertoonde. — Van aangenaamer vermeldinge is de werkzaamheid, vooral zedert de laatfte groote veertig jaaren, in het Graaffchap *Zutfen* aangevangen of voortgezet. Behalven de Yzergieterijen, in de Provincie *Gelderland* en elders niet ongemeen, waarin het oud Yzer van nieuws gefmolten, en tot Potten, Plaaten en andere gereedfchappen of werktuigen wordt gevormd, leidde de Heer JOAN KOENRAAD BRAND eenen Yzeroven, of, om ons van het algemeen aangenomen kunstwoord te bedienen, eene *Yzer-hutte* aan, te *Ulft*, in het Graaffchap *Zutfen*, niet verre van de Kleeffche Grenzen. In deeze Yzerhutten maakt men zeer goed en goedkoop Yzer, uit het Oehr, 't welk daar omftreeks wordt gegraaven. Het Oehr, of de Yzer-Ertz ligt, in dit gedeelte des Graaffchaps, oppervlakkig, en als een dikke harde korst, tusfchen de Aardbeddingen in. Door middelen van houweelen, hamers, fchoppen en andere zwaare werktuigen, haalen de arbeidslieden het uit den grond, en brengen het voorts na de Yzerhutte, om aldaar gefmolten te worden. Men graaft 'er de Yzer-Ertz zo overvloedig, dat men het Oehr, in zeker opzigt, beter koop kan bekoomen, dan de Houtskoolen zelve, die ter fmeltinge gebruikt worden; dewijl de kregele Boer, onderfteund door baatzoekende Opkoopers, weetende de noodzaaklijkheid der Houtskoolen, dezelve op een hoogen prijs houdt. De Yzer-Erts, welke in het Graaffchap *Zutfen* wordt gevonden, is al vrij rijk.

De honderd ponden ruwe ſtoffe leveren, niet zelden, tusſchen de zestig en zeventig ponden goed Yzer. — Een kort verſlag, aangaande de werkzaamheid in de bovengemelde Yzerhutten, zal, vertrouwen wij, veelen onzer Leezeren niet onaangenaam zijn. Tot het ſmelten van Yzer heeft men, gemeenlijk, ongemeen groote Ovens, welker Muuren eene ongemeen zwaare hette kunnen wederſtaan, en nu eens grooter, dan wederom kleiner, gebouwd worden. Met deeze Ovens heeft gemeenſchap de Buis van een zwaaren Blaasbalg, die, als de Oven gloeijende is, het vuur geſtadig aanblaast, en brandende houdt. Deeze Blaasbalg wordt bewogen door Paarden of door Menſchen; of anders, gelijk dit in de Yzerhutte bij *Ulft* geschiedt, doet men denzelven werken door middel van raderen, die door loopende wateren bewogen worden. In zulk een Oven, aan welken een geweldig groot ſtookgat is, werpt men, eer dezelve geſtookt wordt, op den Smeltpan, of in het midden van den Oven, eene menigte gegloeide Houtskoolen, naar gelange van de hoeveelheid van Yzer-Erts; welke Houtskoolen, door de rondom woonende Opgezetenen, van Beuken- of Eikenhout gebrand, en uitgedoofd worden, met oogmerk om 'er zich naderhand tot het Yzerſmelten van te bedienen. Op deeze Koolen werpt men vervolgens de Erts, naa dat alvoorens dezelve, zo veel doenlijk is, tot kleine ſtukjes is gebroken. Zomtijds wordt onder deeze ſtoffe leevende Kalk gemengd; doch dit heeft inzonderheid plaats, ingevalle de Erts zeer vast is. Vervolgens worden hier op, laag om laag Erts en Koolen gelegd, tot dat de Oven behoorlijk vol is. Den Oven aldus zijnde gevuld, ſteekt men 'er den brand in, die, door middel van den gemelden Blaasbalg, geſtadig wordt aan den gang gehouden. De Erts kookt men zo lang, tot dat dezelve genoegzaam geſmolten en gietbaar wordt geoordeeld. Thans giet men de dus geſmolten Erts tot Staaven; die, vervolgens, naa eens en andermaal, van nieuws, aan het vuur blootgeſteld geweest te zijn, door herhaald en langduurig ſmeeden en ſlaan, van haare aankleevende ſcorie, of ſchuim en vuiligheid gezuiverd worden: waar naa men ze verder wederom, naar goedvinden, in kleiner of grooter, breeder of ſmal-

smaller staaven verdeelt, en aldus Staafyzer bekoomt. Wat voorts aangaat het gieten van ijzeren Potten, Platen, Kogels, Kanon en ander Yzerwerk; hier toe worden door Werklieden, die men *Vormers* noemt, uit Klei, tot het fatsoeneeren van welke zij eene bijzondere handigheid bezitten, Vormen vervaardigen, geschikt naar zulke stukken, als men gezind is te gieten. Het aldus in Vormen gegoten Yzer ondergaat geene verdere smeeding; 't welk de reden is, dat het altoos broozer en minder van waarde, dan het Staafyzer is. Te *Amsterdam*, om dit in het voorbijgaan aan te merken, heeft men eene Yzergieterij, staande op het Roeters-Eiland, alwaar dit in *Gelderland* gegooten Yzer hergooten wordt: welk Yzertuig, als zijnde andermaal gesmolten en gezuiverd, uit dien hoofde den voorrang verdient boven het uit Oeht onmiddelijk gegoten Yzer.

Reeds in de voorgaande Eeuw waren 'er geschillen ontstaan over de Grensscheiding, tusschen het Kwartier van *Zutfen* en het Hoogsticht van *Munster*. Men hadt wel, van tijd tot tijd, daar omtrent eenige schikkingen beraamd, doch de zaak altoos onafgedaan gelaaten. In den Jaare 1765 wierdt men te raade, het stuk ernstig bij de hand te neemen, en, ware het mogelijk, tot eene volkomene afdoening te brengen. Gelastigden, van wederzijden, daartoe benoemd, slaagden zo gelukkig, dat zij, in de maand October des gemelden jaars, de Grensscheidingen, tot wederzijdsch genoegen, bepaalden. Tot wegneeminge van onzekerheid, en ter voorkominge van oneenigheden in het toekoomende, kwamen de Gelastigden overeen, de Landscheidingen door steenen Paalen af te perken. Het daadlijk zetten deezer scheidpaalen gescheidde in het volgende Jaar 1766, waarbij aan alles de vereischte bekragtiging wierdt gegeeven. Ten zelfden tijde vereffende men ook een nog hangend geschil, meer bepaaldelijk het Kwartier van *Gelder* en het *Bisdom Munster* betreffende, raakende zeker Regt van Weide, *Koppelweide* of *Compascuum* genoemd, waaruit niet zelden hoogloopende onaangenaamheden, tusschen de Opgezetenen van wederzijdsche landen, gereezen waren.

Eene

Eene onderneeming, die veel goeds beloofde, wierdt, in den Jaare 1777, in het Kwartier ter hand geslagen. De Heer Mr. WILLEM HENDRIK VAN HASSELT, door verkeering met den Leeraar der *Walsche* Gemeente te *Arnhem*, den Heere GEVANON, uit het Zuidlijk gedeelte van *Frankrijk* geboortig, eenige kundigheden hebbende opgedaan omtrent het aankweeken van Zijde, waar toe de Heer VAN HASSELT reeds voorheen eenige liefhebberij bezat, begaf zich na een Landgoed, niet verre van de Stad *Zutfen* gelegen, met oogmerk om 'er zich op den Landbouw toe te leggen. Met een bedoelde hij het bijzonder oogmerk, om, volgens de onderrigtingen van den Leeraar GEVANON, vermeerderd met kundigheden, opgedaan uit verscheiden Schrijvers, Zijdewormen te kweeken, Zijde te winnen, en door het neemen van proeven te onderzoeken, hoe verre men deeze kweekerij hier te Lande zou kunnen brengen. Naa het doorworstelen van veelerhande zwaarigheden, en door onvermoeide naarstigheid, gelukte het den Heere VAN HASSELT, naa verloop van tien jaaren, witte en geele Zijde te winnen, welke, door lieden deezer zaake kundig, met de *Fransche* en *Italiaansche* Zijde gelijk gesteld wierdt.

Van nieuws trof het Kwartier een zwaare Ramp, in den Jaare 1784. Voor de hoofdstad des Distrikts borst, in de maand Februarij des gemelden jaars, de bevrozene rivier *de Tsel* los, met een vernielingdreigend geweld. Schrikwekkend was het gedruis der afdrijvende Ysschotzen. Tot eene vervaarende hoogte schooven die Schotzen op elkander, naar gelange van het klimmen van den Stroom. Deeze, daar zij, in den beginne, slegts langzaam was geklommen, begon nu, allengskens, met ongelooflijken spoed, zeer hoog op te zetten, zo dat het water, in den aanvang der maand Maart, eene der Poorten van de bovengenoemde Hoofdstad invloeide. Tot nog toe was men voor Dijkbraak behoed gebleeven. Ook deeze ramp vermeerderde, eerlang, de elende. Bij het, dus genoemde, *Hoendernest* bezweek de Dijk; het water, nu een open hebbende, stroomde, met schrikbaarend geweld, door het Gat. Deerlijk was, onder dit alles, de toestand der Opgezeetenen ten platten Lande; doch aan hun was geen hel-

helpen, zo lang het opzetten der Riviere, en het overschulven der Yfschotzen, duurde. Zo ras de eerste aandrang eenigzins bedaard was, en nog meer toen het water begon te zakken, was alleman in de weer, om den noodlijdenden alle mogelijke hulp toe te brengen. Door middel van Vaartuigen haalde men Menschen en Beesten uit de omliggende *Landen* en Plaatzen, en bragt ze te *Zutfen*. Niettegenstaande eenige Poorten deezer Stad waren toegedamd, stondt dezelve, op sommige plaatzen, zo diep onder water, dat men de lieden, in de ondergelegene oorden woonagtig, door middel van Schuiten, de leevens- en andere noodwendigheden, moest toevoeren. Op de zelfde wijze voorzag men ook in de behoeften der bewooners van het platte Land; deezer jammerstaat was tot zulk eene hoogte geklommen, dat men, op verscheiden plaatzen, elendelingen aantrof, die, uit de daken hunner deerlijk gehavende wooningen, gretige handen reikten na de aangebodene behoeften en ververschingen.

Dus verre gesproken hebbende van de algemeene Historie van het Kwartier van *Zutfen* in het bijzonder, zullen wij deszelfs Geographische verdeeling kortelijk aanwijzen. Volgens de tot nog toe gebruiklijke verdeeling, bekleedt het Kwartier van *Zutfen* de derde plaats onder de vier Kwartieren van *Gelderland*. Behalven de Hoofdstad, welke den zelfden naam als het Kwartier voert, ontmoet men in hetzelve vier bemuurde, hoewel kleine, Steden, welke, tot nog toe, met uitsluiting van de overige Plaatzen van het Gewest, in de Staatsvergaderinge plagten beschreeven te worden, en aldaar haare Stem uitbragten. Zij zijn de volgende: *Doesburg*, *Deutekom*, *Lochem* en *Grol*. Nog twee Steedtjes heeft men 'er, welke, tot vóór de Omwenteling, in de regeling der Kwartiersbelangen, niet gekend wierden: zij zijn *Breevoort* en *Borkelo*. Voorts heeft men, ten aanzien van het Landgebied, de volgende verdeeling in agt genomen. I. *Het Schoutampt van Zutfen*, behoorende aan de Hoofdstad, waarin men de volgende Dorpen en Gehugten aantreft: *Vorden*, *Almen*, *Gorssele*, *Warensvelt*, *Wichmont*, nevens de Adelijke Huizen *te Dorth*, *Dam*, *Voorst*, *Bezelink*, *de Boedelhof*, *Velden*, *Vorden*, *Hakfort*, en *Brunsberg*. —

II. Het

II. Het *Landdrostampt van Zutfen*, bevattende *Zelhem*, *Hummel*, *Hengel*, *Steendre*, *Ruurloo*, en *Dotekom buiten*, als mede de Kasteelen *Leemkoul*, *Kervel*, *Hummel*, *Engbuizen*, *Hagen*, *Ruurloo*, *Middeler*, *Wildenburg*, *Brantzenburg*, *Baak*, *Holthuizen*, *Spansweerdt*, en *Heynoort*. — III Het *Richterampt van Doesburg*, bestaande in het Karspel van *Angerlo*, met de in- en buitenheemsche *Drempt*, *Keppel*, en de Huizen van *Oldenhoven*, *Keppel*, *Kel*, *Bingarden*, *de Uilenpas*, en *Gysbeek*. — IV. Het *Schoutampt van Lochem*, waar onder behooren de Kreits of Kring van *Verwolde*, nevens de Adelijke Huizen *Pol*, *Verwolde*, *Laar*, *Amfen*, *Langen*, *Kluize*, *Diepenbroek*, *Netelhorst*, *Heest*, en *Karzenburg*. — V. Het *Drostampt van Breevoort*, bevattende het Stedeken van dien naam, nevens de Dorpen *Winterswijk*, *Aalten*, en *Dinksperlo*, als mede de Adelijke Gestigten *Travenhorst*, *Vrageren* en *Walvoort*. — VI. De *Heerlijkheid van Borkelo*, bestaande in het Stedeken van dien naam, de Dorpen *Eybergen* en *Geisteren*, en de Adelijke Huizen *Tignagel*, *Kysveld*, *Fokking*, *Amerschot*, *Bloyshuis*, en *Botshuis*. — VII. Het *Erfampt van Anholt*.

Niet eenerlei is de grond van het Graafschap *Zutfen*. Op sommige plaatzen is dezelve zandagtig en schraal, elders leemagtig, en ook niet zeldzaam, in andere oorden, goede en vaste klei. Veengronden, van onderscheidene deugd, zijn 'er ook niet ongemeen; men graaft 'er Turf, beter en slegter, naar gelange van den grond. Hier en daar ontmoet men in de Veenen eene stoffe, die, even ligt als Tonder of Zwam, vuur vat, en ook in de plaats daar van door de Landlieden wordt gebruikt. Dat men, op zommige plaatzen, Yzer-Erts aantreft, hebben wij boven reeds aangeteekend, daar wij van de Yzersmelterijen in het Graafschap gewag maakten.

Van de Regeering deezes Kwartiers zullen wij hier geen uitvoerig verslag doen, als zijnde derzelver gedaante, zints de jongste Omwenteling, geheel verdweenen. Dit volgende, om te dienen ter aandenkinge aan de voorgaande dagen, zullen wij alleenlijk aanmerken, dat, naamelijk, de Regeering voormaals bestondt uit Ridderschap en Steden, gezamentlijk uitmaakende de *Staaten des Graafschaps Zutfen*. De Ridder-

derschap, het platte Land vertegenwoordigende, bestondt uit zodanige Hoogadelijke persoonen, die bezitters waren van eene Havezate of Ridder-Hofstad, binnen het Graafschap gelegen, en ten minsten vierhonderd Guldens jaarlijks opbrengende. Nog andere vereischten moesten bij hen plaats hebben. Tusschen de Ridderschap en de vijf genoemde Stemmende Steden was de Regeering des Kwartiers gelijkelijk verdeeld: de Ridderschap alleen hadt zo veel gezags, als de vijf Steden te zamen; en onder deeze voerde de Stad *Zutfen* zo veel gezag, als de vier overige Steden met elkander.

Zie SLICHTENHORST, *Toneel des Lands van Gelder*, en *Geldersche Geschiedenissen*; *Nederlandsche Jaarboeken*, enz.

ZUTFEN, (*De Stad*) tot nog toe Hoofdstad van het Graafschap of Kwartier van dien naam, ligt aan den rechter oever van de rivier *de Tysel*, bijkans op gelijken afstand, naamelijk dien van drie uuren gaans van de Overijsselsche Stad *Deventer* en de Geldersche Stad *Doesburg*. Eer wij de beschrijving der Stad mededeelen, oordeelen wij geraaden, de voornaamste bijzonderheden, haare *Historie* betreffende, in een aaneengeschakeld vertoog mede te deelen.

Van den oorsprong der benaaminge hebben wij, in het voorgaande Artikel, reeds gesproken. Hier voegen wij 'er nevens, dat de Stad, in sommige Oude Brieven, bij den naam van *Sutfenne* bekend staat. Hoewel de eerste aanleg van *Zutfen* in de duisternisse der Oudheid ligt begraaven, is 'er, nogthans, genoegzaame zekerheid voorhanden, dat de Stad van eene zeer hooge Oudheid is. Onder andere mag men dit uit de volgende bijzonderheid afleiden. BURCHARD, Bisschop van *Utrecht*, op het Jaar Elfhonderdvijf, in zekeren Brief, van *Zutfen* gewaagende, verklaart aldaar, dat hij de Handvesten en Papieren, behelzende de Voorregten der *Zutfensche* Kerke, hadt vernieuwd, om reden, zegt de Stichtsche Kerkvoogd, *dat dezelve, door den hoogen Ouderdom, schier onleesbaar waren geworden*. De Utrechtsche Bis-

Bisschoppen, naamelijk, hadden, al van ouds, niet alleen de Stad, maar ook het geheele Graafschap *Zutfen*, als leenroerig van hunnen Stoel aangemerkt. In den Jaare 1202, terwijl OTTO DE II, Hertog van *Gelder* en Graaf van *Zutfen*, in *Brabant* gevangen zat, bediende zich DIRK VAN DER ARE, Bisschop van *Utrecht*, van die gelegenheid om eenen aanslag op de Stad te doen; naa een kort beleg wierdt hij 'er meester van. In den Jaare 1475 wierdt de Stad, nevens het geheele Graafschap, door Keizer FREDERIK DEN III, aan HENRIK VAN ZWARTZENBURG, Bisschop van *Munster*, in pandschap opgedraagen. Geduurende de veel gerugtmaakende en landverdervende verdeeldheden, tusschen de HEKERENS en de BRONKHORSTEN, welke *Gelderland*, op zo veel ramps en verwoestens, als de twisten der *Hoekschen* en *Kabeljaauwschen* Holland te staan kwamen, hieldt *Zutfen* zich aan de zijde der eerstgenoemden. Eerst de Keizer MAXIMILIAAN, in den Jaare 1498, en vervolgens diens Zoon PHILIPS, in den Jaare 1505, zogten de Stad, door vleierij, en toen deeze niet baatte, door dreigementen, aan hunne zijde over te haalen; doch zij stondt pal voor beiderlei drangmiddelen. Naadat *Brielle*, in den Jaare 1570, door de Watergeuzen, was bemagtigd, verscheen, eerlang, de Graaf VAN DEN BERG voor *Zutfen*, en dwong dezelve, zich voor de Staatsche zijde te verklaaren. In de maand November des Jaars 1572 verscheen *Don* FREDERIK, Zoon van den Hertog VAN ALVA, voor de Stad, die met eene vrij talrijke Bezetting was voorzien. Naa dat hij de Stad vrugteloos hadt opgeëischt, plantte hij, op den drieëntwintigsten November des gemelden jaars, het geschut voor de Muuren, en maakte, uit dertien zwaare Stukken, zo een verschriklijk vuur op dezelve, dat vooral in den Muur der Nieuwe Stad, een wijde bres wierdt geschoten Het krijgsvolk, met vreeze en angst bevangen voor den Spaanschen bloeddorst, verliet, nevens een goed aantal burgers, in den nacht, heimelijk de Stad. De overgeblevenen, dit vernomen hebbende, wilden, in den volgenden morgenstond, zich overgeeven. Doch de Spanjaards waren hun in de voorbaat. Door de gebeukte Muuren zich eenen weg na binnen baanende, jaagden zij alles over den kling, wat

was de mine hadt van tegenstand te willen bieden. Toen floegen zij aan het rooven, plonderen en schoffeeren van Maagden en van Vrouwen. Naa dat de woede eenigen tijd haaren rol hadt gespeeld, tradt de Spaansche Stadhouder HIERGES, ondersteund door eenige Hoogduitsche Oversten, tusschen beiden, om bij *Don* FREDERIK, voor de overige gevangenen, zo krijgslieden als inwooners, lijfsgenade te smeeken. Blijkans was de Veldheer, ten behoeve der elendelingen, omgezet, toen een Franciskaner Monnik, door zijnen gruwelijken raad, een spaak in het wiel wist te steeken. Hoewel van *Zutfen* gebooren, van woede, evenwel, tegen zijne Stadgenooten, om hunnen afval, brandende, stookte hij een vuur van moordlust in het hart van *Don* FREDERIK, door zijne bloeddorstige raadgeeving: *Men moest de Eijeren in den pan kloppen, eer daar Kiekens van kwamen.* Thans ontstondt 'er eene deerlijke slagting. Alle de gevangenen wierden opgehangen, of in den Ysselstroom geworpen en gesmoord. *Zutfen* ging, niet lang daar naa, wederom tot de Staatsche zijde over, doch wierdt, in den Jaare 1583, door den Overste TAXIS, voor den Prins VAN PARMA, overmeesterd, geplonderd en gebrandschat. Eens en andermaal zogten de Staatschen, in de Jaaren 1584 en 1586, de Stad te heroveren, doch stootten telkens hunne hoofden. Gelukkiger slaagde de jonge MAURITS, in den Jaare 1591. Met zo veel ijvers zette hij het beleg voort, dat de tijding der belegeringe en der bemagtiginge bijkans gelijktijdig in *Holland* wierdt vernomen. HUGO DE GROOT, toen nog een vriend van MAURITS, schreef hierop de volgende Dichtregels.

„ Accessit titulis etiam Zutphania nostris,
„ Non nisi Mauritio Principe digna capi.
„ Spe nihil est citius, tamen hanc Victoria vicit:
„ Obsedisse grave est credere, Victor erat."

Prins MAURITS deedt de Stad merkelijk versterken, en in een gedugten staat van tegenweer brengen; zo dat zij voor eene der best bevestigde Steden in de Vereenigde Gewesten mogt gehouden worden.

Ruim tachtig jaaren bleef *Zutfen* in de magt der Staaten. Het Jaar 1672 deedt haar, nevens veele andere Gewesten en Plaatzen, zo in *Gelderland*, als in eenige der overige Gewesten, in de magt der *Franschen* vallen. Hoewel in alles niet zo volkomen was voorzien, als behoorde plaats gehad te hebben ten aanzien van eene Stad van die aangelegenheid als *Zutfen*, was zij, nogthans, in eenen toestand, om een beleg geruimen tijd te kunnen doorstaan, zo niet den vijand van haare Muuren afweeren. Het Magazijn was van veele Krijgsnoodwendigheden wel voorzien. Voor de Stad, op de rivier den *Tsfel*, lagen eenige schepen, met den noodigen toestel, tot een geheel Leger noodig, beladen. Na eene andere plaats bestemd, konden de Vaartuigen, door het vallen van het water, hunne reize niet verder voortzetten, en wierdt men, over zulks, te raade, hunne laadinge aan land op te slaan, op dat ze niet in 's vijands handen mogten vallen. Zelf stak men, om dat te voorkoomen, den brand in sommigen dier Vragtschepen. De Bezetting bestondt uit vijfëndertig Kompagniën Voetvolk, en drie Kompagniën Paarden; voorts twee Kompagniën *Utrechtsche* Burgers, ééne Kompagnie uit *Amersfoort*, en twee Kompagniën Waardgelders, ieder van honderd koppen; daar nog bij kwamen de verloopene bezetselingen uit *Grol* en *Breevoort*. Eindelijk wierdt nog de Bezetting versterkt, door de Burgerij der Stad, verdeeld in vijf Kompagniën. Deeze, tot het uiterste gemoedigd, hadt beslooten, voor de verdeediging van haare Stad, het leeven manmoedig te waagen.

Op den zeventienden Junij kwam een Trompetter, in den naam des Konings van *Frankrijk*, de Stad opeischen, doch hij wierdt afgeweezen. 's Anderendaags verscheen 'er wederom een Trompetter, verzeld van twee Geldersche Edellieden, BENTING en BARNEVELD; doende zeer ruime aanbiedingen, zo aan het Graafschap, als aan de Stad: vrije oeffening van den Hervormden Godsdienst, behoud van Vrijheden en Voorregten, en vrijen aftogt voor de Bezetting, met wapenen en pakkaadje, en te gaan werwaarts zij wilde. Bij weigering van deeze aanbieding, dreigde men, naa de bemagtiging der Stad, alles over den kling te zullen doen springen. Men beleide

CLXV. *Bladz. 100.*

Samenspraak te Poissy.

CLXVI.

Rizzio omgebragt. *Bladz. 115.*

leide hierop eene Vergadering. De Heer VAN ZWARTZENBORG, die als Bevelhebber het gezag over de Krijgsbezetting voerde, wierdt eerst na zijne meening gevraagd. Zijn antwoord was, dat vermits hij eerst onlangs, uit het Leger des Prinsen VAN ORANJE, in de Stad was gekoomen, de Ridderschap, Magistraat en Gemeenslieden beter dan hij bevoegd waren, om zich desaangaande te verklaaren; dat hij wel verscheiden gebreken hadt ontdekt, doch dat deeze nog zouden kunnen verholpen worden, althans voor het grootste gedeelte, indien men met allen ijver de handen aan het werk sloeg. Intusschen hadt men twee Afgevaardigden na het Fransche Leger gezonden, om over deeze en geene zaaken in onderhandeling te treeden. Gedurende hunne afweezigheid beleide de Stadvoogd VAN ZWARTZENBURG eene Vergadering van alle de Bevelhebbers, van den hoogsten tot den laagsten rang, zo van de Bezetting als van de gewapende Burgermagt, dezelven zeer ernstig afvraagende, of zij genegen en gezind waren, de Stad tot het uiterste toe te helpen verdeedigen. Eenpaarig, en bij plegtigen eede, door het opsteeken der vingeren van hunne rechterhand, verbonden zij zich tot die Vaderlandsche heldhaftigheid.

In den naamiddag van dien zelfden dag verscheen de bovengemelde Heer BENTINK, andermaal, in de Stad. Breed opgeevende van de goedertierenheid en zagtmoedigheid des Franschen Konings; herhaalde hij de aanbiedingen, 's daags te vooren gedaan. Hij voegde 'er nevens, men hadt wel toe te zien, om door lang zammelen en draalen den tijd der genade niet te laaten verloopen. Om te meer kragts en nadruks bij te zetten aan zijnen aandrang op eene spoedige overgave, vertoonde BENTINK eenen Brief, volgens welken de Stad en de Provincie van *Utrecht* zich aan Koning LODEWYK DEN XIV reeds hadden onderworpen. Bijstere ontsteltenis veroorzaakte dit berigt, vooral bij de Ridderschap en Magistraat; zo dat dezelve, van dit oogenblik af, zich tot de overgave genegen toonden. Tegen den avond keerden de Stads Afgevaardigden te rug: waarop de Raad terstond wierdt bijeengeroepen. Tot diep in den nacht bleef dezelve vergaderd. Zonder dat men tot een bepaald besluit kwam, waren de

meeste Leden tot de overgave genegen, hun gevoelen inzonderheid aandringende met den geringen tegenweer, welke men aan de groote overmagt der Fransche wapenen zouden kunne bieden. Eene geheel andere gezintheid heerschte 'er onder de Burgerij; de wankelende gezintheid der Wethouderschap was niet ter haarer kennisse gekoomen, of zij toonde openlijk daar over haar misnoegen, onder andere daar van voor reden geevende, dat men tot nog toe geenen vijand hadt gezien.

Op den twintigsten Junij vergaderde van nieuws de geheele Wethouderschap. De aanspraak, met welke de Voorzittende Burgemeester die bijeenkomst opende, strekte duidelijk om zijne gezintheid tot overgave aan den dag te leggen. Een hardnekkige tegenstand aan de magt des Konings van *Frankrijk*, zeide hij, ware niet alleen vrugteloos, maar zou, daarenboven, dienen, om het misnoegen des Monarchs tegen de Stad nog meer gaande te maaken; iets, meende hij, 't welk de uiterste verwoesting der Stad, ja van het geheele Graafschap, als een onvermijdelijk gevolg, zoude naa zich sleepen. Hij voegde 'er nevens, tot meerderen aandrang van zijn gevoelen, dat hij, bij de voorwaarden van overgave, vrijheid van alle schattingen, voor den tijd van twaalf jaaren, zou tragten te bedingen. Het gevolg van dit alles was, dat bij Burgemeesteren het besluit wierdt genomen, om de Stad aan den Franschman over te geeven. Tot zo verre met eenpaarigheid was de zelfde de raadslag der Ridderschap, dat alleen de Heer SCHIMMELPENNING zich daartegen verklaarde; hij wilde van geene overgave hooren, vermits hij tot nog toe geenen vijand hadt gezien. Onder de Gemeenslieden, voor het overige allen even als de Burgemeesters en Ridderschap gezind, toonde de Gemeensman, Doctor LANZING, de zelfde kloekhartigheid als de Heer SCHIMMELPENNING. Beter dan alle de bovengemelden gemoedigd, waren de Burger Luitenanten. Een van hun, JAN COULMAN genaamd, liet zich, onder andere, hooren, „ dat hij, in zijne jonge jaaren, den „ krijg gevolgd, en altoos ondervonden hadt, dat men de „ beste voorwaarden bedong, wanneer men tot het uiterste „ de tanden liet zien."

On-

Ondanks de tegenkanting van die Overheidsperfoonen, en in weerwil van de gezintheid van het meerendeel der Burgerije, wierden eenige artikelen op het papier gebragt, behelzende de voorwaarden, op welke men de Stad in 's vijands hand wilde leveren. Drie Gemagtigden, nevens den Heer BENTINK, wierden daar mede aan den Koning van *Frankrijk* afgevaardigd, die op eenigen afstand was gelegerd. Naauwlijks, egter, hadt de Burgerij van hun voornemen de lucht gekreegen, of zij verzette zich daar tegen; bezwaarlijk kon zij zich wederhouden, om geweldige handen aan hun te flaan. Der Gemagtigden wierdt den uittogt belet, en aan BENTINK alleen vrijheid vergund, om zich in het vijandelijk Leger te vervoegen. De Heer BENTINK aan zijne Majesteit verslag gedaan hebbende van den tweedragt en de oneenigheden, die binnen *Zutfen* regeerden, gaf dezelve bevel aan den Hertog VAN ORLEANS, om zich na de Stad te begeeven, en, in 's Konings naam, van dezelve bezit te neemen; of, ingevalle men weigerde aan het opontbod te gehoorzaamen, alles tot een ftreng beleg in gereedheid te brengen.

Op den eenentwintigsten Junij vertoonden zich de *Franschen*, voor de eerste maal, in het gezigt der Stad; doch wierden, uit het grof geschut der Wallen van *Zutfen*, zo dapper begroot, dat zij genoodzaakt waren, terug te trekken. In den volgenden nacht begon de vijand de Stad kunstmaatig te naderen. Van binnen maakten wel eenigen de toebereidzels tot het bieden van kloekmoedigen tegenstand; zelf deedt men eenen en anderen uitval, die den belegeraaren eenig nadeel toebragt. Doch voor zo veel de Stad vol wanorde en tweedragt was, vondt men, reeds in den naamiddag van den vijfëntwintigsten der meer genoemde maand Junij, zich genoodzaakt, de Stad in 's vijands handen over te geeven. In den voormiddag van dien dag hadt men eene Raadsvergadering belegd, en in dezelve eenige artikelen ontworpen, met welke eenige Gemagtigden van den Raad aan den Hertog VAN ORLEANS wierden gezonden. De Hertog verwierp dezelve, en schreef hun andere voorwaarden voor. Men maakte wel de mine om dezelve te willen betwisten; doch ORLEANS verwaardigde de Afgevaardigden niet, om met hun

hun in nadere onderhandeling te treeden, en deedt hen, onder het geleide van eenige duizenden Knegten en Ruiters, na de Stad te rug keeren.

Geduurende deeze onderhandeling waren eenige Franschen tot in het Ravelin der Stad doorgedrongen, en zouden, gewisselijk, hunnen voet daar binnen gezet hebben, indien zij, door het ophaalen van eenen Brug, daar in niet waren verhinderd geworden. Doch op het roepen van den Burgemeester aan de Burgers, die op de Wallen stonden: *Goed akkoort, Mannen! maakt open*, wierdt de Brug neêrgelaaten, en de Poort geopend. Straks stooven de Franschen, in grooten getale, na binnen, tot groot misnoegen der Burgers, die, op het hooren van den Franschen Trommelslag, voor plondering bevreesd, daar men, in eenige agterhoeken der Stad, reeds een begin van hadt gemaakt, het geweer nedersmeeten, en zich na hunne huizen begaven. De Bezetting, zo Bevelhebbers als Gemeenen, wierden ontwapend, en in de Groote Kerk opgesloten; daar men hen gevangen hieldt, tot dat zij hun Losgeld betaald hadden. De *Franschen* hielden post binnen *Zutfen*, tot in het Voorjaar des Jaars 1674, niet, egter, zonder dat men hun, zo voor behoudenis der Vestingwerken, als voor Brandschatting, honderdënvijftigduizend guldens hadt toegestaan.

Van de herhaalde en hoogloopende onlusten, opschuddingen en beweegingen, in den aanvang der thans loopende Eeuw, in de Geldersche Steden, en dus ook te *Zutfen*, voorgevallen, zullen wij hier geen verhaal doen. Dit valt niet in het vak eener bijzondere Stad, meer in dat der Algemeene Geschiedenisse van het geheele Gewest. Ter bekwaamer plaatze, vooral ook op het Artikel NYMEGEN, hebben wij de meest merkwaardige bijzonderheden daar van vermeld. Om de zelfde reden treeden wij ook hier in geen verhaal van het voorgevallene in *Gelderland*, omtrent de bij de meerderheid driftig begeerde, doch bij anderen, en onder deeze Mannen van het diepst doordringend verstand, afgekeurde Verheffinge van Prinse WILLEM KAREL HENRIK FRISO tot Stadhouder van het Gewest. Van eenige zaaken, laater voorgevallen en die de Stad *Zutfen* meer bijzonderlijk aangaan,

gaan, verkiezen wij, hier nog eenig verhaal mede te deelen.

De mislukte, of liever de geweigerde Togt van een aantal Oorlogschepen na *Brest*, om zich aldaar te vereenigen met de Zeemagt des Konings van *Frankrijk*, is eene der gebeurtenissen, welke op het voorgaand Bestuur der Vereenigde Nederlanden een onuitwischbaaren blaam legt. Elk Vaderlandsch Historiekundige herinnert zich die schandvlekkende bijzonderheid van den Oorlog met *Engeland*, van den Jaare 1781. Sedert, en nog geruimen tijd daar naa, hadt elk den mond vol van de dringende noodzaaklijkheid, om Scheepsbevelhebbers, die, onder allerlei voorwendzels, een plegtig Staatsbesluit hadden weeten te verijdelen, te regt te stellen, en van hunne wederhoorigheid, indien, gelijk men niet twijfelde, hun dezelve kon beweezen worden, de verdiende strafgevolgen te doen wegdraagen. Ten Gelderschen Landsdage wierdt, zo wel als elders, beraadslaagd, het benoemen van eene Commissie tot Onderzoek der verdagte Zeeoversten. De Zutfensche Burgers, op dat de wensch der Staatsleden, die zich voor het Onderzoek meermaalen hadden uitgelaaten, mogt vervuld worden, oordeelden aan den Vaderlande te zijn verschuldigd, thans niet stil te zitten. Honderdeenzeventig, en iet daar boven, leverden, in den Jaare 1783, ter Staatsvergaderinge van het Gewest een Verzoekschrift in, in betaamelijke doch ernstige bewoordingen aandringende op de benoeming van een bekwaam persoon, uit het midden der Vergaderinge, tot het bewuste oogmerk. Zij vonden, zeiden, onder anderen, de Inleveraars van het Geschrift, zich tot het doen van dit Verzoek opgewekt, „ dewijl zomtijds, „ door eenen zamenloop van invloeden, de wijze van benoeminge wel zou kunnen geschieden op een manier, „ welke der Natie konde noch zou bevallen: alzo zij Inleveraars van ter zijde, hoewel naar waarheid, onderrigt „ waren, dat een veel vermogend Kwartier neigde om de „ Verkiezing aan de *Ordinaris Gecommitteerden ter Generaliteit* over te laaten, en zij vermeenden, om genoeg „ bekende redenen, geregtigd en bevoegd te zijn, de *Ordinaris Gecommitteerden* als ongeschikt en ongepast tot het

„ be-

„ bewuste werk des Onderzoeks aan te merken." De Inleveraars besllooten hun Verzoekschrift met de betuiging van hun vertrouwen, „ dat hun Edel Mogenden, als Vaders des „ Vaderlands, hunnen ijver, in naavolging van nabuurige Me„deburgeren, voor de belangen van een geliefd Vaderland, „ uit een gunstig oogpunt zouden beschouwen, en hen, „ overeenkomstig den wensch van gantsch Nederland, in „ deezen hooren." Doch dit vertrouwen was ongegrond. Bij de meerderheid der Staatsleden wierdt het Verzoekschrift niet vriendlijk opgenomen; zij waren van oordeel, dat het geen geschikt voorwerp hunner raadpleegingen waren, en deeden het, door den Geheimschrijver, aan de Inleveraars te rug geeven.

Van meer gevolgs was 't geen nog ten zelfden Jaare 1783, over een ander Onderwerp voorviel. Gelijk elders in de Provincie *Gelderland*, dus begonnen ook te *Zutfen* veele Burgers het wederregtelijke, 't welk, zo in de Regeeringsbestelling, als anderzins, in hunne Stad plaats hadt, duidelijker in te zien. Grondwettige Herstelling was de kreet, welken men, meer of min luidroepende, hoorde opgaan. Een verhaal van den opkomst, voortgang en afloop der veel geruchts maakende Oneenigheid valt in ons Plan.

Een aantal van ruim tweehonderd Burgers vereenigde zich bij ondertekening, om hunne Grieven en Bezwaaren, ten einde daar van ontheeven te worden, aan de Gemeenslieden voor te draagen. en benoemden, om zulks op de geschiktste wijze te doen, uit hun midden twaalf Gecommitteerden, die, in hun naam, zouden spreeken en handelen, mits de Verzoekschriften en Vertoogen, op de voegelijkste wijze, en met onderwerping aan de Wettige Overheid, opgesteld, eerst door de Burgers onderzogt goedgekeurd en getekend waren. Beloovende de Gemeenslieden, als hunne Representanten, te zullen bijstaan in alles wat zij tot voorstand van de Regten der Burgerij zouden werkstellig maken, en de Gecommitteerdens, indien hun, uit hoofde van 't geen zij, overeenkomstig met den opgedraagen last, zouden verrigten, eenige moeilijkheid mogt overkomen, dezelve, naar hun vermogen, in hunne gezaamlijke verdeediging en bescherming te zullen neemen.

In-

Ingevolge hier van leverden zij aan de Gemeenslieden, door hun *het Tweede Lid der Regeeringe van de Stad Zutfen* getijteld, en beschreeven als eene Vergadering, wier Voorregten, zo wel als die der Burgerije in het algemeen, zedert verscheide jaaren in vergetelheid geraakt en op onderscheide wijzen verdonkerd waren, een Adres over tot herstel van Voorregten en Privilegien, welker verkorting zij in 't breede opgaven. De Gemeenslieden bragten het in den Raad, zo als het geteekend was door meer dan tweehonderd Burgeren.

Eene meerderheid van negen tegen drie Leden der Regeeringe vondt dit Adres, in allen opzigte, wraakbaar, en twijfelde niet of de Eerzaame Gemeenslieden zouden medewerken om dergelijke Adresfen voortaan van de hand te wijzen, als strekkende om rust en eensgezindheid in de Stad te stooren. Ook konden zij, de buitensporigheid van veele eischen, niet alleen; maar ook de ongepaste en beledigende stellingen in dit Adres voorkomende in opmerking neemende, den voorslag niet omhelzen om uit de Regeering eene Commissie te benoemen, die met eenige Gekommitteerden der Gemeenslieden in onderhandeling zou treeden, als kunnende zodanig een Adres, voorbehoudens het gezag van hun Ed. Groot Agtbaaren, en de aan hun verschuldigde Eerbied, geen voorwerp van zodanige Onderhandelingen uitmaaken. —— De tijtel van *Tweede Lid der Regeeringe van de Stad Zutfen*, aan de Gemeenslieden gegeeven, verwierpen zij, als onbevoegd, wordende, volgens het Stadsregt, die Stad door niemand anders geregeerd dan alleen door Burgemeesteren, Schepenen en Raad. —— Dat de Inleveraars van dit Verzoekschrift, door te verklaaren, dat zij het vastgestelde Reglement op de Regeering deezes Gewests van den Jaare 1750, *niet in allen deele* voor wettig konden houden, zich misgreepen hadden aan 's Lands Hoogheid, Regt en Geregtigheid, waar voor zij in allen gevalle verantwoordlijk waren en bleeven. — Dat zij door het bijgebragte, wegens de harde en onwettige behandeling als door de Regeering de Gemeenslieden aangedaan, hun Ed. Agtbaaren, tegen de waarheid aan schandvlekken. —— En, eindelijk, dat zij, met op meer dan ééne

plaats, de geheele Burgery spreekende in te voeren, 't zich hadden laaten gelusten om telkens het zogenaamde Reglement van' den Jaare 1705 weder in te roepen. Een Reglement „ 't welk," gelijk zij zich uitdrukten, „ zijne Geboorte „ verschuldigd was aan Oproeren en Violentien eener *Popu-* „ *laire Regeeringe*; door hun nimmer als een Grondwet er- „ kend, waarom zij alle poogingen tot het weder invoeren „ van 't zelve aangewend, zouden moeten aanmerken als „ strekkende tot ondermijninge van hun Ed. en Agtbaare wet- „ tig en op de Privilegien berustend Gezag; omkeering van „ de Constitutioneele Regeeringsform, en om eene verderflij- „ ke Democratie, welke in die ongelukkige Epoque, het „ begin deezer Eeuwe geweldaadiger wijze was ingevoerd „ geweest, en eenige jaaren, tot groot nadeel van de Stad „ en Burgerij, hadt stand gehouden, zo mogelijk, weder te „ doen herleeven."

Twee der Burgemeesteren, naamlijk BERNARD JOOST VERSTEGE en FREDERIK BENJAMIN VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT bragten eerst afzonderlijk hun Tegenverklaaringen in, tegen dat afwijzend Besluit; het Regt der Burgeren om Verzoekschriften in te leveren verdeedigende, en aandringende op het benoemen eener Commissie ter Onderhandelinge, door de Meerderheid afgeslaagen. ALEXANDER RODE VAN HEECKEREN de derde Burgemeester, die mede in het Raadsbesluit niet bewilligd hadt, leverde, met de twee boven gemelden, eerlang een Raadslag in, strekkende om aan te toonen, dat de Gemeenslieden, in zeker opzigt, eene Regeering uitmaakten; dat het niet *in allen deele* voor wettig houden des Reglements van den Jaare 1750 den ongunstigen uitleg, daar aan gegeeven, niet verdiende; dat de Vergadering der Gemeenslieden een waardigheid en invloed bezat daar aan toegekend, doch thans onthouden; dat het Reglement van den Jaare 1705, schoon van geen verbindende kragt, niet voor geheel afgeschaft kon aangezien worden. Voorts billijkten zij de bezwaaren der Burgeren; wegens het maaken eener Benoeminge bij 't openvallen van een Schepensampt, en het aanstellen van bevoegde Persoonen door zijne Hoogheid, als mede het verzogt herstel der Burger Schutterijen.

Het

Het gedeelte der *Zutfensche* Burgerij, 't welk den last der Burger Gecommitteerden geteekend hadt, door de Meerderheid beschreeven als lieden, waar van verre de meesten den Inhoud niet zouden hebben doorzien, en niet uit eigen beweeging, maar op inboezeming van anderen, tot zulk een ongehoorden stap gekomen; doch door de Burgemeester VERSTEGE voorgesteld als Burgers en Ingezetenen van *Zutfen*, die onder een der Gilden of Compagniën, of onder beiden, behoorden; en waar onder zich ook bevonden van de notabelste, gegoedste en beste Burgers en Ingezetenen, vervoegde zich andermaal bij Gemeenslieden met dankzegging voor de aangewende poogingen, te kennen geevende niet zonder ontroeringe het Besluit der Magistraat op 't ingeleverd Adres vernomen, en verstaan te hebben, hoe deeze hunne Verrigtingen, met een alzins ongunstig oog beschouwde, en hunne bezadigde onderneemingen wilde doen voorkomen, als ten oogmerk hebbende om de openbaare rust te stooren, en de wettig vastgestelde Constitutie om te keeren. Oogmerken van welke zij, met een gerust geweeten, voor een Alweetend GOD, konden belijden geheel afkeerig te zijn, en niets anders te beoogen dan de bevordering van 't welvaaren der Stad. Weshalven zij Gemeenslieden verzogten niets onbeproefd te laaten om hun Ed. Groot Agtb. door alle mogelijke middelen, van die dwaaling te rug te brengen, en van het waare doel der Burgerije te overtuigen.

Eén der twaalf Gecommitteerden stelde der Burgerije voor om, bij de drie Burgemeesters, die hunne maatregels goedgekeurd en zich tegen de Meerderheid gekant hadden, de hartlijkste dankbetuiging, bij wijze van een Dank-Adres, af te leggen. Dit vondt gereeden ingang, en een Dankschrift, door de zamengeroepen Burgerij goedgekeurd, wierdt dit Driemanschap aangeboden.

Wanneer de negen Burgemeesters dit Dank-Adres aan de drie overigen niet alleen overgeleverd, maar ook door den druk gemeen gemaakt zagen, merkten zij 't zelve aan als blijkbaar strekkende om een, bij zeer groote meerderheid genomen, Magistraatsbesluit door te strijken, en door een ongewoonen ophef der Advijzen van de drie niet instemmende Ma-

Magiſtraatsleden, de overigen bij de goede en ſtille Burgerij, en in 't openbaar, in verdenking te brengen, als of zij met minder ijvers dan de drie andere Leden het welweezen der Stad behartigden, en daar benevens in ſtaat zouden weezen om de Regten en Privilegien der Burgerije aan verkeerde inzigten op te offeren: alles ſtrekkende tot kennelijke verſmaading der wettige Regeeringe, en om de zedert eenigen tijd reeds te veel beſtaan hebbende beweegenisſen meer en meer aan te moedigen. Waarom zij het verder verſpreiden en verkoopen van dit Dank-Adres, op eene boete van driehonderd Stadsponden, verboden.

Intusſchen hadden Gemeensliedēn aan de Regeering een Vertoog overgegeeven, waar in zij, tegen het Raadsbeſluit der Meerderheid, het Gezag en de Agtbaarheid aan hun Collegie toekomende, verdeedigden; zich over de minagting inſluitende wijze, op welke zij door de Magiſtraat in de Vergaderkamer des Raads verſchijnende, zints eenige jaaren bejegend wierden beklaagden; het aanneemen der Burger-Adresſen als pligtmaatig verdeedigden; en betuigden, „dat het „onverwagte Beſluit om met Gecommitteerden uit de Gemeenslieden in geen Onderhandeling te treeden, op hun, „op de goede Burgerij, en op alle weldenkende Gemoederen in Nederland, eene aandoening gemaakt hadt, die zij „wel wenschten, dat hun Wel Ed. Groot Agtbaaren hadden „gelieven voor te koomen: ja het tegenwoordig en toekomend Geſlacht moest verſteld ſtaan, wanneer het ontwaar „wierdt, dat eene Regeering, die geenzins arbitrair, maar „van derzelver geboorte af aan, overeenkomſtig die voorregten, die het kenmerk van vrije Burgers ſchetzen, was „ingerigt, dat hun Wel Ed. Groot Agtbaaren, die derzelver luister van het Volk ontleenden, evenwel op eene voor „'t Collegie van Gemeenslieden gantsch niet vriendlijke, en „voor de geheele Burgerije, zeer grievende wijze, zwaarigheid maakten, om in een billijk onderzoek te treeden „in hoe verre de begeerten en vorderingen in het Verzoekſchrift vervat, gegrond waren, dan niet." — Zij beweerden de regtmaatigheid van den Tijtel door de Burgerij hun gegeeven; en dat de Burgers, die verklaard hadden het Regle-

gtemelt van den Jaare 1750 niet in allen deele voor wettig te kunnen houden, door een hard vonnis, als Verstoorders der Constitutie en inwendige rust te onregt gebrandmerkt, en geagt wierden zich hier door tegen 's Lands Hoogheid, Regt en Geregtigheid misgreepen te hebben. — Ook vorderden zij de oorspronglijke Papieren, tot hun Collegie behoorende, thans in de Stads Kancellarije berustende, te rugge. — Ten slot spraken zij de Ondertekenaars vrij van allen verkeerden en staatberoerenden toeleg, nogmaals aandringende op eene Onderhandelinge.

De drie van de Meerderheid verschillende Burgemeesters onderstennden, door ingeleverde schriftlijke Raadslagen, op 't nadrukklijkst, dit Voorstel der Gemeenslieden om de voorgeslaagene Onderhandelingen aan te vangen. Dan het N general betuigde zijne verwondering, dat het Collegie van Gemeenslieden het eerste ingeleverde Adres der Burgeren, nader onderstennde, en, tot dat einde, onder 't oog van hun Ed. Agtb. bragt een Vertoog, dat dit Magistraatsbesluit op eene wijze bejegende, welke geenzins overeenkwam met hunne verpligting om, niet alleen als Burgers; maar ook als Leden van 't Collegie der Gemeenslieden, het aan hun Ed. Agtb. verschuldigde ontzag altoos in 't oog te houden, en de overige Burgerij daar in, met een goed voorbeeld voor te gaan — Zij ontkenden den rang, dien Gemeenslieden zich toeschreeven, en hun aandeel in 't Stadsbestuur, en konden met hun, onder den vreemden en ongehoorden tijtel van *Tweede Lid der Regeeringe* in geen Onderhandeling treeden, of zich ergens over in laaten, zonder aan hunne Authoriteit en Eedelijke verpligting te kort te doen. „ Verklaarende „ hun Ed. Agtb. van nu af aan niet te kunnen gedoogen, „ dat dergelijke *Titulatures* door 't Collegie der Gemeens„ lieden zelve gevoerd of door de Burgeren en Inwoonde„ ren der Stad aan 't zelve gegeeven, of ook dat de Magi„ straat anders dan naar gewoonte zou getituleerd worden. — „ Dat zij, eindelijk, geen aanmerking zouden maaken op het „ zogenaamd misnoegen en gemor, waar van Gemeenslieden „ zo hoog opgaven; doch voornaamlijk of alleen plaats hadt „ bij eenige weinigen, offchoon die veelen van hunne vreed-

„ zaame

„ zaame Medeburgeren, op allerlei wijzen, ter ondertekening „ van hun ontworpen Adres hadden weeten over te haalen, „ en die, ingevalle zij de paalen verder mogten willen te „ buiten gaan, moesten verwagten, dat hun Ed. Agtb. zich „ niet zouden kunnen onthouden van zodanige efficacieuse „ middelen te beraamen, als in goede Justitie tot conservatie „ van de publieke rust, zou bevonden worden te behoo- „ ren." — Thans gaven zij ook hunne Tegenaantekening op die der drie Mede-Burgemeesteren in 't licht. Waar in zij poogden aan te toonen, dat het wederstreefde Besluit op goede gronden steunde; als mede dat 'er geen redenen waren om de Magistraat verdagt te houden, dat zij der Burgeren Voorregten tragten te verdonkeren, of zelfs, zo veel aan haar was, de middelen tot herstel bezwaarlijk te maaken. De drie Raadsvrienden beschuldigende van door het uitgeeven hunner Advijzen, de raadpleegingen van de Magistraat vooruitgeloopen, en het opgevat misnoegen in de hand gewerkt te hebben. Met veel moeite verwierf de Minderheid het geëischte regt van nadere Aantekening.

Ondanks de bedreiging in 't laatste Besluit der Meerderheid van Burgemeesteren ging de Ondertekening van het Adres voort, en zo sterk, dat men eerlang, vierhonderdëndertig Ondertekenaaren telde, die bij hunne Naamtekening eene verklaaring voegden van de opregtheid hunner oogmerken, en volkomene zamenstemming in doel met de eerste Inleveraaren. — De Burger-Gecommitteerden, door dit meerder aantal gerugsteund, deeden een Aanspraak in de zamengeroepene Bijeenkomst der Burgerije, welke zij een nader Adres voorlaazen, dat, goedgekeurd, aan de Gemeenslieden wierdt overgeleverd, die 't zelve den Raad ter hand stelde. — Het diende tot wederlegging van de verkeerde oogmerken aan de Inleveraaren toegeschreeven, en verderen aandrang van 't voorheen verzogte. — Hoogst vondt zich de Meerderheid gebelgd over den Tijtel van *Tweede Lid der Regeeringe van de Stad Zutfen*, weder aan de Gemeenslieden gegeeven, „ eene onderneeming, die op zich zelve genoomen haar" gelijk zij zich uitdrukten, „ genoegzaame reden zou opleveren om de Inleveraars, wegens versmaading van het wet-

„ tig

„ tig Gezag der Regeering, in regten te verklaagen"; doch, bij aanhoudenheid alle blijken van gemaatigdheid willende geeven, en zich, voor tegenwoordig, van sterker maatregelen onthoudende, besloten zij dit nader Adres, met herhaalde bekendmaaking van niet te zullen gedoogen dat dergelijk een Tijtel aan Gemeenslieden zou gegeeven worden, weder uit te reiken. De drie Heeren verschilden, op nieuw, van de Meerderheid, en drongen aan op het houden der door hun meermaals gevorderde Onderhandeling.

Om deezen tijd zagen de Raadslagen door de Minderheid ingebragt het licht, met een bijgevoegden Brief aan de *Zutfenaaren*, onderteekend, *uw Medeburger*, in zeer sterke bewoordingen het gedrag der Meerderheid van *Zutfens* Burgemeesteren wraakende, de Burgers aanzettende om voort te vaaren, en boven al de Wapenen aanprijzende. De Regeering, in 't vermoeden, dat deeze Brief te *Deventer* zou gedrukt weezen, schreef, ter ontdekking van den Opsteller, aan de Regeering dier Stad; doch ontving een haar geheel onvoldoenend antwoord.

Die van *Deventer* verklaarden met weinig vrugts te kunnen raadpleegen over eene zaak, die de vrijheid der Drukpersse aantastte, en liep omtrent een stuk 't geen niets berispljiks inhieldt; te meer dewijl de aansporing der Burgeren, om zich in den Wapenhandel te oefenen, hoewel in al te sterke bewoordingen uitgedrukt, egter tot niets anders dan tot het welzijn van 't lieve Vaderland, en het behoud van deszelfs edelste pand de Vrijheid, scheen ingerigt: en overeenkomstig waar mede zij het herstel der Burgerwapenen in hunne eigene Stad te zeer hadden aangemoedigd en goedgekeurd om zulks ergens elders te kunnen helpen afkeuren, of van de hand wijzen: veel min om hier in, met de *Zutfensche* Regeering, iets misdaadigs of oproerigs te vinden. — Intusschen was deeze Brief, door Burgemeesteren van *Zutfen*, bij openbaare afkondiging, reeds voor alzins oproerig verklaard, als waar in, bij het smaalen op de Regeering, *gewapende zamenrottingen* aan de Burgers wierden aangepreezen: op de ontdekking van den Opsteller zette men één duizend Guldens; doch vrugtloos.

Het

Het dugten voor *die gewapende zamenrottingen* bewoog de Meerderheid, ten eigen dage dier Afkondiginge, een heimlijk Besluit te neemen, om, tot een spoedig en kragtdaadig stuiten van dezelve, in tijds, de noodige schikkinge te maaken, en 't gebruik van de sterke hand der Militie, en den Generaal Majoor VAN HECKEREN, als Commandeur van *Zutfen*, te verzoeken, om, in gevalle het mogt gebeuren, dat, door eene zamengeschoolde menigte Volks 't Schepenshuis, of de Huizen der Leden van de Magistraat, bezet, daar door het gaan en keeren, en de vrije raadpleegingen van hunne Ed. Agtbaaren gestremd wierden, op eene bedaarde en zagtzinnige wijze de Persoonen en Huizen der Magistraats Leden te dekken en te beveiligen, als ook te zoeken om tot hunne Vergadering den toegang te krijgen, ten einde met hun overleg te kunnen beraamen over de middelen, welke als dan noodig zouden bevonden worden: terwijl nogthans de Stadsbevelhebber; na het vergeefsch aanwenden van alle vriendlijke poogingen, in den uiterften nood, gelast wierdt, geweldigen wederstand ontmoetende geweld met geweld te keer te gaan; ten einde dus de openbaare rust te beveiligen en toegang ter Magistraats Vergadering te bekomen, om met dezelve gemeenschaplijk te handelen.

De drie Heeren, die in de andere maatregelen hunner negen Raadsvrienden niet gestemd hadden, verklaarden zich ten nadruklijksten tegen dit geheim Besluit, het onmogelijke der geheimhoudinge, en 't gevaar der ontdekkinge aanwijzende. Zij drongen het in geschrifte nader aan; maar de Meerderheid volhardde. Weshalven der Minderheid niets anders overbleef dan openlijk aan hunne Medeleden te verklaaren, dat zij geen deel wilden hebben, aan de droevige gevolgen, welke, huns oordeels, niet missen konden uit de volvoering deezes Besluits te ontstaan, en dat zij, uit dien hoofde zich verpligt vonden, om, langs den geschiktsten weg, aan de *Zutfensche* Burgerij te toonen, dat zij nimmer hadden ingestemd in een Besluit, 't welk eenig wantrouwen aan dezelve te kennen gaf. Weshalven zij aan zich voorbehielden alles des betreffende onder 't oog hunner Medeburgeren te brengen.

Zij

Zij deeden het, met de daad. Zulks hadt ten gevolge, dat de Ingezetenen de Gemeenslieden verzogten al hun vermogen in 't werk te ftellen om dit Raadsbefluit, te doen intrekken en vernietigen. Zij vervoegden zich, met allen aandrang dit Verzoek der Burgeren onderfteunende, bij den Raad. De Geheimhouding was vervallen: de Raadsleden wierden van de Eed daar op gedaan ontflaagen, en de Meerderheid gaf thans het veel beweegings maakend Befluit in openlijken druk, met bijgevoegde verdeediging van hun gehouden gedrag, en wederlegging van 't geen daar tegen was aangevoerd. — De Schrijver des Briefs, op wiens ontdekking de bovengemelde belooning gefteld was, gaf een tweede Aanfpraak aan zijne Medeburgeren in 't licht, nog fterker en ftouter taal fpreekende dan de eerfte; den Baron VAN HEECKEREN, Heer van *Zuideras*, ten laste leggende, dat hij openlijk gezegd hadt *'er vooruit te komen, den Prins geraaden te hebben, dat het noodzaaklijk was, dat 'er te* Zutfen *Burgerbloed geftort wierdt.* Wegens welke aantijging deeze Burgemeester zich bij den Raad verontfchuldigde. Dit ftuk trok inzonderheid de aandagt der negen Burgemeesteren, in hun wederleggend antwoord.

De Krijgebezetting in *Zutfen* wierdt verfterkt. Eenige Nieuwspapieren hadden vermeld, dat Burgemeester VAN DER CAPELLEN TOT DEN RYSSEL alleen, een gedeelte der Burgerij van nieuwe Geweeren met Bajonetten en Patroontasfen, op eigen kosten, hadt voorzien; doch hij wederfprak zulks openlijk, verzekerende, dat hij, niet alleen; maar met andere Voorftanderen van het wapenen der Burgerij, dit alles hadt bekostigd. Als Hopman van deeze nieuwe Stads Compagnie Burgers, verzogt hij bij de Regeering eene beflootene plaats, in eene der Kerken, of in eenig ander Stadsgebouw, om zijne Burgerbende in den Wapenhandel te oefenen; ten einde den toeloop des Volks te vermijden, terwijl hij, bij vervolg een open plaats buiten de Stad zou verzoeken.

De Burgemeesters VERSTEGE en RODE VAN HEECKEREN, oordeelden dat hun Medeburgemeester moest bedankt worden, voor zijn betoonden vlijt in de Burgerwapening; en dat, daar men aan Krijgsbezetting, in vroegeren dage, de Voor-

zaal van 't Stadhuis wel hadt toegestaan, dezelve met geene voeglijkheid aan de Burger Compagniën kon geweigerd worden. Doch het Negental stondt versteld, dat de Heer VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT, zich bevoegd oordeelde om, zonder voorafgaande toestemming van de Magistraat, zijne Compagnie, naar welgevallen, in den Wapenhandel te oefenen: dewijl Hoplieden met derzelver Compagniën, onder het rechtstreeksche bestuur en de bijzondere orders van de Magistraat stonden. Dan zouden zij hem, als hij met de Officieren dit verzogt, bij voorraad, het *Gildenhuis* toestaan.

Het Drietal Burgemeesters beweerde, tegen dit Raadsbesluit, 't geen zij van onwaarde rekenden, als aanloopende tegen 't bedoelde oogmerk van de oprigting der Burger Compagniën, en strijdig met de vastgestelde Reglementen, dat geen Hopman verlof van de Magistraat hadt te vraagen om zijne Burgerbende in den Wapenhandel te oefenen. VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT, in deeze zaak onmiddelijker dan zijne twee Raadsvrienden betrokken, leverde een nadere Aantekening in, ten slot van dezelve betuigende: „ Zich gedrongen te voelen, om, in gevalle hun Ed. Agtb. onverhoopt, „ niet konden goedvinden, door spoedige maatregelen aan „ zijn verzoek te voldoen, dat hem binnen en buiten ge„ schikte plaatzen mogten aangeweezen worden, om op Bur„ gergrond, Burgers in den Wapenhandel bekwaam te maa„ ken, hij als dan, om zich van zijn pligt als Hopman te „ kunnen kwijten, zich genoodzaakt zou vinden, om bij „ zijne onderhebbende Compagnie, op eene der Stads Plei„ nen en Gronden, de oefening der aan hun toevertrouwde „ Wapenen werkstellig te maaken; met verdere verklaaring, „ dat hij zich, door geen vrees in dit zijn onnalaatelijk „ voorneemen, zou laaten te rug houden; maar rustig met „ de braave Burgers, over welke hij de eer hadt het bevel „ te voeren, voortvaaren, zich in staat te stellen om des „ noods de rust en veiligheid der Stad te kunnen bewaa„ ren."

In gevolge hier van zag *Zutfen*, eer dit Jaar ten einde liep, een steeds aangroeiende Burgerbende, onder deezen Hopman, met nieuwe Wapenen voorzien, met zwarte strikken

ken of kokarden op de hoeden, optrekken, en de Wapenoefening volgens de nieuwe wijze verrigten.

Meer opgangs, in het volgende Jaar 1784, maakte de Wapening der *Zutfensche* Burgeren. De meerderheid des Raads hadt ze, in zeker voege toegestaan. Dan dit voldeedt een gedeelte der Burgerij niet; waarom de dienstdoende Rotgezellen een Verzoekschrift inleverden, om niet op de oude wijze, gelijk de meerderheid des Raads wilde; maar in navolginge van de Schutterijen in Nederland, even als de Krijgslieden van den Staat, gewapend te worden; terwijl de vrije of wagtgeld betaalende, met den anderen meer dan vierhonderd Leden uitmaakende, verzogten, om zich bij de Burger Compagniën te mogen vervoegen; of, ingevalle dit afgeslagen wierdt, even als in de andere Steden, een Exercitie-Genootschap te mogen oprigten, ingelijfd blijvende in de Burger-Schutterijen, met aanbieding des Eeds van Gehouw- en Getrouwheid. — Verzoeken door de Gemeenslieden goedgekeurd en bij de Regeering zodanig aangedrongen, dat zij zich genoodzaakt vondt de algemeene Wapening der Burgerij toe te staan, of in het oprigten van een afzonderlijk Wapenoefenend Genootschap te bewilligen: aan 't eerste gaf zij de voorkeuze, en verleende geschikte plaatzen ten Wapenhandel.

Middelerwijl vervoegden zich een aantal *Zutfenaaren* bij de Regeering, met bede, dat zij, van tijd tot tijd, meer beweegings in de Stad bespeurd en het voorneemen van eenige Burgers en Ingezetenen vernomen hebbende om een Vrijcorps op te rigten, de Compagnie die in den Jaare 1748, buiten de vijf Burger Compagniën, bestaan hadt, en waar van het Vaandel nog op het Stadhuis bewaard wierdt, weder in stand mogten brengen.

De Regeering wees dit van de hand; doch op eene wijze, die den Burgemeester VERSTEGE en de Raadsvrienden DE ROODE VAN HEECKEREN en VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT niet voldeedt. De eerstgemelde leverde 'er zijn naderen raadslag op in; strekkende om, uit eigen ondervinding, aan te toonen, dat die Compagnie, wel verre van geschikt geweest te zijn om beweegingen te stillen, in 't gemelde Jaar,

de grootste beweegingen verwekt, dwang gepleegd, en de vrije raadpleegingen gewapenderhand belet hadt. Hoe het indienen van dit Verzoekschrift reeds vernieuwde beweegingen in de gemoederen der Ingezetenen veroorzaakte, en aanleiding gaf tot partijschappen tusschen Burgers en Burgers: en, indien daar bij ook de zelfde Leuzen en Tekens van het Jaar 1748 vertoond mogten worden was 'er reden om te vreezen, dat dezelve, in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, op de gemoederen van een groot getal der Ingezetenen eene tegenovergestelde uitwerking zouden doen dan in het gemelde Jaar. Opstand van Burger tegen Burger, oproer, plundering, stondt 'er uit te wagten. Te meer te dugten daar de achtste Maart op handen was; bij gelegenheid van welken Jaardag men in andere Steden van de Republiek bevreesd geweest was voor het oogmerk om de oproerige beweegingen van het Jaar 1748 wederom te doen ontstaan. Ook dagt hij, dat de Verzoekers, die Voorstanders scheenen te willen zijn van de belangen des Erfstadhouders, Hoogstdenzelven, en diens Doorlugtig Huis, geen grooter ondienst hadden kunnen doen dan met zodanig een Verzoekschrift, in deezen tijd, voor te draagen. — Jonkheer VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT stondt over den Inhoud niet alleen, maar bijzonder over het mengzel der Onderteekenaaren versteld, als waar in hij de vroege Kindschheid met den Ouden van dagen, den Aanzienlijken met den Allergeringsten, den Staatsman met den flegtsten Bedelaar, in eene rije geschaard zag: en wedersprak vervolgens het stuk met allen ernst. — De Gemeenslieden noemden het een snooden toeleg om weder in te voeren een armhartige Vrij-Compagnie, in den Jaare 1748, door een onbezonnen gepeupel in trein gebragt, waar door, ten dien tijde, hun Collegie, zo wel als dat der Magistraat, op de gewelddaadigste wijze, was gedwongen geworden tot het neemen van maatregelen, welke in een Land, dat den naam van *Vrij* draagt, niet behooren genomen te worden, dan met rijp overleg en toestemming van het gantsche Volk, of deszelfs Vertegenwoordigeren — eene Compagnie, waar aan, door iemand, die de minste hoogagting hadt voor Vaderland, Vrijheid, Overheden, en goede Orde,

Orde, niet dan met het uiterste afgrijzen, kon worden gedagt; en waar van de weder invoering, huns oordeels, nergens toe strekken zou dan om daar door, ware het mogelijk alle Vaderlandsche poogingen te verijdelen, eene jammerlijke verdeeldheid, verwarring, ja misschien een Burger-oorlog, te wege brengen. Zij zagen zulk een Verzoekschrift aan als een middel om de Stad te ontrusten, den eenen Burger tegen den anderen op te hitzen, en dus zulk een ellendig schouwtooneel te veroorzaaken, als men op andere plaatzen van ons Vaderland, herhaalde keeren, getragt hadt aan te rigten; doch telkens door de wijze bestuuring der Overheden en de vrij eenstemmige Vaderlandsche denkwijze der Burgeren en Ingezeetenen gelukkig niet hadt willen opneemen.

Een gedeelte der Onderteekenaaren van dit Verzoekschrift, berouw krijgende van hunne teekening, verklaarde voor de Magistraat het ongeluk gehad te hebben, van door aanhoudende aanmaaningen, verkeerde onderrigtingen, en andere ongeoorloofde middelen, zich te hebben laaten vervoeren tot dit onderschrijven; waar over zij hun leedweezen betuigden, en verzogten dat hunne Naamen mogten uitgeschrapt worden. — Zo zeer waren de Onderteekenaars tot weder oprigting der oude *Oranje Compagnie* in haat bij eenige dienstdoende Rotgezellen, dat zij aan den Burger-Krijgsraad Verzoekschriften indienden om derzelver ontslag te verwerven.

Niet ongestoord ging het te wagt trekken der Burgerije en het oefenen van den Wapenhandel toe. De belemmeringen en ongeregeldheden, gepaard met haatlijke onderneemingen op deezen en geenen, en vergezeld door hoonende verregaande daadlijkheden, klommen tot zulk een hoogte, dat de Regeering, door eene gestrenge Aankondiging daar tegen moest voorzien.

Om de Wapenoefening der *Zutfenaaren* te aanschouwen, hadden eenige Leden van het Vrijcorps te *Deventer*, zich derwaards vervoegd: doch hun waren, op 't bevel van den Generaal Major VAN HEECKEREN, Commandant dier Stad, door de Krijgsmagt aan de poorten, bij het inkomen, de Zijdgeweeren afgevraagd, die zij, overgegeeven hebbende, bij hun vertrek niet te rug vorderden. De Kommandant grond-

grondde zijn gedrag op eene vegterij tusschen twee vreemde Persoonen in Uniform gekleed en met Zijdgeweeren gewapend, onlangs voorgevallen. Deeze hadt hem, tot bewaaring van de rust en veiligheid der Stad, aan de onderscheide poorten order doen stellen om geene in Uniform gekleedde, en van Passen onvoorziene, Vreemdelingen, met hunne Wapenen, binnen te laaten; maar die af te neemen, en in bewaaring van de Wagt te houden, tot derzelver vertrek. Bij het aanbod van de overlevering der agtergelaaten Zijdgeweeren van de *Deventersche* Burgers aan de Regeering verzogt hij te mogen weeten, of zij dit door hem gegeevene bevel begeerden ingetrokken te hebben; dan deeze bedankten hem voor de gedraagen zorg met verzoek om daar in te volharden.

Deeze handelwijze behaagde VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT niet, die het afneemen van de Zijdgeweeren der Burgeren van een nabuurige Stad, Leden van een daar bij de Regeering erkend Vrijcorps, hoogst wraakte. — De ontwapende Burgers beklaagden zich bij de *Deventersche* Regeering, die, bij eenen Brieve, de *Zutfensche* vroegen, of dit afvorderen der Geweeren, op eene dreigende, ja van eenigen op eenen gewelddaadige wijze geschied, gedaan was op last der Magistraat? — Het antwoord diende om het gedrag der Krijgslieden te verschoonen, en dat van een en ander der Vrijcorporisten te verzwaaren. Zij beriepen zich op het Raadsbesluit bij meerderheid genomen, om de voorzorg des Commandants te wettigen, bijbrengende de ongeregeldheden, voortijds door Leden van het *Deventersche* Vrijcorps in *Zutfen* aangerigt, tegen welke zij oordeelden, met dubbele oplettenheid, te moeten waaken, bij gelegenheid der Jaarmarkt, en te meer daar toe de middelen in eigen boezem te bezigen, met hoe minder hoop van wel te slaagen zij oordeelden, *in dit tijdsgewricht, volgens de thans veel al aangenomene wijze van denken*, op de medewerking van anderen zich te mogen verlaaten.

Weinig genoegen namen die van *Deventer* in dit antwoord. Waren de gegeevene bevelen, tot het afneemen der Zijdgeweeren, rechtstreeks uit den boezem der *Zutfensche* Regee-

geering voortgevloeid, dan zouden zij zich, schreeven zij, kunnen vergenoegen met het gegeeven antwoord: dewijl zij ligtlijk begreepen, dat hun Ed. Groot Agtb. in het stellen van orders tot rust en veiligheid binnen derzelver Stad naar goedvinden konden handelen; doch, daar zij grond hadden om te besluiten, dat die bevelen, door den Commandant VAN HEECKEREN, zonder voorkennisse, veel min zonder bijzonderen last, der Regeeringe gegeeven en alleen door de Magistraat van *Zutfen* naderhand goedgekeurd waren, hadden zij, die, in *dit tijdsgewricht nog meer dan ooit vreemd waren van eene aangenomene wijze van denken*, om eene Militaire Jurisdictie over Burgers te erkennen, of aan een Commandant, of commandeerend Officier, in eenige Stad Garnizoen houdende, toe te laaten, dat hij, zonder uitdruklijk bevel der Regeeringe, diergelijke orders, die zij geheel als buiten bestuur van het Militaire beschouwden, uitoefende, hier in niet kunnen of mogen berusten; maar gemeend het aangerand Gezag der Steden te moeten handhaaven. — Uit welken hoofde zij volnit verklaarden, te begrijpen, dat de Commandant, door het stellen deezer orders, op de Burgerlijke Vrijheid, op eene voor hunne Burgeren zeer hoonende wijze, hadt aangevallen, en door deszelfs verder gehouden gedrag, in het wederregtlijk bewaaren dier Zijdgeweeren, de waardigheid hunner Regeeringe ten sterksten beledigd. Zij zouden nog eenigen tijd wagten, om de Commandant VAN HEECKEREN, over wien zij oordeelden reden te hebben van zich te beklaagen, tijd te geeven, om de Burger Zijdgeweeren hun te doen toekomen, met eene voldoening geëvenredigd aan die zo ongeoorloofde als met minagting gepaarde handelwijze; terwijl zij zich anderzins in de noodzaaklijkheid zouden gesteld zien tot het gebruiken van zodanige middelen als de aart der zaake, hune agtens, vereischte. — Voorts verzogten zij te mogen weeten of dit Verbod voor een bepaalden tijd, of voor altoos, in 't vervolg gegeeven was; ten einde zij, in het laatste geval, omtrent hunne Burgers zulke maatregelen konden neemen, als zij best keurden, tot voorkoming van verdere onaangenaame behandelingen: van zich niet kunnende verkrijgen om hunne Burgers, uit hoofde dat zij

Leden waren van een Corps, onder hunne onmiddelijke goedkeuring opgerigt, en die gedeeltlijk tot hunne aloude Burger-Vaandelen en Hopmanſchappen behoorden, en nimmer ophielden Burgers te zijn, op een gelijken voet met de loontrekkende Militie van den Staat te behandelen, en dezelve na eene andere Stad gaande van Pasſen te voorzien. Te minder konden zij daar toe beſluiten: vermids zij nimmer van gewapende Burgers uit andere Steden binnen *Deventer* koomende, zodanige Pasſen gevorderd hadden, of immer zouden vorderen. — Eindelijk drongen zij aan om nadere onderrigting, wegens de gewapende *Deventerſche* Burgers, die in *Zutfen* voorheen ongeregeldheden hadden aangerigt.

Wanneer de Commandant VAN HEECKEREN zich bij de Magiſtraat van *Zutfen* verontſchuldigd, en aan dezelve de Zijdgeweeren nogmaals aangeboden hadt, namen zij dezelve over, en zonden ze, met het Verdeedigſchrift des Commandants, aan de Regeering van *Deventer*, vertrouwende dat hier door de opgevatte denkbeelden, wegens het gedrag diens Krijgsbevelhebbers, volkomen zouden opgeklaard weezen, en zij het ontſtaane misnoegen zouden laaten vaaren. Verklaarende, dat, gelijk zij diens gedrag ten allen tijde hadden moeten prijzen, ook niet zouden naalaaten zijn Ed. in dit geval te handhaaven. De bevelen aan de Poorten hadden geen plaats meer, en het voorheen gebeurde met de *Deventerſche* Burgeren, die groote beweegingen te *Zutfen* hadden aangerigt, wilden zij met oogluiking voorbijgaan.

Schoon de Regeering van *Deventer* in het gegeevene berigt des Commandants geen genoegen nam, en meende nog op voldoening te mogen aandringen, wilde zij, door eene bijzondere toegeevenheid daar toe bewoogen, voor dit maal, de zaak hier bij laaten berusten, en voor afgedaan houden, in die billijke verwagting dat nimmer iets van dien aart, door dien Bevelhebber, tegen hunne Burgers weder zou worden ondernomen.

Nieuwe ſtoffe tot misnoegen verſchafte het Jaar 1785 aan de *Zutfenſche* Burgers. De Erfſtadhouder den Heer F. R. TOEWATER tot Ontvanger Generaal, en den Heer H. DE LEEUW VAN KOOLWYK tot Rentmeester der Geestlijke Goederen des

Graaf-

Graafschaps aangesteld hebbende, reezen daar over in de Kwartiersvergaderinge hevige geschillen. Bij de meerderheid droegen die aanstellingen de goedkeuring weg; doch eenige Leden ontkenden volstrekt 's Prinsen bevoegdheid om dezelve te doen. De Jonkheeren R. J. VAN DER CAPPELLEN TOT DE MARSCH en F. B. VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT, beweerden dit gevoelen in hunne Tegenverklaaringen. De eerstgemelde ging nog een stap verder, daar hij deedt aanteekenen „ dat hij, zo lang deeze handelwijze niet hersteld ware, de „ banden van het Reglement op de Regeering van *Gelder-* „ *land* zou aanzien als losgerukt, en buiten effect gebragt; „ dat hij 't zelve aanmerkte als vernietigd, en van geen „ verbindende kragt meer."

De *Zutfensche* Regeering hadt, bij meerderheid van stemmen, den Jonkheer VAN NAGEL tot Hopman over de *Marschpoorter* Compagnie benoemd. Veelen derzelve op hem misnoegd, over het ontzetten van een Sergeant uit diens post, hadden hem ter verantwoording geroepen, en over diens verkiezing zich bij de Gemeenslieden beklaagd, die zulks aan de Regeering overbragten: dit ontmoette een alzins ongunstig onthaal, en wierdt toegeschreeven „ aan de dagelijksch „ toeneemende ongerijmde demarches van de zogenaamde „ Gecommitteerdens uit de Burgerij, en het daar aan altoos „ greetig verleend wordende Appuï der Gemeenslieden." — Twaalf Burgers, die geweigerd hadden, de Inhuldiging van den bij hun onbevoegd gekeurden Hopman bij te woonen, wierden over deeze afweezigheid in eene boete van vijfëntwintig Goudguldens beslaagen, en verweezen om die boete, binnen vierëntwintig uuren, te betaalen, met bedreiging, dat men hen anders wel zou vinden. Zij weigerden dezelve op te brengen, en de Regeering liet door den Omroeper bekend maaken, dat eenige roerende Goederen dier Persoonen, zouden verkogt worden. Van ieder wierdt één stuk Huisraads verkogt, en goldt het, wat het ook mogt weezen, als één koperen Koffykan, één Vuurtang, één Lamp, één tinnen Schenkketel, één houten Theeblaadje, stuk voor stuk, vijfenveertig Guldens, 't welk te overgenoeg was tot betaaling der boete en der kosten. — Hoe belachlijk dit ook afliep,

 men

men herhaalde aan andere veertien weigerende Burgeren, de verkooping van hunne roerende Goederen, met volmaakt dem zelfden uitslag.

Van ernstiger aart en meer gevolgs was 't geen omtrent den Heer ENGELBERT GERHARD JOHAN CROOKCEUS voorviel. Deeze door zijne Hoogheid tot Gemeensman aangesteld zijnde, weigerde men hem Zitting en in den Eed te neemen. Hij vervoegde zich bij de Regeering, met kennisgeeving dat hij de Aanstelling van zijne Hoogheid aannam, met verzoek dat deeze des verwittigd wierdt. Aan zijne begeerte wierdt voldaan. Doch de meerderheid der Gemeenslieden vaardigde desgelijks een Brief aan zijne Hoogheid af, inhoudende dat zij oordeelden den Heer CROOKCEUS niet in den Eed te kunnen neemen, of hem zitting in hunne Vergadering te kunnen vergunnen: dewijl hij zich, door zijn gedrag en denkwijze, die post eenmaal onwaardig hadt gemaakt. Deezen Brief deedt zijne Hoogheid der Regeering ter hand koomen; doch de Heer CROOKCEUS, het Collegie van Gemeenslieden midlerwijl in Regten betrokken hebbende, verschoonden zich de Regeering van het verzogt berigt aan den Stadhouder; naardemaal zij, als Regters, in die zaak moetende zitten, zich in hun geheel wilden houden; zij zonden den Brief van zijne Hoogheid aan den Heer CROOKCEUS, die daar op berigt gaf, waar van de Raad een afschrift aan den Stadhouder deedt toekomen. — Doch het Collegie van Gemeenslieden nam eerlang een besluit, bij de Regeering ingediend, waar in het beweerde niet in Regten betrokken te kunnen worden, „ als „ van hunne Handelingen en Besluiten aan niemand verantwoording verschuldigd zijnde dan aan het Opperweezen „ en de Burgerij, welke zij vertegenwoordigden." De Raad antwoordde, dat de loop des Regts niet moest gestremd worden, en dezelve aan partijen zou laaten wedervaaren wat Regt was. De Gemeente op de Dagvaarding niet verschijnende, sloegen Schepenen Vonnis, waar bij Gemeenslieden verklaard wierden gehouden te zijn den Heer CROOKCEUS, als Gemeensman van *Zutfen*, te erkennen en in te huldigen. Eer dit Vonnis daar was hadden de Gemeenslieden reeds besloten de Gilden en Compagniën der Stad over die zaak te doen

doen vergaderen, 't welk de Regeering verboodt; en waar tegen de Gemeente eene Verklaaring inleeverde. Veele Burgers uit de Gilden en Compagniën hadden zich tot de Gemeenslieden vervoegd en hun gedrag goedgekeurd.

Alle deeze woelingen hadden ten gevolge, dat de *Zutfensche* Regeering, bij Meerderheid van negen tegen drie stemmen, in September besloot aan het Hof van *Gelderland* eenen Brief af te zenden, waar in zij zich dus beklaagen. „ Het is ruim twee Jaaren, dat wij ons alhier in zeer on„ aangenaame omstandigheden bevinden, door oprokkingen „ van onrustige Geesten, welke, onder den schoon klinken„ den naam van Vrijheid, een groot aantal van deezer Stads „ voorheen stille en vreedzaame Burgers en Ingezeetenen, „ hebben weeten in beweeging te brengen, en aan hun snoer „ te rijgen. Hier van daan is het, dat ons zedert diverse „ Adressen, zo van het Collegie der Gemeenslieden als van „ anderen, zijn ter hand gesteld, welke niet alleen in zeer „ onbetaamende en beledigende termen waren ingesteld; maar „ ook veeltijds nieuwe en gearrogeerde Pretensien, en op„ geraapte Bezwaaren behelsden." — Naa de opgave van eene, huns oordeels, zo veel toegeevende handelwijze als hunne Waardigheid en het Character, 't welk zij bekleedden, gedoogen kon, om den voortgang dier beweegingen te stuiten, en daar door de ontstaane verschillen bij de goede Burgerij, mitsgaders het Collegie der Gemeenslieden, weg te neemen, betuigden zij „ het genoegen niet te hebben mogen „ smaaken om daar in naar wensch te slaagen; en integen„ deel te hebben moeten ondervinden, dat men, van den „ anderen kant, niet verkoozen heeft dien weg in te slaan; „ maar veel eer geprefereerd om telkens, door nieuwe In„ stantien, de een al sterker dan de andere, ons, ware het „ mogelijk, tot de inwilliging hunner gesustineerde Preten„ sien, te necessiteeren; zodanig, dat onze Toegeevenheid „ nergens toe gediend heeft, dan om de Drijvers te animee„ ren, om gedunrig al meer en meer te vorderen. — Het „ kon ondertusschen niet wel missen, of zulk eene manier „ van handelen moest ons van tijd tot tijd klaarder doen be„ merken, dat het voornaame but en oogmerk der Hoofden

„ en

„ en Beleggers in deezen, wat men ook mogt voorgeeven,
„ geenszins ware om Redres van gesustineerde Bezwaaren
„ te erlangen; maar veel eer, om, onder dien schijn, de
„ tegenwoordige Vorm van Regeeringe allengskens te onder-
„ mijnen."

Het voorgevallene met den verkoozen Gemeensman CROOKCEUS in 't breede opgehaald hebbende, merkten zij aan, dat de gronden door de Gemeenslieden aangevoerd, ten bewijze van hun Regt tot de hun geweigerde zamenroeping van Gildens en Compagniën „ van dusdanig een aart waren, dat zij, „ in plaatze van aan het voorgestelde oogmerk, mits blijvende de tegenwoordige Vorm van Regeeringe, te beantwoorden, integendeel veel eer het oogmerk om dezelve te subverteeren, en voor eene Absolute Democratie plaats te doen maaken, ten klaarsten aan den dag leggen. Immers hoe kan het met de presente Regeeringsform, en aloude Constitutie bestaan, de Stellinge, dat binnen deeze Provincie, *de Souverainiteit in den boezem van het Volk resideert, en dat alle Regeerings-Collegien daar van haare Magt ontleenen?* Hoe is daar mede overeen te brengen, het Reclame van het Reglement van den Jaare 1705, en wel als een *subsisteerende Grondwet, die met de grootste ordere en legaliteit is tot stand gebragt?* Hoe kan men dan als een Principe aanneemen: *dat als Gemeenslieden met de goedkeuring van Gildens en Compagniën gemunieerd zijn, zij als dan aan geen Sterveling anders verantwoordelijk zijn?*"

Zij verledigden zich, vervolgens, om, huns agtens, te betoogen, dat de Stelling der Gemeenslieden, als of de Vergadering van Gildens en Compagniën, om daar in zaaken van *Politie* en *Justitie* te behandelen, in de aloude Constitutie der Stad *Zutfen* gegrond zou weezen, te eenemaal valsch is; en ten anderen, dat althans de zaak van den Heer CROOKCEUS tot geen voorwerp van raadpleeging in dezelve gebragt mogt worden. Waar op zij vraagen „ strekt zulk een onderneeming niet tot krenking van de hooge Regten en Preëminentien van den Heer Stadhouder, bij den wettigen Souverain verleend? Wordt hier door zijn onbetwistbaar Regt

„ niet

„ niet afhangelijk gemaakt van het *Arbitrium popularis auræ*?
„ Wordt dus doende 's Lands Hoogheid door de Infractie
„ van het door de Heeren Staaten gearresteerde Regeerings
„ Reglement, niet aangetast? En wordt, zo zulks vrij kan
„ doorgaan, niet den grond gelegd om dat Reglement ten
„ eenemaal den bodem in te ſlaan, en te vernietigen? — Te
„ meer wanneer hier bij te gelijk in conſideratie gelegd wor-
„ den de ſtoute ſtellingen in de ſtukken der Gemeensliedeu
„ voorkomende hier boven reeds ten deele aangeroerd, zo
„ wel als de ſterke uitdrukkingen, en bedreigingen der On-
„ derteekenaaren, *om zich zelfs te richten, en buiten con-*
„ *ſent te vergaderen over al zulke zaaken als zij zouden*
„ *goëdvinden; dat haare zaak is, de zaak van* Neêrlands
„ Volk, *en dat dan duizenden tot hunne hulp gereed ge-*
„ *vonden wierden:* 't geen zelfs een Declaratie van een
„ aanſtaanden Burgerkrijg ſchijnt aan te kondigen. Alles te
„ zamen loopende tot één Hoofdpunt, naamlijk, *het daar-*
„ *ſtellen eener abſolute Volksregeering*, waar aan ieder Ma-
„ giſtraat, wegens haar gedrag verantwoordelijk zou zijn,
„ met krenking der Souverainiteit van Ridderſchap en Ste-
„ den."

Als Medeleden van Staat oordeelden zij zich verpligt om niet langer de uitkomst met onverſchillige oogen af te wagten; maar in aanmerking neemende, dat zulks de Heeren Staaten zelve aanging die onvergenoegd zouden kunnen weezen, wanneer zij hun, van dit verregaande en de Hoogheid van den Lande zo zeer betreffende begrip langer onkundig lieten. Zij verzogten deswegen het Hof een Afſchrift van deezen Brief met alle de nevensgaande bewijsſtukken, op de bekwaamſte wijze, en zo ſpoedig doenlijk, tot kennisſe der Heeren Staaten te brengen. — 's Hofs antwoord was, dat zij, uit aanmerking van dit alles, goedgevonden hadden een Buitengewoonen Landdag te *Nymegen* tegen den achtëntwintigſten September uit te ſchrijven.

Onder dit poogen om den Volksinvloed in *Gelderland* te weeren waren 'er, in dat zelfde Geweest, Mannen ijverig bezig om dien te doen gelden. Veele Regenten vergaderden, op den eerſten September, in *Arnhem*, om met elkander ver-

vertrouwlijk te spreeken over zaaken, zo het beleid der *Gelderſche* Regeering als het gemeene Bondgenootſchap betreffende, en de middelen te beraamen tot eene Grondwettige Herſtelling, welke zij hoogst noodig oordeelden.

Van deeze ſtrijdige denkwijze droegen de handelingen over de zaak van *Zutfen* blijk. De Stelling daar door de Inleeveraaren der zo ſterke Verklaaring beweerd, dat de Souverainiteit in den boezem des Volks berustte, en de Regeerders verantwoording aan het Volk zouden moeten doen, verwekte ter Staatsvergadering geen geringen en zeer onderſcheiden indruk. Deezen hielden ze voor de leer der waare Vrijheid, geenen voor die der losbandigheid; allen zagen het Voorſtel, hoe ook begreepen, in als zwanger van de verst uitziende gevolgen, welken eenigen niet verlangden, en anderen met ſchrik te gemoet zagen. — In het Kwartier van *Zutfen* was men van oordeel, dat de Regeerders van die Stad, zo de Meerderheid als de Minderheid, de Vergadering moesten verlaaten, zo lang 'er over de *Zutfenſche* zaaken zou geraadpleegd worden, als mede dat Jonkheer VAN DER CAPELLEN TOT DE MARSCH zou hebben buiten te ſtaan; dewijl hij, als Burger, het Adres mede hadt geteekend.

Het Beſluit der Staaten liep op deezen zin. „ Dat de Misſive en Stukken van de Magiſtraat van *Zutfen* behoorden „ geſteld te worden in handen van den Hove, om daar op „ ten naasten hun Ed. Mogenden te adviſeeren; en dat, in„ middels, door den Hove, ten ſpoedigſten Copie van de „ voorſz. Misſive zou worden gecommuniceerd aan de Ge„ meente van *Zutfen*; ten einde, binnen den tijd van veer„ tien dagen, ſchriftlijk aan den Hove op te geeven, 't geen „ zij zou vermeenen tot haare decharge te dienen. — Voorts, „ dat bij Publicatie, door het Hof, binnen de Stad *Zutfen*, „ een iegelijk zou worden aangemaand tot rust en eendragt: „ dewijl hun Ed. Mogenden, bij ontſtentenisſe van dien, „ genoodzaakt zouden weezen, naar alle rigeur van Regten „ tegen de Contraventeurs te handelen; dat het Hof verder „ behoorde geauthoriſeerd te worden, om, ongeprejudiceerd „ de Regten van de Stad *Zutfen*, daar op een waakend oog „ te houden. Met bijvoeging, dat, gelijk hun Ed. Mogen„ den,

„ den, door het voorsz. bedoelen, om alle eigenwillige rig-
„ tingen tegen te gaan, en voor te koomen dat de Vrijheid
„ niet misbruikt wierde tot losbandigheid en wetteloosheid;
„ dezelve ook geenzins van voorneemens zijn, om de Stem-
„ me des Volks zo verre te smooren, om 't zelve den weg
„ tot Klagten aan de Staaten, of den weg van Regten, naar
„ dat de omstandigheden zulks medebragten, af te snijden;
„ maar dat deeze 't zelve altoos opengelaaten wierdt."

Wel verre was dit Staatsbesluit van eene algemeene toestemming weg te draagen; immers tegen 't zelve verzetten zich de drie Heeren van de Stad *Nymegen* en Jonkheer VAN BRONKHORST uit dat Kwartier, als mede Jonkheer VAN DER CAPELLEN TOT DEN BOEDELHOF uit de Graafschap. De Jonkheeren VAN PALLANDT TOT KEPPEL, en VAN HEECKEREN TOT DE CLOESEN wilden het eenigzins anders hebben. — Uit het Kwartier van de *Veluwe* waren tegen het Besluit de Jonkheeren VAN HAARSOLTEN TOT YRST, LYNDEN VAN OLDENALLER, ZUYLEN VAN NYVELDT *Junior*, SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, SPAAN TOT VOORSTONDE en J. C. VAN ECK. — Ook verklaarden de Afgezondenen van *Harderwijk*, de Heeren SCHELTINGA, LYNDEN VAN OLDENALLER, en VAN HAARSOLTEN TOT STAVEREN, zich tegen dit Staatsbesluit.

Zo als het lag wierdt 't zelve, in de gedaante van een Publicatie veranderd, ter Afkondiginge na *Zutfen* gezonden. Het baarde de verwagte uitwerking niet. De Burger-Gecommitteerden, de Ondertekenaars van het Adres, riepen alle die Burgers bijéén, welken geenzins afgeschrikt door deeze Afkondiging hunne Vertegenwoordigers met een Aanspraak bedankten voor de genomene moeite en ijver, hun verzoekende daar in te volharden. De Gemeenslieden, even min vervaard, beslooten nogmaals de Gilden en Compagniën, onverkort de Raadpleegingen der Staaten, op te ontbieden; waar van zij der Regeeringe kennis gaven. De Meerderheid (want de Heeren VERSTEEGE en VAN DER CAPELLEN TOT RYSSELT, waren van een ander gevoelen) volhardde bij het gedaan Verbod en de Publicatie, deedt de Actens van Bijeenroeping, door de Gemeenslieden uitgegeeven, intrekken, en nog dien zelfden avond door een Postbode het Hof van *Gelderland* des kundschap toekomen.

Wan-

Wanneer op den dertigsten October het Hof dit berigt toegezonden was, kwamen, op den eersten November 's avonds ten half negen, de beide Landschaps Mombers binnen *Zutfen*, voorzien van een aantal Afschriften van eene Publicatie en een Brief van het Hof aan de Regeering; welke te middernagt met de Mombers vergaderde, en tot diep in den nagt raadpleegden. 't Geen zij 's morgens om zeven uuren hervatten. Deeze onvermoeide werkzaamheden hadden ten gevolge, dat ten acht uuren de klok geluid, en door den Secretaris, in bijweezen, van twee Schepenen, en twee Mombers onder het in de wapens staan van de Hoofdwagt, eene Publicatie wierdt afgeleezen, en ten overstaan van twee Bodens overal aangeplakt, waar in men het gedrag der Gemeenslieden, afschilderde, in zich te bevatten „ een eigen„ rigtige en een openbaare veragtinge en vilipendie van het „ wettig Gezag der Hooge Overheid, tot verstooring der zo „ hoognoodige rust en eendragt binnen de Stad *Zutfen*:" waar om zij zich houdende aan de voorgaande Afkondiging „ alle Burgers en Ingezeetenen op het ernstigste verboden, „ om, hangende de Deliberatien der Heeren Staaten, eenigen „ aanzoek of instantie, onder wat voorwendzel het zou mo„ gen weezen, tot Convocatie der Burgerije aan de Ge„ meente der Stad *Zutfen*, aan welke wij het doen eener „ zodanige Convocatie bij onze Resolutie van heden mede „ speciaal hebben geïnterdiceerd, te doen; maar alles te la„ ten in dien staat waar in zich 't zelve tegenwoordig be„ vindt. En, wanneer het onvermoedelijk, en tegen alle „ verwagting mogt gebeuren, dat eene zodanige Convocatie, „ tegen onzen wil en meeninge zou mogen worden gedaan, „ zich wel te wagten om in zulke Vergaderingen, dewelke „ wij, in zodanig een geval, benevens al het geen daar in „ zou mogen worden verhandeld, van nu af aan, in naame „ van de Landfurstlijke Hoogheid, verklaaren voor onwet„ tig, nul, en onbestaanbaar te houden, bij te woonen, veel „ min daar iets te helpen resolveeren. Waarschuwende en „ gelastende voorts wel ernstig een ieder, om zich stil en „ gerust te houden, en zich van alle eigenrigtingen, mitsga„ ders van alles, wat tot verstooringe van de rust en een-

„ dragt,

„ dragt, als mede tot inbreuk en innovatien op 's Lands han-
„ gende Deliberatien zou kunnen verstrekken, te wagten, al-
„ les bij poene, dat die geenen, welken bevonden worden
„ zich tegen deeze Publicatie te verzetten, of daar tegen,
„ in 't eene of andere opzigt aan te gaan, als Verstoorders
„ van de algemeene rust en openbaare Verbreekers en Over-
„ treeders van 's Landschaps Wetten en Ordonnantien, naar
„ exigentie van zaaken, met de uiterste rigeur zullen worden
„ behandeld en gestraft" Hier bij bleeven, ten deezen Jaa-
re, de onlusten te *Zutfen* gesleezen; doch alleen om, in
een volgend, met nieuwe kragt, te woelen.

Te weeten, binnen onze Stad reezen, in den Jaare 1786, op nieuw, oneenigheden tusschen eenige Soldaaten en Burgers, die tot daadlijkheden uitborsten. Onze Leezers zullen ons wel willen verschoonen, dat wij die stoorenissen, zo veelvuldig voorkomende, slegts even aanstippen, als dezelve niets bijzonder hooggaands behelzen; en wij ons niet in staat vinden om tusschen de vergrootende en verkleinende berigten, het midden te treffen.

De nog hangende zaak van den door zijne Hoogheid aangestelden en door de Meerderheid der Regeeringe goedgekeurden, maar door de Gemeente geweigerden Gemeensman CROOKCEUS, wierdt voortgezet. Het Hof beweerde, in een breed uitgebragten Raadslag, de Verpligting der Stadsregeering, om deezen Heer in gemelde post te plaatzen en te handhaaven, ondanks alle poogingen door de Gemeenslieden aangewend. Een weg van Bemiddeling door de Staaten in dit geschil en de daar toe betrekkelijke stukken aangeweezen, kwam den Gemeenslieden niet verkiesbaar voor. Onaangenaame Briefwisselingen volgden daar op: en wierdt, in November, de aanstelling van den Gemeensman CROOKCEUS, door Staaten van *Gelderland*, voor wettig verklaard, en beslooten hem in 't bezit deezer Waardigheid te plaatzen.

Wij koomen nu tot het Jaar 1787, vrugtbaar, zo wel als voor meest alle andere Nederlandsche Steden en Plaatzen, zo ook voor *Zutfen*, in gerugtmaakende gebeurtenissen. Vier Boeren, in het Ampt van *Zutfen*, geweigerd hebbende, zekere Dienstgelden voor den Jaare 1784 te voldoen, wier-

den daartoe, bij Vonnis van het Scholten Gerigt, verweezen. Nogthans bleeven zij weigeragtig omtrent de betaaling. Het gemelde Gerigt gaf hier op eene Acte, volgens welke zij voor die somme, en de kosten daar op gevallen, wierden uitgewonnen. De Executie, of Geregtelijke Verkooping, was bepaald tegen den eersten Maart. Ten dien einde begaven zich de Heeren CROOKCEUS en HASENBROEK na de Erven der gemelde Landlieden, de eerste als Stedehouder van den Scholtus, de andere als Fiskaal. Doch aan de wooning, aan welke zij in de eerste plaats haaren last zouden volvoeren, gekoomen zijnde, vonden zij aldaar een getal van ongeveer vierhonderd boeren bij een vergaderd, gewapend en onder het maaken van een groot getier hen opwagtende: waarom de twee bovengenoemden geraaden vonden, onverrigter zaake te rug te keeren. Tegen deeze geweldpleeging oordeelde het Hof zich verpligt, daadelijke poogingen te werk te stellen. In den avond ten tien uure van den negenden Maart kwamen twee Mombers van het Hof te *Zutfen*, en vertrokken ter middernacht wederom van daar in eene Koets, nevens den Stedehouder CROOKCEUS, verzeld van zes Dienaaren in eenen Postwagen, en voorts nog van een geleide van achtentwintig Ruiters van TUYL, en honderd Man Knegten van VAN WELDEREN. 's Anderendaags morgens ten zeven uure keerden zij te rug. En waar toe hadt al deeze opschudding gediend? Wat was het bedrijf geweest der omslagtige bezendinge? Twee boeren, beschuldigd dat zij, acht dagen geleeden, tegen de koets van de Heeren CROOKCEUS en HASENBROEK steenen hadden geworpen, waren van het bed geligt, en wierden geboeid, over *Zutfen*, na *Arnhem* gevoerd.

Ondanks de Vrije Staatsgezindheid van veele *Zutfensche* Burgers, begon de Oranjegezindheid, bij andere, zich meer en meer te vertoonen. De vermaarde HEECKEREN TOT ZUIDERAS gaf daar toe het eerste zein. Op den vierëntwintigsten Junij verscheen hij op de Parade, en vervolgens op het Stadshuis, met een Oranjekokarde getooid. Oogenbliklijk hadt dit naavolgers onder de Officieren en Soldaaten. Dit gaf aanleiding tot hevige twisten, alzo dit teeken den andersdenkenden geweldig mishaagde. In eene Herberg, *de Laatste Stui-*

D.

CLXVII

Bladz. 242.

Zeeslag by Lepanto.

CLXVIII.

Parysche Moord. Bladz. 244.

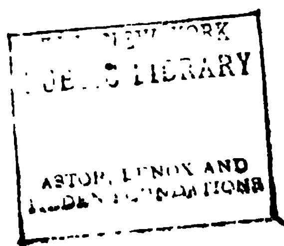
Stuiver genaamd, even buiten eene der Stads Poorten, dwongen de Soldaaten de Burgers, hunne Zwarte Kokarden van de Hoeden af te neemen. Met goedvinden der Regeeringe, en op bevel van den Commandant der Bezettinge, wierden vervolgens de Burgers ontwapend, hunne Geweeren opgehaald, en dezelve, nevens de Vaandels en Spontons, op het Stadshuis gebragt. Hier door ontstonden merkelijke onlusten en beweegingen in de Stad. De Regeering deedt wel alle zamenrottingen en geweldpleegingen, bij openbaare Afkondiging, verbieden. Doch dit gebod deedt geringe baate. Hierbij kwam een voorval, 't welk de gemoederen nog meer gaande maakte. Zeker Schoenmaakersbaas, woonende in de Nieuwstad, schoot, uit zijn Venster, op eenen Ruiter: zodat hij oogenblikkelijk dood ter aarde viel. Dit maakte het Krijgsvolk verwoed. Eenige Officieren, van dit voorval verwittigd, begaven zich, in allerijl, van de Hoofdwagt na het huis van den Schoenmaaker, met oogmerk om hem tegen de woede der Soldaaten te beveiligen. De geheele Straat, waarin de Schoenmaaker woonde, wierdt straks, door Ruiterij en Voetvolk, bezet. In tegenwoordigheid van eenen Stadsbode opende men het huis. Vier Officieren traden na binnen, om het te doorzoeken, terwijl eenige andere, met ontbloot zijdgeweer, buiten de wagt hielden, om het indringen der woedende Soldaaten te beletten. Men vondt alleen 's Mans Huisvrouw, welke, onder het geleide van eenig gewapend Krijgsvolk, na het Stadshuis gebragt wierdt. Men doorzogt voorts alle de belende Huizen; in een van welke men een verscholen Kleermaaker vondt, die, door vergissing, voor den gezogten zijnde aangezien, bijkans het slagtoffer was geworden der door woede uitzinnige Soldaaten, doch nog beveiligd wierdt door de Officieren, hoewel niet dan met zeer veele moeiten. Terwijl men, al voortgaande met zoeken, aan de Huizen van eenige Patriotten, door het inslaan van glazen, zijnen moed koelde, vondt men, eindelijk, den Schoenmaaker op den Zolder van eenen Herberg, onder het hooi verborgen. Met veele moeite beletteden de Officieren het Krijgsvolk, dat het hem niet verscheurde; een Moordenaar, zeiden ze, moest niet door eerlijke handen, maar door den

Scherpregter aan zijn einde koomen. Veel werks, evenwel, hadt het in, eer men den elendeling in de handen der Regeeringe hadt geleverd. Nogthans namen de Opschuddingen niet zo spoedig een einde; aan verscheiden Huizen wierden de glazen ingeslagen. Eerlang zag men eenen Tamboer van de Krijgsbezetting nevens twee Soldaaten door de Stad trekken, geleidende eene Kar, telkens stil houdende voor de Huizen van bekende Patriotten, en dezelven hunne Trommels en Vaandels afvraagende, met aanzegging dat zij voortaan zouden vrij zijn van den last der Wapenoeffeninge. Ook moesten de Burgerofficieren hunne Sjerpen, Ringkraagen, Degens en Spontons afgeeven. Vervolgens deedt de Magistraat, door eenen Stadsbode, de Geweeren en Wapens der Burgeren ophaalen; voorts alle Burgers tot stilte en rust vermaanende, en de Exercitie-Genootschappen verbiedende. De doodgeschoten Ruiter wierdt met alle Krijgseere ter aarde besteld, gevolgd van alle de Officieren en meer dan duizend Gemeenen, allen met Oranje Kokarden uitgestreken. 't Liep, egter, aan tot in de maand November, eer de Schoenmaaker wierdt gevonnisd. De straffe, hem opgelegd, bestondt in eene gevangenis van vijfëntwintig jaaren, in het Provinciaal Tugthuis te *Arnhem*, en, naa verloop van dezelve, in altoosduurende ballingschap buiten de Stad en het Schependom van *Zutfen*. De Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN MARSCH, bekend voor het hoofd der *Zutfensche* Patriotten, niet langer verkiezende zijn verblijf te houden in eene Stad, zo vol van opschuddingen en oproerigheden, en alwaar hij zijns lijfs niet volkomen zeker was, vertrok, eerlang, met Echtgenoote en kinderen, na *Deventer*. Vóór zijn vertrek deedt hij alle zijne Goederen Geregtelijk inventariseeren, en een lijst dier Goederen aan het Hof van *Gelderland* hebbende gezonden, beval hij ze aan deszelfs bescherming; welke hem ook beloofd wierdt.

In zijne vooringenomenheid met het Stadhouderlijk Huis en Bewind, ontzag *Gelderland* moeite noch kosten, om, bij alle gelegenheden, zo die zich aanbooden, als aangegreepen konden worden, daar van blijk en bewijs te geeven. *Zutfen* was niet agterlijk in dit kostbaar eerbetoon. In de Maand Sep-

TWEE SOLDAATEN EN EEN TAMBOER HAALEN, MET EEN KAR, VAN REKENDE PATRIOTTEN, DE TROMMELS EN VAANDELS AF.

LIBRARY
ASTOR, LENOX AND

September des Jaars 1788 hadt de Stad ongemeene staatelijkheid ten toon gespreid, ter onthaalinge van den Prins met zijne Echtgenoote, ter gelegenheid van een bezoek, 't welk der Kasse op eene aanzienlijke somme gelds te staan kwam. Nog in dat zelfde jaar, wierdt, op Voorslag der Stad en van het Kwartier, ter Staatsvergaderinge besloten, op de Provinciaale Gelder'sche Munt een Zilveren Medailje te doen slaan, voor alle de Stemhebbende Leden van het Provinciaal Hof en de Rekenkamer, als mede voor alle derzelver Eerste Dienaaren, „ uit hoofde", dus luidde het Staatsbesluit, „ van derzelver standvastigheid in het behoud der Repu„ bliek"; met andere woorden, om hun aankleeven van het Huis van Oranje. Met het vervaardigen dier Eerepenningen maakte men allen mogelijken spoed; op den Gelderschen Landdag, in de Maand Augustus des Jaars 1789, te *Zutfen* gehouden, wierden zij, op last der Geldersche Staaten, door de Raads-Sekretarissen, aan alle de Leden en Staatsdienaars dier Vergaderinge, tot een gedenkteeken, uitgedeeld. Op de Medailje vertoonen zich drie *Vrouwenbeelden*, houdende de Wapens der drie Kwartieren, *Nymegen*, *het Graafschap Zutfen* en *Veluwe*. Op het Voetstuk ziet men het Wapen der Provincie *Gelderland*, met dit Latijnsch Omschrift: UT RUPES IMMOTA MANET: *Zij staat pal als een Rots*; en aan de Ommezijde: REPUB. AB INTERITU. SERVATA. ORD. D. G. *et.* C. Z. L. f. 1788, omvlogten met Lauwerkranzen. Zeven van deeze Gedenkpenningen wierden van Goud vervaardigd, voor den Stadhouder, zijne Echtgenoote, de drie Kinderen, den Koning van *Pruissen* en den regeerenden Hertog van *Brunswijk*. Ook hier uit blijkt genoeg de bedoeling deezer gifte.

Hier mede eindigen wij ons Verslag, wegens de meest merkwaardige bijzonderheden, de Historie der Stad *Zutfen* betreffende. Thans gaan wij over tot eene Beschrijving, haare uit- en inwendige gelegenheid betreffende.

Zutfen, gelijk wij boven reeds hebben aangemerkt, ligt aan de rivier *de Yssel*. Een Stroompje, de *Berkel* of *Borkel* genaamd, uit *Westfalen* afkomstig, verdeelt de Stad in twee deelen, de *Oude-Stad* en de *Nieuwe-Stad* geheeten.

Het Watertje vereenigt zich vervolgens met den *Tijsel*, en verliest alzo zijnen naam. Door middel van het gemelde Stroompje kan de Stad, aan de Zuidoostzijde, tusschen de Laarpoort en de Vischpoort, onder water gezet worden. Behalven deeze Versterking, zijnde niet eene van de geringste, heeft *Zutfen* nog eenige andere Vestingwerken. Men telt 'er vijf Poorten: de Marspoort, de Nieuwe-Stadspoort, de Laarpoort, de Hospitaals-, of zo als zij, bij verkorting, wordt genoemd, de Spittelspoort, en de Vischpoort. Reeds in den aanvang der jongstverloopene Eeuwe heeft men, voor de Stad, eenen houten Brug over den *Tijsel* gelegd; dezelve beslaat driehonderddertig voeten in de lengte. Een gedeelte van dezelve, namelijk honderdvijftig voeten, rust op schepen, het overige op paalen. Voor het overige ligt de Stad in eenen aangenaamen oord, wordende, vooral aan de Landzijde, omringd van vrugtbaare Graanakkers en grasrijke Weilanden.

Wij gaan over tot de Beschrijving van de voornaamste *Waereldlijke* en *Geestlijke Gebouwen*.

In de eerste plaats koomt hier in aanmerking het *Stadshuis*; hetwelk alleen opmerking verdient om zijne oudheid en zonderling maakzel; het heeft drie Voorgevels, allen op eene onderscheidene wijze gebouwd. — De *Gedeputeerden-Kamer*, dus genaamd, om dat, voorheen, de Gedeputeerde Staaten des Kwartiers van *Zutfen* aldaar hunne bijeenkomsten of vergaderingen plagten te houden. Het is een nieuw en fraai Gestigt, in den aanvang deezer Eeuwe gebouwd. Het staat naast het Stadshuis. — Het *Wijnhuis*, staande aan de Groote Markt, van wegen zijnen kunstigen Toren, het aanzienlijkste Gebouw der geheele Stad. Twee Omgangen versieren dien Toren, doch vooral een keurlijk en alom beroemd Klokkenspel; het bestaat uit zesëndertig Klokken, door den vermaarden HEMONI gegoten, die een zeer aangenaam geluid geeven. Het onderste gedeelte des Gebouws dient tot eene Stads Waag. — Het *Latijnsche School*, ter plaatze alwaar, eertijds, het Klooster der Predikheeren plagt te staan. Behalven dit, heeft men 'er ook een *Illustre* of *Doorluchtig School*, waarin, door twee Hoogleeraaren, tweemaal ter

wee-

weeke, lessen worden gegeeven over de Historien en Taalen, en over de Regtsgeleerdheid. — In het Zuidlijk gedeelte der Stad, niet verre van de Vischpoort, ligt een Plein, met boomen beplant, bij de Stedelingen onder den naam van, *op 's Graaven Hof* bekend, om dat, op deezen grond, het Hof der Graaven van *Zutfen* plagt te staan. — Van eenen vierkanten Toren, de *Droogenaps-Toren* genaamd, staande niet verre van het straks gemelde Plein, heeft men een ruim en vermaaklijk gezigt op het omliggende Land.

Wij koomen nu tot de Geestlijke Gestigten. In de eerste plaats noemen wij de *Groote Kerk*, welke, door de Gereformeerden, tot eene plaats van Openbaare Godsdienstoeffeninge wordt gebruikt. Het is een der oudste Gestigten in zijne soort, hier te Lande; en nog zou deeze de plaats eener voorgaande Kerke hebben vervangen. Men wil, naamelijk, dat het tegenwoordig Gebouw gestigt wierdt, in den aanvang der Twaalfde Eeuw, en wel meer bepaaldelijk, in den Jaare Elfhonderdvijf, op den grond van een voorgaand Kerkgebouw; OTTO VAN ZUTFEN, Zoon van GODSCHALK en ADELHEID, zou daar van de stigter geweest zijn, en BURCHARDUS, Vijfëntwintigste Bisschop van *Utrecht*, dezelve hebben ingewijd, ter eere van St. PIETER *en* WALBURG. Een bijkans geheel vernielende ramp trof, in den Jaare 1446, het gewijde Gestigt. Op Palmzondag diens jaars wierdt de kunstig gemaakte Toren van het Onweder getroffen. Wel haast stondt dezelve, van boven, geheel in 't vuur; 't welk zo hevig brandde, dat, volgens getuigenis, de zes Klokken, welke 'er in hongen, geheel versmolten. Het instortten van het Gebouw verplette niet alleên de Middenkerk, maar ook het Zuidlijke Kruispand. Uit Stadskas en de bijdragen van godvrugtige weldaadigen rees 'er, wel haast, een genoegzaam geheel ruim Gestigt uit de assche, en met naame de Toren veel fraaier nog dan de afgebrande en ingestorte. Ter hoogte van driehonderd en tweeënveertig Voeten, van het oppervlak des gronds gemeeten, verhefte hij zijnen Kruin. Noodlottig ook voor dit Gebouw was de maand Maart. Op den negenëntwintigsten dag daar van, in den Jaare 1600 wierdt de Spits door 't hemelsch vuur ontstoken; de vlam

 sloeg

ſloeg voort tot aan het vierkant Metzelwerk, zonder, evenwel, voor ditmaal, aan de Kerke merkelijke ſchade toe te brengen. Zevenëndertig jaaren verliepen 'er, voor dat men den herbouw bij de hand nam. Een nieuw Torenſpits kwam nu, eerlang, ten voorſchijn, vijfëntwintig voeten inderdaad laager dan de voorgaande, doch die denzelven in fraaiheid en ſieraad merkelijk te bovenging. Hij heeft verſcheiden Omgangen of Tranzen, en is met Leien en met Koper gedekt. Van ouds hadt men in deeze Kerk een Kapittel, en twaalf Kanunniken; de zes Oudſte daar van waren Priesters, de vier volgende Diakenen; de twee jongſten moesten Onderdiakenen zijn. Aan hun hoofd ſtondt een Deken. Volgens het verhaal der aloude Schrijvers, zou OTTO, de Eerſte van dien naam, door zijn huwelijk met SOFIA, Erfdogter van *Zutfen*, Graaf van *Gelder en Zutfen*, nevens zijne Echtgenoote, de inſteller van het Kapittel geweest zijn. Voorts vindt men, nevens andere dienstverrigtingen van dit Kapittel, aangeteekend, dat de Kanunniken, reeds zints het Jaar 1450, op den dag van den Apostel St. THOMAS, in deeze Kerk, op het Graf, waar van wij ſtraks zullen ſpreeken, het Lof van de H. Moedermaagd plagten te zingen. Te weeten, in het midden deezer Kerke ziet men twee Oude Grafſteden, volgens het gemeen aangenomen gevoelen, de begraafplaats der aloude Graaven van *Zutfen*, en alwaar ook de ſtoffelijke overblijfſels der gemelde OTTO en SOFIA zouden rusten. Boven deeze Grafſtede hangt een fraaie ijzeren verguide Kerkkroon, wel waardig dat wij hier eene korte beſchrijving van dezelve inlasſchen. Over het geheele werkſtuk ziet men de beelden van Menſchen en Dieren kunſtig uitgewerkt. De gedaante van het kunstſtuk (want dien naam verdient de Kerkkroon bij alle kunstkenners) is twaalfkantig. Op deeze twaalf kanten ſtaan de naamen van JEZUS, der H. Maagd en der twaalf Apostelen, met oude Gottiſche letteren, in de volgende orde: JHESUS MARIA. SANCTUS PHILIPPUS. SANCTUS MATTHEUS. JACOBUS MAJOR. SANCTUS PAULUS. SANCTUS THOMAS. SANCTUS JOHANNES. BARTHOLOMEUS. SANCTUS ANDREAS. SANCTUS PETRUS. S. SIMON. S. JUDA. SANCTUS MATHIAS. — Behalven de nu vermelde, ziet men, in deeze Kerk, nog eene

eene fraaie Grafstede, of Kelder, toebehoorende aan den oudadelijken Huize van VAN HEKEREN. Bezienswaardig is de Tombe, van keurlijk Marmer, versierd met de Borstbeelden van EVERHARD VAN HEKEREN, *Heere van Netelhorst en Enghuizen*, Landdrost des Graafschaps *Zutfen*, en deszelfs Echtgenoote MARIA TORCK. Om van andere sieraadien der Kerke niet te spreeken, moeten wij van de vermaarde Koperen Doopvont nog met een woord gewag maaken. Het Werkstuk, overkunstig gemaakt, is van aanmerkelijke grootte, gelijk men mag besluiten uit de twee volgende bijzonderheden. De eerste is, dat men, voorbedagtelijk, een werktuig heeft vervaardigd, om, door middel van hetzelve, van boven het Dekzel op te ligten. Minder zeker dan deeze is de volgende bijzonderheid. Men verteit, naamelijk, dat de Doopvonte eenen der Prinsen VAN ORANJE, naar men wil, Prinse FREDRIK HENRIK, zou aangeboden geweest zijn, om 'er Geschut van te gieten; doch dat de Prins de aanbieding zou hebben van de hand geweezen, zeggende, dat het onvergeevelijk ware, een kunststuk te vernietigen, zo fraai, dat men 'er van zeggen mogt, dat alwie, te *Zutfen* koomende, hetzelve niet bekeek, den naam niet mogt hebben te *Zutfen* geweest te zijn. Doch veelen slaan geen geloof aan deeze vertelling. Hoe fraai nog, in zijne tegenwoordige gestalte, ongelijk fraaier, egter, was de Doopvont, voor dat, geduurende de Spaansche tijden, veele Beelden waren verlooren geraakt. In 't midden van het Dekzel ziet men iemant nederknielen, die, door een anderen, met water overstort wordt, terwijl een derde een Kleed of Doek vasthoudt. Rondsom ziet men de beelden der Euangelisten en Apostelen. Eindelijk ontmoet men nog in deeze Kerk eene Boekerij; het merkwaardigste van welke bestaat in een tamelijk getal oude en zeldzaame Boeken en Handschriften. — De andere Nederduitsche Gereformeerde Kerk (want men heeft 'er niet meer dan twee) heet de *Nieuwe-Stads-Kerk*, dus genaamd naar het gedeelte der Stad, in welke zij staat. Bij haare eerste stigting wierdt zij aan St. NIKOLAAS gewijd. Het gebouw is niet groot. De Toren, van eene ronde gedaante, is van een tamelijk hoogen Spits gedekt. Door vier Predi-

kanten worden deeze beiden Kerken bepredikt. — Behalven de nu gemelde twee Nederduitsche, heeft men te *Zutfen* ook eene *Walsche* of *Fransche* Gereformeerde Gemeente. Het Gebouw, waarin zij vergadert, heette, in de Roomsche tijden, de Minderbroeders Kerk. — Voorts is 'er eene *Luthersche* Kerk, klein, inderdaad, doch net en zindelijk, en met een Orgel verfierd. — Wijders hebben 'er ook de *Doopsgezinden* eene Gemeente, niet zeer talrijk in Leden; zints veele jaaren wordt zij bediend door éénen Leeraar, een kweekeling van het School dier Gezinte te *Amsteldam*, vergaderende bij den Toren en het Lam. — Eindelijk heeft men nog te *Zutfen* eene Statie van Roomschgezinden, die door een Waereldlijken Priester wordt bediend.

Onder de Godsdienstige Gestigten moeten ook de volgende genoemd worden. Twee *Gasthuizen*, het Oude en het Nieuwe, waar van het laatstgemelde, naar de Santinne, aan welke het gewijd was, den naam van *St. Elizabeths-Gasthuis* plagt te draagen. Waarschijnlijk is dit niets anders dan eene vergrooting van het eerste, naardien zij zo digt aan elkander staan, dat ze binnen eenen zelfden Ringmuur zijn besloten. Ook worden ze uit eene gemeene Beurs onderhouden. De Bestuurders van beide Gestigten draagen den naam van *Provisoren*. — Bij dien zelfden naam zijn ook bekend de Verzorgers van het eene der *Weeshuizen*, welke men te *Zutfen* heeft, in 't welk voornaamlijk Kinderen van vreemdelingen worden opgenomen. Het ander Weeshuis, voor Kinderen van Burgeren geschikt, staat onder het opzigt van zes Diakenen der Gereformeerde Gemeente. — Daarenboven, om van andere minder noemenswaardige Godvrugtige Gestigten niet te gewagen, heeft men te *Zutfen* eene weldaadige Stigting, *'s Heeren Bornhof*, nu gemeenlijk *het Huis Bornhof* genaamd; misschien, doch niet volkomen zeker, naar den Stigter, zekeren Heer BORN dus geheeten. Het gebouw is reeds oud, als wordende, nu bijkans vierhonderdvijftig jaaren geleden, als een rijklijk begiftigd Gestigt, vermeld. Een aanzienlijk getal oude lieden wordt 'er gehuisvest, en van noodig leevensonderhoud verzorgd.

Aan-

Aanmerkelijk, naar gelange van de uitgebreidheid der Stad, was het getal der Kloosters, welke men, eertijds, te *Zutfen* ontmoette: te weeten, twee Mannen-, en vijf Vrouwen- of Nonnen-Kloosters. Het eerste Mannen-Klooster, dat der *Dominikaanen* of *Predikheeren* genaamd, stondt midden in de Stad. In den aanvang der Dertiende Eeuwe wierdt het gestigt, door MARGARETA, Dogter van GUI of GUIDO, Graave van *Vlaanderen*, en Gemaalin van REINOUD DEN I, Graave van *Gelder en Zutfen*. Tegenwoordig dient het Gebouw tot het Latijnsche, en tot het *Auditorium* of de Gehoorzaal van het Doorluchtig School. — Het ander Mannenklooster wierdt van *Franciskaaners* of *Minderbroeders* bewoond, en wel bijzonderlijk van die soort der Orde, welke, om hunne onderhouding van eenen strenger Regel dan de overigen, *Observanten* genaamd wierden. Het Gestigt, ook onder den naam van het *Klooster Galileen* bekend, stondt even buiten de Stad, bij de Laarderpoort, en wierdt, in den Jaare 1455, door het aanzienlijk en vermogend Geslagt van KORVNK, aldaar gestigt. Naa dat *Zutfen* de zijde des Konings van *Spanje* hadt verlaaten, en de Hervorming aldaar was vastgesteld, slegtte men het gewijde Gestigt tot op den grond. Hier en daar, egter, worden 'er de fondamenten, als mede eenige overblijfzels der ruime Kelders, nog van bespeurd. — De vijf Nonnenkloosters te *Zutfen* waren de volgende. Het *Klooster Spitaal*, waarschijnlijk bij verkorting van *Hospitaal* of Gasthuis, nabij welk het stondt, wierdt bewoond van Twaalf Nonnen, die naar den Derden Regel van den H. FRANCISCUS leefden. Het bleef in weezen tot in den aanvang der Nederlandsche Beroerten. GELMINA SCHIMMELPENNING, uit het aloud en vermaard Geldersch Geslagt van dien naame, was, in den Jaare 1572, de laatste Kloostervoogdes. — Het tweede Nonnenklooster voerde den naam van het *Klooster Izendoorn*, dus genaamd naar ARNOLDA, Dogter van den Heere WOUTER KEPPEL, en zedert gehuwd aan den Ridder WILLEM VAN IZENDOORN, welke, te gader met haare Dogter JOHANNA, zekere Heeren Huizing tot den opbouw van een Klooster hadt geschonken. Het Gestigt is nog gedeeltelijk in weezen, doch merkelijk van gedaante veranderd; als zijnde, bij

bij eene uitlegging of versterking der Stad, eene Poort, de Nieuwe-Stadspoort, naamelijk, door hetzelve geslagen. In den Jaare 1548 wierdt het gewijde Gestigt bewoond van vijfendertig Nonnen; even als de bewooneressen van het voorgemelde Klooster, waren zij *Tertiarissen*; dat wil zeggen, volgens den Derden Regel van den H. FRANCISCUS. — Die zelfde Regel was ook de leiddraad der bewoonereslen van het derde Klooster, hoewel aan de H. KATHARINA gewijd, bij den naam van *Heer-Hendriks-Huis* bekend; niet om dat een Man van dien naame de Stigter, maar om dat zekere HENRIK VAN HEUSDEN de eerste Overste of Bestierder was. Eigenlijk was het Klooter een geschenk van eene vermogende, godvrugtige Weduwe, DE WULVEN genoemd; van waar het ook den naam van *Wulfshuis* voerde. De Gebouwen van dit Klooster zijn nog in weezen, doch binnen de Muuren van het Oud- en Nieuw-Gasthuis betrokken. De Bajert en het Pesthuis zijn deelen van dit Gestigt geweest. — Het vierde Nonnenklooster droeg den naam van *Rondeel*, om dat het op 't rondeel van Stads Vesten gebouwd was. De Geestlijke Zusters, welke dit Konvent bewoonden, waren aan geene Kloostergeloften verbonden. Van dit Gebouw zijn geene overblijfzels meer voorhanden. — Eindelijk voerde het vijfde of laatste Nonnenklooster te *Zutfen* den naam van *Almanshuis*.

Van de *Regeering* van *Zutfen* zullen wij hier geen uitvoerig verslag doen; zints de jongste Omwenteling is haare aloude gedaante verdweenen, en eene geheel nieuwe Orde der dingen ingevoerd. Alleenlijk zullen wij het volgende, tot narigt van volgende tijden, aanteekenen. De Regeering bestondt, tot op het gemelde tijdstip, uit twaalf Schepenen, van welke de twee oudsten den titel van Burgemeesters voerden, hoewel alle de Schepenen in 't gemeen met dien naam benoemd wierden. Daarenboven hadt men 'er een Kollegie van *Gemeenslieden*; het bestondt uit zesendertig leden. Toen wij de *Historie* van *Zutfen* verhaalden, hebben wij verslag gedaan van de menigvuldige oneenigheden, aldaar ontstaan, om dat de Gemeenslieden, zo als zij zich verbeeldden, door het Kollegie van Burgemeesteren of Schepenen, in hunne welherbragte en wettige regten benadeeld wierden.

Niet

Niet veel handels gaat 'er te *Zutfen* om, behalven die met het omliggende platte Land wordt gedreven. Looijerijen en Zeembereiderijen zijn de voornaamste handwerken, die 'er eenigen bloei hebben. Geen gering voordeel is het voor de Run-, Vol- Olie- en Korenmolens, welke men 'er heeft, dat zij door het water van *de Berkel* worden aan den gang gehouden.

Zutfen heeft, in vroegere dagen, verscheiden Geleerde Mannen voortgebragt. Men roemt onder dezelve GERRIT VAN ZUTFEN en GERRIT LEOBOLD VAN ZUTFEN, van welke wij vervolgens, onder bijzondere Artikelen, zullen spreeken; voorts HENRIK VAN ZUTFEN; van welken wij vinden aangeteekend, dat hij, zijnde Prioor van het Klooster der Augustijners te *Antwerpen*, nevens zijne Kloosterbroeders zijnde verdagt geworden van geneigdheid tot de gevoelens van MARTINUS LUTHERUS, al in den Jaare 1522, en alzo in den vroegsten Dageraat der Hervorminge, in den Kerker wierdt gesloten, doch denzelven gelukkiglijk ontkwam; dat hij van daar na *Bremen* vlugtte, en aldaar onder de eerste de meer gezuiverde begrippen van Godsdienst predikte; en eindelijk, in het laatst van het Jaar 1524, in *Ditmarschen*, door de landlieden, op aanhitzing der Monniken, met een wreeden dood wierdt gemarteld. WILLEM BAUDART, de Schrijver der bekende *Memorien*, en een der medearbeiders aan de Nederduitsche Vertaaling van het Oude Verbond, was, zo niet een inboorling, immers een geruimen tijd een inwooner van *Zutfen*.

Zie PONTANUS en SLICHTENHORST, *Beschrijving en Historie van Gelderland*; HOOGSTRATEN, HALMA, enz.

ZUTFEN, (GERRIT VAN) aldus genaamd naar zijne geboorte plaats, was een der meest vermaarde Geleerden der Veertiende Eeuwe, en omtrent het midden van dezelve geboren. Met de beoeffening der Wijsbegeerte paarde hij die der Godgeleerdheid, als zijne hoofdstudie. Ook ging hem de naam na van welspreekend Redenaar. Te *Keulen* bekleedde

hij

hij den post van Hoogleeraar in zijne meest beoeffende weetenschap. Daarenboven zou hij, naar de gedagten van sommigen, Regulier Kanunnik geweest zijn. In en omtrent den Jaare 1390 wordt hij gezegd, zijnen meest bloeienden tijd gehad te hebben. De volgende Schriften heeft hij nagelaaten:

Quæstiones Sententiarum notabiles.

Sermonum Variorum liber unus.

Quæstiones quodlibitariæ.

Zie ZWEERTII *Athenæ Belgicæ*; VALERIUS ANDREAS, *Bibliotheca Belgica.*

ZUTFEN, (GERRIT ZERBOLT VAN) aldus genaamd, deels naar zijn Geslagt, deels naar de Stad, in welke hij het eerste leevenslicht aanschouwde. Voor zijne Geschriften ontmoet men, egter, zijnen Geslagtnaam niet, maar alleen, in gevolge des gebruiks van zijnen leeftijd, dien van zijne Vaderstad; waar uit, om de gelijkheid van zijnen naam met dien des gemelden in het naastvoorgaande Artikel, onder de Leevensbeschrijvers van Geleerde Mannen, eenige verwarring is ontstaan. Te *Zutfen* wierdt onze Geleerde, in den Jaare 1369, uit een niet onaanzienlijk Geslagt geboren. De eerste gronden van Taalgeleerdheid en andere Weetenschappen leidde hij aan het School van zijne Vaderstad, om vervolgens de reeds verkregene kundigheden, in het nabuurig *Deventer*, deels verder uit te breiden, deels met nieuwe te vermeerderen. In de gemelde Overijsselsche Stad maakte hij kennis met de Konventbroeders van de Orde van den Heiligen HIERONYMUS, door Meester FLORENTIUS RADEWYN, omtrent of kort voor dien tijd aldaar gestigt, en, in de wandeling, *het rijke Fraterhuis* geheeten. Met voorbeeldige naarstigheid en een allergelukkigsten uitslag breidde hij hier zijne verkregene kennis der Taalen verder uit, oeffende zich in de Wijsbegeerte, volgens den smaak dier tijden, doch leidde zich inzonderheid

toe op de Godgeleerde en daar mede vermaagschapte Weetenschappen. Het gevolg hier van was, dat hij, naa eenige jaaren onvermoeid oeffenens, den trap van het Priesterschap beklom. Nu wierdt hem, eerlang, de bediening van Bibliothekaris of Boekbewaarder van zijn Konvent opgedraagen. Met de uiterste naarstigheid en getrouwheid bekleedde hij dien post. Den dagelijkschen toegang tot eene, naar de gelegenheid dier tijden, rijklijke voorziene Boekerij, maakte hij niet slegts voor hem zelven, maar ook voor anderen, ten nutte. Overtuigd van de overgroote nuttigheid der kennisse van de Godlijke Schriften, getroostte hij zich de moeite, om sommige deelen van dezelve af te schrijven (de Drukkunst was toen nog niet bekend) en dezelve aan zijne mingeoeffende bekenden ten geschenke mede te deelen, die buiten de gelegenheid zich bevonden, om door het onmiddelijk raadpleegen dier echte bronnen, hunne kundigheden te vermeerderen of te beschaaven. Aldus fleet hij zijne dagen in stille afzondering; omtrent welke het, voor zijne tijdgenooten, te bejammeren viel, dat dezelve zo spoedig wierden afgesneeden. Want als hij, in den Jaare 1398, eene reize hebbende gedaan na *Dokkeninge* in *Drente*, met welks Abt, eenen Doktor in de Godgeleerdheid, GERRIT VAN ZUTFEN de gewoonte hadt, over moeilijke geweetensgevallen zomtijds te raadpleegen, wierdt hij, op zijne wederkomst, te *Winsem* van eene ziekte aangetast, die aan zijn nuttig leeven een einde maakte, toen hij den ouderdom van volle negenëntwintig jaaren nog niet hadt bereikt. Van 's Mans smaak en onvermoeide naarstigheid kunnen getuigenis draagen, de Schriften door hem nagelaaten. Zij voeren de volgende titels:

De Reformatione interiori, seu virium animæ.

De ascensione spirituali.

De Libris Teutonicalibus.

De utilitate lectionis sacrarum Litterarum.

De precibus Vernaculis,

De

De vestibus Pretiosis.

In quendam inordinate gradus Ecclesiasticos et Praedicationis officium affectantem.

Zie ZWEERTII *Athenae Belgicae*; REVII *Daventria Illustrata.*

ZWAAG, een Ban en Dorp, in het gedeelte der Provincie van *Holland*, *Noordholland* of *Westfriesland* genaamd, onder het Regtsgebied van *Hoorn*. De uitgebreidheid van het Distrikt vinden wij, in de Quohieren der Verpondingen, begroot op zevenhonderdvijfëndertig Morgens en vijfhonderddrieëndertig Roeden Lands. Een blijk des vervals van welvaart bespeurt men ook in het afneemend getal der Huizen, en, diensvolgens, ook der bewooneren. Meer dan dertig Huizen stonden 'er minder bij de laatste, in vergelijking van de naastvoorgaande optelling. Omtrent het Jaar 1505 ontstondt 'er een hoogloopend en langdurig geschil, tusschen de Regeering der Stad *Hoorn* en de Ingezetenen van deezen Ban. De laatstgemelden, opgezet, naar men wil, door eenen der voornaamsten onder hen, waarschijnlijk een vermogend Landman, PIETER VEERZEN genaamd, beweerden, dat zij het regt hadden, om jaarlijks een persoon tot Burgemeester, en een anderen tot Lid van Schepensbank in de gemelde Stad te benoemen. Ter staavinge van dit voorgewende regt, beriepen zij zich op de Handvesten en Privilegien van hun Dorp, welke, naar hun beweeren, dat regt uitdrukkelijk aankondigden. Vermits die van *Hoorn* zich tegen die aanmatiging verzetteden, wierdt de zaak voor den Regter betrokken. Het Hof in *'s Graavenhage* deedt eene uitspraak ten nadeele van die van *Zwaag*, verwijzende, tevens, dezelve in alle de kosten, welke, ter wederzijde, op het pleitgeding gevallen waren. Stijf staande op hunne gewaande waardigheid, en liever een gedeelte van hunnen welvaart willende waagen, dan afstand doen van een Voorregt, welk hun een voorkomen van aanzien gaf, gelijk staande met dat van Stad-

be-

bewoonders, beriepen zich de *Zwaagsche* opgezetenen op het Hof van *Mechelen*. Doch ook hier viel de uitspraak ten hunnen nadeele uit, met diergelijke verwijzing in het draagen van alle de kosten. Zo hoog liepen deeze pleitkosten, dat verscheiden welvaarende lieden, in den Ban en het Dorp *Zwaag*, die, tot het uitvoeren en volhouden van het Pleitdooi, hunne goederen hadden verbonden, naa dat zij waren genoodzaakt geworden dezelve te betaalen, tot eenen staat, zo niet van behoefte, immers van bekrompenheid, vernederd wierden. Drie jaaren daar naa trof Ban en Dorp een zwaare ramp, door welken zommigen, die nog niets hadden overgehouden, een gevoeligen neep ontvingen. Een hooge Watervloed, voorgevallen op den zestienden October des Jaars 1508, hadt een groot gedeelte van *Noordholland* onder den plas begraaven. Door versterken en verhoogen der Dijken hadden die van *Zwaag*, gelijk ook van het naastgelegen *Westerblokker*, het water uit hunnen Ban gekeerd. Eene maand lang wederstonden zij het geweld, doch moesten, ten langenlaatste, kamp geeven. — *Zwaag* staat, in de Geschiedenissen van ons Vaderland, bekend als de Plaats, nabij welke de eerste openbaare Predikatie, ten dienste der Hervormden, in *Holland*, is gedaan. Het voorval is merkwaardig, en verdient, in zijne omstandigheden, eene beknopte vermelding. Niet verre van de Stad *Hoorn* stondt een Reguliers Klooster, op het Veld, of een Kamp lands, over welken het voetpad van *Blokker* na *Zwaag* loopt. Op den veertienden Julij des Jaars 1566 verzamelde, voor het Klooster, eene groote menigte volks, zo uit de Stad *Hoorn*, als van andere omliggende plaatzen bijeengevloeid. JAN ARENTSZOON, bijgenaamd MANDEMAAKER, naar het bedrijf, welk hij, voormaals, te *Alkmaar* hadt geoeffend, doch thans Predikant onder het Kruis, zou 'er het woord voeren. Eerst liet hij de Vergadering eenen Psalm zingen, deedt vervolgens een Gebed, en hieldt eindelijk eene Leerrede. „ Maer", ('t zijn de woorden van den Historieschrijver GERARD BRANDT, waar van wij ons bedienen) „ alsoo de Burgermeesters (van *Hoorn*) „ juist op dien tijdt, bij geval, met den Schout Meester „ JOOST HUIKESLOOT, den Onderschout HENRIK KORVER, en „ twee

„ twee jonge Zuidthollandsche Edelluiden, bij de Reguliers „ Monniken te gast en vrolijk waren, hoorden sij 't rumoer „ van 't volk, en niet wetende te denken wat het wesen „ moght, sonden daar iemandt op uit, die hen tot bescheit „ braght, dat 'er gepredikt wierdt. Elk was ten hoogsten „ verwondert. De Schout, de Onderschout, een van de „ Monniken, en de twee Edelluiden stonden op; begaven „ sich tot aen de sloot, die den weg van 't Klooster schei- „ de, dicht achter den Predikant, misschien om hem ver- „ vaertheidt aen te jagen. Hij ging des niettemin met sijne „ reede voort. Toen sprong de Monnik in de sloot, en riep „ met eenen seer ijsselijk; meenende daer door 't volk op de „ loop te brengen. Als sich echter niemandt verroerde, riep „ de Schout (want hij hoorde iets bijbrengen uit het tiende „ Capittel van 't Euangelium des Apostels Johannes) *Ja,* „ *Ja, ik sal u wel leeren Johannes in 't tiende*, en ging „ weêr naar 't Klooster. D'Onderschout hoorde den Predi- „ kant tot het einde der preeke, ook d'Edelluiden, die, „ wederom ter maeltijdt komende, tot de Monniken dorsten „ seggen, dat hun de reede niet qualijk beviel." Tot hier toe het verhaal van BRANDT. Zonder eenige stoornis, ging nu de vergaderde menigte uit elkander. — Van de hooge Oudheid deezes Dorps kan, onder andere, getuigenis draagen, de menigte van Duifsteen, welke men, voormaals, aan de Kerk vernam; als mede aan de groote en zwaare gebakken steenen, van welke het gewijde Gestigt was opgetrokken. Aan den H. MARTINUS wierdt, na de stigting, de Kerk toegeheiligd. De Pastorij stondt ter begeevinge der Graaven van *Holland*. Sedert het Jaar 1573 zijn de Hervormde Ingezeetenen van dit Dorp door eén eigen Predikant bediend; hij is Lid der Klassis van *Hoorn*. Men heeft 'er ook eene Statie van Roomschgezinden. De Huizen van het Dorp staan, in eene lange Streek, die den geheelen Ban doorloopt, op merkelijken afstand van elkander verwijderd.

Zie VELIUS, *Kronijk van Hoorn*; *Oudheden van Noordholland*; CLAAS BRUIN, *Noordhollandsche Arcadia*; G. BRANDT, *Historie der Reformatie.*

ZWAAGDYK, onderscheiden in *Hooge Zwaagdijk* en *Laage Zwaagdijk*, zijn twee Buurten, in het gedeelte van *West-friesland*, de *Vier-Noorder-Koggen* genaamd. In geen van beiden ontmoet men een Kerkdorp, maar slegts een aantal van nog geene honderd Huizen, hier en daar verspreid.

ZWAAGTERSCHANS, weleer eene sterke Schans, in het gedeelte der Provincie Stad en Lande van *Groningen*, de *Old-ampten* genaamd, nabij den *Dollart*, en de *Reijde* of Oude Schans. Deeze Sterkte, in de Geschiedenissen van ons Vaderland zeer vermaard, wierdt, door de Spanjaarden, aangelegd, deels tot dekking, deels tot versterking van de Reijder Schans, als zijnde zo dicht bij elkander gebouwd, dat zij onderling over en weder zich beschieten konden. Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, in aanmerking hebbende genomen de groote aangelegenheid deezer Sterkte voor de *Ommelanden*, wierdt te raade, op dezelve eenen aanslag te waagen. Ten dien einde vertrok hij, met eenige Schepen, van *Dokkum*, en de *Eems* zijnde opgestevend, sloeg hij het beleg om den Schans, en maakte 'er zich meester van, na eenige dagen schietens. Vergeefs tragte de Spaansche Bevelhebber VERDUGO hem van daar te verjaagen. Graaf WILLEM LODEWYK den Schans met nieuwe versterkingen voorzien hebbende, was dezelve hem van geen geringen dienst, ter bemagtiginge van de Stad *Groningen*, in welke hij, niet lang daar na, gelukkig slaagde.

Zie UBBO EMMIUS; P. WINSEMIUS, *Kronijk van Vrieslandt.*

ZWAAN. (*Ridderorde van den*) Twee Orden van deezen naam vinden wij, in de aloude Geschiedenissen, vermeld; beiden, inderdaad, buiten de Vereenigde Gewesten, doch waarmede sommigen onzer Nederlandsche Edelen zullen bekleed geweest zijn, uit hoofde der naauwe betrekkingen, welke, al zints lang, tusschen het Vaderland dier Orden en

 onze

onze Gewesten hebben plaats gehad. — Eene der *Ridderorden van den Zwaan* nam haaren oorsprong in *Brabant*; de stigter daar' van, zegt men, was SALVIUS of SALUCIUS BRABO, van welken, naar de meening van zommigen, het straks genoemde Gewest zijnen naam zou ontleend hebben. Hoogloopende oneenigheden heerschten 'er, 't eenigen tijde, onder de Grooten des Lands; menigvuldig waren de verwarringen, daar uit ontstaan, tot merkelijk nadeel der inwooneren van allerlei klassen en standen. Het beteugelen der driften, en het voorkomen der uitspattende gewelddaadigheden, was het prijswaardig oogmerk van het oprigten der Orde. Die *van den Zwaan* wierdt zij genoemd, om dat de Ridders, op een zwart kleed, eenen Zwaan, hangende aan een gouden Keten, op den borst droegen. De reden diens Zinnebeelds is ons niet gebleken, zo min als de tijd, in welken de Orde tot stand kwam. — De andere *Ridderorde van den Zwaan* nam haaren oorsprong in het Land van *Kleef*. Van de aanleiding daar toe ontmoeten wij de volgende opgave. THEODORIK, of DIDERIK, Hertog van *Kleef*, in den jaare zevenhonderdelf, zijnde overleden, liet een eenige Dogter na, BEATRIX genaamd, welke hij tevens tot erfgenaame van alle zijne Landen en Heerlijkheden aanstelde. Landen, door eene Vrouw bezeten en beheerscht, waren, dikmaals, het voorwerp van baat- en heerschzuchtige Grooten, met de zwakheid des bewinds hun voordeel zoekende. Dit ondervondt, onder andere, Hertogin BEATRIX. Eenige nabuuren, haaren eigendom zich op eene wederregtelijke wijze tragtende aan te matigen, zogten vooraf zich van haaren persoon te verzekeren. BEATRIX, daar van de lucht hebbende geroken, nam haare toevlugt op het Kasteel *Nieuwburg*. Een dapper Ridder, met naame ELIAS, met mededogen omtrent de weerelooze Vrouwe aangedaan, en, veelligt, voor hem zelven iets beoogende, worp zich hier als haaren beschermer op. Gelukkig slaagde hij in zijn ontwerp. De belaagde Hertogin bleef eigenaares, en voorts in het gerust bezit der Voorouderlijke nalaatenschap. Wat nu de aanleiding tot het oprigten der bovengemelde Ridderorde aangaat; naar het Verhaal zou deeze geweest zijn, dat de Ridder

ELIAS

ELIAS eenen Zwaan in zijn Wapen voerde, en BEATRIX daar door op den inval gebragt wierdt, om, ter zijner eere, de meergenoemde Ridderorde in te stellen. Men voegt 'er nevens, dat de Hertogin, nog daarenboven, aan den kloekhartigen Ridder haare hand zou geschonken hebben. Dit, intusschen, is gantsch onzeker; gelijk, inderdaad, al wat omtrent deeze, en de eerstgenoemde Ridderorde, wordt verhaald, met veel fabelagtigs is omzet.

Zie GRYPHIUS *Ritter. Orden*; *Histoire des Ordres Militaires, ou de Chevaliers.*

ZWAANEBROEDERIJ; zie ZWAANENMAAL.

ZWAANENBURG, (*Het Huis*) gelegen in *Gelderland*, in het Graafschap *'s Heerenberg*, tusschen de Dorpen *Gendringen* en *Anholt*, een aloud Gestigt, doch waar van de tijd der bouwinge ons niet is gebleken. Gedurende de twist- en jammerzalige tijden, welke onze Gewesten op zo veel verwoestens en moordens te staan kwamen, diende, meermaalen, dit Huis tot eenen twistappel. Van geen klein gewigt moet het voor den bezitter, tot afbreuk zijner vijanden, geweest zijn, naardien men vindt aangeteekend, dat Hertog ARNOUD VAN GELDER, in den Jaare 1425, zich zelven met de bemagtiging daar van geluk wenschte. Nog tegenwoordig vertoont het zich in de gedaante van een deftig Kasteel, met twee ronde, en eenen hoogen achtkanten Toren, die van boven met eene Baluster omzet is. Voor ruim vijftig jaaren, toen een uit het Geslagt van LYNDEN eigenaar van het Slot was, is een goed gedeelte van hetzelve vernieuwd en merkelijk verbeterd.

Zie *Tegenwoordige Staat van Gelderland.*

ZWAANENBURG, van ouds het *Huis ter Hart* genaamd, of ook wel het *Huis van Polanen*, gelegen op den Rhijnland.

landschen bodem, aan de Haarlemsche zijde van de Buurt *Polanen*, gemeenlijk *Halfwegen Haarlem en Amsterdam* geheten. Het is een zeer deftig, en bijkans Vorstelijk, hoog vierkant gebouw, pronkende met twee deftige Voorpoorten, en even zo veele Steenen Bruggen. Van agteren heeft het een ruimen, welbeplanten Tuin. Van binnen ontmoet men verscheiden fraaie Vertrekken, dienende, deels tot eene Vergaderplaatze der Hoogheemraaden van *Rhijnland*, deels tot eene Wooning voor den Kastelein, welke tevens den post van Opziener van *Rhijnland* bekleedt. Op de Stijlen ter wederzijden van de beide Ingangen ziet men eenen Zwaan. De naam van het Gestigt, 't welk, omtrent het Jaar 1669, merkelijk is vernieuwd en verfraaid, zou hier van zijnen naam ontleend hebben.

Zie J. VAN HEEMSKERK, *Batavische Arcadia*; CL. BRUIN, *Noordhollandsche Arcadia*.

ZWAANENBURG, in overoude tijden, een sterk Slot of Kasteel, in den smaak der Eeuwe, van de Gothische bouworde, in *Waterland*, door de Edele Heeren VAN PERSYN, in 's Lands Geschiedenissen vermaard, en Heeren van die Landstreeke, tegen den zin der Opgezetenen gebouwd, waarschijnlijk om dat zij zich verbeelden, dat het Gestigt moest dienen, om hen, ter belaaginge of bekortinge hunner Vrijheid, in bedwang te houden. Van hier dat de *Waterlanders*, geholpen van de *Westfriezen* en *Kennemerlanders*, tegen hunnen Heer, JAN VAN PERSYN, den Derden van dien naam, opstonden, en in hunne verontwaardiging of woede het gehaate Kasteel *Zwaanenburg* om verre haalden. Zo hoog liep hier door de twist, dat dezelve, welhaast, verwandelde in eenen openbaaren binnenlandschen Oorlog; welke niet vroeger, dan in den Jaare 1285, door tusschenkomst van den ongelukkigen FLORIS DEN VYFDEN, *Graave van Holland*, wierdt geëindigd; onder voorwaarde, dat de *Waterlanders* het onder voetwerpen van het Kasteel zouden boeten met

het

het betaalen van zekere fomme gelds voor ééns, en voorts met het opbrengen van twee Jaarlijksche Beden. JAN VAN PERSYN verbondt zich van zijnen kant, het om verre gehaalde Kasteel, nimmer, althans niet van steenen, wederom te zullen opbouwen.

Zie Handvesten van Waterland; Op- en Ondergang van Vrenen; Zoetstemmende Zwaan.

ZWAANENBURG, nog een ander van ouds vermaard Slot of Kasteel van dien naam, weleer gelegen in *Rhijnland*, bij het Dorp *Bodegraven*. *Zwammersburg* zou het, volgens HOOGSTRATEN, naderhand vernoemd zijn geworden. Het Huis *Zwaanenburg*, daar wij nu van spreeken, was het Stamhuis van het Ridderlijk Geslagt der ZWAANENBURGEN, naar hetzelve dus genoemd, of die aan het Gestigt hunnen naam gegeeven hebben. Vermaard, hoewel, om zijne bedrijven, niet ter gooder naam staande, is, in 's Lands Geschiedenissen, een Lid van dit Geslagt, de Ridder VINCENT VAN ZWAANENBURG. Hij leefde in het laatste gedeelte der Vijftiende Eeuwe. Van hem verhaalt BOKKENBERG, dat hij, zijnde een doodvijand van het Geslagt der BREDERODEN, in den jaare 1481, met behulp van die van *Utrecht*, de Stad en het Kasteel van *Vianen*, aan het straks gemelde Geslagt toebehoorende, bemagtigd, de Huizen der vermogendste Ingezetenen, gelijk ook het Kasteel, uitgeplonderd, en vervolgens in het geansche grondgebied der Stad, groote verwoestingen zou hebben aangerigt. Volgens de opgave van SIMON VAN LEEUWEN zou, uit het Ridderlijk Geslagt, zijn voortgesproten de Heer en Mr. PAULUS VAN ZWAANENBURG, in leeven Burgemeester der Stad *Leiden*, en Zoon van KORNELIS VAN ZWAANENBURG, Hoogleeraar aan 't Hoogeschool der gemelde Stad, van wien wij straks, in een afzonderlijk Artikel, nader zullen spreeken. Al vroeg, intusschen, wierdt het *Huis te Zwaanenburg* een prooi der verwoestingen, veroorzaakt door de hoogloopende partijschappen en openlijk uitbarstende oneenigheden der befaamde Aanhangen van de *Hoekschen* en *Kabel-*

beljaauwschen. Indien 'er, van het eertijds sterke Gestigt, nog overblijfzels voorhanden zijn, zou men dezelve diep in den grond moeten zoeken.

Zie *Costumen van Rhijnland*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata*.

ZWAANENBURG, (KORNELIS VAN) uit het oudadelijk Geslagt van dien naam, gelijk wij, in het voorgaande Artikel, met VAN LEEUWEN gisten, afkomstig, doch 't welk, in gevolge des verloops van de waereldsche zaaken, tot een laageren trap van uitwendig aanzien was gedaald, wierdt, uit een burgerlijk Geslagt, te *Leiden*, geboren, op den twaalfden September des Jaars vijftienhonderdvierënzeventig, en alzo kort voor den tijd, dat in zijne Vaderstad het Hoogeschool wierdt opgerigt. Eene zucht voor kennis en geleerdheid, die al vroeg zijne bestemming aankondigde, bewoog zijne Ouders, hunnen veelbelooventden weetgraagen Zoon op het Latijnsche School te zenden. NIKOLAAS STOOKIUS bekleedde 'er thans den post van Rektor; veel werks maakte deezen van den Jongeling, en leidde hem in het spoor om na verre gevorderde kennis in de Geleerde Taalen te kunnen streeven. Behalven de zucht voor Taalgeleerdheid, koesterde ZWAANENBURG nog eene andere, die voor de Wiskunde. Door afzonderlijk onderwijs wierdt hij, in de beoeffening dier edele Weetenschap, voorgelicht door den beroemden Leidschen Hoogleeraar en Wiskunstenaar RUDOLFUS SNELLIUS. Naa aldus een bekwaamen voorraad van voorbereidende kundigheden te hebben verzameld, viel ZWAANENBURG met de borst op de Regtsgeleerdheid, en gaf zich geheel aan dezelve over, als de Weetenschap, welke hem, in meer gevorderden leeftijd, tot eene bron van bestaan moest verstrekken. JULIUS BEYMA, EVERARD BRONKHORST, KORNELIS DE GROOT en GERARD TUNING, sieraaden van het Leidensche Hoogeschool, waren zijne Leermeesters. Naa eenige jaaren oeffenens, bekroop hem de lust, om, volgens een vrij algemeen gebruik dier tijden, een uitlandsch Hoogeschool te bezoeken.

Voor

Vóór zijn vertrek, en hebbende nog niet meer dan den ouderdom van negentien jaaren bereikt, verdeedigde hij, in het openbaar, onder voorzitting van den Hoogleeraar BRONKHORST, eene Twistrede van zijn eigen opstel. Thans begaf zich VAN ZWAANENBURG na *Douay*, eene toenmaals vermaarde Akademiestad in *Frankrijk*. Met onvermoeiden vlijt en ijver, en een zeer gelukkigen opgang, beoeffende hij hier zijne hoofdstudie, geduurende den tijd van veertien Maanden; naa verloop van dezelve, op den dertigsten Maart des Jaars 1595, wierdt hij met den titel van Licentiaat in de Regten vereerd. Thans scheide VAN ZWAANENBURG van de menigte der vrienden, welke hij te *Douay* zich hadt gemaakt, en keerde te rug na zijne Vaderstad, met oogmerk om aldaar een vast verblijf te neemen. Twee jaaren hadt hij hier gewoond, hebbende dien tijd zeer nuttig besteed, deels aan het geeven van afzonderlijk onderwijs, deels aan het houden van openbaare Twistreden, wanneer aan zijne gevorderde regtsgeleerde kennisse en uitsteekende verdiensten volkomen regt geschiedde. Bezorgers van het Hoogeschool, hebbende een Regtsgeleerden Hoogleeraarsstoel te vervullen, vonden, naa eenigen tijd zoekens, geen geschikter voorwerp, om het daar op te plaatzen, dan onzen KORNELIS VAN ZWAANENBURG, hoewel hij maar pas den ouderdom van drieëntwintig jaaren hadt bereikt. Alvoorens zijnen post te aanvaarden, vereerde men hem met den titel van *Juris Utriusque Doctor*. Den tijd van bijkans drieëndertig jaaren bekleedde hij zijnen gewigtigen post met algemeenen roem, en tot groot nut van eene menigte Jongelingen, die zich bij hem als Leerlingen aandienden. Hij overleedt op den twaalfden Mai des Jaars 1630, hebbende bijkans bereikt den ouderdom van zesënvijftig jaaren. Met de waardigheid van *Rector Magnificus* bekleed, hadt hij, in den Jaare 1615, het Hoogeschool met lof bestuurd. Eene kleine Verhandeling, *de Jure accrescendi*, Over het regt van Aanwas, naa zijnen dood, in den Jaare 1633, te *Leiden*, in Duodecimo, gedrukt, is het eenige Geschrift, dat van ZWAANENBURG het licht ziet.

Zie MEURSII *Athenæ Batavæ*; J. ORLERS, *Beschrijving van Leiden*.

ZWAANENMAAL. Bij deezen naam was, in vroegere dagen, in de Stad *'s Hertogenbosch*, een Maaltijd bekend, welke aldaar lijks plagt gehouden te worden, en op welken, onder andere spijzen, een Zwaan wierdt opgedischt. Van de aanleiding en den oorsprong dier gewoonte ontmoeten wij, bij de naaspoorers der Vaderlandsche Oudheden en Gebruiken, het volgende verhaal. In de gemelde Stad *'s Hertogenbosch* woonden twee aanzienlijke en vermogende Edellieden. De naam des eenen, woonende op het Steenen Huis *Moriaan*, was JACOB KOPTITEN; die des anderen, die in het Huis *Rodenburg* zijn verblijf hieldt, HENRIK BECQUERLING, of, gelijk anderen hem noemen, BECKENDYN. Geruimen tijd leefden deeze Edellieden in minnelijke verstandhouding en aangenaame vriendschap. Een ongelukkig misverstand verbrak die liefdekoord; eene doodlijke vijandschap verving de plaats der voorafgaande wederkeerige genegenheid. Zelden liggen Grooten en Aanzienlijken overhoop, of lieden van mindere klasse, door afhankelijkheid of zucht tot eigen belang genoopt, trekken partij in den twist, dikmaals meer uit vooroordeel of uit blinde onderwerping, dan uit rechte weetenschap, of uit besef van de regtvaardigheid der zaake, welke zij zich vermeeten aan te kleeven. Zo ging het te *'s Hertogenbosch*. Zo hoog liepen de oneenigheden, dat de leden van wederzijdschen aanhang van woorden, meer dan eens, tot feitelijkheden kwamen, die het burgerbloed deeden stroomen.

Met leedweezen aanschouden veele welgezinde burgers de verwijdering der gemoederen en hoogloopende oneenigheden. Elk wenschte dat aan dezelve een einde mogt gemaakt worden; doch alle deeze vergenoegden zich met wenschen, zonder dat iemand onder deeze kloekmoedigheids genoeg bezat, of een middel wist uit te denken, om aan de bevrediging met vrugt te kunnen arbeiden. Een vermogend burger ondernam, ten langen laatste, die moeilijke, doch heilzaame taak, in de hoop van gelukkig te zullen slaagen. 't Is te denken, dat hij, vooraf, onder de hand, de gemoederen eenigzins zal hebben voorbereid, eer hij den stap waagde, die den weg tot vrede zonde baanen. Hoe 't zij, den tijd, aan vrolijke feesthoudingen, onder de leden der

Room-

Roomſche Kerke, toegewijd, te baate neemende, nodigde hij, op eenen Vastenavond, de twee geſchilvoerende en overhoopliggende Edellieden op een vriendlijken Maaltijd; om het feest te meer luisters bij te zetten, en, waarſchijnlijk, ook om door het aanzien des Gasten in zijn doelwit gelukkiger te ſlaagen, waren eenige leden der Regeeringe van *'s Hertogenbosch* in de zamenkomst tegenwoordig. Dezelve hadt de bedoelde uitwerking; de twee Edellieden, den lang gevoedden wrok vergeetende, reikten elkander de hand van broederſchap, en verzegelden de herſtelde vriendſchap door het verwisſelen van eene rijklijke teuge. Onder andere Spijzen hadt de Vredemaaker eenen *Zwaan* doen opdisſchen. Groot en algemeen was de blijdſchap, welke de herſtelde peis door de Stad verſpreidde. In gevolge daar van wierdt een aantal Burgers te raade, jaarlijks eenen Vriendenmaaltijd te vieren, ter gedagtenisſe van den herſtelden vrede, en om tevens, indien bij zommigen eenige zaaden van afkeerigheid of onmin mogten ſchuilen, derzelven uitbotting in tijds te verhinderen. Naar het voorbeeld van den Vredelievenden *Bosſchenaar*, was een *Zwaan* altijd de hoofdſchotel. Om aan de jaarlijkſche zamenkomst te meer kragts en vastigheids te geeven, kwam men op den heilzaamen inval tot het oprigten van eene Broederſchap, die den naam van ZWAANENBROEDERS aannamen. Daar veelen na de eer van deelgenootſchap dongen, groeide de Broederſchap, meer en meer, in getal van leden, tot merkelijk voordeel van eensgezindheid en liefde der Gemeente en Burgerije van *'s Hertogenbosch*. ZWAANENMAAL was de naam, waar mede men de vriendſchap en goed verſtand kweekende jaarlijkſche zamenkomst betitelde. Het jaar van de oprigtinge der Broederſchap is ons niet gebleeken. Men wil dat dezelve heeft ſtand gehouden tot in den Jaare 1566. De opkoomende en hand over hand toeneemende burger- en godsdienstwisten van dien tijd, zullen, veelligt, de Broeders hebben doen uit elkander gaan. Naar het verhaal van zommigen zouden drie Pausſen, MARTINUS DE V, EUGENIUS DE IV en INNOCENTIUS DE VIII, de Broederſchap met hun gezag bekragtigd hebben.

Zie K. VAN ALKEMADE en Mr. P. VAN DER SCHELLING, *Nederl. Disçhplegtigheden.*

ZWAA-

ZWAANENREGT. De *Zwaan*, om zijne plumaadje, gestalte en houding, onder de edelste Watervogels met regt eener plaatze waardig, was al van ouds vermaard. Veel werks maakten, ten allen tijde, de Nederlanders van dien grootmoedigen Vogel. Van hier dat het houden van eene Zwanendrift als een bijzonder Voorregt van deeze en geene Steden, adelijke Gestigten of bijzondere persoonen, wierdt aangezien. Zie hier eenige bijzonderheden, welke wij, omtrent het *Zwaanenregt*, in 's Lands Geschiedenissen ontmoet hebben. 'Er is eene Resolutie der Staaten van *Zeeland*, bij welke dezelve vastgesteld en gewillekeurd hebben, onder andere, dat, binnen hun Graafschap of Provincie, alleen zodanige In- en Opgezetenen het regt en de vrijheid zouden hebben tot het houden van Zwaanen, die honderd Gemeten of vijftig Morgens Lands in eene Parochie in eigendom bezaten; die, zonder zodanigen eigendom, zich aanmatigden, Zwaanen te houden, verbeurden dezelve, en moesten nog daarenboven met veertig Ponden geboetstraft worden. Zo veele zorge droeg men, in *Holland*, voor het leeven, het onderhoud en de zuiverheid van den Zwaan, dat, in verscheiden distrikten, met naame in *Delfland*, *Schieland* en *Rhijnland*, van wegen 's Lands Staaten, daar toe een afzonderlijk Amptenaar, meestal uit 's Lands Edelen verkoozen, wierdt aangesteld. Hij voerde den titel van *Pluimgraaf*. Het doen zuiveren en schoonhouden der groote Wateren, en het wegneemen van het Kroos, was eene zijner amptverrigtingen. Al van ouds was het Ampt van Pluimgraave, als een bijzonder Voorregt, aan het oudadelijk Geslagt van *Wassenaar* verknogt. Met opzigt tot de Hoogheemraadschappen van *Delfland* en *Rhijnland*, wierdt dit Ampt, in den Jaare zestienhonderdzesënzestig, door de Edele Groot Mogende Heeren Staaten van *Holland en Westfriesland*, als een onversterflijk Erfleen, opgedraagen aan den Hoogedelen Heere JACOB VAN WASSENAAR VAN OBDAM, Gouverneur van de *Willemstad*. De Heeren VAN NAALDWYK waren erflijke Pluimgraaven van het Hoogheemraadschap van *Schieland*. Aan den Heere VAN POELGEEST wierdt, volgens Besluit der Staaten van *Holland en Westfriesland*, gedagteekend den tweeden Januarij

nuarij des Jaars 1590, toegestaan het Voorregt, om eene Drift van twee paaren Zwaanen te mogen houden. Zo was ook aan het *Huis te Leeuwen*, in *Rhijnland*, onder het Ambagt van *Alphen* gelegen, het voorregt verknogt, om insgelijks twee paaren Oude Zwaanen, met de Jongen, te mogen voeden, en te drijven in den *Rhijn*, en het Water tusschen *Zwammerdam* en *Leiden*. Aan de Provincie van *Holland* was het uitgeeven van dusdanig een Voorregt niet bijzonder eigen. Het *Huis te Ruwiel*, in het Sticht van *Utrecht*, ondanks het verval van deszelfs uitwendig aanzien en luister, heeft de Geregtigheid van Zwaanedrift, de Jagt en andere voordeelen, nog lang behouden. Ten blijke van de oplettendheid, welke 's Lands Regenten aan het instandhouden der Zwaanen besteed hebben, kunnen, onder andere, dienen, de Resolutien, Plakaaten en Ordonnantien, van tijd tot tijd, door dezelven vastgesteld en afgekondigd. Op den achttienden Maij des Jaars vijftienhonderd achtënveertig verboodt Keizer KAREL DE VYFDE, in zijne hoedanigheid van Graave van *Holland en Zeeland*, onder bedreiging van zekere boete, eenige gemerkte Zwaanen te vangen, of te schieten. In die zelfde hoedanigheid herhaalde KARELS Zoon, Koning PHILIPS DE II, dit Verbod, bij een Bevelschrift van den dertienden April des Jaars vijftienhonderdachtënveertig. Bij manier van Ampliatie wierdt dit Verbod tot verscheiden andere bijzonderheden uitgebreid. Dus behelsde het Bevelschrift het verbod, om Zwaanen door Honden te laaten jaagen, of bijten, derzelver Jongen, of de Eijeren te rooven, de Zwaanerijen te verontrusten, dezelve te verjaagen, en met boog of bus 'er op te schieten; voorts zo min wilde als tamme Zwaanen, geteekend of ongeteekend, zonder hoofden, veeren of pooten, ter markt of te koop te brengen, of aan iemand ten geschenke te geeven, zonder eene verklaaring en bewijs, van wien dezelve afkomstig waren, of aan wien zij hadden toebehoord. Verscheiden Steden, en onder andere *Haarlem*, hebben op het schieten, beleedigen, vangen, en verjaagen der Zwaanen, strafoeffening, naar bevinding van zaaken, gesteld; zijnde zelf de Ouders voor de Kinderen, de Meesters voor hunne Knegts of Bedienden aan-

aanspraaklijk. Volgens eene nieuwe Uitgave, van den Jaare zeventienhonderdacht, is ook deeze Keure van *Haarlem* vernieuwd, en merkelijk verzwaard. Bij alle het bovenstaande voegen wij nog een merkwaardig Vonnis, op den tweeëntwintigsten December des Jaars vijftienhonderddrieënvijftig gestreken, tusschen den Heere VAN WASSENAAR, als Pluimgraaf van *Rhijnland*, en Heere JAN OEM VAN WYNGAARDEN, eigenaar van het Slot *Kroonenburg*. Uit dit Vonnis blijkt dat alwie een Zwaan uit het Water haalde, of aan eenen anderen ontroofde, gehouden was, denzelven op te hangen in eene groote Kamer, ter hoogte van eenen voet boven den grond, en voorts den Vogel zo lang met goede roode Tarwe te overstorten of begieten, tot dat dezelve daar mede geheel bedekt was; blijvende vervolgens de Tarwe verbeurd aan den Pluimgraave.

Zie A. MATTHÆUS, *de Nobilitate*; P. MERULA, *van de Wildernissen*; S. VAN LEEUWEN, *Inleiding tot de Kostumen van Rhijnland*; JUNH *Batavia*; PARS, *Katwijksche Oudheden*.

ZWAARTVEGTER, (WOLFERT) een Man van moed, onversaagd, en dapper, doch tevens niet vrij te spreeken van onbezonnenheid en snorkerije; gelijk blijken zal uit het volgende verhaal, hem betreffende, 't welk wij hier verkiezen te plaatzen, ons bedienende van de woorden van HALMA, met welke die werkzaame Man, uit verscheiden Schrijvers, het geval heeft voorgedraagen.

„ Prins WILLEM DE EERSTE *van Oranje* (dus schrijft hij)
„ met zijne benden wederom van voor *Maastricht* weghge-
„ trokken zijnde in den Jaare van 1586 (dit moet zijn 1580)
„ zoo richtten de Spanjaarts deswegen verscheide omgangen
„ en feesten aan, meenende nu genoegzaam meesters te zul-
„ len blijven, gelijk zij alomme stoften, 't welk van veelen
„ opgekropt, maar ook somwijlen van eenigen niet onbeant-
„ woordt bleef, waar onder WOLFERT ZWAARTVEGTER van

„ *Arn-*

„ *Arnhem* in *Gelderland* bijzonder aan te merken valt, die „ zijne Gelderſche manmoedigheijt niet verborgen kon hou„ den, als hij, in het Veerſchip van *Antwerpen* op *Brus*„ *ſel* zittende, en eeniger Spanjaerden ſnorkerijen hoorende, „ onbedachtzaam de Spaanſche Lançiers en Ruijters veracht„ te, voorgeevende, dat hij 'er wel hondert op eene rij uijt „ den zadel zoude konnen lichten, dat den hoogmoedigen „ Hertogh VAN ALBA aangedient wierdt, die daarop WOLFERT „ voor zich ontbiedt, hem zijn breedt opgeeven voorhoudt, „ en, hoe zeer hij, op zijne kniën gevallen, om genade „ bad, en de losſigheid zijner tonge beſchuldigde, van hem, „ of het betoonen van zijne voorgeevende dapperheijt en „ ſterkte, of lijfſtraffe voor die vermetelheijt vorderde, dus „ WOLFERT, ziende niets met verontſchuldigen of bidden te „ winnen, op des Hertoghs eijndelijken eijsch, dat hij ſlechts „ tegens drie Spanjaarden na elkander rennen zoude, doch „ met de keur van het beste paardt uijt des Hertoghs ſtal, „ het ſpel opentlijk te *Brusſel* tegens drie uijtgekipte Span„ jaarden begon, met dien uijtkomst, dat hij de twee eer„ ſten, elk met eenen loop, en den derden met den tweeden „ loop uijt den Zadel lichtte, tot een geweldigen ſpijt der „ Spanjaarden."

Zie E. VAN BRANDT, *Nederlandſche Geſchiedenisſen*; D. P. PERS, *Verwarde Adelaar*; P. DE LANGE, *Batavíſche Romeijn*.

ZWAKE, een groot Water, of Meir, in het Zeeuwſche Eiland *Zuidbeveland*. Het is van eene langwerpige gedaante, ſtrekkende genoegzaam Oost en West, en bijkans eene Mijl in de lengte beſtaande. Uit het Westen ſtrekt *de Zwake* zich een ſtuk wegs uit agter het Dorp van *der Nisſe*. Van daar loopt het water verder Oostwaarts, met eenen bogt, agter *'sGraavenpolder*, tot omtrent het Poldertje van *Kornelis Jansſen Bonen*, alwaar het te niet loopt. Geen gering voordeel geeft *de Zwake* zijnen eigenaar, door de menigte Karpers en Palingen, die 'er in gevangen worden. In overoude tijden, toen *Borsſelen* nog een afzonderlijk

Eiland was, liep het Veer van *Middelburg* op *Antwerpen* door *de Zwake*, en hadt dezelve zijnen loop door *de Sloe*, en van daar door den *Westkrajert* op het Ambagt van *Borsselen*; die verder voortliep door den *Nieuwe Krajert*, ten deele op *Ovezant*, en ten deele op het *Heijnken-Lants-Ambagt*, Oostwaarts op door den *Louizen-Polder*, vlietende na de *Middel-Zwakke*, en verder ten *Osterzwake* uit, aldus vallende in het Vaarwater voorbij *Everdijk*, en wijders na de Biezelinsche Inham; houdende gestadig zijnen loop langs de Zuidzijde van de *Breewatering* door, en tusschen den Vlaamschen kant, en aldus Oostwaarts op tot het Land van *Antwerpen* toe.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*; GARGON, *Walchersche Arcadia*.

ZWALUWE, eene Hooge Heerlijkheid, in *Zuidholland*, verdeeld in *Hooge Zwaluwe* en *Laage Zwaluwe*, gelegen ten Oosten der Landen van *Zevenbergen*, en, ten aanzien van haare Grensscheidingen, op de volgende wijze omschreven. Ten Noorden wordt de Heerlijkheid bepaald door den *Biesbosch*, of de vermaarde verdronken Zuidhollandsche Waard; langs welke zij zich, tot aan het Westen der Ambagtsheerlijkheid *Drommelen*, uitstrekt, gelijk zij ook, aan deezen kant, meer Zuidwaarts, wordt afgescheiden van de *Maaze*, onder het Regtsgebied der Stad *Geertruidenberg*. Het geheele Zuider gedeelte van de Heerlijkheid *Zwaluwe* grenst aan de dus lang genoemde Baronnie van *Breda*, op den Brabantschen Bodem. De *Hooge* en *Laage* worden ook zomtijds met den naam van de *Strijensche Zwaluwen* bestempeld. De Heerlijkheid is van eene groote uitgestrektheid, en van veele waarde voor den eigenaar, als bevattende een vrij aanzienlijk getal vrugtbaare Polders; zommigen bestaan uit rijke Bouwlanden, anderen dienen tot den Hooiteelt en Weilanden. Iet zeldzaams is het, dat de grootheid des Distrikts, ten aanzien van de Morgentalen, in de Quohieren der Verpondinge niet vermeld wordt.

In

In vroegere dagen plagten de beide *Zwaluwen* niet meêr dan éêne Ambagtsheerlijkheid uit te maaken; de Heeren van *Geertruidenberg*, een vermogend en aanzienlijk Geflagt, waren daar van de Ambagtsheeren, terwijl, egter, de Heerlijkheid zelve aan de Graaflijkheid van *Holland* in eigendom behoorde. Van hier dat de Heeren Staaten van *Holland en Westfriesland*, in den Jaare 1611, aan FREDRIK HENRIK, toen nog, bij 't leeven van zijnen Broeder, den Stadhouder MAURITS, flegts Graave VAN NASSAU, doch naderhand Prinfe VAN ORANJE, eenige gunst willende bewijzen, te raade wierden, het Hooge Regtsgebied der beide *Zwaluwen* aan hem op te draagen. Naderhand kwam de Heerlijkheid aan FREDRIK HENRIKS Kleinzoon, der vermaarden Groot-Brittannifchen Koning en Nederlandfchen Stadhouder WILLEM DEN III, uit wiens nalaatenfchap de Heerlijkheid wierdt uitgeleverd aan den Koning van *Pruisfen*; uit wiens handen, evenwel, zedert geraakt is in die van den Stadhouder WILLEM DEN IV; wiens Zoon, WILLEM DE V, daar van eigenaar geweest is tot op zijn vertrek, in den aanvang des naastvoorgaanden jaars. Twee Dorpen liggen in deeze Heerlijkheid; van welke wij nu eenig verflag zullen doen.

ZWALUWE, (*Hooge*) een der Dorpen in de boven gemelde Heerlijkheid, ligt niet veel minder dan twee uuren gaans ten Westen van de Stad *Geertruidenberg*, een weinig verder ten Noorden van de Stad *Breda*, en genoegzaam op even zo grooten afftand van *Zevenbergen*. Het Dorp is vrij aanzienlijk; wordende het getal der Huizen op ongeveer honderdtwintig begroot. Men heeft 'er eene Kerk voor de Hervormden, welke eenen Leeraar hebben, die, bij maniere van Zamenvoeginge, ook de Gemeente in het nabuurig *Laage Zwaluw* bedient. Hij is Lid der Klasfis van *Zuidholland*.

ZWALUWE, (*Laage*) een klein uur gaans ten Noorden van de *Hooge Zwaluw* gelegen, hoewel, in zijne benaaming, zulks niet, maar het tegendeel aankondigende, bevat, nogthans, een grooter aantal Huizen. Die van het Dorp en van het Ambagt worden op ongeveer honderdvijftig begroot.

 Men

Men ontmoet 'er eene Kerk, doch, gelijk wij boven aanmerkten, geen afzonderlijken Leeraar. De *Laage Zwaluwe* ontvangt eenigen bloei en leeven, uit hoofden van den doortogt, tusschen *Holland* en *Braband*, over *Dordrecht* en *Breda*, langs den weg deezer Plaatze. Men onderhoudt daar toe een Veer over den *Biesbosch*.

Zwaluwenburg, een oudadelijk Gesticht, in *Gelderland*, in het Landdrostampt van de *Veluwe*. Het is een aanzienlijk en deftig Heerenhuis, met uitgebreide hovingen en beplantingen. Men ontmoet het in het Zuidoosten der Geldersche Stad *Elburg*. Langen tijd was het de eigendom van het Geslagt van HAARSOLTE.

Zwammerdam, een fraai en welvaarend Dorp, en Heerlijkheid, in het gedeelte der Provincie van Holland, *Rhijnland* geheeten, aan den *Nederrijn*, welke tot den gewoonen Trekvaart dient tusschen de Steden *Utrecht* en *Leiden*, vijftienhonderdvijftig Roeden, of ongeveer een uur gaans, ten Oosten van het vermaarde Dorp *Alfen*, zevenhonderdtweeënnegentig Roeden ten Westen van het Dorp *Bodegraave*, en vijfduizend driehonderd zesënnegentig Roeden van de Stad *Leiden*. De Plaats ontleent haaren naam van den Dam bij *Swadenburg*, dat Keizer FREDRIK DEN I, in zekeren Bevelbrief van 't Jaar 1165, zegt den naam van *Stedeke* gehad te hebben. Men schreef voor *Swadenburg*, ook *Swatburg* en *Swackenburg*. In den Blaffert der Kerkelijke Goederen van *Utrecht* heet het *Swattingaburum*. Van dit *Swadenburg* wordt getuigd, dat het de Hoofdplaats was van een klein Graafschap, 't welk DIRK DE V, te gelijk met *Bodegraave* ontnam aan BAVO, een' Leenman der Kerke van *Utrecht*, en waar van zeker bewijs gehaald wordt uit een' Giftbrief van Keizer HENRIK DEN IV, van 't Jaar 1064. De Dam is hier gelegd door den Graave van *Holland*, naar alle waarschijnlijkheid, gemelden DIRK DEN V, die in oorlog geweest is met den Bisschop van *Utrecht*. Volgens den aangehaalden Bevelbrief van Keizer FREDRIK DEN I, is deezen Dam onderhand vernietigd; egter zijn 'er vervolgens nog geschil-

schil-

schillen over geweest. Graaf WILLEM DE I, heeft hier, in den Oorlog tegen den Graave VAN LOON, eene Vastigheid opgeworpen en ze den naam van *Zwadenburgerdam* gegeeven, naar den ouden Dam. Deeze Sterkte kan egter de oorspronkelijke Burgt niet geweest zijn, die ten Zuiden van het Dorp omtrent tweehonderd Roeden van den Rijndijk gelegen heeft; want uit het reeds gezegde kan men afneemen, dat de naam van *Zwadenburg* vroeger is bekend geweest, en hij kan niet wel anders dan van zekeren Burgt zijnen oorsprong hebben; welken eenigen *Zwaanenburg* noemen, en voor het Stamhuis rekenen van een weleer Ridderlijk Geslagt, dat dien naam voerde. Zij verhaalen wijders van dit Slot, dat het door de Hoeksche en Kabeljaauwsche partijschappen geheel verwoest is; zonder 't jaar te melden. Na den brand van 't Jaar 1672, gestigt door de Franschen, onder den Hertog VAN LUXEMBURG, is dit Dorp weder fierlijk opgebouwd, ter wederzijde van de Straat met eene dubbele rij Huizen, waar van die aan de Noordzijde zeer vermaaklijk aan den Rhijn uitkomen. Het schijnt tegenwoordig in een taamlijken bloei, door de Vee- en Landbouwerij en allerhande Neeringen en Handwerken. De grond hieromtrent bestaat, behalven de Veenlanden aan de Broekvelden, meerendeels uit Wei- en Hoollanden; doch men vindt 'er ook sommigen Bouwlanden, die Hennip, Vlas, Haver en andere Veldgewassen voortbrengen. Onder de Heerlijkheid van *Zwammerdam* is mede begreepen een Gehugt, *de Overtogt* geheeten, en grenzende aan *Bodegraave*. Hier hebben de Baljuwen, zo die van den Lande van *Woerden*, als die van *Voshol*, een Scheipaal doen zetten, om de scheiding van 't Grondgebied aan te wijzen. Nog is 'er na den kant van *Alfen* een andere Scheipaal opgeregt, die hier de scheiding van het Baljuwschap van *Rhijnland* en dat van *Voshol* aantoont. De Huizen, die op de Oude Lijst der Verpondingen maar een getal van achtënnegentig uitmaakten, zijn op de Nieuwe tot honderdeenënvijftig en twee Houtzaagmolens vermeerderd. Het Ambagt is in de Quohieren over de Landen aangeslaagen op tweeduizend vierëntwintig Morgen en tweehonderdvijftig Roeden. De Kerk, die mede afgebrand was,

is insgelijks weder opgebouwd en met een schoonen spitzen Tooren versierd. In deeze Kerk op het Koor is een pragtige Grafkelder voor den Heere van *Voshol* en die van zijn Adelijk Geslagt; ook pronkt zijn Wapen boven het Gestoelte, dat hij, hier zijnde, bekleed. De Predikant heeft in het Dorp een zeer nette en zinlijke Pastorij, versierd met een zeer schoon Erf en Tuin. In het midden van het Dorp staat het Huis van den Schout en voor hetzelve de Geregts-Paal. Het Gevangenhuis van *Voshol* is met twee Verdiepingen opgebouwd. De onderste, die alleen zijn licht krijgt door eenige smalle openingen in de Muuren, is voor de Crimineele Gevangenen, en op de bovenste worden de Civile Gevangenen geplaatst; die hier vermaaklijker gehuisvest zijn; alzo zij een fraai gezigt hebben op den Rhijn en het Dorp van *Zwammerdam*. De Remonstranten hebben 'er mede eene Kerk en Gemeente, die door een Predikant bediend wordt. De Roomschgezinden hebben hier ook een Statie, die zich uitstrekt van de *Nieuwerbrug* over *Bodegraave* en *Zwammerdam* tot aan *Alfen* toe. De Kerk en Priesters Wooning staan aan den Overtogt. Van ouds plagt de Heerlijkheid van *Zwadenburgerdam* geheel uit te wateren in den Yssel, gelijk blijkt uit een Brief van WALRAVEN, Heere tot *Brederode*, enz. van den Jaare 1494, waar in hij te kennen geeft; met den Dijkgraave en Hoogheemraaden van *Rhijnland* overeengekomen te zijn over de Uitwateringen van een' Polder in den Rhijn, voor welke hij aan het Hoogheemraadschap de *Schouwe* toestaat met een bepaald Morgengeld. De Ingezetenen van *Zwammerdam* genieten de vrijheid van de Graaflijkheids en Wassenaarsche Tollen.

Onder *Zwammerdam* zijn eenige Hofsteden, als *Paardenburg* en *Kruidenburg*, van welke laatste eenige bijzonderheden gemeld worden, in een Tafereel, 't welk boven de Toorendeur in de Kerk te *Zwammerdam* hangt.

Op de Hofstede *Raadwijk*, die weleer toebehoord heeft aan den Heere BRUNO VAN DER DUSSEN, in zijn leven Burgemeester, Raad en Pensionaris der Stad *Gouda*, wierden, in den Jaare 1708, de Gevolmagtigden des Konings van *Frankrijk* gehuisvest, toen zij kwamen om over voorslagen van

Vre-

Vrede te handelen; 't welk egter te dier tijd vrugteloos afliep.

Wij zullen hier tot slot een kort Verhaal bijvoegen van de Verwoesting, door de Franschen, in het berugte Jaar 1672, te *Zwammerdam* aangeregt; gelijk het ons medegedeeld en aangeteekend is, uit den mond van oude lieden, die, in den Jaare 1725, nog in 't leven waren.

Op den achtëntwintigsten December, in den vroegen morgenstond, kreegen de Ingezetenen van *Zwammerdam* kennisse, dat de Franschen langs de *Mijkaade* in aantogt waren; en naardien zij zich van den Graave VAN KONINGSMARK verlaaten zagen, pakten zij hunne beste goederen op en begaven 'er zich mede op de vlugt. Korten tijd, en, volgens sommigen, geen uur daar naa, vertoonden zich de Franschen voor de brug, die over den Rhijn ligt. De weinige Manschap, die 'er de Graaf VAN KONINGSMARK onder 't bevel van een' Luitenant nog gelaaten hadt, hieldt hen hier wel een korte wijl op; maar de Franschen middel gevonden hebbende om, met een Damschuit, over den Rhijn te koomen, wierdt de Luitenant omsingeld, en door hen in 't water versmoord; veelen zijner Manschap toogen op de vlugt, maar de meesten verlooren 'er 't leven. De Franschen, toen in *Zwammerdam* gekomen, begonden aanstonds alle Huizen open te breken en 'er alles, wat hun van het overgeblevene Goed aanstondt, te plunderen en te rooven. Vervolgens staken zij de Huizen in brand, die allen, benevens de Kerk, door het vuur verteerd zijn, uitgezonderd twee, waar in de vlam niet gevat hadt. Daar naa begaven zij zich na de Boerenhuizen landwaards in. Hier schoot een Boer, die nog in zijn Huis gebleven was, op de Franschen, 't welk hij op 't zelfde oogenblik met de dood moest bekoopen; en dees is de eenigste der Ingezetenen van *Zwammerdam* geweest, die 'er in deezen togt is omgekomen. Even buiten *Zwammerdam* na den kant van *Alfen* vonden de Franschen nog eenige weinige menschen in de Huizen, die zij deerlijk mishandelden, alles afpersten en naakt en bloot door de sneeuw en bittere koude landwaards in joegen. De voornaamste wreedheid, die hier gepleegd wierdt, was aan een'

Metselaar en zijn Vrouw, die zij te zamen te bed vonden leggen, de Man wegens eene zwaare krankte en de Vrouw eenige weinige dagen oud kraams. De Kranke wierdt met de hairen van het bed gesleept en de Vrouw zo mishandeld, dat zij te *ter Goude*, daar zij, door hulpe van anderen, nog levendig met haaren Man gebragt was, naa weinige dagen overleedt. Een Dogterje deezer lieden, toen zes jaaren oud, was met andere kinderen in een Schip geborgen, maar door den onderdom en het overlaaden van 't Vaartuig in gevaar van zinken geraakende, begaf zij zich met anderen te land, en zworf langs den Rhijndijk aan de laage zijde, tot dat zij van een' Franschen Ruiter, die haar aanzag voor een kind van goeden Huize, wierdt gevangen genomen en op zijn paard gezet. Eerst wierdt zij na *Woerden* gevoerd en aan andere Franschen verkogt. Vervolgens na *Utrecht*, en aldaar in een gat gezet. Hier zat zij eenige weeken, tot dat zij door aanzienlijke lieden voor zeshonderd Guldens gelost wierdt. Deeze hadden het kind gaarne bij zich willen behouden; doch de Vader eischte het, naa verloop van omtrent een jaar, in welken tijd hij hertrouwd was, te rug, en was, door geen ernstig aanhouden, of groote beloften, te verzetten; waar op dan zijn Dogterje aan hem wierdt overgeleverd.

Zie M. ALTING, *Notit. German. Inferioris*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata*; *Rhijnlandsche Oudheden*; VALKENIER, *Verward Europa*.

ZWANEVELD, (HERMAN) een braaf Nederlandsch Schilder, wiens geboorteplaats wij, egter, niet vermeld vinden, zo min als den tijd, op welken hij ter waereld kwam, of zijne dagen heeft geëindigd. Zo veel is zeker, dat hij, naar de gewoonte van veelen zijner Kunstbroederen, eene buitenlandsche reize deedt, en zich een langen tijd in *Italie* heeft onthouden. Te *Rome* was hij bij den toenaam van de *Heremiet* bekend, niet alleen om dat men hem, in de nabuurschap

van

van die Stad en van andere Italiaansche Steden, onder de puinhoopen, zich in eenzaamheid zag ophouden, om die gedenkwaardige Gedenkstukken der Aloudheid te bestudeeren; maar ook om dat hij dikwijls het gezelschap zijner makkeren en kunstbroederen in de Stad verliet, om naar de wonderen der Natuure, in het open veld, zijnen smaak en penseel te vormen. In deeze soort van schilderen is hij tot een hooger graad van bekwaamheid gestegen, en heeft een zeer beroemden naam verworven. Niet minder gelukkig slaagde hij in de behandeling der Beelden, welke hij met een zeer fraaier zwier schilderde.

Zie DE PILES, *Abregé de la Vie des Peintres.*

ZWARTEDYK, een sterke Schans, in het Landschap *Drenthe*, op de grenzen van de Friesche Grietenije *Upsterland*, in de nabuurschap van *Bakkeveen*, aan den weg, welke uit *Friesland* na *Drenthe* loopt. In den Jaare 1593 wierdt deeze Sterkte aangelegen, onder het beleid van WILLEM LODEWYK, Graave van *Nassau*, Stadhouder van *Friesland*. Geduurende den tachtigjaarigen Oorlog met *Spanjo* stondt zij, menigmaalen, ten deele aan vijandlijke aanvallen. In den Jaare 1673, alzo de Schans merkelijk vervallen was, wierdt dezelve, op last en onder toezigt van Prinse MAURITS VAN NASSAU, Veldmaarschalk van den Staat der Vereenigde Nederlanden, die, door den Stadhouder, Prins WILLEM DEN III, tot het beleid van 's Lands Krijgsmagt in *Friesland* was gemagtigd, hersteld en in staat van tegenweer gesteld, ter afwendinge der vijandlijke aanvallen van den oorlogzuchtigen Bisschop van *Munster*.

Zie SCHOTANUS, *Beschrijving van Friesland tusschen het Vlie en de Lauwers*; WINSEMIUS, enz.

ZWARTEHOOP. Bij deezen naam was, in den aanvang der Zestiende Eeuwe, bekend, doch zeer kwalijk berucht, een Legertje, bestaande uit eenige duizende Knegten, door de Vorsten van *Brunswijk* geworven, en uit allerlei slag van volk, hoewel meest uit *Friezen* en *Gelderschen*, bijeenverzameld. De Graaf VAN BENTHEM, eenen aanslag op *Groningerland* in den zin hebbende, verzamelde, in den Jaare 1512, een groot getal Oude Kompagniën, die zich van den *Zwartenhoop* hadden afgezonderd, en door *Brabant*, *Gelderland*, *Kleef*, *Westfalen* en elders verspreid lagen. Naar den oorsprong of reden hunner benaaminge wordt onderscheidenlijk gegist. Een aloud Kronijkschrijver beschouwt als het meest aanneemelijk het gevoelen der zodanigen, die beweeren, dat zij, naa den dood van den Hertog van *Brunswijk*, hunner aanlegger en hoofd, tot een teeken van rouwe, met zwart Laken beloond wierden, en zich daar mede hebben uitgedotcht. De boven gemelde Graaf, om zijn voorneemen te volvoeren, deedt ze, door *Twente* en *Drenthe*, voorbij *Vollenhoven*, na *Friesland* trekken; naa hen alhier, eene wijle tijds, te hebben laaten uitrusten, voerde hij ze, in de *Groninger Ommelanden*, na *Aduark*; van waar zij, van tijd tot tijd, het platte Land, aan alle zijden, jammerlijk afliepen; roovende, plonderende, brandende en allerhande moedwilligheden pleegende; waar door zij alles met een schrik van hunnen naam vervulden, en elk, op het hooren noemen van denzelven, op de vlugt toog. Dikmaals veranderden zij van Heere; staande den geenen ten dienste, van welken zij den meesten loon konden verdienen, of die hen aanvoerde na landen en gewesten, alwaar zich de meeste hoop op buit vertoonde. Men vindt aangeteekend, dat FLORIS VAN EGMOND, *Heer van Ysselstein*, spotswijze *Floorke Dunbier* genaamd van KAREL VAN OOSTENRYK, naderhand bekend bij den naam van Keizer KAREL DEN V, na *Friesland* zijnde gezonden, om hetzelve van Hertoge KAREL VAN SAXEN over te neemen, ziende het warren en zammelen der Friezen, omtrent de huldiging van zijnen Meester, heimelijk den *Zwartenhoop* ontboodt, en denzelven, hoedanig men het met het pleegen van geweldenarijen en baldaadigheden moest aanleg-

leggen, de noodige onderrigtingen mededeelde; welke onderrigtingen van de plonderzieke bende zo getrouwelijk wierden in agt genomen, dat de *Friezen*, om van dezelve ontslagen te worden, tot het huldigen van Aardshertoge KAREL dies te spoediger wierden overgehaald.

Omtrent deezen tijd raakte de *Zwartehoop* merkelijk verstrooid. Tweeduizend man van denzelven, *Friesland* hebbende verlaaten, begaf zich na *Holland*, in Oostenrijkschen dienst. Van de overigen begaven zich veelen, in Franschen dienst, na *Italie*. Hier dienden zij onder Hertog KAREL VAN GELDER, die, naar het oogmerk van zijnen veldtogt bereikt te hebben, dezelven, in den Jaare 1517, na *Friesland* deedt wederkeeren. De Oostenrijksche hadden, onlangs, zich hier van verscheiden Plaatzen meester gemaakt, met naame van *Stavoren*, *Workum*, *Hindelopen* en *Bolsward*, welke te vooren aan de Geldersche waren overgegaan. Om den verderen loop der *Oostenrijkers* te stuiten, vondt Hertog KAREL geen bekwaamer middel, dan om den *Zwartenhoop* derwaarts te zenden, van wiens dapperheid hij, in de Italiaanschen Veldtogt, de spreekendste bewijzen hadt ondervonden. Naar het platte Land alomme te hebben afgeloopen, belegerden zij *Dokkum*, en maakten 'er zich, bij verdrag, meester van, op den twaalfden Junij des Jaars 1517. Vervolgens de Provincie zijnde doorgetrokken, gingen ze in de *Kuinder* scheep, staken over na *Holland*, en zetteden, dertien dagen daar naa, ten getale van ruim drieduizend man, bij *Medenblik* voet aan land. Deerlijk waren de verwoestingen, welke zij, vervolgens, in *Holland* aanrigtten. De straks genoemde Stad wierdt stormenderhand veroverd, leêg geplonderd, en plat gebrand. *Opperdoes* en *Twisk* aan koolen gelegd hebbende, toogen zij op na *Alkmaar*, alles, wat hun ontmoette, onderweg doodslaande. De straks genoemde Stad wierdt drie dagen agter een geplonderd. Zo groot was de buit, hier behaald, aan eetwaaren, klederen, juweelen, en andere kostbaarheden, dat, volgens verklaaring der Stedelingen, de geledene schade in geene dertig jaaren door hen zou kunnen te boven gekoomen worden. Nog andere soortgelijke baldaadigheden pleegden zij in hunnen optogt na de *Bever-*

 wijk,

wijk, en van daar na 't *Huis ter Hart*, tusschen *Amsterdam* en *Haarlem*, van waar zij, door de Amstellandsche Veenen, hunnen optogt hebbende voortgezet na het Sticht, zich eerlang van *Asperen* verzekerden. Zints deezen tijd schijnen zij allengskens uit elkander geraakt, en ook hun naam te zijn verdweenen.

Zie BENINGA, *Chron.* PONTANUS, *Geldersche Geschiedenissen*, enz.

ZWARTENHOND, (JOACHIM HENDRIKS) (welken toenaam hij, in het vervolg zijns levens, van zijn Huis den *Zwarten Hond* geheeten, heeft aangenomen,) wierdt in den Jaare 1566, in het midden van de beroerten zijns Vaderlands, van geringe Ouderen, te *Amsterdam* gebooren.

In zijne vroegste jeugd wierdt hij, naar den staat zijner geboorte, eerlijk opgevoed; doch in den Jaare 1577, wanneer deeze Stad onder het gebied der Staaten geraakte, verloor hij, slechts elf jaaren oud zijnde, zijne Ouderen, en met hun de vruchten der tedere Ouderlijke zorg.

Aan zich zelven nu bijna geheel overgelaaten, en reeds toen de beginzelen van haat tegens de Spanjaarden hebbende ingezogen, begaf hij zich in dienst van JAN KALEBER, Kapitein ter Zee, voor *Genemuiden*, welke plaats ter dier tijd door de Spanjaarden verbrand wierdt.

Naa dat hij aldaar zijnen dienst volvoerd hadt, boodt hij zich den Kapitein ter Zee, GERRIT KRYNEN, aan, welke in dit jaar voor *Duinkerken* kruiste.

Gelukkig weder te huis gekomen, deedt hij vervolgens eene reize, met den Schipper PIETER LOOTSMAN, van *Amsterdam* na *Portugal*, en volbracht met denzelven dezen tocht.

Tot hier toe hadt onze JOACHIM om zijne jongheid, geene andere hoedanigheid dan die van Purger, of Zwabber, bekleed; doch nu wierdt hij voor half man aangenomen van Schipper ROEMER CORNELIS, met welken hij de reize na *Spanjen* aannam; maar dewijl dezelve aangehouden en dus ge-

genoodzaakt wierdt zijn volk af te danken, begaf zich JOACHIM op een Buijs, gevoerd wordende door CORNELIS PIETERSZ. van *Edam*, en voer met denzelven na de *Condaad* op *Villa Mora*. Deeze, aldaar zijnen last hebbende ingenomen, stevende na *Londen*; doch wierdt, door eenen Engelschen Zeeroover, Kapitein KALWEL genoemd, overvallen, en het schip en volk zodanig uitgeplunderd, dat niemand iets behieldt; waar door onze jonge Zeeheld, benevens zijne Reisgenooten, gedwongen wierdt, van *Bristol* na *Londen*, te voet te wandelen, alwaar hij op nieuws bij eenen anderen CORNELIS PIETERSZ. van *Middelburg*, liggende te *Portsmouth*, dienst nam, om na *St. Lucar* te vaaren.

Deeze reize viel nog ongelukkiger uit dan de voorgaande; want bij gebrek van Vrijbrieven wierdt hij, benevens de anderen, gevangen, en op de Galeij gezet. Hier deelde hij, gedunrende eenen geruimen tijd, in de elenden, welke het leven der beklagenswaardige Galeijroeijers verzellen, en wierdt vervolgens, bij eenen Meester NICOLAAS, als Constapel geplaatst, op het Kasteel van *St. Lucar*. De Ridder FRANÇOIS DRAAK ondertusschen met zijne Vloot aldaar aankoomende, en alles wat hij in de baaij vondt verbrandende, wierdt de bezetting genoodzaakt landwaarts in de wijk te neemen, en JOACHIM dus mede weder uit het Kasteel gevoerd: van daar wierdt hij na *Bouança* gezonden, om de schepen, welke behouden gebleven waren, en aldaar lagen, wederom te helpen toerusten, zijnde dezelve, volgens besluit van den Koning van *Spanjen*, geschikt, om in het volgend Jaar 1588, met zijne geweldige Vloot, waar van de tocht zo rampspoedig was, vereenigd te worden.

Terwijl hij dus tot het toerusten deezer schepen gebruikt wierdt, hoorde en zag hij veele zaaken, welke hij grootelijks tot nadeel van zijn Vaderland oordeelde te zijn, en op dat hij de nadeelige oogmerken der Spanjaarden, zo veel hij konde, verhinderen mogt, waagt hij het om te ontvlugten, en koomt gelukkig binnen de *Condaad*, alwaar hij eenen Schipper van *Medenblik*, KORS JANSZ. Schout genoemd, ontmoette, welke gereed lag om na *Zeeland* te zeilen; met deezen nam hij de reize na het Vaderland aan.

In-

Inmiddels hadt hij onderwegen den Schipper zo veel van 't geene hij gehoord en gezien hadt verhaald, dat deeze 'er den Staaten van *Zeeland* kennis van gaf, waar op JOACHIM ontboden, en verzocht wierdt, bericht te geeven van 't geene hij van deezen tocht wist.

Terwijl hij nog daar was ontving men de tijding, dat de Spaansche Zeemagt in aantocht was, waar op hij terstond wederom dienst nam onder den Admiraal MARTEN ZEGERSZ., die met zesëndertig schepen uitzeilde, en voor *Duinkerken* ging liggen, om die Stad te bezetten, en den Hertog VAN PARMA met zijne Vloot 'er binnen te houden. Deeze poogde wel van zijnen kant 'er door te breeken; doch wierdt telkens, naa eenige schermutzelingen, te rug gedreven, waar door hij met achttienduizend man, welke hij gereed hadt, verhinderd wierdt uit te koomen, en den vijanden hulp toe te brengen, het welk niet weinig toebracht tot het vruchteloos afloopen van dien geweldigen aanslag.

Naa dat hij deezen gewigtigen dienst voor zijn Vaderland, onder zijnen Kapitein, hadt helpen volvoeren, wierdt hij eindelijk met denzelven afgedankt.

Nu wederom op nieuws genoodzaakt zijnde op eene andere wijze zijn geluk te beproeven, begaf hij zich van den Zeedienst tot dien van het Land, en trok, onder aanvoering van den Kapitein HANS KRAAK, na het Huis *te Dort*; doch bij mangel van betaaling wierdt hij ook hier met de overigen afgedankt.

Vervolgens nam hij wederom dienst onder Jonkheer JOHAN VAN DEN ENDE, en wierdt binnen *Naarden* in bezetting gelegd. Van daar geraakte hij, in den Jaare 1593, in *Schenkenschans*, en naderhand, met de helft van het Vaandel, voor *Nijmegen*, om de Vesting *Knodzenburg* te helpen opmaaken: eindelijk wierdt hij, met zijnen makker, HANS VAN DERMONDE, voor de Vesting *Derdendaal* gevoerd, welke Prins MAURITS toen ter tijd deedt beschieten, en hier was het dat hij de eerste openbaare blijken gaf van zijne onverschrokkenheid. De Belegerden namelijk, naa dat de poort was nedergeworpen, zich overgegeeven hebbende, tradt hij onder de Vesting, en sloeg eenen Bevelhebber, CLAAS BOELEN

LEN geheeten, in kluisters, met oogmerk om denzelven voor den Prins te brengen; maar anderen, nijdig van eenen zo schoonen buit in zijne handen te zien, sloegen hem, op eene verraderlijke wijze, van achteren met de kolf van den Snaphaan zodanig, dat het bloed 'er na volgde, en hij bedweimd nederviel; zij ontnamen hem dus zijnen gevangen, en brachten hem bij den Provoost, welke hem den Prins aanboodt. Wederom tot zich zelven gekoomen zijnde, tradt hij de Vesting binnen, beklaagde zich over het ongelijk hem aangedaan, en ontving de belooning hem door den Commandeur toegezegd.

Naderhand wierdt hij met zijnen Kapitein na *Deutekom* gezonden, van daar op *Lochem*, en verders op *Zutfen*, welke Stad ten dien tijde door den Prins belegerd, en na acht dagen veroverd wierdt. Met het leger vervolgens voorttrekkende, kwam hij voor *Koeverden*, waar van de belegering ondernomen wierdt. De Spanjaarden, zoekende deeze Vesting te ontzetten, rukten met achtduizend man aan; doch door het wijs beleid van dien grooten Veldheer, en de dapperheid der Krijgslieden, wierden zij, in den zelfden nacht, toen zij aankwamen, zo wel ontvangen, dat zij, met verlies van meer dan driehonderd man, en dertig paarden, gedwongen wierden te rug te keeren, waar door de plaats, na een kort beleg, den Prins in handen viel.

Na dus van Stad tot Stad gezworven te hebben, geraakte hij eindelijk met zijnen Kapitein te *Deventer* in bezetting, verwachtende den volgenden Veldtocht, in welken Prins MAURITS *Grol*, *Breevoort*, *Enschede*, *Delfzijl*, *Reide*, *Opslag*, *de Jauwer*, *Immentil*, en de verdere omliggende plaatzen bemagtigde.

Gelijk onze JOACHIM naderhand de uitmuntendste voorbeelden van dapperheid gegeeven heeft, toonde hij in deezen winter, dat hem tevens geen beleid ontbrak.

Binnen *Enschede* lag, onder anderen, eene Compagnie Ruiters, onder bevel van den Italiaanschen Ritmeester MENDO, in bezetting; deeze van tijd tot tijd uitvallende, en hunnen loop na den kant van *Deventer* richtende, stroopten en verwoesten alles wat hun voorkwam, zonder dat men hen hadt

hadt kunnen bezetten, en de ongelukkige landlieden voor hunne wreede woestheid beveiligen. JOACHIM oordeelde derhalven dat 'er geen ander middel om hen te beteugelen overig was, dan hen aan te tasten en te slaan; hij onderzocht ten dien einde de landstreek, en de toegangen van een bosch, 't welk tusschen beiden lag, en dezelve hebbende leeren kennen, vervoegde hij zich bij de Bevelhebbers, hun aantoonende, dat 'er een enge doorgang was, welke aan beide kanten met een moeras was bezet, en waar omtrent men een kreupelbosch geplant hadt. Zijn oogmerk was den Vijand hier in te lokken, en door het volk, 't welk hij in het bosch in hinderlage leggen wilde, te doen aantasten.

Zijn ontwerp goed gekeurd zijnde, vervoegden zich de Kapiteinen BAAL en LEPPYN, elk met een Kompagnie van honderd man, bij tweehonderdënzestig voetknechten, welke zij in het voorgenoemde kreupelbosch lagen, terwijl zij zelve met hunne Ruiters de beide zijden van het bosch bezetten. JOACHIM zelf begeeft zich in den nacht, van dertien man verzeld, in het naaste boerenhuis onder de Stad *Enschede*, valt met de zijnen den Boer aan, maakt veel geweld, drijft de beesten weg, houdt de menschen opgesloten, maar laat met voordacht eenen jongen ontloopen, in verwachting, gelijk gebeurde, dat dezelve tijding van deezen overlast zoude brengen in de Vesting.

De Kompagnie Ruiters van MENDO, op deeze wijze van die plondering verwittigd, maakte zich terstond gereed om deeze Roovers te achterhaalen, en, hunne Paarden gezadeld hebbende, volgden zij dezelve in allerijl op het spoor, 't welk hun te gemakkelijker viel, door dien hunne voetstappen, in de sneeuw gedrukt, den weg aanweezen, welken zij genomen hadden.

Door deeze bedriegelijke teekens tot aan den engen weg van het bosch geleid wordende, sloegen zij denzelven zonder eenigen argwaan in, denkende dat de roofzieke bende hier in eene schuilplaats gezocht hadt; doch nauwelijks waren zij tot tusschen de Moerassen en het Kreupelbosch voortgerukt, of zij wierden door alle de Musketten, welke aldaar geplaatst waren, zo ruw ontvangen, dat veelen hunner

van

van hunne paarden in den modder nederzeegen. De overigen, meenende hunne behoudenis te vinden in de vlugt, poogden te rug te keeren; maar weinig schreden gevorderd zijnde hoorden zij de trompetten, aan beide zijden van het bosch, *Wilhelmus van Nassauwen* blaazen, en vonden zich aan alle kanten bezet door het Voetvolk en de Ruiters, tot hun bederf uitgezonden: zij verdeedigden zich echter met grooten moed; doch reeds in den beginne, door den onverwachten aanval, in wanorde gebragt zijnde, en thans tegens eene groote overmagt te doen hebbende, wierden zij wel dra overwonnen. Van de tweehonderd man, waar uit de Compagnie bestaan hadt, bleeven honderdënzestig op het slagveld, veertig redden zich door de vlugt. De buit van klederen, geld en paarden, wierdt onder deeze gelukkige Avanturiers verdeeld.

De bezetting van *Enschede*, door deezen slag zeer verzwakt zijnde, maakte eenen stilstand van wapenen met de Staatschen; doch JOACHIM HENDRIKS, vreezende, dat de vijand ten eenigen tijde op hem wraak zoude neemen, om dat hij wist dat dezelve onderricht was, dat hij van dien aanslag de uitvinder en aanlegger was geweest, oordeelde veiliger zijn afscheid te verzoeken, en zich wederom in den Zeedienst te begeeven: derhalven van den Kapitein VAN DEN ENDE hier toe de toestemming gekregen hebbende, vervoegde hij zich ten tweedenmaal onder den Admiraal MARTEN ZEGERSZ., welke, met andere Oorlogschepen, gereed lag om op *Frankrijk* en *Rochelle* te convoijeeren.

Terwijl zij derwaarts in aantocht waren ontmoette hen een Vrijbuiter van *Biscaijen*, die het in den nacht zocht te ontzeilen; maar, dewijl de Maan zijn oogmerk ongunstig was, wierdt hij achterhaald en aangetast. Onze nieuwe Zeeman toonde in dit geval blijken van eenen zeldzaamen moed, welken hij met beleid paarde. Hij plaatste zich namelijk met zijnen eenen voet op den boort van zijn schip, hieldt zich met de eene hand, waar aan zijn bloote houwer hing, aan de hoofdtouwen vast, en met de andere gereed, om den *Biscaijer*, zo dra hij hem naa bij genoeg genaderd was, in het want te grijpen; aanwelijks waren de schepen bij elkande-

deren gekoomen, of hij klampte aan boort, en fprong terftond over; maar dewijl zij te fterk tegens elkanderen aanbotften, en dus wederom van een fcheidden, konden hem zijne makkers zo fchielijk niet volgen, waar door hij zich geheel alleen op 's vijands fchip bevondt. Hij wierdt in het begin terftond aan zijnen arm gekwetst; doch viel, met eene verbaazende dapperheid, op de tegens hem gevelde pieken in, kapte eenige in ftukken, en dreef den vijand na beneden. Vervolgens keerde hij zich tot den Stuurman, welke bij het roer ftondt, floeg hem met zijnen houwer den hals en ftrot af, waar door hij op een ftuk gefchuts dood nederviel, en zich dus van het fchip hebbende meester gemaakt, wendde hij het na het Jacht *van der Veer*, waar op JAN JANSZ. VERHEL het gebied voerde, waar op de overige Bootsgezellen mede overfprongen.

Doordien nu zijne metgezellen niet wisten, dat hij op het fchip was, vreesde hij, dat zij hem in de donkerheid des nachts niet kennen, en in den eerften aanval misfchien uit onkunde dooden zouden; derhalven ging hij op zijnen buik nederliggen, en wachtende tot dat de eerfte losfing hunner musketten over was, viel hij met alle de anderen en met het zelfde geluid op den vijand aan. Voorts begaf hij zich na den Kapitein, die een Spanjaard was van *St. Andries*, en vroeg hem in het Spaansch, waar zijne goederen en fleutels waren. Deeze, zich in zijne moedertaal hoorende aanfpreeken, gaf zich terftond aan deezen halven Spanjaard, met alles wat hij hadt, over, waar door JOACHIM eenen rijken buit verkreeg: de andere Roovers wierden insgelijks uitgeplonderd, zijnde van dezelve in de eerfte woede omtrent vijfentwintig dood gebleven, welke men terftond buiten boort wierp.

Na dat men Krijgsraad hadt gehouden over het lot der gevangenen, wierdt befloten hen allen in zee te werpen, welk wreedaartig vonnis ook terftond wierdt uitgevoerd. Twee echter, die zich op hunne kunst van zwemmen betrouwden, wachtten niet zo lang tot men hen buiten boort wierp, maar voorkwamen het, door vrijwillig dien weg te verkiezen, en fprongen van zelfs in het water. De Kapitein

ver-

verzocht op eene plank gebonden te worden, welke wreede gunst hem wierdt toegestaan. Een deezer zwemmers bleef, zo lang hij de schepen in het oog hadt, digt bij den Kapitein; maar kort daar naa maakte hij hem los, en stiet hem van de plank af, welke hij zich tot zijne eigene behoudenis toeëigende, laatende hem en zijnen anderen Makker verdrinken.

Naa duizend gevaaren, zo van de Visschen, welke hij nauwelijks van zich konde weeren, als van de golven, te hebben uitgestaan, wierdt hij des morgens van een' Engelschman gered, welke hem bijna van koude verstijfd, en half dood van vrees, van de plank afhaalde en te *Rochelle* binnen bracht.

De Hollandsche Vloot kwam niet lang daar naa ook te *Rochelle*, en JOACHIM, zich in eene Herberg wat zullende vermaaken, ontmoette aldaar dien zelfden Roover, welken hij, thans alle vijandschap hebbende afgelegd, zeer goed onthaalde, van reisgeld voorzag, en verder van het noodwendige verzorgde, om zijne reize te kunnen vervolgen.

Onze JOACHIM HENDRIKS hadt tot hier toe in geene andere hoedanigheid, dan in die van Matroos, of Soldaat gevaaren; doch wanneer hij deezen tocht hadt helpen volvoeren, verworf hij zich, door deeze en andere dappere daaden, de gunst zijner Opperhoofden zodanig, dat hij, onder den Kapitein JACOB ANDRIESSEN ROEST, als Luitenant, om op *Engeland* en *Frankrijk* te convoijeeren, verkozen wierdt.

In het volgende jaar, wanneer zijne verdiensten meer en meer waren bekend geworden, en hij omtrent den ouderdom van dertig jaaren bereikt hadt, wierdt hij door het Collegie ter Admiraliteit, te *Amsterdam*, tot Kapitein aangesteld, om voor *Duinkerken* en *Calais*, welke plaatzen toen den Spaanschen behoorden, te kruissen; hij kweet zich ook hier in zo loffelijk van zijnen plicht, dat deeze zijn dienst gedurende twee jaaren verlengd wierdt.

In den Jaare 1597, wierdt hem de last opgedragen om de Koopvaardijschepen na *Hamburg* bestemd te convoijeeren, en naa denzelven volvoerd te hebben, verzelde hij, op het Schip, *de Roode Leeuw*, den Admiraal van *Enkhuizen*, JAN

GERBRANTSZ., welke bevel hadt ontvangen, om wederom voor *Duinkerken* te kruisfen.

Deeze Admiraal, den doordringenden en onderneemenden aart van den Kapitein JOACHIM HENDRIKS kennende, zondt hem van de Vloot af na *Vlaanderen*, om aldaar van de Ingezetenen eenige kondfchap te bekoomen, wegens het leger van den Marquis SPINOLA, welke na *Oostende* in aantocht was.

Hij begeeft zich dan, ingevolge zijne orders, met de floep na land, hebbende onder zich vijftig man; en blijft onder *Duins*, omtrent *Zoutkooten*, dicht onder het Corps de Garde der Spanjaarden, liggen, met oogmerk om zich van de Visfchers, welke dien weg langs kwamen, meester te maaken.

Hij liet ondertusfchen vijfëntwintig Ruiters, de gewoone wacht uitmaakende, voor bij trekken, en meende twee Visfchers, die uit *Zoutkooten* kwamen, en deeze wacht volgden, te vatten; maar dewijl zich de Bootsgezellen niet ftil genoeg hielden, wierden zij ontdekt, waar door alarm geflagen en de gantfche wacht wakker gemaakt wierdt, welke hen terftond vervolgde.

Veelen geraakten veilig in de boot, maar anderen wierden genoodzaakt diep door het water te waaden, eer zij dezelve konden bereiken, wordende door de vijandelijke Ruiterij op de hielen gevolgd, tot zo lang, dat zij, die droog kruid behouden hadden, vuur begonden te geeven, en twee van hun van de paarden afligtten; hier door afgefchrikt, trokken zij te rug, en de Kapitein JOACHIM HENDRIKS geraakte met de zijnen behouden van ftrand, en niet onwaarfchijnlijk van de galg, welke hun loon geweest zoude zijn, indien zij den vijanden in handen waren gevallen.

De Admiraal JAN GERBRANTSZ. onderwijlen bevel ontvangen hebbende, om tegens de Spaanfche Galeijen, die zes in getal waren, aan te gaan, wierdt den Kapitein JOACHIM HENDRIKS het bewind opgedragen op eene der Galeijen van den Staat, welke vijf van deeze fchepen benevens een Fregat hadt laaten toerusten, over honderdëntagtig Man, waar van Commandeur was LODGER PIETERS van *Vlisfingen*. Hier op tot

het

Onthalsen van Maria Stuard.

CLXXII.

Geraar van Rosni. Bladz. 205.

het aankoomen van den winter gediend hebbende, wierdt hij van den Prins, welke zijne bekwaamheid zo wel in den Land- als Zeedienst kende, ontbooden te *Dordrecht*, en gelast met zijn volk in de belegering van *'s Hertogenbosch* te trekken, aan welke orders hij gehoorzaamde, laatende de Galeijen te *Dordrecht*; door het ongunstig gevolg egter van deze belegering, wierdt hij voor dien winter met zijn volk afgedankt.

In het volgende jaar wierdt hij wederom ter Zee gebruikt, en benevens den Kaptein HARTMAN, op eene Boot, de gulden *Arent* genoemd, voor *Grevelingen* op de wacht gezonden, om op het uit en inloopen der Duinkerkers te passen, hij bleef hier eenen geruimen tijd, door het vertrekken van zijnen metgezel HARTMAN, alleen liggen; want wel verre van zijn voorbeeld te volgen, besloot hij post te houden, en zich liever dood te vechten, dan lafhartig de vlugt te neemen.

Tegens den avond wierdt hij door vijf Duinkersche schepen, die met een Zuid-Zuid-Westen wind langs den wal aankwamen, overvallen; hij verdedigde zich tegen dezelve met de grootste kloekmoedigheid, redde zich uit hunne handen, en week na de wacht, welke voor *Duinkerken* lag, en gaf dezelve kennis van het voorgevallene.

Deeze dapperheid en trouw was oorzaak, dat hij in den Jaare 1599, onder de geweldige Vloot van Jonkheer PIETER VAN DER DOES, buitengewoon Luitenant Admiraal van *Holland*, als Kapitein over honderdvierënvijftig Man, en als Raad van Oorlog, op het schip *de Gulden Leeuw*, wierdt aangesteld.

Wij zullen ons thans met de verrichtingen van deeze Oorlogsmagt niet ophouden; wij zullen derhalven alleenlijk zeggen, dat deeze Vloot, naa van tweeduizend man, door ziekten, wel dertienhonderd, benevens den Admiraal zelven, verloren te hebben, bij *Annobon* gescheiden is, keerende een gedeelte na het Vaderland te rug, en gaande een ander gedeelte verder na *Brazilie*.

Onze Zeeheld bevondt zich onder de eersten; doch was in eenen zeer slechten toestand, zo door schaarsheid van

voorraad, als door de menigte van zieken, welke hij in het schip hadt; omtrent het Kanaal koomende, hadt hij niet meer dan negen man overig die gezond waren, waarom hij bevel gaf, indien hij door den eenen of anderen Vrijbuiter mogt worden aangetast, de eene helft van het kruid in de broodkamer te brengen en de andere helft in de kruidkamer te laaten, om in beide de lont te steeken, indien men geene andere kans meer zag om zich te verdedigen.

Het gebeurde op den zevenëntwintigsten van Januarij van het Jaar 1600, dat hem in dien staat een Duinkerker ontmoette. Niettegenstaande zijne zwakheid, geboodt hij de Geschutpoorten te openen, en de stukken uit te haalen, ook deedt hij alle de Zieken, in hunne Bolkvangers gekleed, onder het boevenet zitten, met de Spiessen in de hand.

Hij deedt vervolgens terstond vuur op den Roover geeven, en trof zo wel, dat de kogels door het zeil en de compagne heen gingen; daar op gebruikte hij eene aartige krijgslist; hij liet namelijk planken leggen, waar op hij eene zekere hoeveelheid kruid strooide om een loopend vuur te kunnen maaken, en alle de Snaphaanen 'er boven op hebbende laaten binden, wachtte hij vol moeds den vijand af.

Wanneer nu deeze aankwam, en naa bij genoeg genaderd was, stak hij het loopvuur aan, en loste dus op eenmaal alle zijne Snaphaanen.

De Roover, door het lossen van zo veele Musketten verzet, deinsde achterwaarts, oordeelende dit schip met een groote menigte volks bemand te zijn. JOACHIM HENDRIKS, van dit gelukkig oogenblik gebruik maakende, zette alle zijne zeilen bij, en ontkwam dus, door zijne schranderheid en moed, uit de handen van zijnen vijand.

Twee dagen daar naa ontmoette hem een Engelschen Roover, van welke de Zee ook toen ter tijd vol was, welke zijn boot hebbende laaten uitzetten, bij hem aan boort roeide. De Kapitein JOACHIM HENDRIKS deedt, gelijk te vooren, alle zijne zieken, met spiessen in de hand, onder het Boevenet zitten, en plaatste de gezonden boven op het dek, hen beveelende veel gewoel en geraas te maaken. De Kapitein van den Roover wierdt met heuschheid ontvangen en terstond

ſtond in de Kajuit geleid, alwaar hij om voorraad verzocht, welke hem niet geweigerd wierdt, dewijl zij vóór het Kanaal waren. JOACHIM HENDRIKS, zijnen gast eer willende aandoen, onthaalde hem op Vijgen, Amandelen en Spaanſchen wijn. Terwijl zich de Roover hier mede vermaakte, zag hij telkens rondom zich, en veel behagen in het ſchip vindende, herhaalde hij verſcheiden maalen, onder het drinken, en met den gewoonen vloek, *dat hij een ſchelm, een dief wilde worden om het Schip*, voegende 'er nog andere uitdrukkingen en gebaarden bij, welke onzen Kapitein zodanig mishaagden, dat hij hem ernſtig verzocht zich in rust te houden, en zich in deeze zijne begeerte te matigen. De Roover hieldt egter aan, waar door onze JOACHIM HENDRIKS, niet gewoon boerterijen van dien aart ſtraffeloos aan te hooren, zo vertoornd wierdt, dat hij hem eene zilveren geſoldeerde ſchaal op het hoofd in ſtukken ſloeg. De Engelschman viel terſtond, zwaar gekwetst, bedwelmd onder de tafel, zo dat men meende dat hij dood was, en JOACHIM geboodt hem weg te ſleepen en in de boot te werpen, gelijk geſchiedde.

De Roover kwam egter wederom tot zich zelven, en de Kapitein JOACHIM HENDRIKS, vervolgens te *Plijmouth* gekoomen zijnde, ontmoetten zij elkanderen op nieuws in die haven, wanneer de eerſte, wraak willende neemen van de behandeling hem aangedaan, onzen Kapitein bij den Major aanklaagde, en vergoeding verzocht voor de pijn en ſmert, welke hij geleden hadt. JOACHIM ondertusſchen vervoegde zich bij den Agent van den Staat, WOUTER MARTENSZ., welke toen te *Plijmouth* was, en verhaalde hem de gantſche zaak gelijk zij gebeurd was, waar op deeze alles voor hem op de voordeeligſte wijze uitvoerde, zo dat hij volkomen in het gelijk geſteld wierdt. Hij derhalven, zijn volk ververscht hebbende, keerde verder te rug na het Vaderland, en bragt van honderdvierënvijftig man niet meer dan vijfënveertig, van welke nog het grootst getal ziek was, wederom te huis.

Hoe ongelukkig ook deeze reize, en aan hoe veele rampen hij ook geduurende dezelve bloot geſteld geweest was, liet hij zich egter niet afſchrikken, maar ging wederom, in het

het volgende jaar, in zee, met het schip *de Roode Draak*, om de koopvaardijschepen te convoijeeren.

In den Jaare 1602, wierdt bij de Staaten deezer Republiek goedgevonden, eene Vloot te zenden na de Westersche kust, onder bewind van den Admiraal OBDAM, om tevens het geene omtrent de kust van *Portugal* voor mogt vallen, gade te slaan.

Van elf schepen, tot deeze reize geschikt wierdt onzen Kapitein het bevel over een, *de Zon* genaamd, opgedragen: dit schip voerde zesëndertig lepelstukken.

Wanneer hij omtrent de *Barrels* digt onder *Roxent* gekomen was, vernam hij, op eenigen afstand, eene Visschers schuit, en dezelve, met zijne boot, den weg hebbende afgesneeden, ondervroeg hij den schipper, welke hem kennis gaf, dat hij omtrent zes mijlen Zeewaarts van hem zeven schepen hadt gezien, die hij oordeelde uit *Brazil* te koomen. De Kapitein zondt daar op den Visscher aan boort van den Admiraal, wien hij het zelfde verhaalde, waar naa men hem toestondt zijnen weg te vervolgen.

De Vloot hieldt zich diensvolgens, geduurende den nacht, digt onder den wal, en 's morgens waren deeze zeven schepen nabij haar genaderd, welke ziende, dat zij den Vijand als in de handen waren gevallen, zich door de vlugt poogden te redden. De Vloot daar en tegen deedt haar best om dezelve te bemagtigen, met dit gelukkig gevolg, dat 'er zes, die alle vol suiker geladen waren, genomen wierden, terwijl het zevende het op strand zette. Het grootste deezer genomene schepen was tweehonderd lasten groot.

De Admiraal OBDAM keerde met deezen buit weder na *Engeland*, en van daar na het Vaderland te rug, alwaar hij van de Staaten, ter erkentenis van zijnen dienst, eene gouden Keten ontving.

Onze Zeeheld, door wiens toedoen voornamelijk deeze buit veroverd was, bleef ook niet onbeloond, maar wierdt, in het volgende Jaar 1603, onder den zelfden Admiraal tot Vice-Admiraal bevorderd, om den voorigen tocht te hervatten; dezelve hadt egter geenen voortgang, dewijl de dood der Koningin ELIZABETH, tusschen beiden kwam.

De

De Heer JOACHIM HENDRIKS ZWARTENHOND bleef ondertusfchen in dienst.

Op het einde van dit jaar befloten de Staaten op nieuws eenen Westerfchen tocht te laaten doen, onder PAULUS VAN KAARDEN. De Heer ZWARTENHOND kreeg als Vice-Admiraal het fchip, *den Hollandfchen Tuin*, onder zich. De Vloot was zeven fchepen fterk, en beftemd om na de Spaanfche kusten te loopen, en haare reize verder voort te zetten, werwaarts men oordeelen zoude, dat eenig voordeel te behaalen was.

Zij liepen dan, op den achtften December des Jaars 1603, uit, en hielden het eenigen tijd langs de Spaanfche kust, alwaar zij egter weinig op deeden. Vervolgens ftaken zij over na de Kanarifche Eilanden, en bemagtigden twee fchepen met Wijn geladen; daar naa zetten zij de reize voort, over de Linie, na *St. Helena*, alwaar zij, bij hunne aankomst, geene Kraaken vonden, maar bericht kreegen, dat 'er, op den zeventienden Maij, Hollandfche fchepen geweest waren.

Naa dat zij zich op dit Eiland, van den eerften Junij tot den eerften Julij, ververscht hadden, begaven zij zich na de baaij *Todos los Santos*, alwaar zij eenige Barken met ftukgoederen, Suiker en Wijn geladen vonden, welke zij namen, vaarende vervolgens na Kaap *St. Augustijn*, en van daar na *Fernambuco*; doch hier deeden zij niets op.

Deeze plaatzen derhalven verlaaten hebbende, richtten zij hunnen loop, langs de kusten, na de *West-Indiën*, bezoekende de Eilanden *Dominico*, *Guadeloupe*, *Cuba*, *Espagnola*, enz. Verders zeilden zij na de *Guinebas*, *Jamaica* en de Kaap *St. Antonio*, en kwamen eindelijk, voor bij de *Havana*, langs het Kanaal van *Bahama*, op den tienden Maij 1608, naa eene reize van zeventien Maanden, met buit beladen, wederom behouden in *Texel* binnen.

Naa deeze tochten, in welke onze Held ten allen tijde blijken gaf van zijn doorzicht en dapperheid, begaf hij zich tot een ftil leven, neemende zijn verblijf in zijne Vaderlijke Stad, *Amfterdam*, in het huis den *Zwarten Hond* geheeten, van het welk hij zijnen toenaam ontleend hadt.

Hier bleef hij tot het Jaar 1620, wanneer hij, wien nog grooter roem wachtte, door de Staaten van *Holland*, en den Prins VAN ORANJE, verzocht wierdt, als Vice-Admiraal, onder den Admiraal HAULTEIN van *Zeeland*, weder in Zee te steeken.

Hij nam deezen last aan, en begaf zich diensvolgens met denzelven om de Koopvaarders na de Middellandsche Zee te begeleiden, hebbende nog eenige Spaansche schepen mede onder hun geleide, dewijl het bestand tusschen dat Rijk en ons Gemeenebest nog duurde.

Toen de tijd van het bestand verstreeken was, zeilde deeze Vloot door de Straat na de Spaansche Zee, en wanneer zij bij de *Barrels* gekomen was, ontmoetten haar negen Spaansche schepen, welke van *St. Andries* in *Biscaijen* kwamen; van wederzijden deedt men een proef, wie last hadt eenige vijandschap te pleegen, liggende boort aan boort, en zo nabij elkanderen, dat de Raes der schepen tegens malkander stieten. De Opperhoofden hadden de linten, de kenteekens van hunnen Landaart, aan den hals; de Admiraal en Vice-Admiraal van den Staat ieder een Oranjelint, en die van Spanjen een van eene bloedroode koleur; men stondt met uitgetogene houwers in de hand, en het geschut, zo wel als het klein geweer was in gereedheid: het scheen egter, dat geen van beiden order hadt om te slaan; want het bleef alleen bij dreigen, en de twee Vlooten zeilden elkander als grimmende Leeuwen voorbij, zonder zich onderling eenig nadeel toe te brengen, neemende de onzen wederom den weg na het Vaderland.

De Heer ZWARTENHOND, van deezen tocht te rug gekomen, begaf zich op nieuws tot een stil leven; maar in het Jaar 1621, werdt zijn dienst op nieuws van het Vaderland vereischt; de Staaten namelijk, benevens den Prins VAN ORANJE, en de Admiraliteit van *Amsterdam* verzochten hem om, als Admiraal, het bewind over eene geheele Vloot, bestaande in drie Oorlogschepen en tweeëndertig Koopvaardijvaarders, op zich te neemen.

Hij nam deezen last wederom gewillig op zich, ziende hier door niet alleen zijn aanzien merkelijk vermeerderd, maar

maar tevens eene nieuwe gelegenheid voor handen, om zijn Vaderland, aan 't welk hij zijn geheel leven hadt opgeofferd, van dienst te zijn. Het schip, waarop hij geboodt, was *Zeelandia* genoemd, het schoonste en weerbaarste van het Land, voorzien van veertig zwaare, en zestien steenstukken, en met honderdënvijftig koppen bemand.

Met dit schip zeilde hij van *Amsterdam* na *Texel*, deedt een overzicht van het volk, in tegenwoordigheid van de Gecommitteerden, BAER, RAAP en ANTONY JANSZ., beraamde de Zeinen, verkoos de Scheepsraaden, en bragt alles tot de reize in orde.

Zes dagen daar naa liepen twintig Koopvaardijschepen uit, en drie dagen naderhand volgde hen de Admiraal, benevens de Kapiteinen DORP en STEENBACH, acht of tien Koopvaarders, en een Indischvaarder. Op den vierden dag daar naa zagen zij het Eiland *Whicht*, en op den zevenëntwintigsten December kwamen de andere Kapiteins en vijf Schippers, die tot Scheepsraaden benoemd waren, bij hem aan boort.

Naa met deezen te hebben geraadpleegd, verdeelde de Heer ZWARTENHOND de Vloot in drie Esquaders, van welke het eene door den Admiraal, het tweede door den Kapitein DORP, welken hij voor dien tijd tot Vice-Admiraal aanstelde, en het derde door den Kapitein STEENBACH, als Schout bij nacht, zoude geleid worden.

In deeze orde liepen de drie Oorlogschepen, met hunne tweeëndertig Koopvaarders, na de Spaansche Zee, en kregen, op den negenden Januarij, de Bergen, *Sallnes* genoemd, en den volgenden middag den *Vijgenberg*, alwaar zeven afgedwaalde schepen bij hen kwamen, in het gezicht. Op den dertienden, wanneer zij de Straat genaakten, riep de Admiraal de Schippers tot zich, en vermaande hen zich in alles gereed te houden, op hunne onderhebbende Esquaders wel te letten, en niets, buiten bevel, te onderneemen.

Op den veertienden, 's morgens, liep de Vloot de Straat recht in, en ieder stelde zich in gereedheid om te vechten. Zij voeren deeze engte in de geregeldste orde door, zijnde het Esquader van den Admiraal in het midden, dat van den Vice-Admiraal aan Stuurboort, en dat van den Schout bij

nacht aan Bakboort, en geraakten in den namiddag, ten drie uuren, door dezelve heen, zonder eenige vijandelijke ontmoeting gehad te hebben.

Dus verre in hunne reize gevorderd zijnde, wierdt op den zesëntwintigsten in den Raad beslooten, dat zich de Vloot, onder de Eilanden *Majorca* en *Minorca*, zoude verdeelen; dat de Heer JACOB STERNBACH de schepen, die na de Golf van *Narbona*, *Genua*, *la Specia*, of *Liverno* moesten, zoude geleiden, en dat de Admiraal, benevens den Heer DORP, bij die schepen zoude blijven, welker reize strekte na de Golf van *Venetien*.

Dus van een gescheiden zijnde, wierden zij, op den eersten Februarij, door eenen storm beloopen, en vermisten daar door den Kapitein, of Vice-Admiraal DORP met drie Koopvaardijschepen. Den volgenden dag kregen zij *Sardinië* in het gezicht, en op den zevenden *Traphona*; op den negenden dag bereikten zij de Kaap *Passaro* en op den elfden de Grieksche kust.

Zeven der Koopvaardijschepen bedankten toen den Admiraal voor zijn geleide, en zeilden na de Golf van *Venetien*. Hij zelf stuurde na *Calafonia*, en vervolgens na het oude *Zacijntus*, dat thans *Zante* genoemd wordt.

Naa dat de Heer ZWARTENHOND aldaar zijne Commissie en de orders van den Staat vertoond hadt, voegden zich twee Hollandsche schepen bij hem op de Reede, verhaalende dat zij den Heer DORP bij het Eiland *Corfu* of *Corcijra* gezien hadden. Deeze schepen moesten ook na den *Levant*; maar dewijl zij zeer rijk beladen waren, maakten zij zwaarigheid om, zonder geleide, de reize derwaarts aan te neemen, te meer, wijl hun bekend was, dat 'er acht of negen Barbaarsche Roovers, bij *Modone* en de Kaap *Sapienza*, 't welk recht in hun vaarwater was, kruisten: zij verzochten derhalven den Admiraal, om hen zo verre te willen geleiden, tot zij buiten gevaar waren, 't welk deeze beloofde gaarne te willen doen, zo dra de Kapitein DORP, aan wien reeds brieven waren afgevaardigd, bij hem gekomen zoude zijn. Dewijl egter de komst van deezen wierdt vertraagd, en de schepen dus in hunne reize wierden opgehouden, drongen

zij

zij ernstig bij den Heer ZWARTENHOND aan om te vertrekken, waar op hij hun beloofde alleen met hun in zee te zullen steeken, indien de Kapitein binnen acht dagen niet op kwam daagen. Op den vijfden Maart kwamen vier Galeassen van *Venetien* bij hen op de Reede, geschikt om op de Roovers, die bij *Modone* lagen, los te gaan; de Kapitein DORP zondt ook ten zelfden tijde eenen brief aan den Admiraal, en kwam 'sanderen daags zelf, met nog een Engelsch Koopvaardijschip, dat van *Venetien* kwam, bij hem.

Op den elfden gingen zij allen onder zeil, benevens zes vreemde Koopvaarders, en zagen naa den middag de voornoemde Galeassen, van welke de Generaal MOROSINI hun deedt aanzeggen, dat zij nog op gisteren de Roovers bij de Kaap *Sapienza* gezien hadden; dat zij een van dezelve genomen, en meer dan veertig Turken hadden gedood; hij voegde 'er bij, dat zich meer dan dertig Turksche Roovers in den *Levant* onthielden.

Op den twaalfden voeren zij voor bij *Modone*, en den volgenden dag voor bij *Sapienza* en *Matapa*; op den veertienden geraakten zij bij *Zerigotto* en *Candia*, en zeilden vervolgens langs het land heen. Op den zeventienden kwamen de Schippers, welke de Admiraal VAN ZANTE onder zijne Vloot genomen hadt, bij hem aan boort, bedankten hem voor zijn geleide, en vervolgden hunne reize.

De Heer ZWARTENHOND, thans in deeze Gewesten niets meer te verrichten hebbende, keerde te rug, en kwam op den achttienden April wederom onder *Sicilie*, op den tweeëntwintigsten bij *Sardinie*, en op den achtëntwintigsten te *Livorno* op de Reede, alwaar hij geene Middellandsche schepen vondt, maar hem een brief van den Prins VAN ORANJE, wierdt ter hand gesteld, waar in hij een afschrift vondt van de Instructie voor den Kapitein ALTERAS, benevens een uittrekzel van eenen lastbrief, inhoudende, dat zij de Spanjaarden en hunne Aanhangers met alle vijandschap zouden hebben te bejegenen.

De Koning van *Spanjen* namelijk, weetende hoe moeijelijk het ware iets tegen de Nederlanden te onderneemen, zo lang zij hunnen Koophandel ongestoord dreeven, en de Zee met

met hunne fchepen als bezaaid hielden, oordeelde het voor zich van 't hoogfte belang te zijn, hunne magt te fnuiken, door hunne fcheepvaart, de bron van hun welwezen, te ftooren; hij zondt ten dien einde eene Vloot van vierëntwintig fchepen na de Straat van *Gibraltar*, met bevel om de Hollandfche fchepen, welke derwaarts hunne reize richten zouden, aan te tasten.

Dan de Algemeene Staaten, van deeze vijandelijde onderneeming kennis gekregen hebbende, en niet onkundig, dat met het verval van den Koophandel de hartader van den bloei des Lands wordt afgefneden, draalden niet, maar verzamelden in allerijl de Oorlog- en Koopvaardijfchepen, welke bij der hand waren, met oogmerk om den vijandlijken aanval af te keeren, door den vijand in zijne eigene wateren aan te tasten.

De Heer ZWARTENHOND, wien men het bewind over deeze onderneeming opdroeg, ontving tevens bericht, dat de Kapitein LAURENS ALTERAS, benevens nog drie andere Kapiteins, met eene ten Oorlog uitgeruste Vloot van Koopvaardijfchepen, in de Straat van *Gibraltar* zoude koomen, en dat hij zich met dezelve moest vereenigen, om gezamendlijk de te rug komst van den Kapitein STEENBACH uit den *Levant*, te *Zante* of *Cephalonia* af te wachten.

De Admiraal, vervolgens van de Kooplieden van *Liverno* verftaan hebbende, dat de Kapitein ALTERAS met zijne Vloot aldaar zoude aankoomen, befloot in die haven te vertoeven.

Op den derden Julij naderde de gezegde Vloot te Stad, beftaande uit de fchepen van den Heer ALTERAS, thans tot Vice-Admiraal aangefteld, van de Kapiteins LIEFHEBBER, CATS en AUKE CLAASSEN BUISMAN, verzeld van tweeëntwintig Koopvaardijfchepen, hebbende Prins MAURITS, aan de Kapiteins JORIS VAN CATS en BUISMAN gelast zich van *Liverno* na *Marfeille* te begeeven, om aldaar nadere bevelen te ontvangen.

De Admiraal ZWARTENHOND konde over den ontvangenen last, om de Spanjaarden overal en op allerhande wijze aan te tasten, zijne vreugde niet verbergen, dewijl hij hoopte thans

thans gelegenheid te zullen hebben, van zijnen ijver voor het belang van zijn Vaderland, en zijnen moed te kunnen toonen.

Hij ftelde derhalven order, dat de Koopvaarders, die te *Liverno* met laaden en losfen bezig waren, zulks in alle veiligheid konden verrichten, en hun bevolen hebbende zijne wederkomst aldaar te verbeiden, ging hij met den Vice-Admiraal ALTERAS, en de Kapiteins LIEFHEBBER en DORP onder zeil, zettende zijnen loop na de Eilanden *Caprala*, *Ebbo* en *Pianofa*, en vervolgens na *Traporca*. 's Avonds was deeze Vloot tot *Martinique* genaderd, van waar zij ftevende tot voor bij de Kaap *Leocato* of *Leucata*; op den eerften Augustus kwam zij 's nachts voor *Zante*, alwaar de Admiraal, door een fchip, dat uit den *Levant* te rug kwam, tijding ontving, dat de Kapitein STEENBACH en zijne onderhebbende Koopvaarders in goeden ftaat waren; maar dat zij nog wel vijf of zes weeken nodig zouden hebben om in gereedheid te zijn.

Dewijl de Heer ZWARTENHOND onderricht was, dat te *Cephalonia* de Schippers CLAAS WILLEMS IN 'T HOF, en LOOTSKE, benevens CORS KROON lagen, zondt hij, op den derden Augustus, derwaarts een bark, om hun van zijne aankomst kennisfe en tevens bevel te geeven van zich gereed te houden, om met hem onder zeil te gaan: 's avonds ontving hij van deeze Schippers antwoord, waar bij zij hem te gelijk de weet deeden, dat zij den Kapitein STEENBACH aan het Eiland *Cyprus* gefproken hadden, dat deeze toen flechts één Koopvaardijfchip bij zich hadt, en dat de andere van hem afgefcheiden waren, om aan het vaste land, gedurende tien of twaalf weeken, hunnen handel voort te zetten.

De Admiraal, uit deeze berichten oordeelende, dat door het vertraagen van den Kapitein STEENBACH, ligtelijk de gelegenheid zoude kunnen verloren worden van de vijanden met voordeel aan te tasten, deedt de Kapiteins waarfchuwen, om zich gereed te houden, en de Koopvaardijfchepen niet te verwachten. De Schipper PIETER BARTELS van *Venetie* kwam toen nog bij de Vloot, en zij alle gingen terftond onder zeil na *Sicilie*, en vervolgens na *Sardinie*.

Op

Op den negenëntwintigsten bij *Monte Christo* gekomen zijnde, scheidde CORS KROON van de Vloot af, zonder 'er iets voor af van gezegd te hebben, en op den twaalfden September kwamen zij gelukkig aan de Eilanden van *Erts* op de Reede, alwaar zij den Kapitein LIEFHEBBER met negenënvijftig Koopvaardijschepen vonden, die alle den Admiraal hadden opgewacht.

De gantsche Vloot vereenigde zich daar op terstond, en vertrok; ter middernacht geraakte zij buiten gaats, wanneer zich zekere MEINARD SCHUUR, welke met zijne Boot van *Marseille* kwam, en mede voorgenomen hadt de Straat door te vaaren, bij haar voegde, en twee dagen door storm opgehouden zijnde, liep zij voor bij *Majorca* en *Minorca* en vervolgens midden door.

De Heer ZWARTENHOND vernomen hebbende, dat de Spaansche magt in de baaij van *Gibraltar* lag, oordeelde thans de gelegenheid geboren te zijn, om zijn Vaderland den gewigtigsten dienst te bewijzen, en zijnen naam onsterflijk te maaken; en gelijk rechtgeaarte zielen door braave voorbeelden worden aangespoord, wilde ZWARTENHOND den dapperen HEEMSKERK in zijne groote onderneming navolgen.

Hij deedt dan den Krijgsraad zamenkoomen, en stelde voor om eene halve Maan voor de baaij te maaken, den vijand de gladde laag te geeven, en dan terstond met alle magt op denzelven aan te vallen. om hem dus, was het mogelijk, ten eenemaal te vernielen.

Schoon 'er veelen voor waren om het manmoedig besluit van den Admiraal te volgen, brachten egter anderen deezen dapperen Held onder het oog, dat de Spaansche Vloot uit achtëntwintig wel toegeruste schepen bestondt, dat hunne Manschap versch was, en dat zij zich aan hun eigen land bevonden; dat, daar en tegen, de onze slechts vier Oorlogschepen sterk was; dat veele der Koopvaardijschepen zeer kostelijke ladingen in hadden, en dat het dus te veel zoude gewaagd zijn, met eene zo ongelijke magt den Vijand aan te tasten: dat het derhalven beter zoude zijn te wachten tot zich de Spanjaard in volle Zee vertoonde, en dan het gevecht met hem te waagen.

Daar

Daar de Heer ZWARTENHOND voorzichtigheid met dapperheid paarde, volgde hij den raad van deeze laatsten, en wachtte den vijand in Zee. Op den vijfëntwintigsten September waren zij, 's morgens, bij de Kaap van *Galfo*, voortijds het *Promontorium Charidamum* genoemd, aangekomen; hier ontmoetten zij vijf Nederlandsche schepen, die met Zout geladen waren, en zich met Hamburgsche brieven trachtten te dekken. Zij liepen vervolgens na *Mallaga*, en dreeven, door stilte opgehouden, tot op de Turksche kust.

Op den eersten October, kregen zij den berg van *Gibraltar*, en den zogenaamden *Schermiukelberg*, in het gezicht, en naa dat de schepen in Esquaders verdeeld waren, en alles tot het gevecht in orde was gebracht, kwamen zij 's namiddags tot op drie mijlen nabij de Straat; hier wierden zij wederom door stilte beloopen, en door den stroom te rug gedreven.

Onderwijlen zagen zij, dat de Spaansche Vloot, uit meer dan twintig Oorlogschepen en Galeijen bestaande, de baaij van *Gibraltar* uitliep en na *Zeuta* in *Africa* overstak. Tegens den avond omtrent drie mijlen te rug gedreven zijnde, deedt de Admiraal den Raad aan boort roepen, bij welken besloten wierdt, dat men 's nachts, indien de koelte wilde wakkeren, klein zeil zoude maaken, om tegens het aanbreeken van den dag voor de Engte te weezen, doch dat men dezelve in de donkerheid niet zoude doorloopen. De stilte bleef egter aanhouden, geduurende verscheiden dagen, en zij dreeven dus te rugge van de eene kust na de andere.

Op den zestienden, 's morgens, was de wind Westlijk, en niet verre van de Kaap *Molle* zijnde, hielden zij derwaarts heen, van meening zijnde aldaar op de Reede te loopen; doch zekere JAN DAPPER, tot de Vloot behoorende, kwam van onder den wal met volle zeilen naa hen toe stevenen, en bracht den Admiraal bericht, dat hij eenen Engelschman, die van *Kadix* kwam, gepraaid, en van denzelven verstaan hadt, dat hij 's daags te vooren bij de Spaansche schepen, die vierëntwintig sterk waren, geweest was; dat zij voorgenomen hadden de Nederlanders bij de Kaap *Molle* te koomen

men bezoeken; dat zij veele zieke en onbedrevene bootsgezellen aan boort hadden, en dat 'er meer dan zeventig Spaansche schepen, op de aankomst van deeze Vloot, langer dan eene maand gewacht hadden, doch dat de overige reeds waren vertrokken.

Terwijl de Schipper JAN DAPPER nog bij den Heer ZWARTENHOND aan boort was, kreeg men reeds de Spaansche Vloot in het gezicht, die op de onze af kwam. Men belag derhalven terstond Krijgsraad, en besloot den Vijand met allen moed het hoofd te bieden.

Wanneer de Raad gescheiden, en elk wederom aan zijn boort gekomen was, gaf de Admiraal het zein om van den wal af te houden, en zeewaarts in te keeren, en hier door bracht hij de Vloot, welke eenigermaaten verstrooid was, nader bij elkanderen.

Behalven dit oogmerk hadt hij een ander, om namelijk dus ook de Spanjaarden te noodzaaken het land te verlaaten en in zee te koomen, waar door zij van de hulp hunner Galeijen versteken wierden, van welke men reeds eenige onder den wal gezien hadt.

Hij wendde derhalven zuidelijk over, en kreeg dus zijne meeste schepen bij een.

De Spaansche Vloot, welke uit twintig schepen van Oorlog en twee Asfabres bestondt, hadt onder zich den Admiraal van *Napels*, en dien van *Spanjen*, benevens hunne Vice-Admiraalen, en kwam met zodanig eene woede en moed op de Nederlanders af, als of zij dezelve geheel wilde vernielen.

De Heer ZWARTENHOND daar en tegen ziende, dat hij zijnen vijand op het ruim, en dezelve nu geenen onderstand van het land te wachten hadt, liet zijn marszeil loopen, en ging op den wind leggen, bereidende zich kloekmoedig tot slaan, alhoewel de Vloot nog niet geheel in orde was, en de schepen zich niet alle onder hunne Esquaders gevoegd hadden.

Omtrent ten drie uuren naa den middag kwam de Spaansche Vloot bij de onze, hebbende, zo het scheen, den meesten zin om den Admiraal, den Vice-Admiraal LIEFHEBBER, en

en eenige kloeke Koopvaarders, die bij elkanderen waren, te bestrijden; doch nauwelijks was zij tot binnen een' kanonschoot genaderd, of zij zette het bij den wind, en bleef dus te loefwaarts van de onze liggen. Waarlijk een bewijs van bloohartigheid; want indien zij inderdaad dien moed bezeten hadt, welken zij in haare aankomst vertoonde, zoude zij, zonder te draalen, tot het gevecht gekomen zijn.

Hier liggende, en den wind tot hun voordeel hebbende, begonden de Spanjaarden hevig te schieten, 't welk door de Nederlanders op dezelfde wijze wierdt beantwoord: van wederzijden wierden hier door de zeilen en het loopend want merkelijk beschadigd; den Napolitaanschen Admiraal wierdt de bloedvlag met de bramsteng na beneden geschoten, en hij op verscheiden plaatzen door den Heer ZWARTENHOND en eenige Koopvaarders getroffen; doch het gevecht was nog niet algemeen.

De Nederlanders, het voordeel van den wind missende, konden den vijand niet na bij koomen, terwijl deeze geenen lust toonden om te naderen.

Naa dat vervolgens, door onzen Admiraal, de fokkeschoot van den Napolitaan in stukken was geschoten, kwam dezelve, zijns ondanks, zagtjes langs het schip *Zeelandia*, afdrijven. De Heer ZWARTENHOND, dit ziende, geboodt niet te schieten, voor hij zeer naa bij zoude gekomen zijn. De Napelsche Admiraal begroette onderwijlen den onzen met het lossen van honderdënvijftig musketten; doch wierdt uit twee halve kartouwen en een drieling, alle met dubbeld scherp geladen, zo wel ontvangen, dat 'er een treurzang in zijn schip opging, en hij zijne doorboorde kiel, noordwaarts over, over stag wierp, wordende van zeven of acht van zijne schepen, onder onophoudelijk schieten op den Admiraal ZWARTENHOND, gevolgd.

Deeze stondt ondertusschen met eene bedaarde dapperheid, gedurende den tijd van het gevecht, op het verdek, terwijl duizenden van kogels voor bij zijn hoofd snorden; met den houwer in de hand op en neder wandelende, gaf hij zijnen bootsgezellen moed, en maande hen aan tot hunnen plicht. Het voorbeeld van deezen Bevelhebber verwekte bij

Op den volgenden dag waren de schepen op nieuws verstrooid: de Admiraal hieldt wel zagtjes na de bepaalde Reede toe; doch dewijl alle de schepen te windwaart bleeven liggen, en niemand hem volgde, begaf hij zich weder in Zee.

'sNachts geraakte de Vloot, met eenen Oostelijken wind, in het naauw van de Straat, en 'er vervolgens gelukkig door, wordende van achtënzeatig schepen geen een vermist. 's Volgenden daags kregen zij de Kaap *Spartel* in het gezicht, en hier scheiden negenëndertig schepen, welke na de Westindiën moesten om Zout te haalen, van hun af; de overigen, een uitgezonderd, die ter Kaperij bleef vaaren, bracht de Admiraal, op den veertienden van November, des Jaars 1622, behouden in *Texel* binnen.

De Kapitein STEENBACH, welke met den Heer ZWARTENHOND was uitgevaren, en men gehoopt hadt, dat zich te *Zante* bij de Vloot gevoegd zoude hebben, was ondertusschen in den *Levant* opgehouden, en dus in zijne reize vertraagd.

Van den Admiraal namelijk bevel ontvangen hebbende om de schepen, wier reize na de Golf van *Narbonne*, *Genua*, *La Specia*, of *Livorno* gericht was, te geleiden, scheidde hij gelijk gezegd is, op den veertienden Januarij, van de Vloot af, verzeld zijnde van vijfëntwintig Koopvaardijschepen.

Gelukkig kwam hij met alle zijne onderhebbende schepen te *Livorno* aan, en hieldt zich aldaar op, tot zij alle ontladen waren. Vier van hun namen eene nieuwe lading in, en vervolgden met hem hunne reize na den *Levant*; zij wierden egter door tegenwind opgehouden, zo dat zij niet voor den zeventienden Maij aan het Eiland *Cyprus* aanlandden. Hier vervorderden de Koopvaarders hunnen handel, terwijl de Heer STEENBACH na *Alexandrette*, en langs de kusten van *Syrië* zeilde, om de Zee te zuiveren, en dus zijne Vloot voor allen overval te beveiligen.

Op deeze wijze heen en weder vaarende, wierp hij eindelijk op den achtëntwintigsten Junij het anker onder *Cyprus* uit, aan de Zuidzijde bij *Limasol*.

Ten

Terwijl hij hier lag, kreeg hij eene Zeemagt van veertig Galeijen in het gezicht, welke recht op hem aan kwam; hij, oordeelende dat het een Spaansche Vloot was, nam het kloekmoedig besluit om door dezelve heen te slaan, en stelde zich ten dien einde in den besten staat van tegenweer.

Op de aangenaamste wijze egter ontdekte hij zijne misvatting; want als deeze Vloot nader bij gekomen was, bevondt hij, dat het de Turksche Zeemagt was, die, volgens gewoonte, de gantsche kust langs liep, om de schatting voor den grooten Heer op te haalen.

De Bevelhebber van deeze Vloot was de BASSA GRÜÉ, die zich zelven den Vader der Nederlanders noemden. Met de grootste heuschheid en vriendschap wierdt de Kapitein STEENBACH van denzelven bejegend, wien hij nog daar en boven beloofde, de Nederlandsche Slaaven, welke hij bij zich hadt, ten getale van negentien, aan den Ambassadeur van Hunne Hoogmogenden te zullen vereeren, zo dra hij *Constantinopelen* zoude aangekomen zijn. De uitkomst leerde ook vervolgens dat zijne belofte niet ijdel was geweest.

De Kapitein hieldt zich tot den veertienden Augustus onder dit Eiland op, gewacht hebbende tot de schepen hunnen handel volvoerd hadden, en begaf zich vervolgens met hun na *Zante*, alwaar hij, volgens het bericht en de orders hem toegezonden, de Oorlogschepen meende te vinden, met welke hij na het Vaderland zoude te rug keeren. Aldaar, op den veertienden September, aangekomen zijnde, vondt hij niemand, dan twee Venetiaanen, die hunne reize na den *Levant* gericht hadden.

De Schippers der Koopvaardijschepen, zich dus in hunne hoop te leur gesteld vindende, vreesden zeer, om, onder een zo zwak geleide, de Straat van *Gibraltar* door te vaaren, te meer dewijl zij niet onkundig waren, dat 'er eene aanzienlijke Spaansche Vloot op hunne komst lag te wachten, waar door zij groot gevaar liepen van met hunne rijke ladingen in de handen van den vijand te vallen.

De Kapitein STEENBACH, hoewel alleen zijnde, moedigde nogthans de Schippers aan, om met hem den tocht te waagen, hun voorstellende, dat zij misschien wel hier of daar

het een of ander Oorlogschip, 't welk hen in nood onderstennen konde, zouden ontmoeten; dat zij niet onwaarschijnlijk zouden kunnen ontsnappen, en dat zij, indien de Koopvaarders hunnen plicht mede wilden betrachten, wel in staat zouden zijn eene matige Vloot van de Spanjaarden te wederstaan.

De Schippers, aldus aangemoedigd, besloten de reize te onderneemen, en vertrokken met hem gezamenlijk van *Zante*, zijnde slechts voorzien van eetwaaren en verversching, dewijl men met hun aldaar niet hadt willen handelen, om dat men vermoedde, dat 'er eenige besmetting onder hen heerschte.

Zij richtten terstond hunnen loop na *Maltha*, alwaar zij op den dertigsten September aankwamen; doch ook daar wierdt hun niet toegelaten onder het Kasteel, of in de Haven te ankeren, om dat de toen regeerende Grootmeester, een Spanjaard zijnde, zijn eigen landaert meer dan de Nederlanders begunstigde, en door dit bewijs van vriendschap vreesde in verdenking te geraaken bij de zijnen. De vorige Grootmeester, een Franschman zijnde, hadt altoos den Nederlanderen zijne bescherming gegeeven; doch was op den veertienden van de zelfde maand gestorven.

Zij begaven zich dan van daar na *Tris*, om zich te ververschen, en in hoop van aldaar eenige schepen van de Vloot van den Admiraal ZWARTENHOND te vinden; doch deeze was reeds zesëntwintig dagen te vooren vertrokken, en de verversching wierdt hun, om de voorzeide oorzaak, ook geweigerd: zij kregen derhalven niets dan alleen versch water, en een weinig voorraad, dat door de Bootsgezellen besteld wierdt.

Schoon weinig door deeze te leur stellingen aangemoedigd, besloten zij egter den voorgenomenen tocht te volvoeren, en begaven zich ten dien einde op den vijftienden October van daar, en kwamen op den drieëntwintigsten voor het naauw van de Straat, zonder eenige schepen gepraaid te hebben.

Ongelukkiglijk wierden zij hier door stilte opgehouden, en dreeven geduurende vijf dagen om, daar zij, indien hun

de

de wind gunstig geweest ware, de Straat misschien zouden hebben kunnen door geraaken, zonder door de Spanjaarden achterhaald te kunnen worden.

De Vloot welke in *Gibraltar* lag kreeg hen derhalven wel dra in het gezicht, en de Spaansche Admiraal zondt terstond bevel aan zijnen Vice-Admiraal, *Don* JUAN DE FACHARDO, om een Esquader in gereedheid te brengen, ten einde de Nederlanders, welke zij daar zagen, te neemen en op te brengen.

Deeze, ingevolge de ontvangen orders, maakt zijn eigen Schip van achtënveertig metaalen stukken, en met vijfhonderd Soldaaten bemand, vaardig, en voegt hier nog drie wel gewapende Galioenen, benevens een Fransch Schip, bij.

De Heer STEENBACH, deeze vijf wel gewapende schepen, uit de baaij van *Gibraltar*, op hem aan ziende koomen, deedt de Schippers bij zich aan boort koomen, om met hun te besluiten welken weg men zoude inslaan.

Dewijl het getal der vijandelijke schepen, hoewel veel sterker bemand, aan het hunne gelijk was, nam men het recht Nederlandsch besluit, dezelve in te wachten en het hoofd te bieden.

Op den negenëntwintigsten zagen zij, dat de vijanden voorgenomen hadden hen aan te tasten, waar op STEENBACH bij alle de Schippers aan boort voer, en hen, gelijk ook de Bootsgezellen, met de kragtigste redenen vermaande, om thans hunne eer en eed, aan den Lande gedaan, niet uit het oog te verliezen of te verzaaken, maar zich dapper te gedraagen, voor het goed der Kooplieden als hun eigen te strijden, en hun Vaderland eer aan te doen, door 't betoonen van hunne kloekmoedigheid, beloovende hier op een ieder die de vlag van den vijand konde afhaalen eene vereering van honderd stukken van achten.

Door 't voorbeeld van hunnen Bevelhebber dus aangemoedigd, beloofde ieder zich met de grootste dapperheid te zullen gedraagen, waar op de Kapitein, met groot genoegen, na zijn schip wederkeerde, alwaar hij, naa dat hij het gebed in het algemeen hadt doen uitspreeken, zijn eigen volk zo veel moeds inboezemde, dat zij hem man voor man beloofden met hem te zullen leeven en sterven.

 In

In deeze moedige gesteldheid verwachtten zij hunnen vijand, die recht op hen aankwam, bevindende, dat de drie Galioenen ieder van zesëndertig metaalen stukken voorzien, en met tweehonderd Soldaaten bemand waren; de Fransche *Petaçhe*, hadt tweeëntwintig stukken en honderd man op.

Van deezen koos ieder der Nederlanders zijn man uit.

De Spaansche Vice-Admiraal scheen den Heer STEENBACH terstond aan boort te willen leggen; doch eer hij aankwam deedt hij eenige schooten, waar door een man het leven verloor, en den Konstapel een arm wierdt afgeschooten. Vervolgens naa bij gekomen zijnde, loste onze Kaptein zo wel zijne boven als onderlaag, met dit voorspoedig gevolg, dat de Spanjaard, in plaatze van aan boort te klampen, bij lag, zijnde zodanig getroffen, dat men in zijnen boeg een gat zag, in 't welke men een stuk geschuts met zijn rolpaard zoude hebben kunnen verbergen.

Gedunrende meer dan een uur lagen zij elkanderen dus op zijde, speelende met klein en grof geschut onophoudelijk op elkanderen. Eindelijk scheen de moed van den Vice-Admiraal te verzwakken: hij verweerde zich, doch niet anders dan iemand die in onmagt ligt.

Ondertusschen veranderde de wind, die Noordwest geweest was, in Zuidoost, zo dat de beide schepen over staag geraakten, koomende de Vice-Admiraal met zijn achterschip voor de steven van STEENBACH. Nimmer zag men met grooter ijver dan toen eenig gevecht voortzetten. De Kapitein, kunnende met zes stukken voor uit schieten, namelijk met vier boeg- en twee halsstukken, verzuimde deeze schoone gelegenheid niet, maar schoot met dezelve den Vice-Admiraal terstond van achteren in, waar door eene zijner Gaanderijen van boven nederviel, en de kogels wederom voor uit vloogen. De Muskettiers, ziende, dat zij dus voor het geschut van hunnen vijand bloot stonden, liepen alle na vooren; de Kajuit geraakte in brand, doch wierdt gelescht; beneden hoorde men het getier van door schrik bevangene en wanhoopende lieden, terwijl 'er, gedunrende een kwartier uurs, noch musket, noch kanon gelost wierdt. Men konde zien, dat de Bevelhebbers de Soldaaten met den ontblooten

hou-

houwer van vooren na achteren dreeven; doch de Nederlandſche musketten joegen hen wederom van daar na vooren, terwijl 'er van tijd tot tijd verſcheidene op den weg bleeven liggen.

STEENBACH loste daar op nogmaals zijn geſchut, waar door de Spanjaard van hem afdeinsde, wordende door den Kapitein in eene ſtreek van bloed al ſchietende vervolgd.

Men kan van de hevigheid van het gevecht hier uit oordeelen, dat het bloed den vluchtenden Vice-Admiraal ten ſpijgaten uitliep; de duisternis begunſtigde zijnen aftocht, en bewaarde hem voor eenen zekeren ondergang.

De andere Spaanſche ſchepen, tegens welke de Koopvaarders gevochten hadden, waren weinig minder dan hun Opperhoofd gehavend, en zijn voorbeeld volgende namen zij gelijk hij de vlugt, zettende hunnen loop na den wal, om hunne geleden ſchade, gelijk zij kort voorheen, wanneer zij door den Heer ZWARTENHOND geſlagen waren, gedaan hadden, wederom te herſtellen.

Het-gevecht hadt meer dan twee uuren geduurd, en den Spanjaarden tweehonderd en tweeënzeventig man gekost; het verlies der Nederlanders bedroeg ſlegts eenige weinige Bootsgezellen.

De Heer STEENBACH wierdt door de duisterheid van den nacht genoodzaakt het verder vervolgen te ſtaaken; hij zocht derhalven zijne ſchepen, die achter gebleven waren, weder op, en vondt dezelve aan het ſtaande en loopende Want zeer beſchadigd, hebbende de ſchepen zelve, misſchien uit onkunde der Spanjaarden, zeer weinig geleden.

Wanneer zij nu gedurende den nacht hunne ſchade genoegzaam herſteld hadden, trachtten zij gezamenlijk de Straat door te loopen; doch door ſtilte niet hebbende kunnen vorderen, zagen zij 's morgens de vijf afgeſlagene ſchepen aan de Barbaarſche kust leggen. Zij hoorden dien dag tien of twaalf ſchooten van den Spaanſchen Vice-Admiraal, gelijk zij vermoedden, om onderſtand.

's Volgenden daags, zijnde de eerſte November, kwamen zij voor de engte van *Gibraltar*, en zagen aldaar zeventien ſchepen van de Vloot, welke tegens den Admiraal ZWARTENHOND geſlagen hadt.

 Den-

Deezen, den Heer STEENBACH met zijne Koopvaarders vergeemende, maakten zich gereed, om hem den weg af te fnijden, waar op STEENBACH, niet dienftig oordeelende zich roekeloos in gevaar te begeeven, en niet onkundig, dat, gelijk men zegt, veele Honden der Haazen dood zijn, befloot met de zijnen de Straat weder in te loopen, 't welk hem te gemakkelijker viel, om dat hij, boven wind zijnde, deeze Vloot gemakkelijk konde ontzeilen.

De wind Westelijk zijnde zette hij zijnen loop na *Algiers*, in hoop van zich aldaar te kunnen ververfchen. In zijnen tocht derwaarts volgden hem dertig Turkfche fchepen, die op den vierden November bij hem kwamen; zij waren door de zeventien Spaanfche fchepen gejaagd, welke, beter bezeild zijnde, een' Prijs, die vol Renegaden was, van hun hadden afgefneden. Dan deeze overwinning, hoe gering ook, kwam hun duur te ftaan, dewijl deeze ongelukkigen, den dood voor de Slavernij kiezende, wanneer 'er reeds meer dan zestig Spanjaarden op hun fchip overgekomen waren, den brand in het kruid ftaken, en met hun in de lucht vloogen.

De Turken zeilden rondom de Nederlandfche fchepen om, groetten hen ieder met drie fchooten, en liepen te *Algiers* binnen.

De Heer STEENBACH hieldt het dien nacht, met zijne Vloot, in Zee, uit vreeze voor den ftroom, welke hen op ftrand hadt kunnen zetten, vermids de wind uit het Noorden woei; doch op den vijfden kwam hij met twee zijner fchepen in de haven, zijnde de twee andere van hem afgefcheiden.

Hier wierdt hij met alle teekenen van eer en vriendfchap ontvangen, en handelde geduurende zijn verblijf met de Regering over verfcheiden gewigtige zaaken, betreffende het welzijn van 't Gemeenebest, waar van hij, bij zijne te rug komst, aan den Prins verflag deedt.

Naa dat de Heer STEENBACH zich zelven en zijn volk genoegzaam ververscht, en de fchepen met alle nooddruft voorzien hadt, vertrok hij op den negenëntwintigften November, met groot genoegen van den Basfa en den Admi-

raal

raal van de Zee, een dat zij hem vijftig Nederlandsche Slaven, volgens het Verdrag met Hunne Hoogmogenden gesloten, hadden overgeleverd, uit de haven, en richtte zijne vaart langs de kust.

Voor *Tetuan* genaderd zijnde wierdt hij van den Gouverneur verzocht hem een gedeelte buskruid over te doen; vermits men vreesde, dat de Spanjaarden iets vijandelijks tegens de Stad in den zin hadden; dewijl egter de Heer STEENBACH oordeelde, dat het onvoorzichtig zijn zoude, zich van zijne wapenen te ontdoen, zo lang hij zelf niet in zekerheid was, floeg hij dit verzoek beleefdelijk af, geevende alleenlijk eene halve ton, die met dankbaarheid wierdt aangenomen.

Vervolgens zijne reize voortzettende, liep hij, op den eenëntwintigsten December, met de zijnen de Straat van *Gibraltar* door, 't welk te veiliger geschiedde, dewijl de Spaansche Vloot na *Carthagena*, om te overwinteren en kalfateren, vertrokken was. Op den eenëndertigsten Januarij kwam hij in de Hoofden, en vondt aldaar de twee schepen, die op den vijfden November, voor *Algiers*, van hem gescheiden waren.

Thans wederom voltallig zijnde namen zij de reize gezamenlijk na het Vaderland aan, en wierden door den Heer STEENBACH, gedeeltelijk in de *Maas*, gedeeltelijk in *Texel*, behouden binnen gebracht.

Van zijne verrichtingen aan de Heeren ter Admiraliteit, de Heeren Staten van *Holland* en zijne Prinselijke Excellentie, verslag gedaan hebbende, wierdt de Heer STEENBACH, door dezelve van 's Lands wegen bedankt, terwijl hij van de Reeders der schepen, welke hij zo dapperlijk beschermd hadt, eene goude keeten ontving, ter waarde van zevenhonderd Guldens.

De Heer ZWARTENHOND, reeds voorheen van zijnen laatsten tocht in het Vaderland te rug gekeerd, hadt het streelend genoegen gehad, dat de Heeren Staten en zijne Excellentie, Prins MAURITS, ten hoogsten voldaan over zijne brave verrichtingen, hem hunne erkentenis betoonden op eene wijze zijne trouwe en dapperheid waardig. Ook hadt hij in-

indedaad eenen onsterflijken roem verworven, en zijn Vaderland de gewigtigste diensten beweezen. Hij besloot des meer reden vervolgens op zijne Lauweren te rusten; want schoon, hij door den Koning van *Denemarken*, en naderhand door dien van *Zweeden*, onder aanbieding van het hoogste aanzien, wierdt aangezocht, tradt hij egter niet in hunnen dienst, als hebbende zijn leven alleenlijk aan zijn Vaderland toegewijd.

De dood, welke hem, terwijl hij zich, gelijk voorheen, in *Amsterdam* hadt nedergezet, op den vijfden Junij, in den Jaare 1627, wegnam, verhinderde, dat hij geene langduurige vruchten genoot van de achting, welke de dankbaare Landgenoot aan zijnen heldenmoed toedroeg.

Zie WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam*, en onze meeste Nederlandsche Historieschrijvers.

ZWARTESLUIS, of gemeenlijk *Zwartsluis* genoemd, een Dorp in de Provincie van *Overijssel*, onder het Drostampt van *Vollenhoven*, aan de rivier de *Vegt*, welke zich, ter deezer plaatze, onder de benaaming van het *Zwartewater*, in de Zuiderzee ontlast. Het Dorp is tamelijk volkrijk, van wegen den drukken Turfhandel, welke van hier, voornaamelijk op *Holland*, wordt gedreeven. Men heeft 'er eene Kerk ten dienste der Hervormden. Ook zijn 'er de Doopsgezinden vrij talrijk, als die hier twee afzonderlijke Gemeenten en Vergaderplaatzen hebben. Even als verscheiden andere Plaatzen, in deezen oord, zo wierdt ook *Zwartsluis*, in het rampzalig Jaar 1672, door den Krijgshaftigen en eerzuchtigen Bisschop van *Munster*, zonder eenigen tegenstand te ontmoeten, bemagtigd.

Zie VALKENIER, *Verward Europa*.

ZWAR-

ZWARTEWAAL, een Polder of Ambagt, nevens een Dorp van dien zelfden naam, in het gedeelte van *Holland*, het *Land van Voorn* geheeten, beiden gelegen ten Noorden van de rivier *de Maas*, ten Oosten van de Heerlijkheid van *Heenvliet*. In de Lijst der Verpondingen staat het geheele Distrikt aangeteekend voor vijfhonderd Gemeten en tweehonderd achtënzestig Roeden, dat is, iets meer dan tweehonderdvijftig Morgens Lands. Op honderdtwintig, meerder of minder, mag het getal der Huizen begroot worden. Het Dorp is fraai, van een regelmaatigen aanleg, als zijnde in verscheiden Straaten verdeeld. Een zwaare ramp trof de Plaats, op den vierëntwintigsten Augustus des Jaars 1717. Een geweldige brand leide een goed gedeelte in kooien. Eene bloeiende Visscherij, de voornaamste handteering, en daar uit ontstaane welvaart, stelde de Ingezetenen in staat, om hunne Huizen, fraaier dan te vooren, uit den puinhoop te doen ten voorschijn treeden. Tot gerief der Visscherije dient eene bekwaame Haven. De Kerk, in welke de Hervormden hunnen openbaaren Godsdienst oeffenen, staat beneden den Dijk, en is van een laag vierkant Torentje voorzien. De Leeraar, welke den dienst waarneemt, is Lid der Klassis van *Voorn en Putten*. Twee uitwaterende Sluizen ontmoet men in den Polder; beiden het overtollige water in den Maasstroom uitstortende. Voor het overige behoort de Ambagtsheerlijkheid aan de Stad *Briele*; door koop wierdt zij, in den Jaare 1724, eigenaares van dezelve uit de gewezene dus genaamde Graaflijkheids Domeinen. Van wegen de Regeeringe der gemelde Stad, wierdt aldaar, zedert, een dus genoemd Sterf-Ambagtsheer aangesteld.

Zie *Tegenwoordige Staat van Holland*.

ZWARTEWATER. In den *Tegenwoordigen Staat van Overijssel* ontmoeten wij, van dit water, een kort berigt, welk hier woordelijk zullen overneemen. „ Verscheiden kleine „ binnenlandsche wateren, zijn dienstbaar aan den Koophan-

„ del

„ del van Zwolle. Vier Weteringen, geschikt om het Zal-
„ landsche binnenwater af te voeren, en allen in haren loop
„ de zelfde streek met den Ysfel houdende, worden voort-
„ gaande langzamerhand bevaarbaar, vereenigen zig eindelijk
„ niet verre boven deze Stad, en geven, met eene streng
„ van de Vegt; — na dat zij de Stad doorsneden hebben,
„ den oorsprong aan het Zwarte water. Zig Noordwaards
„ van Zwolle uitstrekkende, bespoelt deze stroom Hasselt en
„ Zwartsluis, en stort beneden Genemuiden door het Zwol-
„ sche Diep in de Zuider-Zee. Dat dezelve (dus vervolgt
„ onze naauwkeurige Beschrijver) al van oude tijden af be-
„ kwaam zij geweest om Schepen te dragen, kan aan wei-
„ nig twijffeling onderhevig zijn: doch de vaart nam hier
„ voornamelijk toe, na dat de Koophandel zig, in het laat-
„ ste der vijftiende en in den aanvang der zestiende eeuw,
„ van Kampen naar Zwolle begon te verleggen." Tot zó verre onze Landbeschrijver. Wij voegen 'er nog nevens, dat de reden der benaaminge moet gezogt worden in de kleur van het water, 't welk, als door en over een Veenagtige grond loopende, eene bruine of zwartagtige verwe schijnt te hebben aangenomen.

Zie *Tegenwoordige Staat van Overijsfel.*

ZWARTEWATER. Bij deezen naam was, in overoude tijden, bekend, eene Benediktijner Nonnenklooster, in de Provincie van *Overijsfel*, eertijds, aan het Water van dien naam, zo even vermeld, en niet verre van *Zwartsluis* gelegen. Naar het Verhaal onzer aloude Kronijkschrijveren zou het van eene hooge Oudheid, en reeds in den Jaare twaalfhonderdzevenëntwintig gestigt zijn, door eenen RUDOLF, of RUDOLPHUS, Burggraaf van *Koeverden*, op bevel van WILLEBRORDUS, den vijfëndertigsten Bisschop van *Utrecht*. Men voegt 'er nevens, dat de kosten der bouwinge van het gewijde Gestigt hem waren opgelegd bij manier van strafoeffeninge, als moetende dezelve dienen, deels als eene boete voor zijne wederspannigheid tegen den gewijden Stoel van

U-

Utrecht, deels ter uitwisfching van zijne misdaad, gepleegd in het heiligfchendend vermoorden van Bisfchop OTTO DEN TWEEDEN. *Mariënburg* was de oorfpronklijke benaaming van het Gestigt. Volgens het getuigenis van WILLEM HEDA zou dezelve in die van *Zwartewater* zijn veranderd naar den voorbijloopenden Stroom, welke, gelijk wij boven aanmerkten, zich, van wegen den veenagtigen grond, zwartagtig, immers donkerbruin vertoont. De Mater van het Klooster voerde den titel van *Prioresse*, gelijk de Monnik, welke het opzigt over de Nonnen hadt, met den naam van *Proost* wierdt betiteld. Rijklijk begiftigd, zo door den eersten grondlegger, als door volgende weldaadige godvrugtigen, moet het gewijde Gestigt geweest zijn, naardemaal een getal van wel vijfëntwintig Geestlijke Zusters of Nonnen daar in een ruim genot van lijfsnoodwendigheden en leevensverkwikkingen hadt. Ten tijde der Spaanfche beroerten en der veranderinge van Godsdienstig Kerkbestuur hier te Lande, is het Klooster *Zwartewater* geslegt, en deszelfs eigendom tot andere oogmerken aangewend.

Zie PIKART, *Oudheden van Deventer*, en uit hem HOOGSTRATEN, *Woordenboek*.

ZWEDER VAN KUILENBURG. Wegens de twisten en oneenigheden, ter gelegenheid der verheffinge van deezen onrustigen mensch op den Bisfchoplijken Zetel van *Utrecht*, ontmoeten wij het volgende berigt. Naa het affterven van Bisfchop FREDRIK VAN BLANKENHEIM, ontstondt 'er een groot verfchil over de verkiezing van eenen opvolger, waar uit eene duurzaame fcheuring in de Utrechtfche Kerke gebooren wierdt. De nabuurige Kerkelijke en Waereldlijke Mogendheden preezen bijna elk een bijzonder voorwerp aan, tot het bekleeden der Bisfchoppelijke waardigheid. De Aartsbisfchop van *Keulen* drong op de verkiezing van zijnen Broeder, WALRAVEN VAN MEURS: de Bisfchop van *Luik* op die van ALBRECHT VAN HUY: de Hertog van *Berg* droeg GERARD

VAN KLEEVE; anderen wierden door anderen aangepreezen. Doch onder alle de mededingers naa den mijter kwamen meest in aanmerking RUDOLF VAN DIEPHOUT, Kanunnik te *Keulen*, en ZWEDER VAN KEULENBURG, Domproost te *Utrecht*. RUDOLF hadt de meeste stemmen in 't Kapittel, zelfs die van ZWEDER, welke verklaard hadt dat men geen beter Bisschop zou kunnen vinden. RUDOLF wierdt dan, bij meerderheid van stemmen, verkooren. Men gaf den Paus, MARTYN DEN V, terstond kennis van deeze verkiezing, en verzogt hem den verkooren Bisschop te willen bevestigen. Doch hij vondt ongeraaden, aan dit verzoek te voldoen, en droeg, kort hier naa, het Bisdom van *Utrecht* op aan RABAN, Bisschop van *Spiers*, die, verstaande dat het Sticht in hevige partijschappen verdeeld was, zich ligtelijk beweegen liet om zijn regt tot het Bisdom aan ZWEDER VAN KUILENBURG af te staan; die hem daartegen zijne Domproostdij overdroeg. ZWEDER vervoegde zich hier op aan 't Hof van *Rome*, daar hij 's Pausen welbehaagen, en erkende ZWEDER voor Bisschop. Doch het overig gedeelte van 't Sticht hieldt het nog met RUDOLF, en beriep zich van de uitspraak van Paus MARTYN op eene Kerkvergadering en op den Paus, die aldaar zijn zou. MARTYN nam dit zo euvel, dat hij alle Kerkelijke diensten verboodt, in alle Plaatzen van 't Sticht, daar men ZWEDER niet erkende. Zommigen onderwierpen zich aan dit bevel uit ontzag voor den Paus; doch anderen schroomden niet, den dienst te blijven waarneemen. Midlerwijl, hadt Bisschop ZWEDER zich meester gemaakt van het Slot *ter Horst*. Ook leedt het niet lang, of hij noodzaakte de Steden *Rheenen* en *Amersfoort* om hem als Bisschop te ontvangen. RUDOLF, die zich te *Utrecht* onthieldt, bevreesd voor zijne komst, week in stilte ter Stad uit. ZWEDER, in Augustus des Jaars 1425, heimelijk in *Utrecht* gekomen, bragt, volgens het gebruik dier tijden, zulk een groot getal van ballingen met zich in de Stad, dat 'er een geweldige oploop uit ontstondt; in welken de Burgemeester BAREND PROOIS, die de zijde van RUDOLF gehouden hadt, en nu krank te bedde lag, gevaarlijk gewond, en, terwijl hij de laatste Kerkgeregten ontving, van 't leeven beroofd wierdt.

Zom-

Zommigen verhaalen, dat ZWEDER zelf gepoogd hadt de handen te slaan aan den Burgemeester, doch 'et in belet geworden was. Vast gaat het, dat hij al wat 'er dien dag verrigt was voor zijne rekening nam, en als wel gedaan verdedigde. Bisschop ZWEDER zat tien maanden te *Utrecht*, binnen welken tijd hij, weeklijks, zijnen mededinger RUDOLF vloekte en in den ban deedt. Ook verbondt hij zich eerlang met de Kabbeljaauwschen in *Holland*, die terstond hun werk maakten om de aanhangers van den Bisschop in 't Sticht, die te gelijk vrienden der Hoekschen waren, geweldiglijk aan te tasten. ZWEDER, zich door den tijd zeer gehaat gemaakt hebbende te *Utrecht*, liet zich, in den Zomer des Jaars 1426 door zommigen, die hem zogten te ontzetten van 't bewind, overhaalen, om zich voor eenen tijd na *Amersfoort*, *Rheenen* en 't Slot *ter Horst* te begeeven, waar toe hij, om de kosten zijner hofhoudinge te bespaaren, besloot. RUDOLF onthieldt zich, ten deezen tijde, heimelijk op 't huis te *Wulven*, wagtende op gelegenheid om zich van *Utrecht* meester te maaken. ZWEDER was zó dra niet uit *Utrecht* vertrokken, of JAN VAN RENESSE VAN RYNOUWEN trok, aan 't hoofd van eenige manschap, ter Stad in, versloeg het Gilde der Vleeschhouweren, dat ZWEDERS zijde hieldt, en zich tegen hem verzet hadt, en liet RUDOLF den volgenden dag in de Stad. ZWEDER, verneemende wat 'er gaans ware, begaf zich terstond te rug na *Utrecht*, verzeld van eenig krijgsvolk; doch men sloot hem de poort voor 't hoofd: waar op hij, na *Amersfoort* gekeerd, met moeite binnen de Stad raakte. Kort hier naa, wist hij, bij verrassing, Geldersche manschap in de Stad te krijgen, die egter, eerlang, met hulp van die van *Utrecht* en *Emmenes*, na buiten gedreeven wierdt. Midlerwijl, was Bisschop RUDOLF, eerst door de Ridderschap en Stad van *Utrecht*, daar na door de Ridderschap en Steden van *Overijssel*, en eindelijk ook door de Geestelijkheid tot Postulaat, Ruwaard en Beschermer van 't Bisdom aangenomen. ZWEDER wierdt alle Regtsgebied ontzeid. Hij was nu uit *Amersfoort* geweeken, en bevondt zich dan eens te *Kuilenburg*, dan eens te *Arnhem*, en ook wel te *Dordrecht*, verzeld van de Kanunniken,

ken, die zijne zijde hielden. In 't volgende jaar floot hij een Verbond met FILIPS, Hertog van *Bourgondie*, die zich, wat later, het Graaflijk bewind over *Holland* wist te verkrijgen, en nu, van ARNOUD VAN EGMOND, Hertog van *Gelder*, geholpen, die van *Utrecht* en *Amersfoort* vijandelijk begon te bejegenen; tegen hen ontftoken zijnde, om dat Bisfchop RUDOLF, wiens zijde zij aankleefden, zich met Vrouwe JAKOBA en haaren Hoekfchen aanhang verbonden hadt. Hertog FILIPS floeg, eerlang, het beleg voor *Amersfoort*, daar die van *Utrecht*, onlangs, nog driehonderd fchutters in geworpen hadden. De belegerden, die zich wakkerlijk kweeten, wierden, tot driemaalen toe, van de wallen na binnen gedreeven. Doch de Utrechtfche fchutters, van de Amersfoortfche vrouwen geholpen, gingen de belegeraars, in 't ftormen, met ziedend kalkwater te keer, en noodzaakten hen, eindelijk, de Stad te verlaaten. Zij hadden 'er zo veel volks voor verlooren, dat zij volle acht dagen bezig waren om de lijken uit de graften te haalen, en ter aarde te beftellen. Terwijl 't beleg nog duurde, kwamen de Kabbeljaauwfchen te fchepe voor *Spaakenburg*, en bemagtigden *Bunfchooten*, waar naa zij de belegeraars voorzagen van mond- en krijgsbehoeften. De Amfterdammers in 't bijzonder hielden een groot Katfchip in den mond van de *Eem*, om den toevoer na *Amersfoort* te water af te fnijden. RUDOLF VAN WESTKERKE voer met eenig Krijgsvolk de *Vegt* op, doch wierdt, aan land getreden, door de Stichtfche boeren, tegengetrokken, en, eerlang, door die van *Utrecht*, met merkelijk verlies, op de vlugt gejaagd. Van de Utrechtfche zijde wierdt de *Betuwe* afgeloopen. Doch deeze togt bekwam den Utrechtfchen kwalijk. Die van *Nieuwmegen* trokken hun tegen, en dreeven hen, met groot verlies, uit de *Betuwe* te rug. Ondertusfchen, trof men, van tijd tot tijd, een Beftand, doch niet voor Januarij des Jaars 1430 een vasten Vrede. Bisfchop RUDOLF verbondt zich, bij dezelve, om verzeld van de Wethouderfchap der Stichtfche Steden, Hertog FILIPS, eene halve mijl buiten *Utrecht*, knielende, om vergiffenis te zullen koomen fmeeken. Ook zou men hem met kruisfen en vaanen ter Stad in haalen, en

zijne

zijne banier, drie dagen agtereen, stellen op de poorten van *Utrecht*, *Amersfoort* en *Rheenen*. Door deezen Vrede, wierdt de rust met de nabuuren hersteld; doch de scheuring in de Utrechtsche Kerke bleef nog eenen geruimen tijd duuren. Bisschop RUDOLF vervolgde egter zijne zaak zo ernstig aan 't Hof van *Rome*, dat hij, eindelijk, door Paus EUGENIUS DEN IV, in 't Bisdom bevestigd wierdt. Doch Bisschop ZWEDER, ongezind om zich aan 's Pausfen uitspraak te onderwerpen, beriep zich van dezelve op de Kerkvergadering, die toen te *Bazel* zat. Zelfs begaf hij zich in persoon derwaards, doch overleedt 'er, in 't volgende jaar.

Zie *Tegenwoordige Staat van Utrecht*.

ZWEERS; (DAVID) zie SWEERS (DAVID) Deel XXVIII, bl. 90. enz.

ZWEERS; (ISAAC) zie SWEERS (ISAAC) Deel XXVIII, bl. 92. enz.

ZWEINS; zie SWEINS, Deel XXVIII, bl. 100.

ZWICHEM, of ZUICHEM (VIGLIUS VAN AYTA VAN); zie VIGLIUS VAN AYTA VAN ZUICHEM, Deel XXIX. bl. 248. enz.

ZWIETEN, (*Geslagt van* VAN) eertijds in *Holland* zeer vermaard, doch nu, meer dan anderhalve eeuw geleden, geheel uitgestorven, ontleende dien naam van een Huis of Kasteel, waar van wij vervolgens zullen spreeken. Het Geslagt, welks naam onderscheidenlijk gespeld wordt, bij eenigen, en wel de meesten, ZWIETEN, bij sommigen SWIETEN, bij anderen ZWEETEN, of SWEETEN, erkende voor zijnen Stamvader GERARD EMMERSZOON VAN ZWIETEN. Deeze, wiens Echtgenoote wij niet genoemd vinden, liet drie Zoonen naa:

I. RAMP VAN ZWIETEN.
II. FRANK VAN ZWIETEN.
III. JAKOB VAN ZWIETEN.

Heer RAMP was Vader van twee Zoonen:

1. DIRK VAN ZWIETEN.
2. HERMAN VAN ZWIETEN.

DIRK VAN ZWIETEN leefde ten tijde van WILLEM DEN VIERDEN, Graave van Holland, en verzelde denzelven op den ongelukkigen togt na *Friesland*, alwaar hij, nevens den Graave, in een gevegt tegen de Friezen, bij *Staveren*, sneuvelde. In zijn huwelijk met Jonkvrouwe N. N. had hij eenen Zoon verwekt,

KLAAS VAN ZWIETEN, genoemd DRAKENBURG. In den befaamden landberoerenden twist tusschen de Hoekschen en Kabeljaauwschen hieldt hij het met de eerstgenoemden. Een ijverig voorstander moet hij van dien aanhang geweest zijn, naardien hij bekend staat als een Martelaar van de zaak, welke dezelve voorstondt. Zo hoog liep de woede van den anderen aanhang, dat, volgens aanteekening onzer aloude Kronijken, Heer KLAAS VAN ZWIETEN, met nog wel achttien van zijne bloedverwanten aldaar wierdt doodgeslagen. Op het Jaar 1370 wordt dit moorddaadig bedrijf geplaatst. Hij schijnt geene kinderen te hebben nagelaaten.

Heer HERMAN VAN ZWIETEN, als de jongste Zoon van Heere RAMP, boven vermeld, stak, nevens zijnen broeder, na *Friesland* over, en vondt 'er insgelijks zijn einde. Hij liet na BOUDEWYN VAN ZWIETEN. De laatstgenoemde heeft het Geslagt voortgeplant, en was alzo de Voorzaat van ADRIAAN VAN ZWIETEN, van welken wakkeren Vrijheidsminnaar wij vervolgens afzonderlijk zullen spreeken. Hier merken wij nog aan, dat de VAN ZWIETENS aan de voornaamste Hollandsche en Zeeuwsche Geslagten zich door huwelijken verzwagerd hebben, namelijk aan die van BOSCHHUIZEN, VAN DER DOES, MAALSTEDE, KRIEKENBEEK, RIETWYK, NYËNRODE, CATS, DIEMEN, RUYVEN, MANSART, ASSENDELFT, LEEUWEN, TER GOUDE, OEM VAN WYNGAARDEN, DIEPENBURG, POELGEEST, HOOGWOUDE, YSSELSTEIN, SCHOTEN, OESTGEEST en anderen.

Behalven de bovenstaande, ontmoeten wij, aangaande dit Geslagt, nog de volgende berigten. Al in den aanvang der Veertiende Eeuwe, zelf nog vroeger, moet het eene merkelijke uitgebreidheid gehad hebben; immers vinden wij op het

het Jaar 1324 genoemd, DIRK VAN ZWIETEN, BOUDEWYN VAN ZWIETEN, FLORIS VAN ZWIETEN, TIMAN VAN ZWIETEN en HUGO VAN ZWIETEN. Van den Jaare 1373 tot in den Jaare 1387 bekleedde nog een andere, dan de bovengenaamde DIRK VAN ZWIETEN, het ampt van Baljuw van *Delfland.* Hij hadt eene dogter, die zich in den echt verbondt met AREND VAN HONTHORST. — BOUDEWYN VAN ZWIETEN, die ten tijde van Hertoge PHILIPS VAN BOURGONDIE leefde, bekleedde bij denzelven den aanzienlijken post van Raad en Thesaurier. — DIRK VAN ZWIETEN, Hoogheemraad van *Rhijnland*, ontving, in den Jaare 1381, van Hertog ALBREGT VAN BEYEREN, tot een Erfleen, *Urk* en *Emelwaarde*; doch deeze goederen wierden wederom ontzegd, in den Jaare 1412, aan zijnen Kleinzoon insgelijks DIRK genaamd, Ridder, in den Jaare 1429 in 't huwelijk verbonden met Jonkvrouwe JOHOANNA, Dogter van AREND VAN LEYENBERGH. 't Was zijn Grootvader, welken wij boven reeds vermeld hebben, als in een gevegt in *Friesland*, bij *Staveren*, gesneuveld. — Ten tijde van JAKOBA VAN BEYEREN leefde HUGO VAN ZWIETEN; hij moet zich aan de eene of andere misdaad van Staat hebben schuldig gemaakt, naardien, in den Jaare 1418, zijne goederen verbeurd verklaard, en door de gemelde Graavin verkogt wierden. Veelen uit dit Geslagt bekleedde de voornaamste ampten en waardigheden te *Leijden*. Onder andere vindt men genoemd ADRIAAN VAN ZWIETEN, *Heer van Opmeer*, die, in den Jaare 1486, Ridder wierdt geslagen. De Keizerlijke Lijfartz GERARD VAN ZWIETEN, was hier van een afstammeling. Van *Leijden* hadt een tak van dit Geslagt zich verplaatst in *Amsterdam*. Lieden van 't eerste aanzien en vermogen moeten de derwaarts verhuisden geweest zijn. Immers vinden wij op de Regeeringslijst vermeld CLAES JACOBSZ. VAN SWIETEN en HENDRIK JACOBSZ. VAN SWIETEN, beiden, naar hunne geboorteplaats *van Leijden* gebijnaamd. De eerste wierdt, in den Jaare 1555, Raad, zat in Schepensbank in de Jaaren 1556 en 1558, bekleedde de Burgemeesterlijke waardigheid in den Jaare 1569, en wordt, 't geen iet zeldzaam is, 't en zij, misschien, hier eene misstelling plaats hebbe, op het Jaar 1571 wederom als Sche-

 pen,

pen, en wel als Voorzitter vermeld. De andere was Schepen in den Jaare 1564. — In de Zestiende Eeuw bloeiden 'er twee takken van dit Geslagt. Uit den eenen tak was de beroemde Bondgenoot ADRIAAN VAN ZWIETEN voortgesprooten, van welken wij nader zullen spreeken. De andere tak voegde zich bij de Tien Belgische Provincien, en bleef den Roomschen Godsdienst aankleeven.

Zie W. VAN GOUTHOEVEN, *Oude Hollandsche Kronijk*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata*; J. W. TE WATER, *Historie van het Verbond en de Smeekschriften der Nederlandsche Edelen*.

ZWIETEN, (*Huis te*) een eertijds beroemd Land- en Stamhuis in *Holland*, van hetwelk, gelijk wij boven hebben aangemerkt, het eertijds vermaarde Geslagt zijnen naam ontleende. Het was gelegen in het Hoogheemraadschap van *Rhijnland*, aan den hoogen Rhijndijk, in de Heerlijkheid van *Zoeterwoude*, niet verre van *Leiderdorp*. Volgens zijne oorspronklijke stigting en in zijne aloude gedaante was het een aanzienlijk Slot, de gewoone verblijfplaats der Heeren VAN ZWIETEN. ADRIAAN VAN ZWIETEN, *Heer van Zwieten*, beschreven in de Ridderschap en Edelen van *Holland*, mitsgaders Hoogbaljuw en Dijkgraaf van *Rhijnland*, verkogt het voorouderlijk gestigt aan den Heere KORNELIS BICKER, van *Amsterdam*, wiens Kleinzoon, Mr. GERARD BICKER, bijgenaamd VAN ZWIETEN, *Heere van Zwieten*, Baanderheer van de Baronnie en Hooge Heerlijkheid *Kesfel*, Heer van *Heikoop* en *Boeikoop*, Raad der Stad *Amsterdam*, het *Huis te Zwieten*, in den Jaare 1716, van zijnen Grootvader geërfd hebbende, hetzelve zeer pragtig, naar den hedendaagschen bouwtrant, heeft doen veranderen. Eenige overblijfzels der aloude gedaante, en alzo een gedenkteeken der hooge Oudheid des gestigts willende bewaaren, verkoos de herbouwer de vier zwaare Hoektorens, nevens eenen ruimen overwelfden Kelder, in weezen te houden. De Plantaadjen en Lust-

hoven

boven wierden insgelijks aanmerkelijk uitgebreid en verfraaid. Jammer is het, dat het pragtig en om zijne oudheid eerwaardig Gestigt, in den Jaare 1794, tot den grond toe is afgebroken.

Zie HOOGSTRATEN, *Woordenboek*, J. W. TE WATER, enz.

ZWIETEN, (ADRIAAN VAN) boven, meer dan eenmaal, in 't voorbijgaan, vermeld, *Heer van Zwieten*, voorheen ook van *Kalslagen* en *Schreveltsrecht*, doch welke Heerlijkheden hij, in den Jaare 1557, hadt verkogt; Hoogheemraad van *Rhijnland*, zedert het Jaar 1565, afgezet in den Jaare 1568, doch in den Jaare 1572 wederom hersteld, was de Zoon van KORNELIS VAN ZWIETEN en ANNA VAN BORSELEN, dogter van ADRIAAN VAN BORSELEN VAN WELDAMME en MARIA VAN EVERSDYK. Hij wierdt geboren te *Leijden*, doch in welk jaar, vinden wij niet aangeteekend. Zekerlijk moet zulks een geruimen tijd vóór het midden der Zestiende Eeuwe zijn voorgevallen. Al vroeg vertoonde hij de blijken van zijnen afkeer van het Spaansche dwangjuk, nevens eene blaakende zucht voor de herstelling van vryheid in de Kerk en Burgerstaat. Van hier dat hij door zijne onderteekening het vermaarde Verbond en Smeekschrift der Edelen en andere aanzienlijke Mannen bekragtigde. Het kon niet missen, of dit bedrijft moest hem den haat des Hertogs VAN ALVA op den halze laaden. In het Banvonnis, op den eenëndertigsten Maij des Jaars 1568, tegen zevenënveertig uit *Leijden* voortvlugtige persoonen geveld, bekleedde, op de lijst der veroordeelden, de naam van ADRIAAN VAN ZWIETEN de eerste plaats. De beschuldiging, tegen hem ingebragt, behelsde, dat hij de *nieuwe predikatien* hadt bijgewoond, en daarenboven medepligtig geweest was aan andere misdaaden, welke daar uit volgden, zonder dat evenwel deeze misdaaden bij naame genoemd worden. Hoewel aan geen vast verblijf bepaald, onthieldt zich, egter, VAN ZWIETEN, in zijne uitlandigheid, meestal te *Embden*. Van tijd tot tijd keerde hij, heimelijk, in zijn Vaderland te rug, om over deszelfs red-

 ding,

ding, zo met Prins WILLEM VAN ORANJE, als met den Leijdenschen Pensionaris PAULUS BUYS, en andere lieden van aanzien, mondelijk te raadpleegen. Wanneer hij zich buitenslands onthieldt, behandelde hij dat zelfde onderwerp door briefwisseling.

In den Jaare 1572 schijnt VAN ZWIETEN zich in *Engeland* te hebben opgehouden. Zeker immers is het, dat men zijnen naam ontmoet op de Lijst der Watergeuzen, welke de Stad *Briele* bemagtigden. Men weet dat dezelve uit het genoemd Koninkrijk in zee waren gestoken. Gelukkig-geslaagd zijnde in deeze eerste onderneeming, welke als de toebereiding, of liever als de eerste stap tot 's Lands verlossing mag beschouwd worden, wierdt 's Mans ijvervuur daar door ontstoken. tot het doen van verdere poogingen. *Oudewater*, *Woerden* en *Gouda* wierden, door zijne bewerking, inzonderheid, gewonnen. Van de bemagtiging der laatstgenoemde Stad zijn eenige bijzonderheden ter onzer kennisse gekoomen, welke wij der vermeldinge wel waardig agten, vermids VAN ZWIETEN als de voornaamste daar in de hand gehad hadt.

Kort naa de inneeming van *den Briel*, zo ras het gerugt daar van ook tot *Gouda* was doorgedrongen, hadt men aldaar merkelijke beweeging onder de Burgerij bespeurd. De Regeering deedt dezelve wel bedaaren, niet zo geheel nogthans, of zij begon telkens wederom uit te barsten. Men deedt alle de Poorten sluiten, uitgezonderd de Tienden en de Dijkspoorte; die, evenwel, door eenige Schutters, onder opzigt van een Lid van de Wet en een Lid van den Raad, bewaakt wierden. Intusschen hieldt VAN ZWIETEN heimelijk verstand in de Stad. Daar door gemoedigd, en hoewel slegts verzeld van negenënzestig gewapende mannen, en eenen stouten knaap, zittende op een ongezadeld paerd, waagde hij het, in den vroegen morgenstond van den eenëntwintigsten Junij des Jaars 1572, zich te vertoonen voor de Kleipoort. 't Is waarschijnlijk, dat hij zijnen toeleg tegen de Stad aan deeze zijdeondernam, om dat deeze Poort alleenlijk gesloten gehouden, doch niet bewaakt wierdt. Wel ras bleek nu zijne verstandhouding binnen de Stad niet vrugtloos geweest

te zijn. Want naauwlijks was VAN ZWIETEN voor de Poort verschenen, of dezelve wierdt met geweld geopend door eenige Burgers, wier getal, VAN ZWIETENS manschap daar mede onder gerekend zijnde, welhaast tot zes of zevenhonderd aangroeide. Slegts een eenig man ontving, bij deeze gelegenheid, eene kwetzure.

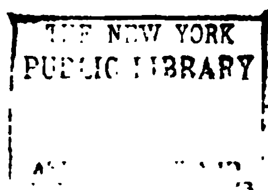
Nu rukte VAN ZWIETEN terstond voort na het Stadhuis, en deedt 'er de Vroedschap vergaderen. Geene kleine moeite hadt het in, om de leden tot het doen van den voorgeschrevenen Eed te beweegen. In de Resolutien der Vroedschap ontmoeten wij daar omtrent de volgende aanteekeningen. De Heer VAN ZWIETEN (leest men aldaar) „ als dese „ Stede uijt crachte van zijne commissie geinvadeert hebben- „ de van wegen Co. Mat. ons alre G. H., ende *den Prin-* „ *che van Orangien als syne Mat. Stadtheuder van Hol-* „ *landt*", hadt de Vroedschap terstond „ *voorgehouden ze-* „ *keren schriftelijke Eed, dien hij gedaan wilde hebben*", doch welks inhoud niet vermeld wordt; doch omtrent welken de Leden der Vroedschap, begrijpende, aan de eene zijde, dat die Eed „ *importeerde groote swaricheyt ende pericule*", en, aan den anderen kant lettende „ *op de dreygementen* „ *van den* voorsz. ZWIETEN", besłooten „ *hem vriendeliken* „ *te bidden* met den voorsz. Eed te verdraegen vier of vijf „ dagen, *om midlertyd met den anderen deshaluen breder* „ *te comuniceren.*" De Heer VAN ZWIETEN nam hier genoegen in: indiervoege, nogthans, dat hij de Leden der Regeeringe, mitsgaders de Hoofden der Schutteren, terstond, in zijne handen eenen Eed deedt afleggen, bij welken zij beloofden, aan Koning PHILIPS, als mede „ *aan den Stadthou-* „ *der van Hollandt, van syne Mat. geordonneert*", gelijk ook aan de Stad van *Gouda*, gehouw en getrouw te zullen zijn; met bijvoeging en onder voorwaarde, nogthans, dat, van wederzijden, van de zijde der Onroomschen, naamlijk, zo wel als van die der Roomschen, de Godsdienst vrij, en alle geestlijke en waereldlijke Persoonen en Gestigten onbeschadigd zouden blijven. Naauwlijks was de bestemde tijd verloopen, of de Heer VAN ZWIETEN deedt, van nieuws de Vroedschap vergaderen, en gaf aan dezelve te kennen, dat

boven, met de gewigtigste Staatsverrigtingen. Zo was hij, in den Jaare 1579, een der Gemagtigden, die met den Aardshertog MATTHIAS en met Prins WILLEM VAN ORANJE, over de Utrechtsche Vereeniging, in onderhandeling moesten treeden. Vier jaaren daar naa wierdt hij, nevens andere Gelastigden, aan den Prinse gezonden, om over de gewigtigste aangelegenheden, het Vaderland betreffende, te spreeken. Zeer gezien bij Prins WILLEM was VAN ZWIETEN, en droeg hij zijner Doorluchtigheid een zeer genegen hart toe; van welk laatste, onder andere, ten bewijze kan dienen, dat hij het Besluit der Staaten van *Holland* en *Zeeland*, om de hooge Overheid aan den Prinse op te draagen, kragtdaadig hadt helpen bevorderen. Van het vertrouwen, welk ORANJE in VAN ZWIETEN stelde, ontmoeten wij een blijk in den Jaare 1583, wanneer hij, nevens nog twee andere Afgevaardigden, na *Utrecht* wierdt gezonden, om zekere hoogloopende geschillen aldaar te bemiddelen, en de openbaare rust te herstellen; waarin zij ook zeer gelukkig slaagden. De laatste verrigting was deeze, welke wij aangaande VAN ZWIETEN vinden aangeteekend. Hij overleedt in den Jaare 1584. Hij was gehuwd geweest met JOSINA VAN NAALDWYK, dogter van ADRIAAN VAN NAALDWYK en ALIDA VAN OPHEMERT, gezegd BLOEMENDAAL. Hij liet twee Zoonen na, KORNELIS VAN ZWIETEN en ADRIAAN VAN ZWIETEN. KORNELIS bleef ongehuwd, was bij de begraafenisse van Prinse WILLEM DEN EERSTEN tegenwoordig, en sneuvelde, in het beleg van *Heusden*, in den Jaare 1589. De andere heeft zijn Geslagt voortgeplant, tot in den Jaare 1630, wanneer het laatste Mansoir van hetzelve overleden is.

Zie J. W. TE WATER, *Historie van het Verbond en de Smeekschriften der Nederlandsche Edelen.*

ZWIN. Bij deezen naam is bekend een kleine Zeeboezem, waar door het onlangs nog genoemd *Staats Vlaanderen* van het *Land van Kadsand* wordt afgescheiden.

ZWIN-

PUBLIC LIBRARY

XXXV.D! pl.III.

ZWINGLIUS, (ULRICUS, of, gelijk zommigen schrijven, UDALRICUS) een vermaard Zwitzersche Godgeleerde, en Hervormer der ten zijnen leeftijde aangenomene Godsdienstige leerbegrippen; een Man van veel vermaardheid, wiens gevoelens, al vroeg, ook tot onze Gewesten zijn doorgedrongen, en, geruimen tijd, onder de heerschende gevoelens eenen hoofdrang bekleed hebben; een Man, derhalven, hoewel een uitlander, wiens voornaamste leevensbijzonderheden en lotgevallen in ons *Woordenboek* geene onvoegzaame plaats bekleeden. — Het vroegste leevenslicht aanschouwde ZWINGLIUS te *Woldenhaus*, op den eersten dag des Jaars 1484. De eerste gronden van Taalgeleerdheid en der kennisse van de Wijsbegeerte leide hij, eerst te *Bazel*, en vervolgens te *Bern*. Met zo veel vlijts en ijvers, met een gezond verstand gepaard, beoeffende hij zich in de laatstgenoemde Weetenschap, dat hij, al in den Jaare 1506, tot Meester in de Wijsbegeerte wierdt bevorderd. Tot de gewijde Orde bestemd zijnde, wierdt nu de Godgeleerdheid zijne hoofdstudie, doch paarde daar nevens eene vlijtige beoeffening der Grieksche en Hebreeuwsche taale, als een noodig behulpmiddel tot het verkrijgen van het rechte verstand van die belangrijke weetenschap.

Met langzaame, doch wisse schreden de baane der Godgeleerdheid en daar mede vermaagschapte kundigheden optreedende, liep het aan tot in den Jaare 1516, eer ZWINGLIUS van het openbaar onderwijs eenen aanvang maakte. In het Kanton *Glaris* aanvaardde hij 't eerst het gewijde dienstwerk. Hier, gelijk wij vervolgens nader zullen doen opmerken, zag hij reeds het licht opgaan, welk vervolgens in zijn verstand zo heldere straalen heeft geschoten. Vlijtig las en beoeffende hij de gewijde Schriften, en onder dezelve inzonderheid ook de Brieven van den Apostel PAULUS. Verscheiden maalen schreef hij dezelve af, ja leerde ze van buiten. Meer en meer drong hij aldus door tot het rechte verstand dier Schriften; daarenboven bragt die beoeffening hem het voordeel aan, dat hij meer en meer gemeenzaam wierdt met de Grieksche taale, gemeenzaamer zelf dan met het Latijn. Veel gunst en vriendschap genoot ZWINGLIUS van een Zwitzer-

zerſchen Baron, THEOBALDUS GEVOLZAG, door wiens bezorging hij gelegenheid vondt tot het leiden van een ſtil leeven, waarin hij, met zijne naaſpooringen paarde vuurige gebeden tot God om het rechte verſtand der gewijde Schriften; als wordende in hem de overtuiging meer en meer leevendig, dat dezelve, volgens de gewoone uitlegging, aan den volke in een zeer verkeerd licht wierden voorgedraagen.

Niet lang vertoefde ZWINGLIUS in die afzondering. Tot *Zurich* was de faam zijner geleerdheid en godsvrugt doorgedrongen. Derwaarts wierdt hij, in den Jaare 1519, beroepen. Al aanſtonds naa zijne komst aldaar, maakte hij eenen aanvang om het *Euangelium* van MATTHEUS voor zijne toehoorders te verklaaren. Door eigen ervarenis overtuigd van de nuttigheid der taalkennisſe, en een duidelijk inzigt hebbende van de voordeelen, welke eene meer algemeene verſpreiding van dezelve zou kunnen aanbrengen, opende hij een Leerſchool, waarin hij wel voornaamlijk in de Griekſche en Hebreeuwſche, doch te gelijk ook in de Latijnſche taalen onderwijs mededeelde.

Dat zelfde Jaar 1519 vertoonde eene proeve van ZWINGLIUS kloekmoedigheid, en dat de waarheid niet ſlegts aan hem zelven dierbaar en de dwaaling haatlijk was, maar dat hij die zelfde gezintheid ook alomme zogt aan te kweeken. Een *Italiaansch* Monnik, BERNARDINUS SAMSON geheten, kwam, in dat jaar, den handel der Aflaaten in *Zwitzerland* prediken, met de zelfde onbeſchaamdheid, als de berugte JOANNES TETZEL dien handel in *Duitschland* dreef. Openlijk verzette hij zich tegen dien Aflaathandelaar, en ontmoette, in zijn bedrijf, zo veel bijvals, dat hetzelve mag aangemerkt worden als de eerſte merkwaardige gebeurtenis, die den weg heeft gebaand tot de Kerkhervorminge in de *Zwitzerſche Cantons*.

In het volgende jaar verſcheen te *Zurich* een Monnik van de Orde der Minderbroederen, FRANCISCUS LAMBERTUS genaamd. Met deezen hieldt ZWINGLIUS een openbaar twistgeding, over de aanbidding der Heiligen en over de Offerande der Misſe. Men wil dat onze Hervormer dien Monnik, indien niet overtuigd, immers tot zwijgen heeft gebragt. Even ge-

gelukkig slaagde ZWINGLIUS in eenen redetwist met twee andere zendelingen en aanhangers der Roomsche Kerke. Door die overwinninge, en door zijne aanhoudende voordragt van den predikstoel, allengskens veld winnende, gelukte het den moedigen Hervormer, de groote meerderheid zijner Gemeente in zo verre tot zijne gevoelens over te haalen, dat, te *Zurich*, de Mis afgeschaft, en, op den dertienden April des Jaars vijftienhonderdvijfëntwintig, het Avondmaal op die wijze wierdt uitgedeeld, zo als nog heden aldaar en in de overige Gemeenten der Hervormden gebruiklijk is.

Omtrent dien zelfden tijd vernam men ook te *Zurich* eenige beweegingen, verwekt door de befaamde *Munstersche* Wederdoopers, t'onregt, door zommige Kerkelijke en Waereldlijke Historieschrijvers verward met de zagtzinnige en vredelievende *Mennoniten* of Doopsgezinden. In 't eerst, zegt men, tragtte ZWINGLIUS die lieden, door minzaamheid en zagtzinnigheid, tot staan te brengen; doch wanneer deeze middelen niets baatten, gaf hij hen over aan de waereldlijke Overheid, welke hen, door gevangenis, ballingschap of andere harde middelen, zogt uit te roeien.

„ 't Is noodig", schrijft elders MOSHEIM, „ op te merken, „ dat ZWINGLIUS niet altoos dezelfde middels ter bekeeringe „ aanwendde, als LUTHER: ook was hij 'er, in bijzondere „ gelegenheden, niet vreemd van om geweldige maatregels „ te gebruiken tegen de zodanigen, die hardnekkig de bij- „ geloovigheden hunner Voorvaderen aankleefden. Men wil „ (gaat hij voort) dat hij aan de wereldlijke Overheid zulk „ een uitgestrekte magt in Kerklijke zaaken hebbe toege- „ schreeven, als geheel onbestaanbaar is met den aart van „ den Godsdienst. Doch, (voegt hij 'er nevens) over 't „ geheel genomen, moet de nijd zelve erkennen, dat zijne „ oogmerken opregt waren, en zijne ontwerpen de hoogste „ goedkeuring verdienden." MOSHEIMS Engelsche Vertaaler, ARCHIBALD MACLAINE, hoewel anders een ijverig verdeediger van ZWINGLIUS tegen aangewrevene vlekken, schijnt geenen kans gezien te hebben, om de Kerkhervormer van deezen vlek rein te wasschen.

Be-

Bekend is de ſcheuring, welke, eerlang, en nog bij het leeven der aanvoerders der Hervorminge, voorviel tusſchen de *Lutherſche* en *Zwitzerſche* Kerken. De leere van ZWINGLIUS, raakende het Avondmaal, gaf daar toe de voornaame aanleiding. LUTHER beweerde, „ dat het Lichaam en het „ Bloed van CHRISTUS *weezenlijk*, ſchoon op eene wijze, „ welke 's menſchen bevatting zeer verre te boven gaat, „ *tegenwoordig* zijn in het Avondmaal, en tevens met het „ *Brood* en den *Wijn* den Avondmaalhoudenden worden „ toegereikt." — Het gevoelen, daarentegen, welk ZWINGLIUS omtrent het Avondmaal beweerde, kwam hier op neder, „ dat het Lichaam en Bloed van CHRISTUS niet *weezen-* „ *lijk* tegenwoordig zijn in het Avondmaal, maar dat het „ Brood en de Wijn alleen dienen tot uitwendige *Teekens*, „ om, in de gemoederen der Christenen, de gedagtenis van „ het Lijden en den Dood des Godlijken Zaligmaakers, en „ de weldaaden, daar uit voortkomende, te verlevendigen"; gebruikende ZWINGLIUS, in eene zekere plaats zijner Schriften, hier omtrent, deeze woorden: *Coena Dominica non aliud quam* COMMEMORATIONIS *nomen meretur*.

Beide deeze, hoe zeer ook uit elkander loopende gevoelens, hadden hunne voorſtanders, zommigen van een meer dan gemeen vermogen. Lieden van het hoogſte aanzien lieten zich daar aan gelegen liggen. PHILIPS, Landgraaf van *Hesſen*, onder andere bedugt voor de ſchadelijke gevolgen, welke, voor de zaak van het Protestantſche weezen, uit deeze geſchillen zouden kunnen ontſtaan, als hetwelk, op verre na, nog geene bevestigde gedaante hadt aangenomen, toonde zich genegen, om, naar zijn inzien, op de best mogelijke wijze, een beſlisſend einde te maaken aan deeze geſchillen. Ten dien einde beſtemde hij, in den Jaare vijftienhonderdnegenëntwintig, eene zamenkomst tusſchen de geſchilvoerende Leeraaren te *Marpurg*, om, ware 't mogelijk, aan het aanſtootlijk en voor de Hervorminge niet zeer tot eere verſtrekkende geſchil eene einde te maaken. ZWINGLIUS en LUTHER waren de hoofdperſonaadjen op dit tooneel der geſchilvoeringe. Aan de zijde des eerstgenoemden ſtonden OECOLAMPADIUS, BUCERUS en HEDION; de andere hadt tot mede-

medestrijders MELANCHTON, JUSTUS JONAS, nevens OSIANDER, BRENTIUS en AGRICOLA. Zommigen hebben aangeteekend, dat vermits de, zo genaamde, Engelsche *Zweetziekte*, ten deezen tijde, te *Marpurg* regeerde, en daar door veele menschen wierden weggerukt, de zamenspraak reeds op den derden dag, wierdt afgebroken, en de onderhandelaars uit elkander gingen; zijnde zij wel omtrent verscheiden stukken minnelijk overeen gekoomen, doch blijvende, evenwel, het voornaamste geschil, raakende de tegenwoordigheid van CHRISTUS in het Avondmaal, onbeslist. Volgens zommigen zouden de geschilvoerende partijen, met de volgende minnelijke afspraak, uit elkander zijn gegaan: „ Naardien wij het „ in de voornaamste Geloofspunten met elkander eens zijn, „ zullen wij ons, in 't toekoomende, van twisten en disputeeren onthouden, en God bidden, dat hij onze oogen, „ aangaande het stuk van het H. Avondmaal, wil verlichten, en ons een middel tot eensgezindheid aanwijzen."

De bovengemelde was eene van des *Zwitzerschen* Hervormers laatste openbaare verrigtingen, in het strijdperk der Godgeleerde geschilvoeringen. In het volgende Jaar 1530 sneuvelde hij in eenen veldslag, tusschen de *Protestanten* van *Zurich* en derzelver Roomschgezinde landgenooten, die, ter verdeediginge van het Pausdom, de wapens hadden aangegord. „ ZWINGLIUS (getuigt MOSHEIM) was bij deezen strijd „ niet tegenwoordig, om het bloedig werk eens Krijgsmans „ te verrigten, maar met oogmerk, om, door raadgeevingen „ en aansporingen, de manhafte verdeedigers van de zaak „ der Protestanten te helpen bemoedigen." Op welk getuigenis hij edelmoedig genoeg was deeze aanteekening, aan den voet eens blads zijner Kerklijke Geschiedenisse, te laaten volgen. „ De *Lutherschen* (dus schrijft hij) welke dit ongelukkig uiteinde van ZWINGLIUS aanmerken als een blaam „ in het Charakter van dien grooten Man in 't bijzonder, „ en voor de *Hervormde Kerk* in 't algemeen, openbaaren „ eene grove onkunde van den aart en zeden der Zwitzersche Natie in deeze Eeuwe. Want gelijk alle de bewooners van dat Land tegenwoordig in den wapenhandel opgebragt worden, en verpligt zijn te velde te trekken,

Met verlof van onzen Leezer zullen wij, uit het uitmuntend Werk, de *Kerklijke Geschiedenis* van den geleerden MOSHEIM, nog eenige trekken, ZWINGLIUS kenmerkende, overneemen. „ UDALRICUS ZWINGLIUS (dus schrijf hij elders) „ een Zwitzer van Geboorte, begaafd met een ongemeen „ doordringend en scherpzinnig oordeel, vervuld met eenen „ brandenden ijver voor de Waarheid, was de *Grondvester* „ *der Hervormde Kerke*." (t'Onregt, derhalven, gelijk uit verscheiden bijzonderheden in dit Artikel duidelijk genoeg is gebleken, wordt dan die eere, door veelen, uit onkunde van de orde der voorvallen, aan CALVINUS toegeschreven. Indien den Hervormden eene menschelijke benaaming moet aankleeven, die van *Zwinglianen* zou hun beter dan de naam van *Calvinisten* passen). „ Deeze groote Man (vervolgt MOSHEIM) wilde in de Plegtigheden en Bijhangzels „ des Openbaaren Eerdiensts, veele dingen, welke LUTHER „ met verdraagzaamheid en toegevenheid genegen was te „ dulden, als Beelden, Altaaren, Waschkaarzen, de Duivelbezweering en de Oorbiegt, verbannen en afschaffen. Hij „ hadt niets minder op 't oog in zijn Land, dan eene wijze „ van Godsdienstoefening in te voeren, uitmuntende door „ haare eenvoudigheid, en, zo verre als mogelijk was, afgescheiden van alles, wat eenigermaate strekken kon om „ den geest der bijgeloovigheid te voeden." Overneemenswaardig is de Aanmerking van den meer genoemden MACLAINE op dit gedeelte des Ontwerps van den voor 't overige bij hem hooggeschatten ZWINGLIUS. „ Het ontwerp (merkt „ hij aan) van ZWINGLIUS was zekerlijk voortreffelijk; maar „ in de uitvoering daar van ging hij, misschien, te verre, „ en ging meer te raade met de Voorschriften der Rede, „ dan met het geen de Menschelijke Natuur in haaren tegenwoordige staat vordert. De tegenwoordige Vereeniging „ tusschen Ziel en Lichaam, welke *gezamentlijk* werken, in „ de bedrijven van de Zedelijk werkende Weezens, zelf in „ die, welke meest afgetrokken en gezuiverd schijnen, maakt „ het noodzaaklijk, om met de *uitwendige Zintuigen* zo „ wel als met de *Verstandelijke Vermogens* te raadpleegen, „ in de instelling van den Openbaaren Eerdienst. Daarenbo-

„ ven

„ ven (vervolgt de Engelsche Aanmerker) tusschen eenen „ Eerdienst, die zuiver en wijsgeerig zedelijk is, en eenen „ plomp en tastbaar bijgeloovigen Eerdienst, zijn menigvuldige tusschen beiden gelegene omstandigheden, door welke „ een zedelijke Eerdienst aandoenlijker en opwekkender kan „ gemaakt worden, zonder daarom tot bijgelovigheid over „ te slaan. Een aanzienlijk gebouw, een staatlijk muzijk, „ eene wel aangelegde reeks van uiterlijke gebaaren, schoon „ zij in zich zelve onze Gebeden niet een zier aangenamer „ en welbehaagelijker bij de Godheid maken, dan als of ze „ zonder deeze omstandigheden haar werden opgedraagen, „ doen, nogthans, eene goede uitwerking. Zij verheffen het „ gemoed, zij verwekken in hetzelve eene gevestigde en „ staatelijke aandoening, en zijn dus bevorderlijk tot de „ vuurigheid van dezelfs Godsdienstigheid."

De vermaarde JOANNES CALVINUS, hoewel, wat de hoofdzaak der Godsdienstige leerbegrippen aangaat, in de voetstappen van ZWINGLIUS treedende, verschilde, nogthans, van hem in eenige bijzonderheden. ZWINGLIUS hadt een plan van Leere en Kerktucht ontworpen, en ook ingevoerd. Dit plan behaagde niet in allen opzigte aan CALVINUS; weshalven hij dienstig oordeelde, hetzelve, in zommige opzigten, te veranderen en te beschaaven. Om het verschil tusschen deeze twee doorluchtige Kerkhervormers te doen blijken, lust het ons, hier eene opgave te doen van die verandering of beschaaving. Dezelve bepaalden zich tot de drie volgende bijzonderheden.

De eerste bijzonderheid was deeze: „ In zijn Ontwerp „ van Kerkbestuur (wij bedienen ons van de woorden van „ den Hooggeleerden MOSHEIM) hadt ZWINGLIUS eene volstrekte en onbepaalde magt, in zaaken van den Godsdienst, „ aan de Burgerlijke Overheid afgestaan, en de Kerklijken „ op een trap van Ondergeschiktheid geplaatst, die veelen „ mishaagde; maar tevens erkende hij eene zekere Ondergeschiktheid en verschil van rang onder de Dienaars der Kerke, en oordeelde het zelfs raadzaam, aan hun hoofd een „ blijvenden Voorzitter of *Superintendent* te stellen, bekleed „ met zekere maate van toevoorzigt en gezag over 't ge-

„ heele Lichaam. CALVIN, integendeel, bepaalde de magt „ der Overheid, in zaaken van den Godsdienst, binnen enge „ perken, en hieldt de Kerk voor een afgezonderd en onaf- „ hanglijk lichaam, zelve met de Wetgeevende magt voor- „ zien. Hij wilde, dat de Kerk, gelijk in de eerste tijden, „ alleen door *Ouderlingen* en *Synoden*, dat is, door Ver- „ gaderingen van *Oudsten*, zamengesteld uit Kerklijken en „ Leeken, moest bestuurd worden; en hij liet aan de Bur- „ gerlijke Overheid weinig meer in handen, dan het voor- „ regt om de Kerk te beschermen en te verdeedigen en zorg „ te draagen voor alles, wat tot haare uitwendige behoeften „ en belangen behoorde. Dus voerde deeze beroemde Her- „ vormer, in 't *Geneefsche Gemeenebest*, die gedaante van „ Kerkbestuur in, welke bekend is onder den naam van de „ *Prejsbijteriaansche*, uit hoofde dat ze geene Bisschoppen „ of eenige Ondergeschiktheid onder de Geestlijken duldt, „ en steunt op dit beginzel, dat alle Dienaars van het *Euan-* „ *gelie*, in de Wet van God, voor gelijk van rang en agt- „ baarheid verklaard worden.

„ *Ten tweeden* smaakte het gevoelen, door ZWINGLIUS, „ ten opzigte van het Avondmaal, omhelsd, in geenen deele „ aan CALVIN, die, om de gewenschte vereeniging met de „ *Luthersche Kerk* te bevorderen en gemaklijker te maaken, „ een ander in plaats stelde; 't welk overeenkomstiger scheen „ met de Leere dier Kerke, en 'er, in de daad, maar wei- „ nig van verschilde. Want daar de Leer van ZWINGLIUS „ alleen eene figuurlijke *Tegenwoordigheid* van het *Lichaam* „ en *Bloed* des HEEREN, door de Tekens van *Brood* en „ *Wijn* afgebeeld, erkende, en een Godvrugtig herdenken „ aan den Dood van CHRISTUS, en aan de Weldaaden daar „ door den Menschdomme verworven, aanmerkte als de „ eenige vrugten van de viering des Avondmaals, gaf CAL- „ VIN aan dit stuk eene geheel andere uitlegging. Hij er- „ kende eene *weezenlijke*, hoewel *Geestlijke*, *Tegenwoordig-* „ *heid* van CHRISTUS in dit Bondteken: of, om dit met an- „ dere woorden uit te drukken, hij beweerde, dat waare „ *Christenen*, die, met een leevendig Geloove, tot de vie- „ ring van die gewijde Instelling toetraden, op eene zekere

„ wijze

„ wijze vereenigd werden met den mensch CHRISTUS; en „ dat, uit die vereeniging, het geestlijk leeven der ziele „ nieuwe kragt ontleende, en tot een hooger trap van zuiverheid en volmaaktheid opklom. Deeze soort van spreekwijzen (vervolgt de Hoogleeraar) vondt men ook in de „ Kerkboeken, door LUTHER opgesteld; en, naardemaal CALVIN, onder meer andere dingen, aanmerkte, dat de *Godlijke Genade*, door de onderhouding van 's HEEREN Avondmaal, den Zondaaren *toegebragt* en *verzegeld* werd, zijn „ veelen tot de gedagten gekomen, dat hij het gevoelen omhelsde, 't welk voorgesteld wordt onder de barbaarsche „ benaaming van *Impanatie* (*Verbrooding*), en maar zeer „ weinig verschilde van de Leer der *Luthersche Kerke*, omtrent dit gewigtig Onderwerp. Wat hier van ook moge „ weezen, (schrijft MOSHEIM verder), zijne (CALVIN's) begrippen verschilde wijd en ver van die ZWINGLIUS voorstondt: Want daar, volgens den laatstgemeldden, alle *Christenen*, zonder onderscheid, *wedergeboorenen* of *onwedergeboorenen*, deel konden verkrijgen aan het Lichaam en „ Bloed des HEEREN, bepaalde CALVIN dit voorregt alleen „ tot de Godvrugtige en Wedergeboorene Belijders van JESUS naam.

„ *Ten Derden*. Het *volstrekt Besluit van* GOD, wegens „ het toekomend en eeuwigduurend lot der menschen, 't „ welk geen gedeelte maakt van de Godgeleerdheid van „ ZWINGLIUS, was een Hoofdleerstuk in het Geloof van „ CALVIN, die de volgende Leer met allen ijver inboezemde, „ dat GOD, door van alle eeuwigheid een gedeelte des „ Menschdoms ter eeuwige Gelukzaligheid, en een ander „ gedeelte ter eindelooze elende te schikken, tot het maaken „ van dit onderscheid door geene andere beweegreden was „ aangezet, dan door zijn eigen GOEDDUNKEN en VRYE WILLEKEUR." Tot dus verre loopt MOSHEIMS berigt, wegens het verschil tusschen de twee hoofden der Hervormde Kerke, in de drie gemelde bijzonderheden.

Voorheen hebben wij verhaald, hoe ZWINGLIUS, straks naa zijn aanvaarden van den gewijden Dienst, eenen aanvang maakte met de verklaring van het *Euangelium* van MATTHEUS.

 Ze-

Zedert schreef hij eene Verklaaring over het grootste gedeelte der Boeken des Nieuwen Testaments, naar het oordeel van bevoegde Regters, geenzins van verdiensten ontbloot. ZWINGLIUS bepaalde zijne uitlegkunde en geleerdheid niet bij de Schriften van het Nieuw Verbond; hij verklaarde, daarenboven, het Boek *Genesis*, als mede de eerste vierëntwintig Hoofdstukken van het Boek *Exodus*, en vervaardigde nieuwe Vertaalingen van het Boek der Psalmen, en van de Voorzeggingen van JESAIAS en JEREMIAS. Daarenboven staat ZWINGLIUS bekend, als een der eerste Hervormers, welke de Godgeleerdheid in den vorm van een geregeld Zamenstelzel hebben gegooten. Behalven zijne *Brevis et Christiana in Euangelicam Doctrinam Isagoge*, of *Korte en Christlijke Inleiding tot de Euangelieleere*, waarin zommige Leerstukken, hoewel niet stelzelmaatig worden behandeld, heeft hij een uitvoeriger Werk geschreven, tot titel voerende: *Commentarius de vera et falsa Religione*, of, *Verklaaring over den waaren en den valschen Godsdienst*, eerst, in den Jaare 1525, te *Zurich* afzonderlijk gedrukt, en naderhand, in het Tweede Deel zijner Werken, ingelascht. „ Dit Boek" (het zijn de woorden des geoeffenden en oordeelkundigen Schrijvers van de *Beknopte Letterkundige Geschiedenis der Sijstematische Godgeleerdheid*) „ is een planmaatig Godgeleerd „ Sijstema, waarin men eene eenvoudige, populaire, en ge„ gronde onderrichtmanier aantreft, die met alle schoolsche „ hairklooverijen niets gemeens heeft. De waarheden van „ het Kristendom (vervolgt hij) worden 'er duidlijk en be„ bevatlijk in voorgedraagen, uit de Bijbel beweezen, en „ tegen anderdenkenden manlijk verdeedigd. Ongemeen „ groot was de achting en goedkeuring, (voegt de Historie„ schrijver 'er nevens,) die hetzelve bij veelen wegdroeg." Alle de Werken van ZWINGLIUS zijn, in vier Deelen in Folio, bijeenverzameld, in het licht gegeeven.

In den Jaare 1524 was ZWINGLIUS in het huwelijk getreeden, met ANNA REINHART, Weduwe van den Edelen Heere JOANNES MEIER. Twee kinderen wierden uit dien Echt gebooren: een Zoon, naar zijnen Vader, ULRICUS genaamd, naderhand Aardsdeken en Kanunnik te *Zurich*, en eene dog-

ter

ter, REGULA geheten, in 't vervolg de Echtgenoote van RUDOLFUS GUALTERUS, een Man van geen gering aanzien en vermogen.

Zie HOTTINGERUS; RUCHAT, in zijne *Historie der Zwitzerfche Reformatie*; J. L. MOSHEIM, *Kerklijke Gefchiedenis*; H. VENEMA, *Hiftoria Ecclefiæ Christianæ*.

ZWOLLE, of, gelijk zommigen fchrijven, *Zwol*, is een vermaarde, kooprijke, fraaie en aangenaame Stad, in de Provincie *Overijsfel*, en was aldaar, tot op de Omwenteling des voorgaanden jaars, in rang de derde of laatfte onder de drie ftemmende Steden van dat Gewest. Zij ligt ééne mijl van *Deventer*, twee mijlen van *Kampen*, in het Westlijk gedeelte van het Kwartier van *Zalland*, niet verre van den Ysfelftroom, fchuins tegenover het Gelderfche Steedtje *Hattem*, aan het riviertje de *Aa*, 't welk door de Stad loopt, en vervolgens zich in de rivier *de Vegt* ontlast. Omtrent den oorfprong der benaaminge zijn het de Oudheidkundigen op verre na niet eens. Eenige Schrijvers leiden den naam af van het woord *Wol*, en den fterken handel, welke eertijds daar in wierdt gedreven; zij beweeren, dat *Zwol* eene verbastering zijn zou van *Wol* of *d'Wol*, of *Wolftad*. Even zo verre gezogt als deeze, is de afleiding, door PICART geopperd. Hij zoekt den oorfprong in het woord *Zaal*, volgens hem, in de oude Scijthifche taal, van welke de onze zoude ontleend zijn, een *Heerenhuis* beteekenende; welk woord, door de onderfcheidene buigingen door *Zal*, *Zual*, *Zuel*, in *Zwol* zou zijn verwandeld. Anderen, wederom, beweeren, dat de Stad haaren naam heeft ontleend van het wel dijen of *zwellen* der runderbeesten, in de grazige weiden, in welke, zedert, de Stad wierdt gebouwd; of ook wel van de gezwellen, aan welke het vee, op dien grond, plagt onderhevig te zijn.

Doch wij willen met zo onzekere gisfingen, meest van waarschijnlijkheid ontbloot, onzen tijd spillen, noch des Leezers geduld misbruiken. 't Geen wij, volgens de geloofwaardigste oirkonden, als zeker kunnen berigten, is, dat, al lang voor dat de Stad gebouwd wierdt, men hier een *Kerspel* vondt, welk den naam van *Zwol* voerde. Aldus is 'er nog een Brief voorhanden, door BERNULPHUS, Bisschop van *Utrecht* gegeeven, in den jaare duizendëenveertig, uit welken blijkt, dat het gemelde Kerspel toen reeds den naam van *Zwolle* voerde. Bisschop BERNULPHUS schonk, bij dien Brief, het patroonschap der Kerspelkerke van *Zwolle* aan het Kapittel van *Deventer*; welke gifte, zedert, eens en andermaal, door volgende Bisschoppen wierdt bekragtigd.

In het bovenvermelde Kerspel lag een Dorp, *Middelwijk* genaamd. Door zijne voordeelige ligging en andere gunstige omstandigheden, groeide dit Dorp, al gaande weg, in aanzien en vermogen. De ingezetenen wierden rijk en magtig, tot zo verre, dat zij, in den jaare twaalfhonderddertig, zich in staat bevonden, om WILLEBRORD, vijfëndertigsten Bisschop van *Utrecht*, eene goede somme gelds te verstrekken, tot versterkinge van zijnen Burgt of Kasteel *Hardenberg*; als mede, om hem, in het daar aan volgende jaar, bij te staan met een aanmerkelijk getal manschap, in den oorlog, welken hij tegen de *Drentenaars* voerde, en die hij, door deeze hulp geschraagd, overwon, en van hunne vermetelheid, in den opstand tegen het geheiligd hoofd der Kerke, de deerlijkste gevolgen deedt ondervinden.

Niet onbeloond bleef deeze dubbele dienstbetooning. In erkentenisse der toegebragte hulpe, begiftigde de Mijtervorst de Dorpelingen, in den Jaare twaalfhonderddrieëndertig, met Stads Voorregten; hij stelde twaalf Burgemeesters aan, om de Stad, en eenen Schout, om het omliggende land te richten en te bestuuren. Daarenboven schonk hij aan de nieuwe Stad verlof, niet alleen, om door het graaven van eene breede Graft, en het aanleggen van eenen houten Wal, zich te mogen beveiligen tegen de gewelddaadigheden, welke, bij aanhoudenheid, gepleegd wierden uit de omliggende Stinzen of Heerenhuizen, welke, ten deezen tijde, zo veele schuil-

plaat-

plaatzen van plonderaars en roovers waren; maar hij gaf, daarenboven, bevel, aan een groot getal landlieden en boeren, in den omtrek woonagtig, om den nieuwe Stedelingen, ter voortzettinge en bespoediginge van dien arbeid, de behulpzaame hand te bieden. Op den zesëntwintigsten Julij des bovengenoemden jaars, overleedt Bisschop WILLEBRAND in de nieuwe Stad, welke, zedert haare verheffing tot dien rang, bestendig *Zwol* wordt genaamd. Onzeker is het, of zij reeds vroeger, en toen zij nog een Dorp was, dien naam gevoerd heeft.

Van tijd tot tijd groeide de Stad in aanzien en vermogen der bewooneren, en in getal van wooningen. Te midden van dien bloeienden stand trof haar een deerlijke ramp. Verscheiden omliggende heerschappen, onder welke men de Heeren VAN VOORST met naame genoemd vindt, den toenemende *luister* der Stad met een nijdig oog aanschouwende, lieten zich, door den boozen geest der wangunst, zo verre vervoeren, dat zij, in den Jaare dertienhonderdvierëntwintig, in den nacht voor den feestdag van St. MARGARIET, de Stad in brand staken; die, van wegen de houte huizen, met riet gedekt, hoedanigen, tot nog toe, de meeste huizen waren, zo spoedig voortsloeg, en met zulk een alvernielend geweld, dat, van alle de gebouwen, geene andere, dan het Kerkje van *Bethlehem* en negen, andere zeggen, vijf huizen, behouden bleeven. De gedagtenis van dien Brand heeft men, in het volgende tweeregelig Tijdvaers, bewaard.

Post M, post tria C, post X duo, quatuor I que
Nox Margar tollit igni tu concita Zuollis.

Tot merkelijke hoogte moet, ter deezer tijd, het vermogen der *Zwollenaaren* gestegen geweest zijn. Want, niettegenstaande hunne Stad niets dan een puinhoop vertoonde, wierden zij, egter, daar door niet afgeschrikt, om hand aan het werk te slaan. De herbouw wierdt spoedig bij de hand genomen. In de plaats van houten en leemen, zag men nu steenen huizen ten voorschijn koomen, met pannen of tegels gedekt. Eene veel fraaier Stad, even als een Fenix, wierdt aldus uit haaren asch geboren.

Be-

Belang is de gewoone drijfveer van verbintenisfen, en worden de drukkendfte beleedigingen en luidstfchreeuwende ongeregtigheden, dikmaals en fpoedig aan dezelve opgeofferd. Dit bleek aan de *Zwollenaaren*. In weerwil der hoogloopende vijandlijkheid tegen hen geoefend, vereenigden zij zich, naa verloop van weinig tijds, met de Heeren VAN VOORST tegen JAN VAN DIEST, Bisfchop van *Utrecht*. Vreemd luidt, inderdaad, deeze verbintenis, alzo de Mijtervoogd, in zekeren zin, met de *Zwollenaaren* ééne lijn trok. Zijn plan was, de rooverijen, de land- en dorpplonderingen, uit de Heerenhuizen, te beteugelen, waar toe hij met de bemagtiging van het Huis der Heeren VAN VOORST eenen aanvang maakte. Gelukkig flaagde de oorlogzuchtige Bisfchop in zijne onderneeming; het Kasteel moest voor de kragt en het geweld zijner wapenen wijken. Toen noodzaakte hij, niet flegts de Heeren VAN VOORST, maar ook derzelver bondgenooten, de burgers en ingezetenen van *Zwol*, hem, bij manier van boete, eene groote fomme gelds te betaalen. Om hun de kragt zijner overmagt te doen gevoelen, ging hij nog verder; hij deedt hun eene fchriftlijke belofte teekenen, waar bij zij zich verbonden, de goederen hunner landgenooten niet meer te zullen rooven, en den landlieden gerust en ongeftoord hun akkerwerk te laaten verrigten. Waarfchijnlijk zal die belofte inzonderheid de Heeren VAN VOORST betroffen hebben.

Niet lang bleeven deeze getrouw aan hunne belofte. VAN VOORST geholpen door den Heer VAN KEPPEL, floeg, wel haast, den gewoonen weg in. Met vereende magt liepen zij het platte Land van *Overijsfel* af, plonderende en allen anderen moedwil pleegende, met allerlei knevelarijen en geldafperzingen van de ongelukkige landlieden. JAN VAN ARKEL vervulde thans den Bisfchoplijken Zetel van *Utrecht*. Met goede oogen konde hij die onregtvaardigheden en rustverftooringen niet aanfchouwen. In den Jaare 1361 verklaarde hij den Oorlog aan de bovengemelde *Overijsfelfche* Edellieden. 't Is te denken, dat de *Zwollenaaren* bij hunne Verbintenisfe met dezelven geene rekening vonden. Zeker is het, dat des Bisfchops aanzoek bij hen om onderftand geree-

reeden bijval ontmoette. Die van *Deventer* en *Kampen*, insgelijks door Bisschop JAN VAN ARKEL aangezogt, waren minder toeschietende, maar moesten, door toezegging van groote Voorregten, worden overgehaald. Ligt is het te denken, dat de zamenverbonden Edellieden, nu van den magtigen steun der *Zwollenaaren* verstoken, hun bedrijf niet ongewroken lieten. Alle het kwaad en nadeel, welks volvoering in hun vermogen was, berokkenden zij aan de Stad en derzelver Burgerije. Geholpen door de Heeren VAN RECHTEREN, vielen zij in de Voorstad, en leiden dezelve in koolen. Dien ramp wilden de *Zwollenaars* niet ongewroken laaten. Naa het afbranden der Voorstad deeden de belegeraars een geveinsden aftogt. Thans waanende den kans schoon te zien, vervolgden hen de Stedelingen; doch vielen, ongelukkig, in eene hinderlage. Een goed getal der uitgetrokkenen liet 'er het leeven. Zeventig der rijkste burgeren vielen in de handen der vijanden, en wierden gevanklijk weggevoerd.

Niet stil zat, intusschen, de Utrechtsche Bisschop. De *Zwollenaars*, eenigermaate, aan hun eigen noodlot overlaatende, hadt hij de handen vol werk met het maaken van toebereidzelen tot het beleg en de bemagtiging van het Huis *te Voorst*, de voornaame bron van 's Lands onheilen. Doch vermits het jaargetij te verre was verloopen, om, in het waarschijnlijk vooruitzigt op een gewenschten uitslag, de belegering van een Kasteel, om zijne sterkte vermaard door het gantsche Land, te onderneemen, vondt de Bisschop geraaden, de volvoering van zijnen toeleg tot in den volgenden jaare dertienhonderdtweeënzestig, te verschuiven. Verscheiden tusschenvallende hinderpaalen en de menigte en grootheid der toebereidzelen waren oorzaak, dat het werk der belegeringe niet vroeger dan in de maand Augustus des gemelden jaars ondernomen wierdt. Yverig waren, midlerwijl, de *Zwollenaars* onledig met het beraamen van dienstige middelen en maatregelen. Zij vervaardigden allerlei soort van Krijgsgereedschappen, onder andere een soort van Oorlogstuig, *Blijden* genaamd, op de Romeinsche wijze. Volgens het verhaal of de gissing van zommigen, zoude een zeker Plein in de

de Stad *Zwol* daar van den naam van *Blijmarkt* ontleend hebben, om dat de gemelde Gereedschappen op dien plek wierden gereed gemaakt. Van geen geringen dienst, of om beter te zeggen, de voornaame oorzaak der bemagtiginge van het Kasteel was deeze toerusting. Niet alleen beukten de *Zwollenaars*, met groote steenen, de vervaarlijk dikke en zwaare Muuren van het Kasteel, maar wierpen ook doode krengen, nevens drek en allerlei vuiligheden in de Graften; waar door een besmettende stank uit dezelve opging, en het water ondrinkbaar wierdt. Deeze list deedt eene gewenschte uitwerking. De belegerden, door aansteekende ziekten verzwakt, en gebrek aan water lijdende, vonden zich genoodzaakt het Kasteel over te geeven, wiens sterkte, voor het overige, nog geruimen tijd tegenstand zou hebben kunnen bieden. Vijftien weeken hadt het beleg geduurd. Naa dat het Kasteel tot den grond toe was geslegt, schonk de Bisschop de steenen, zijnde allen louter Duifsteen, aan de *Zwollenaaren*; welke dezelve vervolgens verorberden tot den opbouw van den *St. Michiels Toren en Kerk*, waar mede in den Jaare veertienhonderdzes een aanvang wierdt gemaakt: gelijk blijkt uit het volgende Tijdvaers, welk men aan eenen steen des Torens plagt te leezen.

O MichaeL SanCte, tVrres aLtæ deCorant te,
In se Conclusum versus turres tenet ortum.
Mille quatuor CCCC sexannis Julii quoque deno,
Fit templi Swollis primum fundatio turris.

De gelukkige uitslag deezer onderneeminge bemoedigde de *Zwollenaars*, om zich van den overlast van andere plondernesten op gelijke wijze te ontslaan. Ten dien einde vereenigden zich die van *Zwol* en *Deventer*, (want de *Kampenaars*, hoewel insgelijks aangezogt, weigerden hunne deelneeming,) en slooten, in den Jaare dertienhonderdtachtig, een verbond met FLORIS VAN WEVELIKHOVEN, vijftigsten Bisschop van *Utrecht*. Met vereende krachten sloegen zij het beleg om het *Huis te Eerde*; 't welk, schoon het, bij veelen, voor onwinbaar wierdt gehouden, genoodzaakt was, naa verloop

van

van vijf weeken zich over te geeven. Van hun bovengemeld Krijgstuig, de allesdwingende *Blijden*, zullen de *Zwollenaars* zich ook nu bediend hebben. Gaarne zou men ook de steenen van dit Kasteel, ten nuttigen gebruik, na elders gevoerd hebben. Maar zo vast en sterk was het gestigt, dat men het afbreeken en slegten voor onuitvoerbaar hieldt, dan met eene moeite, die de kosten niet konde goedmaaken. Men stak 'er dan den brand in, welke, gelijk men verhaald vindt, eene gantsche maand duurde.

De gelukkige uitslag van den aangevangen oorlog deedt die van *Kampen* berouw hebben over hunne weigering van deelneeminge: weshalven zij zich bij den Bisschop en twee overige Steden voegden. Thans breidden de bondgenooten hunne belegeringen en veroveringen verder uit; nog in den Zomer des zelfden jaars veroverden zij, met zamengevoegde kragten, de Zallandsche Huizen, *Azoelen*, *Laar*, *Schulemberg* (toen *ter Molen* genaamd), en *den Garner*. Alle deeze Sterkten en Kasteelen wierden tot den grond toe verwoest.

Naauw verbonden waren nu de drie *Overijsselsche Steden*. Eenige stoornis ontstondt in die eensgezindheid, door een geschil, welk eerlang uitbrak, over de plaats, alwaar de dus genaamde *Klaringe* gehouden, dat wil zeggen, de Provinciaale Bank van Beroep behoorde gespannen te worden. *Deventer* hieldt staande, daar toe een uitsluitend Voorregt te bezitten. Die van *Zwol*, daarentegen, gelijk ook de *Kampenaars*, beweerden, dat de Bisschoppen van *Utrecht*, zints onheugelijke tijden, in dit opzigt, naar goedvinden, of naar vereisch van omstandigheden eene plaats benoemd hadden; weshalven zij het als wederregtelijk, immers strijdig met de oude gewoonte, aanzagen, dat eene bijzondere Stad, zich daar toe bij uitsluiting zou geregtigd agten. Het geschil wierdt voor den Kerkvoogd gebragt. In gevolge van den Eed, bij welken de Schepenen van *Deventer* hun voorgewend regt bekragtigden, deedt Bisschop FLORIS VAN WEVELINKHOVEN, in den Jaare dertienhonderddrieëntachtig, eene uitspraak ten voordeele van de gemelde Stad. Verwijdering der twee andere Steden was hier van het gevolg. De *Zwolle-*

lenaars flooten, naa verloop van eenigen tijd, met die van *Kampen*, twee afzonderlijke Verbonden, bij welke zij, over en weder, elkander beloofden, niet flegts hunne wederzijdfche Voorregten te zullen handhaaven, maar in 't bijzonder, de Vonnisfen, op de Klaringe te *Deventer*, ten nadeele hunner Burgeren uitgefproken, met alle hunne magt te zullen te keer gaan; met bijvoeging, nogthans, dien wederftand niet te zullen oeffenen, indien de Bisfchop plegtig beloofde, dat, naa verloop van een half jaar, te *Kampen*, en even zo veel tijds daar naa te *Zwolle* insgelijks Klaringe zou gehouden worden. De kloekmoedigheid, waar mede die van *Zwol* en *Kampen* hun genomen befluit aandrongen, bragt, inderdaad, den Kerkvoogd aan het wankelen, en deedt hem, kort daar naa, zijne uitfpraak intrekken; doch flegts voor een korten tijd, alzo die van *Deventer*, nog in het zelfde jaar, den Bisfchop niet flegts tot hunne belangen, van nieuws, overhaalden, maar het bovengemelde Voorregt nog nader deeden bekragtigen. De Stad *Zwol*, gelijk ook *Kampen*, naa vergeeffche poogingen te hebben aangewend, vondt, in den Jaare dertienhonderdtweeëenegentig, zich genoodzaakt, het betwiste Voorregt, bij bezegelde Brieven, aan haare mededingfter toe te kennen.

In het laatst van het Jaar veertienhonderdzeventien floot de Stad *Zwol*, nevens de twee overige Overijsfelfche Steden, een Verbond met den Utrechtfchen Bisfchop FREDERIK VAN BLANKENHEIM, tegen zekeren EVERWYN VAN GUTERSWYK, naderhand Graaf van *Benthem*. Uit zijn Kasteel *Nijenhuis* deedt hij, van tijd tot tijd, uitvallen, aan het hoofd van gewapend volk, viel, bij *Ootmarfum*, in het landfchap *Twente*, en rigtte aldaar, met rooven, branden en andere gewelddaadigheden, veele verwoestingen aan. Gefterkt met de hulp der drie Steden, floeg de Bisfchop, in de lente des volgenden jaars, het beleg om het gemelde Slot, doch konde het niet, dan naa verloop van etlijke weeken, meester worden. Bij de verovering wierdt bedongen, dat het Slot, nevens de Stad *Nijenhuis* en het Kerspel *Ulzen*, voor drieëntachtighonderd Rhijnfche guldens, aan den Bisfchop zouden verpand blijven, geduurende den tijd van vijf jaaren; naa

ver-

verloop van welke de voorgaande eigenaar dit alles zou tot leen ontvangen.

In het bovengenoemde jaar tradt de Stad *Zwolle*, als eene der eersten, in het vermaarde *Hanze-Verbond*, 't welk, in dat jaar, gelijk men weet, ter voortzettinge en beveiliginge van den Koophandel, te *Lubek* was opgerigt.

Omtrent deezen tijd wierdt te *Zwolle* een tooneel geopend, krielende van schrikwekkende gebeurtenissen, aangerigt onder schijn van de Vrijheid te willen handhaaven, doch volvoerd op eene wijze, welke duidelijk toonde, hoe dit edel beginzel geenzins de eenige of de waare drijfveer was. De Overlieden der Gilden, of Gildemeesters, waagden eene pooging om de gedaante der Stadsregeeringe te veranderen. Gerugsteund door hunnen invloed op het volk, veelen van 't welk in hunnen dienst was, ondernamen zij dien verre uitzienden aanslag. Hun eerste bedrijf was eene openbaare weigering, om zich aan het gezag van den Raad te onderwerpen. Zo dikmaals 'er iets van de Puije van het Raadshuis zou worden afgeleezen, vergaderden zij in het Gildehuis, 't welk tusschen de Praauw- en Paapenstraaten stondt. Zo ras de Geheimschrijver ophieldt met leezen, of zomtijds nog vroeger, riepen de Gildemeesters luidkeels: *Dat verstaan wij ze niet! Dat willen wij anders hebben!* Geene moeite liet de Wethouderschap onbeproeft, om de tegenstanders van hun gezag tot reden te brengen, en tot hunnen pligt te doen wederkeeren. Nu eens beloofden zij beterschap, en zich stil te zullen houden; doch dit was van korten duur: telkens hervatteden zij hunnen moedwil. De Raad, zijne onmagt kennende, om tegen den sterken stroom op te roeien, vervoegde zich tot den Bisschop, met verzoek om hulp, en ter verhoedinge van Regeeringloosheid en den uitersten ondergang van den algemeenen welvaart. De Kerkvoogd zondt eenige manschap, die, in St. Lucia-nacht, door bestelling van den Raad, heimelijk in de Stad wierdt gelaaten, met bevel om zich na de Groote Markt te begeeven, als de Klok honderd zou geslagen hebben; 't welk kort naa middernacht geschiedde. De feestdag van St. LUCIA, naamelijk, was de tijd, op welken, van ouds, de Keure der Gemeensliеden plagt te geschieden; waarnaa de avond en een gedeel-

te van den nacht aan de vrolijkheid gewijd was. De Gildemeesters, zich insgelijks in hun Gildehuis vermaakende, bevonden zich, naa middernacht, nog bij elkander. Onverwagt wierden zij van de gewapende manschap overvallen, en vervolgens na de Markt gebragt, alwaar, bij voorraad, eenige Scherpregters en Biegtvaders waren bijeen gekoomen. Zommige Gildemeesters, die vroeger gescheiden waren, nevens eenige andere Roervinken onder de gemeente, wierden van hunne bedden geligt, en na de zelfde plaats gebragt. Hier nam men hun de Biegt af, waar toe, egter, veelen, om hunne beschonkenheid, niet geschikt waren, en leide hun vervolgens het hoofd voor de voeten. Het getal der onthalsden wordt op honderdëendrie begroot. Hunne lijken wierden in het Portaal der St. Michiels Kerk, in een groot gat, begraaven. Een goed getal burgers verliet de Stad, anderen wierden gebannen. Door deeze strengheid wierde de twist tusschen den Raad en de Gemeente wel gesust, maar niet uitgedoofd. Door bemiddeling van den Bisschop van *Munster* ontvingen de uitgewekene en ballingen, in den Jaare veertienhonderddrieëntwintig, verlof om te mogen te rug keeren.

Het regt van Zilver te munten was, door de Stad *Deventer*, en, waarschijnlijk, ook door *Kampen*, reeds zedert den aanvang der Veertiende Eeuwe, geoeffend. De *Zwollenaars*, hoewel geen geld slaande, hadden, egter, de raadpleegingen met de andere Steden, over het Muntweezen, telkens bijgewoond. Omtrent den afloop der Eeuwe ontvingen die van *Zwolle*, van Keizer FREDERIK DEN DERDEN, het regt, om niet alleen Zilver, maar ook Goud te mogen munten.

Geene middelen liet de Raad onbeproefd, welke strekken konden om den bloei, welvaart en het genoegen van Stad en Burgerije te bevorderen of te vermeerderen. *Overijssel* was, voor langen tijd, vermaard door de zucht ter aankweekinge van nutte kennisse. Bekend is het Doorluchtig School van *Deventer*, en vermaard om het groot aantal van geoeffende verstanden, die aldaar zijn aangekweekt. De *Zwollenaars*, door zo een loflijk voorbeeld opgewekt, en overtuigd van den luister, welken diergelijk eene stigting aan hunne Stad

zou-

EEN GROOT AANTAL GILDEMEESTERS OP DE FEESTDAG VAN S! LUCIA, IN DEN NACHT, OP DE GROOTE MARKT TE ZWOLLE ONTHOOFT.

zoude bijzetten, beraamden de noodige ſchikkingen, volgens welke de Jeugd en Jongelingſchap onder hen in taalkennis en andere fraaie weetenſchappen, naar den ſmaak der eeuwe, konden onderwezen worden.

Daarenboven werkte de Natuur kragtdaadig mede, ter bevorderinge van den welvaart der Stad. Een onvermaarde Stroom, het *Zwarte Water* genaamd, die de Muuren van *Zwolle* beſpoelt, doch, zints onheugelijke tijden, niet bevaarbaar was geweest dan voor Schuiten en andere ligte vaartuigen, nam, al gaande weg, eene andere gedaante aan. De toeneemende ſchuuring van het water der Zuiderzee, aan den eenen kant, en, aan de andere zijde, de uitloop van een menigte Veenwater, 't welk, zedert de uitbreiding der Turfgraaverijen, telkens toenam; en eindelijk de ontlasting van het Vechtwater: alle deeze oorzaaken ſpanden te zamen, om aan het gemelde *Zwarte Water* eene diepte te doen bekomen, dat het van ſchepen, welke zes en meer voeten diep gingen, konde bevaaren worden. Maar zo voordeelig de Natuur aan onze Stad was, even ongunſtig was dezelve de twee andere Overijsſelſche hoofdſteden. Door de geduurige opwerping van Zand wierdt de *Yſel*, aan welke dezelve gelegen zijn, bijkans onbruikbaar voor Schepen, die eenig aantal Lasten konden voeren. De bovengemelde verandering was oorzaak, dat de Scheepvaart en Koophandel van *Zwolle* zeer aanmerkelijk begonnen te bloeien: voornaamlijk, om dat de Westfaalſche en Duitſche Kooplieden hunne goederen en koopmanſchappen met aanmerkelijk voordeel over deeze Stad verzonden, dewijl ze hier door bevrijd waren van het betaalen van den Ysſeltol, die te *Kampen* gevorderd wierdt.

Ongelukkig gaf deeze vermeerdering van welvaart der Stad *Zwolle* aanleiding tot een hooploopend misverſtand met de Stad *Kampen*, 't welk in daadlijkheden uitbrak. De Kampenaars, naamelijk, waren, al zints langen tijd, in het bezit geweest van eenen Tol op den *Yſel*; een voorregt, door Bisſchop FREDERIK VAN BLANKENHEIM hun vergund. Zij hielden ſtaande, dat dit regt zich zo verre in de Zuiderzee uitſtrekte, als men eene diepte van drie en eene halve El waters peilde; en, gevolglijk, dat de ſchepen, die in of uit

het Zwarte Water kwamen, zo wel als de zulke, die den Ysfel bevoeren, tot het betaalen van deezen Tol verpligt waren. De Zwollenaars, van hunnen kant, beschouwden het voorgeeven van die van *Kampen* als eene nieuwigheid, en weigerden volstrektelijk, zich daar aan te onderwerpen. Eerst tragte men, door Vertoogen, de gerezen geschillen bij te leggen. Doch toen deeze niet baatten, kwam men, ten langen laatste, tot feitlijkheden. Een *Zwolsch* schip wierdt, in den Jaare vijftienhonderdtwintig, door de Kampenaars, gewapenderhand, genomen; en toen zij zich niet wilden laaten overhaalen om hetzelve te ontslaan, namen de Zwollenaars eenige Burgers van *Kampen* gevangen. *Deventer*, deezen aanstootlijken en hoogloopenden twist haarer Zuster-Steden met leede oogen aanziende, tradt als middelaares tusschen beiden. Vrugtloos, egter, waren alle haare poogingen. Met even weinig vrugt zonden de Staaten van het *Neder-Sticht* hunne Afgevaardigden na de overhoopliggende Steden, om, door hunne tusschenspraak, den twist een einde te doen neemen. Vrugtloos zelf tradt de Bisschop van *Utrecht*, ten zelfden oogmerke, met zijn gezag tusschen beiden. De eenige uitwerking, welke alle deeze tusschenspraaken en bemiddelingen voortbragten, was hierin gelegen, dat te *Zwolle* de gevangene *Kamper* burgers hunne vrijheid bekwamen, en deeze, ten behoeve der eigenaaren, het genomen *Zwolsche* Vaartuig ontsloegen. Dit alles konde, evenwel, niet verhinderen, dat de inwooners van beide Steden over en weder de Wapens aangordden, en geene gelegenheid lieten verloopen, om de een den anderen allen mogelijken afbreuk en nadeel toe te brengen. Dit alles duurde tot in den aanvang des volgenden Jaars vijftienhonderdeenëntwintig. Koning KAREL, onlangs onder den naam KAREL DEN VYFDEN, tot de Keizerlijke waardigheid verheven, vermaande thans de geschilvoerende Steden, zich aan de uitspraak van haaren Landheeren en van de Staaten van het *Neder-Sticht* en van *Overijssel* te onderwerpen, en inmiddels, bij manier van stilstand van Wapenen, alle Krijgstoerustinge en Vijandlijke bedrijven te staaken. Deeze vermaaning deedt eenige uitwerking. Van wederzijde stelden de beide Steden haare belangen schriftlijk ter hand

aan

van de benoemde Scheidslieden. Doch een misverstand, tusschen den Utrechtschen Bisschop en de Staaten van het Gewest ontstaan, bragt te wege, dat men niet zo spoedig kon gereed zijn met het doen van eene behoorlijke uitspraake, of die van *Zwolle* hadden gelegenheid tot het doen uitbarsten van eenen aanslag, door welken alle hoop op een gewenscht vergelijk voor altoos scheen te zullen verijdeld worden.

Die van *Zwolle*, naamelijk, hadden niet veel gronds om van de zijde des Bisschops eene gunstige vonnisvelling te verwagten. De reden was, om dat zij, in den oorlog, welken zij, met den voorgaanden Bisschop FREDERIK VAN BLANKENHEIM, tegen de Gelderschen gevoerd hadden, den Ontvanger der Schattingen, door hem aangesteld, zijne Rekening niet hadden doen zulveren, gelijk de Ontvangers in andere Steden gedaan hadden. Daarenboven hadt de Wethouderschap van *Zwolle* het verzoek van den Bisschop, van de Ridderschap en van de andere Steden, om den Ontvanger tot het zuiveren van zijne Rekening te noodzaaken, door allerlei uitvlugten en voorwendingen telkens van de hand gewezen. Dit voorval, welk zeer kwalijk was opgenomen, was oorzaak dat de Stad *Zwolle*, in haaren Oorlog tegen *Kampen*, geen uitzigt of reden hadt om binnenslands op merkelijken bijstand te kunnen staat maaken. Dus vondt men zich genoodzaakt, elders heul en troost te zoeken. Daar toe liet men het oog vallen op Hertog KAREL VAN GELDER, wiens naijver tegen KAREL DEN VYFDEN bekend was, en van welken men vertrouwde, dat hij deeze gunstige gelegenheid, om den Huize van *Oostenrijk* afbreuk te doen, niet zou laaten voorbijgaan. Naa eene wijl onderhandelens trof men eene Overeenkomst, van welke de voornaamste punten en voorwaarden hierop neder kwam: „ de Stad *Zwolle* zoude „ zich stellen onder des Hertogs bescherming, en van twee „ Vorsten haar door den Hertog aangeboden, éénen, ten be„ hoeve van den H. MARTEN en van het Roomsche Rijk, „ tot haaren Landvorst aanneemen, in de hoop dat gemelde „ MARTEN vervolgens op den Bisschoplijken Zetel van het „ Sticht mogt verheven worden, hetwelk men met allen „ vlijt zoude helpen bewerken. Van zijnen kant zou Her-

„ tog KAREL de burgers van *Kampen* ſtraffen, en hen nood-
„ zaaken om van het vorderen van den betwisten Tol af-
„ ſtand te doen." Op den achtſten Junij des bovengemelden Jaars vijftienhonderdeenёntwintig wierdt dit Verdrag geſloten. Bijstere verwondering en ontzetting veroorzaakte dit bedrijf der *Zwollenaaren* door het gantſche land: te meer, naa dat rugtbaar was geworden, dat zij, op den eigen dag van het ſluiten der Overeenkomſte met den krijgshaftigen Hertog KAREL, zich uit den Eed, aan Bisſchop PHILIPS gedaan, zich openlijk hadden ontſlagen.

Een aanval op *Hasſelt* was het eerſte bedrijf, waar mede het Krijgstooneel wierdt geopend. De *Zwollenaars* waren misnoegd op Wethouders en Burgers dier Stad, om dat zij hen hadden willen dwingen, met hunne Schepen te *Hasſelt* aan te leggen, ingevolge van een zeker regt, welk zij beweerden, daar toe te hebben. Dit, intusſchen, was ſlegts een voorwendzel, en de waare reden der verſtoordheid van die van *Hasſelt* op de *Zwollenaars*, om dat deeze hadden belet dat hunne Stad niet onder de hoofdſteden van het Gewest was aangenomen. Reeds 's nachts voor dat het meergemelde Verdrag was geſloten, geſchiedde de aanſlag op *Hasſelt*, door de voornaamſte drijvers; bij verrasſing zogten zij zich van de Stad meester te maaken. Doch de toeleg wierdt ontdekt, en ontmoetten, daarom, de beſpringers zo veel tegenſtands, dat zij genoodzaakt waren, onverrigter zaake af te trekken. Twee of drie dagen laater overvielen de *Zwollenaars* eenige *Overijsſelſche* Edelen, die, zo ras zij de tijding der Omwentelinge hadden vernomen, te *Nijerbrugge* vergaderd waren, om te beraadſlagen, wat hun, in deezen toeſtand van zaaken, te doen ſtondt. Verſcheiden hunner wierden gevat, en gevanklijk na *Zwolle* gevoerd. Om dit bedrijf, 't welk het gantſche Land met verontwaardiging vervulde, te regtvaardigen, lieten die van *Zwolle* van zich gaan, dat de Edelen, de hoofden hebbende bijeen geſtoken, om hen te verdrukken, men hun niet kwalijk konde neemen dat zij hunne vijanden waren voorkomen; dat voorts niemand het in hun als berispelijk konde aanmerken, dat zij zich aan den *Utrechtſchen* Bisſchop onttrokken, en onder de beſcherming

ming des Hertogs van *Gelder* hadden begeeven, naardien Bisfchop PHILIPS VAN BOURGONDIE, in ftede van zich als een Herder en Vader jegens hen te gedraagen, een Vervolger en Onderdrukker hunner Stad was geworden. Naa het verftooren en gevangen neemen der Edelen wendden de *Zwollenaars* zich tegen verfcheiden adelijke Huizen, dezelve vernielende of onbruikbaar maakende. De Stad *Hasfelt* moest nu, andermaal, eenen aanval verduuren; doch de toegefchotene hulp der landlieden uit het Drostampt van *Vollenhove*, en van een goed gedeelte der Burgerije van *Kampen*, noodzaakte hen, van nieuws, om het ondernomen beleg op te breeken. Hierop wierp Hertog KAREL eenen hoop zijner Gelderfchen in *Genemuiden*, met oogmerk om, langs dien weg, den toevoer na *Hasfelt* af te fnijden, en, onder de begunftiging daar van, in de hoop op een gunftiger uitflag, een voordeeliger kans tegen het Steedtje te waagen. Doch ook ongelukkig viel deeze onderneeming uit. Gefterkt met eenigen onderftand uit *Holland*, kwam Bisfchop PHILIPS VAN BOURGONDIE, in de maand Oktober, te *Kampen*, en noodzaakte den Hertog, zijne benden te doen aftrekken.

Onder dit alles hadden die van *Zwolle*, zo wel als andere Overijsfelaars, een drukkend gevoel van de rampen des Oorlogs. De Bisfchoplijke Krijgsbenden, brandende van verontwaardiging over den hoon, het Opperhoofd der Nederlandfche Kerke aangedaan, en deswegen niets dan wraak ademende, pleegden allerlei moedwil tegen de *Zwollenaars*; zij ftaken, onder andere, eene hunner Voorfteden in brand. Keizer KAREL DE VYFDE, doof voor alle de Vertoogen, met welke zij hunnen afval zogten te regtvaardigen, verklaarde hen, nevens de Gelderfchen en Friezen, voor weerfpannigen en muitelingen. Daarenboven zondt de Keizer een aanzienlijk getal Knegten, onder het opperbevel van den vermaarden JURIAAN SCHENK, na *Overijsfel*. Naa verloop van eenigen tijd verdreeven deeze de *Gelderfchen* uit twee Schanzen. Een van die Sterkte lag nabij *Zwolle*, en diende ter dekkinge van den toevoer van leevensmiddelen; van welken de burgers dier Stad thans verfteken zijnde, tot moedloosheid begonnen over te flaan. Om hunne geesten een wei-

weinig op te beuren, ondernamen de *Gelderschen* het beleg van *Steenwijk*, waar toe insgelijks eenige *Zwolsche* burgers de hand leenden. Doch het oogmerk wierdt niet bereikt. De Steenwijkers weerden de belegeraars van hunne wallen. Hier bij kwam nog de wantroostige tijding, dat het Steedtje *Genemuiden* door SCHENK berend was, en op het punt stondt om zich aan hem te moeten overgeeven. In deezen staat van zaaken, in welken alles genoegzaam voor verlooren wierdt gerekend, verscheen Hertog KAREL ter goeder uure binnen *Zwolle*. In allerijl verzamelde hij eene aanzienlijke magt, trok daar mede, met verhaasten optogt, na *Genemuiden*, en bragt het Leger van SCHENK zulk eene zwaare nederlaag toe, dat hij, in 't toekoomende, van dien kant, geenen tegenstand hadt te vreezen.

Zeer voorspoedig slaagden nu vervolgens de wapens des Gelderschen Hertogs. Dit deedt zijnen moed klimmen, en tot daaden overslaan, die van wederregtelijkheid niet konden vrijgesproken worden. Van tijd tot tijd zogt hij zijne magt en invloed buiten de vastgestelde grenzen uit te breiden: zodat hij zich meer als Vorst en Heer dan als Beschermer van *Overijssel* aanstelde. Niet slegts stelde hij, in zijnen naame, eenen Stadhouder aan, als mede eenen Rentmeester, die alles, wat voorheen aan den Bisschop wierdt betaald, ten behoeve van Hertoge KAREL invorderde, maar hij paarde ook daar nevens het uitschrijven van Schattingen, welke, van dag tot dag, zwaarder wierden, en door de uitgeputte ingezetenen naauwlijks en niet dan zuchtende konden worden opgebragt. De Steden *Deventer* en *Kampen*, die onlangs een Verdrag met KAREL hadden aangegaan, zouden nu wel gaarne tot de heerschappij van Bisschop PHILIPS zijn te rug gekeerd. Te *Zwolle*, alwaar, daarenboven, de algemeene stemme nimmer voor Hertog KAREL geweest was, begon men nu, meer en meer, openlijk de ooren op te steeken en dreigende uitdrukkingen uit te slaan tegen de zodanigen hunner medeburgeren, welke de Stad aan des Bisschops heerschappij hadden onttrokken.

En, inderdaad, hoe zwaar ook het Geldersche juk de Provincie in 't algemeen mogt drukken, pijnlijker knelde het-

hetzelve de *Zwollenaars* dan de bewooners der andere Steden. De bezetting van *Hasfelt* ftroopte tot voor hunne muuren, en bragt hun de grootfte nadeelen toe. Van binnen ftondt alle neering ftil; alle handel in de Nederlanden was hun, van 's Keizers wege, verboden. Het misnoegen nam hand over hand toe: zo dat men de Steden *Deventer* en *Kampen* van de heerfchende gevoelens, onder de hand, onderrigtte, onder belofte van met haar en met de Ridderfchap, de noodige maatregels te zullen beraamen, tot uitdrijvinge der Gelderfchen. Een nieuw gewigt in de fchaal des misnoegens was, een aanflag des Hertogs, wien men fteeds geweigerd hadt, Bezetting in de Stad te ontvangen, om, bij verrasfing, drie Vaandelen Knegten daar binnen te werpen. Eindelijk raakten, met den aanvang des volgenden jaars vijftienhonderdvierëntwintig, de Geldersgezinde Regenten van het Kusfen. Zelf verlieten zommigen de Stad, als hunne perfoonen daar binnen niet veilig agtende.

Hertog KAREL, van deeze verdeeldheden onderrigt, kwam onverwagt aanrukken, om zijnen begunftigers bijftand te bieden, en zich van de Stad te verzekeren. Op den vierden Maart des gemelden jaars ftak hij, van *Hattem*, over den Ysfel, tegen zijn gegeeven woord, met een aanzienlijk getal Knegten, welke hij met zich ter Stad hoopte te doen intrekken. Doch dit mislukte hem. Hertog KAREL zelve was vooraan getrokken met de Heeren van zijn Hof, die hunne Knegten op paerden gezet hadden. Doch deeze waren, nevens den Hertog, niet zo ras binnen de eerfte Sasfenpoort getrokken, of de Zwollenaars lieten de Valpoort na beneden, met oogmerk om het Krijgsvolk daar buiten te houden; verdrijvende voorts hetzelve, met fteenen en ander werptuig, van de muuren. Men verhaalt dat Hertog KAREL, zich dus tusfchen twee Poorten vindende opgeflooten, en geene andere uitkomst ziende dan door eene Waterpoort, tot eenen zijner Hovelingen, in gebroken Hollandsch, zou gezegd hebben: *Hier wil ze deur:* want, vermits de Hertog aan het Hof van *Bourgondie* was opgevoed, en daarenboven in *Frankrijk* langen tijd gevangen was geweest, fprak hij het Hollandsch zeer gebrekkig. Zijn voorneemen hem ont-

raaden zijnde, zou hij, al schertzende, gezegd hebben: *Hoe zuiverlijk zit zij nu hier en kijkt.* KAREL vervolgens binnen de Stad zijnde gelaaten, wierdt in de Munt geherbergd. Doch zich daar binnen niet veilig oordeelende, vertrok hij reeds den volgenden dag, zonder iet weezenlijks verrigt te hebben, na *Gelderland*, met oogmerk om bij de eerste gunstige gelegenheid over den geleden hoon eene strenge wraak te zullen oeffenen. Zommigen hebben aangeteekend, dat de *Zwollenaars* van den Hertog een zwaar Losgeld elschten, en dat zij aan dit geld hunne vingers blaauw geteld hebbende, daar van den spotnaam van *Zwolsche Blaauwvingers* zouden gekregen hebben. Om meer dan ééne reden mag die vertelling een Sprookje heeten.

De zodanigen der *Zwolsche* Regenten en Burgeren, die, 't zij dan meer of min openlijk, de belangen des Utrechtschen Bisschops aankleefden, waren, al in den jongstverloopen jaare, in heimelijke onderhandeling getreeden met de twee andere *Overijsselsche* Steden. De vreeze, dat Hertog KAREL hun voorgaand gedrag gewisselijk zou betaald zetten, bragt te wege, dat zij thans geene middelen onbeproefd lieten, om het spoedig sluiten van een naauw onderling verdrag te bewerken. Op den elfden April wierdt het gewenscht Verbond geteekend. De drie Steden beloofden en verbonden zich bij hetzelve, ten eeuwigen dage aan het Sticht van *Utrecht* en aan elkander te zullen getrouw blijven, de wederzijdsche Voorregten in eere en waarde houden, en over en weder elkander, met alle magt, en wel bijzonder ook de Stad *Zwolle* tegen den Hertog van *Gelder*, de behulpzaame hand te bieden. Met naame bedongen die van *Zwolle*, in het ongestoorde genot van den Vrijen Vaart op het *Zwarte Water* niet te zullen gestoord worden.

Niet vrugtloos hadden de *Zwollenaars*, bij het Verdrag, bescherming tegen Hertog KAREL bedongen. Want het Verbond hadt nog niet zijn volle beslag gekregen, of KAREL hadt reeds om hunne Stad het beleg geslagen. De moedige tegenstand der Stedelingen deedt hem, wel haast, van zijn voorneemen afzien. Men wil dat hij zelve den eersten voorslag zou gedaan hebben tot een vergelijk, 't welk, binnen

kor-

korten tijd, wierdt getroffen. Volgens het geslotene Verdrag, zouden Hertog KAREL en de Stad *Zwolle* zich, over en weder, van alle vijandlijkheden onthouden, hunne onderlinge geschillen aan de uitspraake van onzijdige Scheidslieden overlaaten, en den handel voor de wederzijdsche Ingezetenen openzetten. Daarenboven verbonden zich die van *Zwolle*, met den Huize van *Bourgondie*, of met deszelfs aanhangeren, niet te zullen handelen. 's Daags naa het sluiten van dit Verdrag wierdt het beleg opgebroken; PHILIPS VAN BOURGONDIE, Bisschop van *Utrecht*, was, gedurende het beleg, overleden.

Naa eenig tegenstribbelens viel de keuze van eene nieuwen Bisschop op HENRIK VAN BEIEREN, broeder des Keurvorsts van de *Paltz*; tot groot ongenoegen van Hertoge KAREL, die eenen anderen hadt aangeprezen, en, om van deeze teleurstelling wraake te neemen, zich van nieuws tot den Oorlog bereidde. Zijn eerste bedrijf was, het gesloten houden van Wegen en Stroomen voor de *Overijsselschen*. De hoon, hem, onlangs, door de Stad *Zwolle*, aangedaan, zat hem nog hoog in den krop; even als voorheen, sneedt hij haar allen toevoer af. Hij ging nog verder; door het aanjaagen van schrik en het uitslaan van dreigementen, zogt hij de Steden *Deventer* en *Kampen* van het toebrengen der afgesprokene hulpe af te trekken. Doch deeze bleeven getrouw aan de geslotene verbintenisse; waar door, evenwel, Hertog KAREL niet wierdt te rug gebragt, om zijne gedaane bedreigingen ten uitvoer te brengen. De drie Steden, aldus in het naauw gebragt, hielden bij den nieuw verkoren Utrechtschen Kerkvoogd aan, om eenen vasten Vrede met den Hertog te bewerken. Eene bijeenkomst, ten dien einde, te *Nuis* gehouden, liep vrugtloos af; en KAREL hieldt niet op met de *Zwollenaars* hoe langer hoe meer te benaauwen. Eindelijk verscheen Bisschop HENRIK, in eigen persoon, in *Overijssel*, en bragt een Leger op de been, waar mede hij *Zwolle* beschermde, en vervolgens het *Huis te Rechteren*, van welks bezetting *Zwolle* veel overlast en nadeel leedt, belegerde. Gebrek aan geld noodzaakte hem, egter, van deeze onderneeminge, eerlang, af te zien.

On-

Onder bemiddeling van den Keurvorst van *Trier* wierdt, ten laatgen laatste, de Vrede gesloten. Van de voorwaarden zullen wij alleenlijk eene daar van vermelden, de Stad *Zwolle* afzonderlijk betreffende; zij wierdt daar bij verpligt, jaarlijks vijfhonderd Goudguldens aan den Hertog te moeten opbrengen; welke zij, evenwel, met tiendduizend Goudguldens in eens zoude kunnen losfen.

Thans scheen men eenige rust te zullen genieten. Doch de tweespalt, die binnen *Zwolle* bij aanhoudenheid bleef heerschen, was oorzaak, dat men, van het aangegaane Verdrag, weinige vrugts plukte. De uitgeweekene of gebannen Burgers, met andere Geldersgezinden gesterkt, stelden, eerlang, eene nieuwe pooging te werk, om de Stad in Hertog KARELS handen te leveren. Toen dit mislukte, bewerkte de Hertog, dat de gemelde Burgers met de Stad wierden verzoend. In de Stad te rug gekeerd, hielden deeze zich niet aan den getroffen Zoen. Van tijd tot tijd veroorlofden zij zich het pleegen van oproerige bedrijven; waar tegen de Zwolsche Wethouderschap maatregelen beraamde, om hen in toom te houden, of te straffen. Hier uit ontleende Hertog KAREL voorwendzels tot klaagen, en om de *Overijsselsche* te kwellen.

De engte, in welke de Overyssfelsche Steden zich gebragt zagen, noodzaakte dezelve, na vermogender hulp en bescherming uit te zien. Zij wierpen zich in de armen van Keizer KAREL DEN VYFDEN. In den aanvang des Jaars vijftienhonderdachtëntwintig slooten zij een Verbond, waarbij zijne Keizerlijke Majesteit voor Erfheer van *Overijssel* wierdt verklaard.

Twee jaaren daar naa ontstondt 'er geschil tusschen die van *Zwolle* en *Hasselt*. Tot nog toe hadden de laatstgemelden niets anders dan een Veerstal voor hunne Stad over het *Zwarte Water*, in de plaats waar van zij nu eenen Brug begonnen te leggen. De *Zwollenaars* het aangevangen werk zoekende te verhinderen, ontstonden hier uit groote moeilijkheden; die, egter, nog gelukkig wierden bijgelegd door een Vonnis van 's Keizers Geheimen Raad, die verstondt, dat vermits het *Zwarte Water* aan den Keizer behoorde,

de

de *Hasselaars* geen regt hadden om 'er een Brug over te slaan. Naderhand zogten zij van den Hertog VAN ALVA dit Voorregt te verkrijgen; doch de *Zwollenaars* wisten daartegen een spaak in het wiel te steeken.

Langs den bovengemelden weg hadt aldus de Stad *Zwolle*; nevens alle de overige Nederlandsche Gewesten, het hoofd moeten buigen onder het juk der wijduitgestrekte heerschappije van het Huis van *Oostenrijk*. Van geen langen duur, intusschen, was deeze onderwerping. PHILIPS DE TWEEDE, Zoon en Opvolger van KAREL DEN VYFDEN in het gebied over deeze Gewesten, onkundig van de geaartheid zijner nieuwe Onderdaanen, en meenende, naar goedvinden, met dezelve te kunnen handelen, gaf een doodlijken knak aan zijne overheersching, terwijl hij zich verbeeldde, dezelve op eenen onomstootelijken voet te vestigen. De minstgeoeffenden in de Vaderlandsche Geschiedenissen, hoe eigendunkelijk die stroeve Vorst met de Vrijheden en Voorregten van Provincien en Steden leefde, en zo in het Waereldlijke als in het Kerkelijk bestuur allerlei nieuwigheden, met die plegtig bezworene Voorregten onbestaanbaar, invoerde. *Zwolle* hadt hier van een drukkend gevoel. Die Stad, te gader met de twee andere Hoofdsteden van het Gewest, wilde Koning PHILIPS van haar, dus lang geoeffend, souverein gezag berooven, door het oprigten van een Geregtshof, 't welk de Burgers dier Steden voor zich konde dagvaarde, met voorbijgaan der Wethouderschappen, welke, zints onheugelijke tijden, daar toe alleen geregtigd waren. Het vuur van misnoegen, welk bij de Burgerij, al lang, onder de assche hadt gesmeuld, wierdt hier door gestookt, en brak, ten langen laatste, met geweld, in lichter laaije vlamme, ten dake uit. Door een afzonderlijken Brief hadt WILLEM DE EERSTE, *Prins van Oranje*, de Stad tot afval van de Spaansche heerschappij uitgenodigd. WILLEM, *Graaf van den Berge*, 's Prinsen Zwager, in den Jaare vijftienhonderddrieënzeventig, met een vrij talrijke magt, in *Overijssel* zijnde gekoomen, maakte zich, met kleine moeite, gelijk van andere Steden, ook meester van *Zwolle*: te gereeder nog, om dat die Stad, 's jaars te vooren, van Spaansche bezetting was verlost.

Voor

Voor een korten tijd geraakte *Zwolle*, van nieuws, onder de heerſchappij van *Spanje*, door de ſchandelijke vlugt des Graave VAN DEN BERG. *Don* FREDERIK, Zoon des Hertogs van ALVA, met een talrijk leger in *Gelderland* gekoomen, en te *Zutfen* ongehoorde wreedheden gepleegd hebbende, zonden die van *Zwolle*, voor zich zelve het ergſte vreezende, hunnen Burgemeester JAN VAN HAERST aan *Don* FREDERIK, om het gebeurde in hunne Stad op de best mogelijke wijze te verontſchuldigen, en genade te verzoeken; 't welk hij, en met geen ongelukkigen uitſlag, op zijne knieën deedt. Zedert wierdt *Zwolle*, van nieuws, omgezet, ten voordeele van ORANJE, door de bewerking des Graaven VAN RENNENBERG, hoewel met eenige moeite. Genodigd om zich in het Verbond der Vereeniginge, in den Jaare vijftienhonderdnegenenzeventig te *Utrecht* geſlooten, te begeeven, gaf de Raad der Stad aan dien Stadhouder tot beſcheid, dat men in het geſchil tusſchen den Landsheer en de Onderdaanen, zich liefst onzijdig wilde houden. Dit antwoord wierdt RENNENBERG buiten de Stad toegezonden. Doch toen men bemerkte, dat de Stadhouder met zulk een beſcheid zich niet liet afzetten, en bovendien in aanmerking nam, hoe onbezonnen het ware, in de tegenwoordige gelegenheid der Stad, tegenſtand te bieden, ingevalle hij iet vijandelijks mogt onderneemen, opende men voor hem de Poorten. Toen tradt men toe tot de Unie, en zwoer den Koning van *Spanje*, nevens den Hertog VAN ALVA, af.

Onder dit alles was in het Gewest van *Overijsſel*, zo wel als in de overige Nederlandſche Provincien, het licht der Kerkhervorminge doorgebroken, ondanks den zwaaren tegenſtand, welke daar tegen wierdt te werk geſteld. Met den naam van *nieuwigheid* wierdt de gezuiverde leere gebrandmerkt, door de Ridderſchap en de Wethouders van *Zwolle* en der twee andere Hoofdſteden. Een kragtdaadiger en meer afdoende middel, dan ſcheldnaamen, voegden zij daar nevens, ter weeringe der nieuwigheid: ſtrenge Plakaaten en ſoortgelijke maatregelen. Doch de Hervormde Leeraars lieten zich daar door niet afſchrikken. Het prediken in de Stad *Zwolle* durfden zij inderdaad niet onderneemen; te *Asſendorp*, op het

het grondgebied der Stad gelegen, hielden zij hunne eerste vergaderingen. Om de burgers van het loopen ter preeke buiten de Stad te rug te houden, en evenwel der algemeene geestneiginge des Volks een weinig te gemoet te koomen, gedoogde de Raad en de Gemeente, dat voortaan het Nachtmaal, aan die zulks verlangden, onder beide gedaanten, te weeten, door het gebruiken zo wel van den Wijn als van het Brood, zou worden toegediend. Van geringe baate, ter bereikinge van het voorgestelde oogmerk, was die vergunning. Bij talrijke schaaren zag men Mannen en Vrouwen, bejaarden en jeugdigen, na *Assendorp* ter preeke loopen. Dermaate groeide, van tijd tot tijd, het getal der Onroomschen, dat zij zich gemoedigd gevoelden, om ten hunnen gebruike eene der Stads Kerken van den Raad te eischen. Onbezonnen ijver liep hier goede orde vooruit. Doordien de Raad, naar de meening der Hervormden, niet spoedig genoeg gereed was met het geeven van antwoord, maakten zij zich met geweld meester van de Lieve Vrouwen Kerk, en lieten in dezelve, door eenen Leeraar, den dienst waarneemen. Om het toeneemend getal der Onroomschen konde, welhaast, die Kerk den toeloop niet bevatten. Men deedt hierom, aan den Raad, den voorslag, dat de Groote Kerk hun mogt worden ingeruimd. Doch dit verzoek wierdt van de hand gewezen; en waren de Hervormden door vreeze niet te rug gehouden, zij zouden, even gelijk de andere, ook deeze Kerk met geweld hebben ingenomen.

Intusschen hadt de Graaf VAN AREMBERG, Stadhouder van het Gewest, het geweld, aan de Lieve Vrouwen Kerk, door de Hervormden, gepleegd, zo euvel opgenomen, dat hij den Raad dreigde, het *Zwarte Water* te zullen stoppen, en dus allen toevoer na de Stad afsnijden, indien dezelve niet bezorgde, dat de gemelde Kerk aan de Roomschgezinden wierdt te rug gegeeven. De Magistraat verontschuldigde zich op het allernederigst, het voorgevallene op de noodzaaklijkheid der tijden schuivende. Doch de Stadhouder liet zich met deeze verontschuldiging niet afzetten, maar bragt, eerlang, door zijn gezag te wege, dat de Roomschgezinden in het bezit der Lieve Vrouwen Kerke hersteld wierden.

In

In weerwil van dit alles waren de Hervormden te *Zwolle* niet verdelgd; zelf telde men verscheiden van de aanzienlijkste burgers, die der Nieuwe Leere, gelijk men 't noemde, meer of min openlijk waren toegedaan. Aan den Hertog VAN ALVA was dit niet onbekend. Hierom zondt hij bevel aan den Raad en de Gemeente der Stad, dat men zorge hadt te draagen, om geene andere lieden in de Regeering te brengen, dan die voor opregte en ijverige Roomsch-Katholijken bekend stonden. Hij voegde 'er eene bedreiging nevens, volgens welke de Koning van *Spanje* zelve de verkiezing doen zou van Schepenen en Raaden, indien dit bevel niet wierdt opgevolgd. Ondanks die bedreiging ontzetteden de twaalf Keurnooten, op den dag der gewoone Regeeringsveranderinge, eenen DIRK TWENHUIZEN, voor ijverig Roomsch-Katholijk bekend, van zijnen post, en verkoozen, in zijne plaats, den Schoolvoogd MOMMIUS, die den naam hadt van der *Augsburgsche* Geloofsbelijdenisse heimelijk aan te kleeven. Deeze keuze deedt den Hertog VAN ALVA dermaate in gramschap ontsteeken, dat hij den Raad van *Zwolle*, door den Heer VAN GROESBEEK, liet aanzeggen, dat ten zij dezelve MOMMIUS van zijnen post ontzette, hij veertien Vaandelen Spaansche Knegten in de Stad zoude zenden. MOMMIUS hadt reeds den Eed afgelegd. Doch den ramp, welke de Stad, om zijnentwille dreigde, met schrik en vreeze te gemoet ziende, verzogt hij zijn ontslag; 't welk hem ook vergund wierdt.

Deeze gebeurtenis was oorzaak, dat de Onroomschen te *Zwolle*, eenigen tijd, het onderspit delfden, en in het verborgene, hoewel nog altoos met gevaar, hunnen Openbaaren Godsdienst moesten waarneemen. De komst des Graave VAN DEN BERG deedt hun het hoofd wel wederom opsteeken; doch de aantogt van *Don* FREDERIK, ALVA's Zoon, den moed wederom ontzinken. Eindelijk wierden de Onroomsche, in den Jaare vijftienhonderdtachtig, volkomen meester. De gruwel der Beeldestorminge speelde ook hier een schandelijken rol. Aan het Sakramentshuisje, de *Tabernakel* genaamd, in de St. Michiels Kerk, een kostbaar stuk werk, welks waarde op eenige duizenden Dukaaten, wierdt geschat,

sloeg

floeg het woest gepeupel zijne fchendige handen, en vernielde het, benevens verfcheiden andere kunststukken.

Naa deezen uitftap hervatten wij den draad der Waereldlijke Gefchiedenisfen. Hoewel de *Zwollenaars* in het Verbond der *Utrechtfche* Vereeniginge waren getreden, weigerden zij, nogthans, Staatfche Bezetting in te neemen. De Roomschgezinden, die nog een zeer aanzienlijk getal uitmaakten, en altoos op hunne luimen lagen om hunnen Godsdienst wederom in het voorgaande aanzien te herftellen, zogten zich van die gelegenheid te bedienen, om de Spanjaarden in de Stad te brengen. Schier was dit ontwerp naar hunnen wensch uitgevallen. Niettegenftaande alle de leden der Wethouderfchap, nevens de Hoplieden der Straaten, 's Prinfen zijde hielden, hadden de afgezette Magiftraaten, gefterkt door eenigen uit de burgerije, wien het hart over Spanje hing, de zaaken, onder de hand, indiervoege weeten te beleggen, dat zij in de maand Julij des Jaars vijftienhonderdtachtig zich genoegzaam meester van de Stad zagen. Heimelijk hadden zij eenige boeren binnen doen koomen, en onder de hand berigt gezonden van den toeftand der zaaken aan den Heere MARTEN SCHENK, met verzoek dat hij ter hunner hulpe zich zou gereed houden. Niet zo heimelijk kon dit alles volvoerd worden, of de Onroomfchen kreegen de lucht van den toeleg. Zij verfchansten zich op de Groote Markt, hielden de St. Michiels-Kerk, het Kerkhof, de Kamper Poort en den zo genaamden Rooden Toren bezet, en zonden, intusfchen, aan de twee andere Hoofdfteden om hulp en onderftand; met dien gevolge, dat, naa verloop van twee dagen, eenig Krijgsvolk van *Kampen*, en twee Vaandels uit de burgerij van *Deventer*, ter hunner hulpe aankwamen. De bode, welke het verzoek na *Deventer* hadt overgebragt, wierdt, in het wederkeeren, jammerlijk vermoord door de Roomfche boeren. Diergelijk lot trof den Zoon eens Burgemeesters van *Kampen*, terwijl hij, om den *Zwolfche* Hervormden bij te fpringen, aan het hoofd eeniger burgers van zijne Vaderftad, in aantogt was. Maar deeze moord wierdt den boeren uit het *Mastenbroekfche*, welke denzelven gepleegd hadden, betaald gezet, door het uitplon-

deren en afbranden van hunne huizen, en het wegvoeren van hun vee. Toen openden de Roomschgezinden binnen *Zwolle* de poorten, die zij in hunne magt hadden, en liepen tot de Spanjaarden over. Eene Staatfche bezetting, zedert binnen gekomen, viel in de huizen der uitgewekenen, en roofde alles wat 'er binnen was. Inmiddels was MARTEN SCHENK reeds in aantogt na de Stad; doch vernomen hebbende, wat 'er binnen was voorgevallen, en dat de Staatsgezinden aldaar de overhand hadden, hieldt hij ftil bij *Hardenberg*, vier mijlen van de Stad.

Het meergemelde onftuimige jaar vijftienhonderdtachtig was nog niet verloopen, wanneer de Graaf VAN RENNENBERG, de Staatfche zijde fchandelijk en trouwlooslijk verlaaten hebbende, naa de bemagtiging van *Oldenzeel*, voor *Zwolle* verfcheen, nodigende die Stad om weder te keeren tot de gehoorzaamheid aan den Koning van *Spanje*. De Raad en de Gemeente weezen zijn aanzoek manmoedig van de hand. Toen geliet zich de Graaf, alsof hij hen door geweld tot zijne maatregels wilde overhaalen, en maakte ook inderdaad toeftel om de Stad aan alle zijden in te fluiten. Doch zich te zwak bevindende om eene zo fterke Stad te vermeesteren, zag hij van zijnen toeleg af.

Van de fcheuringe, in den Jaare zestienhonderdvijfenvijftig, tusfchen de Staaten van *Overijsfel* voorgevallen, en waarin *Zwolle* ook rijklijk zijn aandeel hadt, zullen wij hier geen verflag doen. Het behoort meer tot de Gefchiedenis van het geheele Gewest, dan van eene afzonderlijke Stad. Om die zelfde reden zullen wij ook geen verhaal doen van foortgelijk eene verdeeldheid, in den Jaare zestienhonderdachtenzestig ontftaan, hoewel *Zwolle* mag gezegd worden, in deeze, meer dan in de voorgaande onlusten, te zijn betrokken.

Beter valt het in ons plan, hier eenige bijzonderheden te vermelden, raakende de bemagtiging der Stad, door den Bisfchop van *Munfter*, in den befaamden Jaare zestienhonderdtweeënzeventig. Geheel ongefchikt was nu *Zwolle* om een geregeld beleg te verduuren. Door verzuim bevonden zich de Vestingwerken, zo der Stad als der Affnijdinge, in zeer flegt

flegten ftaat. Toen men den ftorm zag naderen, tragtte men dezelve wel eenigzins te herftellen; doch daartoe ontbrak de tijd; ook waren de gepaste en noodige hulpmiddelen niet voorhanden. Men nam wel in overleg om de Voorfteden te flegten; doch daartoe hadt men de toeftemming der Gemeente noodig: en deeze liet niet dan met moeite, en toen het te laat was, zich daartoe overhaalen. Bij deeze verlegenheid kwam nog, dat een fchip, door de Burgemeesters ROYER en VAN DEDEM, te *Amfterdam* met Krijgsbehoeften en andere noodwendigheden bevragt, niet kwam opdaagen. Voorts hadt de Stad geene andere Bezetting, dan acht Vaandels van BAMPHIEL, en negen nieuw geworvene van RIPPERDA: eene magt, niet groot genoeg, om eene Vesting met elf Bolwerken, benevens derzelver Affnijdingen, te verdeedigen. Den burgeren ontbrak het niet aan moed en goedwilligheid, om, voor de behoudenis der Stad, het uiterfte te waagen. Maar de Overfte POLENS bezat niet de vereischte kunde en beleid om hen aan te voeren, en ter verdeedìginge van eene Stad, de gepaste maatregels te beraamen. Daarenboven lag hij overhoop met de Wethouderfchap, onder welke, insgelijks, niet de vereischte eensgezindheid plaats hadt. Bij dit alles kwam nog, eindelijk, verdeeldheid onder de Gemeente; die voorts, door de aannadering des vijands, van verlegenheid en angst was bevangen.

Een weinig naa het midden der maand Junij vertoonde zich de vijand voor de Stad, en zondt, welhaast, Gemagtigden, om over de overgave in onderhandeling te treeden. Nu fprak men niet meer van verdeediging. Op den drieëntwintigften der bovengenoemde maand wierdt het verdrag geteekend. De voornaamfte voorwaarden kwamen hier op neder. „ *Zwolle* zou in het Roomfche Rijk worden ingelijft; „ twee Kerken zouden de Hervormden ten hunnen gebruike „ hebben, ter oeffeninge van den Openbaaren Godsdienst; „ onder belofte en verzekering van trouwe, zou de Wet- „ houderfchap, tot aan den volgende gewoonen keurtijd, in „ het bewind blijven; ieder een zou mogen vertrekken, „ werwaarts hij wilde; de gevlugten of uitgewekenen zou- „ den ongehinderd in de Stad mogen terugkeeren; POLENS

„ zou met zijne vier Vaandels, met wapenen en pakkaadje, „ uittrekken; eindelijk zou de Stad niet dan met eene ge- „ maatigde Bezetting bezwaard worden." Op deeze voorwaarden wierdt aan de burgerij en de bezetting de Eed gevergd. Doch in eenen Brief van dien tijd vindt men aangeteekend, dat, toen de Eed gedaan wierdt, wel een vijfde deel de vingers niet opftak. Bijkans twee jaaren bleef *Zwolle* in de magt der *Munsterschen*; zij verlieten dezelve op den tienden Maij des Jaars zestienhonderdvierënzeventig, naa dat hun alvoorens vijfëntwintigduizend Rijksdaalders voor Brandschatting betaald waren.

Een nieuw geschil ontstondt 'er, in den Jaare zestienhonderdnegentig, tusschen de Edelen en Steden van *Overijssel.* Voor zo veel *Zwolle* daar in onmiddelijk was betrokken, zal een kort verslag van dat geschil hier niet kwalijk voegen. Naar de meening der Edelen, hadt *Zwolle* nevens de twee andere Hoofdsteden zich te veel gezags aangemaatigd over de belastingen op de middelen van Verteeringe, zonder het Lid der Ridderschap naar behooren gekend te hebben. Behalven dit, hadden de Edelen nog eenige andere punten van bezwaarnisse tegen de Steden. WILLEM DE DERDE, Stadhouder van het Gewest, kennis van de oneenigheden bekoomen hebbende, magtigde de Heeren HUIBERT ROOZEBOOM, THEERESTEIN VAN HALEWYN en NIKOLAAS KAN, Raadsluiden in den Hoogen Raad, in 't Hof en in den Raad van *Brabant*, om, bij bemiddeling of beslissing, de geschillen af te doen. De Gemagtigden, in de maand Februarij des gemelden jaars, die van *Zwolle* en de twee andere Steden verwittigd hebbende van hunne aanstaande komst, begeerden deeze vooraf een Afschrift te zien van derzelver last, op dat zij mogten weeten, in hoe verre zij zich daar naar hadden te voegen. Doch de Gemagtigden maakten hier in zwarigheid. Toen beklaagde zich *Zwolle* nevens de twee andere Steden, in eenen brief aan Koning WILLEM, over de handelwijze der Ridderschap, die haare bezwaarnissen voor zijne Majesteit hadt gebragt, buiten kennis der Steden; verzoekende met een om handhaaving bij haare Voorregten, de behoudenis van welke haar, bij het Regeerings-Reglement van den Jaare zestien-

hon-

honderdvijfēnzeventig plegtig was verzekerd en toegezegd. In het voorbijgaan mogen wij hier aanmerken, dat de bemoeijing van Prinse WILLEM DE DERDE met dit geschil een bewijs, boven veele anderen, uitleverde van deszelfs indringende geaartheid en toomlooze heerschzucht, daar hij, bij het straks gemelde Reglement, hadt verklaard, zich niet te zullen belasten met de kennis van eenige Provinciaale zaaken. In de maand April kwamen de Gelastigden te *Zwolle*. Eerst hoorden zij de Ridderschap, en zonder de Steden gehoord te hebben, belastten zij dezelve, op de bezwaarnissen der Edelen te antwoorden, binnen den tijd van driemaal vierēntwintig uuren, den tusschen beide koomenden Zondag daar mede onder begrepen. De Steden, hier toe geenen kans ziende, of meer genegen zijnde om de geschillen, buiten de Gemagtigden, op den Landsdag af te doen, floegen zulks de Ridderschap voor; doch deeze hadt 'er geene ooren na. Toen protesteerde de Steden tegen allen verderen handel, en schreeven andermaal een klaaglijken brief aan den Koning. Eene daad van oppermogendheid oeffende thans WILLEM DE DERDE, doende, op eigen gezag, eene uitspraak, door welke, inderdaad, de staat der Geldmiddelen van het Gewest buiten verwarring wierdt gehouden, doch waar bij tevens op het Regeerings-Reglement, en alzo op het regt van *Zwolle* en der andere Steden een openlijke inbreuk geschiedde.

Zints dit voorval ontmoeten wij, in de Vaderlandsche Geschiedenissen, geene voorvallen, in welke onze Stad meer bijzonderlijk betrokken was, gedunrende eenen langen reeks van jaaren. Dat stille en vreedzaame tijdperk mag gezegd worden, ten einde te zijn geloopen in den Jaare zeventienhonderdvijfēnvijftig. In dat jaar, en zedert levert het voorgevallene binnen *Zwolle* verscheiden gebeurtenissen op, welke wij, den draad der lotgevallen tot heden toe willende aan elkander binden, niet mogen overslaan.

'tIs bekend, hoe haare Koninklijke Hoogheid, Moeder van den gewezenen Stadhouder WILLEM DEN VYFDEN, in het gemelde jaar, aan de Staaten van *Friesland* hadt verzogt, met haar een Plan te beraamen, raakende de bestelling op de

Voogdijſchap met den aankleeve van dien, over haare kinderen, ingevalle de Gouvernante, gedunrende derzelver Minderjaarigheid, mogt koomen te overlijden. Gelukkig ſlaagde dat Plan in het genoemde Gewest. Al vroeger hadt *Gelderland*, omtrent het zelfde onderwerp, een beſluit, tot haar genoegen, genomen. Hier door gemoedigd, wendde de Gouvernante het oog na *Overijsſel*, en ſchreef aan de Staaten van dat Gewest eenen Brief, waarin zij dezelven voorſloeg, omtrent de Voogdijſchap, naar het voorbeeld en in het voetſpoor der twee genoemde Gewesten, insgelijks zodanige voorziening te doen, als zij vertrouwde van hunne gewoone voorzigtigheid en ijver voor het Huis van *Oranje*, en het handhaaven der tegenwoordige Regeeringsgeſteltenisſe, en hier in door verwijl geene gelegenheid te geeven, tot misverſtanden, en voor den Staat verderſlijke oneenigheden. Het goedvinden der Staaten hier op te gemoet ziende, boodt zij aan, tot meerder ſpoed hunner Raadpleegingen, zich niet te willen onttrekken om haare Bedenkingen, indien zij dezelve mogten verlangen, te laaten toekomen. De *Overysſelſche* Staaten, op den gewoonen Landdag in Maart te *Zwolle*, deezen brief ontvangende, namen denzelven danklijk aan, en verzogten om de mededeeling der aangebodene Bedenkingen van de Vrouwe Gouvernante. Welhaast ontvingen zij een Ontwerp, 't welk door de Afgevaardigden der drie Hoofdſteden wierdt overgenomen. *Deventer* verklaarde, zonder eenig uitſtel, 't zelve aan te neemen, zo verre die Stad aanging; Burgemeesters van *Kampen* en *Zwol* deeden desgelijks.

Doch dit werk, 't geen, in 't eerst, zo vlug ſcheen te vlotten, haperde in beide de laatstgemelde Steden, waar de Gezwooren Gemeente, of, gelijk men ze bij verkorting doorgaans noemt, *Meente*, geen genoegen nam in eene en andere bijzonderheid tot het Stederegt behoorende. Te *Zwolle* deeden Burgemeesters de Gezwoore Gemeente buitengewoon bijeen vergaderen, en aan dezelve de brieven der Gouvernante, met het Ontwerp, voorleezen; bijzonder voorhoudende de punten tot de Stad betreklijk, verklaarende dat zij daar in daadlijk hunne toeſtemming gegeeven hadden, ver-

verzoekende de Vrienden van de Meente hier in hun voetspoor te volgen. De Meente hieldt het Voorstel in beraad, en verzogt, dat het geheele Plan, één dag of meer, mogt leggen in de kamer van 't Stadhuis, waar de verkiezingen van Burgemeesters en Gemeensmannen 's jaarlijks geschieden, om 't zelve aldaar te kunnen nagaan en overweegen. Dit wierdt geweigerd; zij drongen deezen billijken eisch niet verder aan; doch de verlangde toestemming nog uitstellende, kreegen zij een nader aanzoek van den Magistraat, om zulks te doen, en deeze zaak voort te zetten: op eene derde en dringender aanmaaning, gesterkt door het voorbeeld van *Deventer*, leverde de Meente, wel verre van toestemming te draagen, een beredeneerd weigerend besluit in, 't welk te meer onze opmerking verdient, dewijl zodanig een verschynzel van wederspraak en het voorstaan van Regten, 'er veel opziens baarde. Wij zullen 'er eene en andere trek uit overneemen, en teffens aantoonen, wat hier 't verschil was.

Naa eene hartlijke betuiging van alleszins te willen medewerken tot heil der Stede, en van gereedheid om in alles toe te stemmen, wat haare Koninglijke Hoogheid, mogt voordraagen, in zo verre de Privilegiën en Wetten der Stad, welker heilige bewaaring de groote Burgerij van alouden tijde aan de Gezwooren Gemeente, onder dierbaaren Eede, vertrouwd hadt, eenigzins zouden kunnen toelaaten, merken zij op, dat zij, het tegenwoordig Voorstel met de Stads oude Wetten en Privilegiën vergeleken hebbende, moesten vastftellen en vertrouwen, dat haare Koninglijke Hoogheid, van welke men bij mogelijkheid geene volkomene kennisse van alle de veelvuldige bijzondere Stad- en Landregten vergen kon, in gevalle zij van de waare gesteldheid, en van de zonderlinge Voorregten der drie Hoofdsteden van *Overijssel*, en bijzonder van *Zwolle*, grondig berigt bekomen hadt, zeker zou onderrigt geweest zijn, „ dat de Stad *Zwolle* eene „ Vrije en van niemand afhangende Stad was, wier Regee„ ring bestondt in zestien Burgemeesters, verdeeld in acht „ Schepenen, en acht Raaden, mitsgaders in achtënveertig „ Gemeensluiden. — Dat de Regeering van Burgemeesteren „ *alleen voor één jaar* was. — Dat de keur der Burgemeesteren

„ teren volkomen aan de Gezwoore Gemeenten ſtondt, om
„ die alle jaar, op den gezetten dag te doen. — En dat het
„ den Keurnooten vrijſtondt, tot Schepenen en Raaden te
„ kiezen, alle de geenen, die 's jaars te vooren, en voor-
„ maals, Schepenen en Raaden geweest waren, of wel de-
„ zelve voorbij te gaan."

Deeze Onafhanglijkheid en dit Oppergezag der Stad, hadden zij altoos gehandhaafd, en geen de minſte inbreuk daar op geduld. De Voorvaders de oefening van die groote magt gevaarlijk oordeelende, wanneer ze langen tijd aan dezelfde Lieden betrouwd wierdt, hadden die, bij Stads willekeuren, wijslijk binnen den omtrek van één jaar beperkt; op die wijze alleen was der Gezwoorene Gemeente de aanſtelling van Burgemeesteren overgegeeven, voor één enkel jaar, moesten zij volgens de Wet, die aanſtellen; andere ſchikkingen mogten zij daar in nog maaken, nog gedoogen. Ondoenlijk kwam het hun, derhalven, voor, zich bij eenen anderen Eed te verbinden, om regeerende Burgemeesters voor een langer tijd dan één jaar, en wel zo lang te zullen doen aanblijven, tot aan de Meerderjaarigheid van den tijdlijken Erfſtadhouder of Erfſtadhouderesſe.

Tot zulk eene verandering in de Stadsregten konden zij niet verſtaan, nog ook aan Ridderſchap en Steden, onder eenigen Titel, 't zij van *Voogdije*, of eenigen anderen naam, den minſten indragt op Stads Keuren toelaaten. Zulks zou voet kunnen geeven, om daar uit te beſluiten tot zekere afhangelijkheid, welke de Eer van het onafhangelijk *Zwol* op geenerlei wijze lijden kon: te meer nog, doordien, in voorige dagen, de Heeren van de Ridderſchap geene geringe pogingen op dit ſtuk gedaan hadden, waar uit een bekende tweeſpalt onder de Leden van den Staat ontſtondt, pogingen, door hunne Voorzaaten, in tijds, en zodanig verijdeld, dat thans, zedert eene lengte van jaaren, niemand aan de beſtendigheid van der drie Steden volſtrekte onafhangelijkheid meer getornd hadt.

Wel te regt oordeelden zij, dat haare Koninklijke Hoogheid behoorde te begrijpen, dat de Regeerigsform der andere Gewesten, als mede de geringere Privilegiën van de Steden

in

in dezelve, bijzonder van het nabuurig *Gelderland*, daar zij alle aan de Provinciaale Staaten, en aan een Hof onderworpen lagen, van *Overijsfel* en de uitsteekende Voorregten der drie Hoofdsteden in dezelve oneindig verschilden, zo dat het geen elders, agtervolgens den gedaanen Voorslag, zonder eenige zwaarigheid, hadt te werk gesteld kunnen worden, in *Overijsfel*, en wel bepaald in *Zwolle*, niet kon geschieden zonder de gronden der Regeeringe, door alle Regenten bezwooren, te beweegen.

Zij wenschten, dat de Gouvernante de Stad bij haare aloude en altoos welbewaarde jaarlijksche en onafhangelijke Keuren zou beschermen, en bij nader overleg, wel willen bepaalen, dat, in het ongelukkige geval van Minderjaarigheid, dezelve Keuren, zo van Raad als Meente, ondertusschen en tot de Meerderjaarigheid toe, alle jaaren zouden moeten gedaan worden, op dezelfde wijze en met dezelfde uitwerking als voor den Jaare 1747.

Hier in konden zij niet zien, dat eenige zwaarigheid stak, of voor de Stadhouderlijke Waardigheid, of voor de tegenwoordige Regeeringsform; dewijl de Meerderjaarigheid daar zijnde, het Regeeringsbestel, agtervolgens het Regeeringsreglement van den Jaare 1675, den Heere Erfstadhouder zou worden ingeruimd, zonder eenig nader besluit of schikking. Op dit Reglement hadden zij hun Eed afgelegd, en konden zij niet wel verstaan, tot het doen van een nieuwen Eed, op de thans gemaakte schikkingen. Zij wenschten dat deeze bezwaaren, bij eenen brieve, ter kennisse van haare Koninklijke Hoogheid mogten gebragt worden.

Alle Leden der *Zwolsche* Meente, ondertusschen, waren niet van dit begrip der Meerderheid; eenige leverden, ten bewijze hier van, eene Tegenverklaaring in, dezelve daar op grondende, „ dat de Voorregten en Privilegien en de „ bijgebragte Artijkelen van het Stadsregt, alleen geschikt „ naar eene Regeeringsgesteltenisse van een Stadhouder ontbloot, niet toepasselijk waren, op de tegenwoordige gelukkige Regeeringsgesteltenisse, bij welke de bestelling der „ Leden van den Magistraat volkomen stondt, en afhing van „ het welbehagen van den Heere Erfstadhouder, of die gee-

 „ nen,

„ nen, die den Stadhouder vertegenwoordigt." Geen wonder dat lieden, die dus dagten en redenkavelden, het vaardig toetreeden der Stad *Deventer*, schoon vonden, en als voorbeeldlijk aanpreezen. — De Magistraat, met boven opgegeeven Besluit der Meerderheid verlegen, deedt haar best om 'er verandering in te bewerken; doch deeze bleef volharden bij het ingeleverde Besluit.

Te *Kampen* was de Gezwoore Gemeente, althans eene Meerderheid van negenëntwintig tegen zeven, op den zelfden grond als de *Zwolsche*, tegen de bepaaling, dat, gedurende de veronderstelde Minderjaarigheid, de Regeering in de Steden zou aanblijven, en dat, bij openvalling, de vervulling zou moeten geschieden onder goedkeuring der Ridderschappe; verscheide zamenroepingen baarden geene verandering. De Magistraat verzogt die groote Meerderheid om haare redenen in geschrifte te stellen, ten einde ze aan de Gouvernante mogten gezonden worden; doch zulks wierdt van de hand geweezen, onder aanbod van dit wel te willen doen, indien haare Koninglijke Hoogheid zulks zou eischen.

De zwaarigheden te *Zwolle* door de Meente ingebragt, hadt men aan de Gouvernante overgeschreeven. Zij gaf eerlang ten antwoord, dat zij wel afzag van de *Pænale Clausule* raakende den Eed, die alle Regenten, mitsgaders de Gemeenslieden, zouden moeten doen op de gemaakte schikking wegens de Voogdijschap; doch dat zij bleef aandringen, op de twee andere tegengesprokene punten, te weeten de Jaarlijksche voldauring der Leden van de Magistraat, die staande de onderstelde Voogdijschap in Regeering zouden zijn, en de goedkeuring der verkiezing van Regenten, door Ridderschap en Steden, als oefenende de Voogdijschap, gedunrende de onderstelde Minderjaarigheid. — Schepenen en Raaden te *Zwolle*, de Gezwoore Gemeente bij een geroepen hebbende, lazen het schrijven der Prinsesse voor, en leverden het over ter nadere overweeginge, met allen aandrang om 'er in toe te stemmen, ten einde de Magistraat in staat zou gesteld worden, om van wegen de Stad, in dit gewigtig en geen uitstel lijdend werk, ter Vergaderinge van Ridderschap en Steden, nevens de andere Leden, die meerendeels gereed

wa-

waren, te helpen besluiten. — Naa gehoudene overweeging bleek, dat eene kleine Meerderheid thans het Voorstel met de gemaakte veranderingen omhelsde, hieldt de Minderheid het daar voor, dat, in eene zaak van die natuur geene overstemming kon plaats hebben. De Magistraat kon egter goedvinden, die Meerderheid volwigtig te keuren, en de Meente te doen scheiden met de gewoone bewoording, *de Vrienden van de Meente worden bedankt!* Dan 't was hier mede niet afgedaan; op de gewoone Vergadering van Raad en Meente in Junij, leverden dertien Leden een breedvoerig Voorstel in, strekkende om de gehoudene handelwijze der Regeeringe ten opzigte van Meerderheid, in eene zaak die met eenpaarigheid moest geschieden, te wraaken, en aan te toonen, dat die Meerderheid, eens gesteld zijnde dat ze mogt gelden, hier op geene voegelijke wijze plaats hadt, wel sterk zich verklaarende tegen de ongeregelde stappen in deezen gedaan.

Ondanks de kloekmoedige tegenkantingen en hartige taal der *Zwolsche Meente*, wierdt de zaak doorgedrongen, en het Reglement op de Voogdijschap, in overeenstemming met *Gelderland* en *Friesland*, vastgesteld.

Een geschil van eene andere natuur, reeds vroeger begonnen, doch, in het bovengemelde jaar ten einde geloopen, hadt, geruimen tijd, veel beweeginge veroorzaakt binnen *Zwolle*, het hoofdtooneel van dat geschil, en verbiedt ons, hetzelve onaangeroerd voorbij te stappen. Het geschil betrof eenen Leeraar der Hervormde Gemeente te *Zwolle*, ANTONIUS VAN DER OS. In den Jaare zeventienhonderdachtënveertig, van '*s Graaveland*, derwaarts beroepen, nam de oneenigheid, kort naa zijne komst aldaar, eenen aanvang, groeide allengskens, en nam, van tijd tot tijd, allerlei gedaanten aan. Zie hier, hoe eene bekwaame pen de opkomst, voortgang en afloop der veelgerugtmaakende zaake met eenige algemeene trekken, hebbe voorgedraagen.

Ligte verdenkingen van onregtzinnigheid, van welke het gerugt de komst van VAN DER OS te *Zwolle* reeds was vooruit geloopen, gaven wel ras aanleiding, om, met meer dan gewoone oplettenheid, toe te luisteren, en 't ontbrak niet aan

aan de zodanigen, onder zijne Amptgenooten, en de Leden der Gemeente, die welhaast grond waanden te vinden, om hem te beſchuldigen, en zulks met de daad deeden. Eene groote maate van verdraagzaamheid hem eigen, wederhieldt hem van ſterke uitdrukkingen, en boven al van uitvaaren tegen anders gevoelende Christenen, waar door hij, binnen kort, de gewoone haatlijke Godgeleerde Scheldnaamen van *Arminiaan* en *Sociniaan* moest hooren, en zich in onaangenaamheden, met de meesten zijner Amptgenooten en veele Leden vondt ingewikkeld, die ſtapels getuigenisſen inleverden, wegens zijne afwijkingen van de Leer der Kerke in veele Geloofsſtukken.

Hij bleef, te midden van die onlusten, op den zelfden trant leeraaren, en verſchafte zijne partijen ſtoffe van beklag, in Kerkenraad, op Klasſis, op Sijnode, en bij Buitengemeentens; aan tegen- en verdeedigſchriften was geen einde; de Staaten van *Overijsſel*, en zijne Hoogheid wierden 'er mede gemoeid. De omſtandigheden waar in hij zich bevondt, zette hem te meermaalen aan tot de keuzen van ſtoffen, waar in hij voor 't vrij onderzoek in den Godsdienst pleitte; genoeg voor zijne Vijanden, om hem niet alleen als een *Verbreeker van alle Kerklijke Banden*, ten toon te ſtellen; maar ook dat nadeelige vermoeden van hem in te boezemen, als of hij, ten eenigen tijde, zulks omtrent de *Politieke Wetten* zou beſtaan, ten minſten in bedenkinge te geeven of hij, die het eerſte deedt, wel te goed was tot het laatſte. In zulk een licht poogde men hem te doen voorkomen, bij haare Koninklijke Hoogheid; die blaam weerde hij af, en wist tegen de gedaane beſchuldigingen van Ketterij uit zijne Leere getrokken, zich dermaate te zuiveren, dat niet ſlegts eenigen zijner Amptsbroeders, maar de Hoogleeraars JOH. VAN DEN HONERT en JOH. JAC. SCHULTENS hem van de aangetijgde beſchuldigingen vrijſpraken. — Wel verre van hier in te berusten, voer men voort met Bezwaaren in te brengen, en de Kerklijke Handelingen liepen, in dit jaar, af met een Sijnodaal Beſluit, 't welk hem voor afgezet en ontzet van alle deelen van den Heiligen Dienst, en zijne Standplaats opengevallen verklaarde, verzoekende de Regeering van *Zwolle*, dit

dit gestreeken Vonnis der Sijnode te onderſteunen en te bekragtigen, „ ten einde 't zelve, gelijk het in de Handelin„ gen der Sijnode ſtaat uitgedrukt, in weêrwil van alle lis„ tige en geweldaadige poogingen van den Vorst der Duis„ ternisſe, en Vader der Leugenen, en tot voorkoming van „ alle Confuſien, die door het uitvoeren van de bedreigin„ gen van Do. VAN DER OS, *om, niet tegenſtaande het „ onregtvaardig Oordeel van de Sijnode van Overijsſel, „ evenwel onder* GODS *hulpe te zullen voortvaaren, om „ zijne dierbaare Gemeente van Zwolle, met Leer en Lee„ ven te ſtichten*, zouden kunnen ontſtaan, zijne uitwer„ king mogt doen." Zijn Verzoekſchrift bij de Magiſtraat baatte niet. Het eerſte Beſluit was, een Bevel tot ſtilſtand van zijn dienst tot nader order; en weinig dagen daar naa gevolgd, door een gebod om zich van alle deelen des Heiligen Dienst te onthouden.

VAN DER OS, hadt zich op een Sijnode Nationaal beroepen, en de Sijnode van *Overijsſel* dit beroepen aangenomen; hier op gronde hij bij de Magiſtraat te *Zwolle* een verzoek om beſcherming en handhaaving tegen alle kwelling en verongelijking, en het behouden zijner Jaarwedde, tot den tijd, dat de uitſpraak van het Sijnode Nationaal, de zaak geheel zou hebben afgedaan, zich zo lang als wettig Predikant te *Zwolle* aanmerkende, ſchoon hij, alleen uit gehoorzaamheid aan 't Beſluit der Regeeringe, den dienst niet waarnam. Doch men begreep in dit Verzoek, zo als het lag, niet te kunnen treeden: men hieldt hem voor geen Predikant meer; maar zou hij, ingevalle een Sijnode Nationaal ten zijnen behoeve wierdt uitgeſchreeven, en hij daar zegepraalde, terſtond als wettig Predikant in de *Zwolſche* Gemeente herſteld worden, als of hij onafgebroken daar geſtaan hadt, de gewoone Jaarlijkſche Wedde genieten, en ook, 't geen hij in dien tusſchen tijd hadt moeten misſen, wederkrijgen. Eerlang wierdt hem het Avondmaal en de Zitting in der Predikanten bank ontzegd. Hier mede liep eene zaak, die zo veele jaaren hing, ten einde. 's Mans Partijen zegevierden; doch veelen oordeelden, dat de Christlijke liefde en zagtmoedigheid in deeze handelingen uit het ooge verlooren waren.

Van

Van het *Sijnode Nationaal*, waarop VAN DER OS zich hadt beroepen, is niets geworden. Wat 's Mans volgende bedrijf aangaat, wij vinden aangeteekend „ dat hij, eenigen tijd „ Amptloos geleefd, doch zijne Godgeleerde Studien voortgezet hebbende, deels tot die gevoelens verviel van welke men hem voorheen, als strijdig met de Leer der Kerke, beschuldigde. Zijn lust tot het Predikampt, en 't begrip dat hij zijne Medechristenen, zo veel mogelijk, ten nutte moest weezen, deedt hem besluiten, bij eene kleine „ Gemeente der *Doopsgezinden* in de *Beverwijk*, het Leeraarampt te aanvaarden; doch tot hetzelve kon hij niet worden toegelaaten zonder den Doop der Bejaarden te ondergaan, die aan hem wierdt toegediend. 't Geen der *Heerschende Kerke* geen geringen aanstoot en gelegenheid gaf „ tot veele Geschriften, waar op hij niet goedgevonden „ heeft te antwoorden: 't welk zommigen hem, ten kwaade „ geduid, en anderen hoogstprijslijk gekeurd hebben; dan „ 'er waren onder de *Doopsgezinden* die met de penne zijn „ gedrag in deezen verdeedigden." Vervolgens wierdt hij in eene veel talrijker Gemeente dier Gezindheid, te *Oostzaandam* beroepen, alwaar hij, onder het genot der agtinge van alle verstandigen, en tot algemeen genoegen, den predikdienst heeft waargenomen tot in den Jaare zeventienhondvijfënnegentig, wanneer hij daar van vrijwilligen afstand heeft gedaan; hebbende zich, zedert, met der woon na *Zwolle* begeeven, alwaar hij, ondanks het voorgevallene aldaar, onafgebroken veele vrienden hadt behouden.

Een rijklijk aandeel hadt de Stad *Zwolle* in de bemoeijingen, welke vooral in den Jaare zeventienhonderddrieëntachtig eenen aanvang namen, en vervolgens met zo veel ijvers, dat 'er het geheele Land van gewaagde, wierden voortgezet. Het nabuurig *Deventer* hadt aan de *Zwollenaaren* den toon gegeeven. Niet alleen hadt men aldaar een Twaalftal Burger-Gecommitteerden aangesteld, van wegen de Gilden gelastigd om met de Stads Regeering, over eenige zaaken, de algemeene belangen betreffende, in onderhandeling te treeden, maar ook, ter aanmoediginge der Burgerwapeninge, een *Vrijcorps* opgerigt. Die van *Deventer* het werk naar genoe-

noegen verrigt hebbende, zonden daar van een omstandig berigt aan de Gilden der Stad *Zwolle*, dezelve aanspoorende om dit hun voorbeeld te volgen. In eene Vergadering der voorzittende en naastvoorzittende Leden wierdt de Brief geopend, geleezen, en daar over geraadpleegd; men vondt goed zes persoonen uit de Gilden te benoemen, om met zes anderen uit de Burgerij, deezen Brief rijplijk te overweegen, en hunne gevoelens daaromtrent aan de Gilden en verdere Burgeren mede te deelen. Dit Twaalftal oordeelde het noodig en zeer dienstig om in *Zwolle*, even als in *Deventer*, een Burgercommissie te maaken. Kort hier op wierden 'er zeven uit de Gilden, en zeven uit de overige Burgerije, zonder onderscheid van Godsdienstgezindheid, tot die waardigheid aangesteld; van welke gebeurtenis zij niet nalieten die van *Deventer* berigt te zenden, met aanbod van eene vriendnabuurlijke Verstandhouding. Welhaast was dit Lichaam in werkzaamheid en leverde een Verzoekschrift over, wegens de Drostendiensten, het Regt van de Jagt, en de Militaire Jurisdictie, en het afschaffen der Aanprijzingen. Gelijk ook de Gemeente den Erfstadhouder eerlang voor dezelve bedankte. — Drukten zij in dit opzigt de voetstappen der *Deventerschen*, niet min deeden zij zulks, in een Vrijcorps, als een Leerschool in Krijgskunde, op te rigten, en de geregelde Wapenoefening der Burgerij tot stand te brengen.

Een bewijs, hoe na den *Zwollenaaren* de veiligheid en het behoud van het Vaderland aan het harte lag, vertoonde het volgende jaar. Bij de opneeming van den staat van de Verdeediging des Lands was gebleken, hoe die staat wel weereloos mogt heeten. Daar over deeden die van *Deventer* hun beklag. De *Zwollenaars*, van den zelfden geest als hunne nabuuren gedreven, herhaalden de hartige taal, met welke zij hunne Stads Regeering hadden toegesproken. „Naauwlijks (dus lieten zich onze Stedelingen hooren) is een „schandlijk gevoerde Oorlog tegen het Rijk van *Engeland* „geëindigd, of wij zien ons, door een niet min gedugten „en ondankbaaren Nabuur, die door de schatten der Republiek, en door het bloed van 's Lands Ingezetenen is groot „gemaakt, op nieuw aangevallen.

„Het

„ Het geheel verval van 's Lands Fortificatien en Fron-
„ tieren, veroorzaakt door eene Directie, waar van in de
„ Jaarboeken van geen een Volk eenig voorbeeld te vinden
„ is, doet het hart van elk Nederlander bloeden, die daar
„ uit, met ontroering en verontwaardiging de vermeerdering
„ ziet van het dreigend gevaar, het geen de geringe Magt
„ van deezen Staat, in vergelijking met die van onzen Vijand,
„ reeds genoeg gedugt maakt.

„ De halstarrige werkloosheid, in spijt van de geheele
„ Natie, gedurende den gantschen laatsten Oorlog uitgehou-
„ den, en het vooruitzigt, dat de zelfde Directie, die onze
„ Frontieren en Fortificatien verwaarloosd heeft, en de oor-
„ zaak dier werkloosheid geweest is, over 's Lands Magt,
„ al weder, immers gedeeltlijk, het bestuur zal voeren, zou-
„ den ons volstrekt moedloos maaken, zo niet hoe langs
„ hoe meer, de braave Regenten, door eene ontwaakte en
„ haar belang kennende Natie ondersteund, thans meer dan
„ te vooren, in staat waren, de Uitvoerende Magt de Be-
„ velen van den Souverain te doen eerbiedigen.

„ Doch, zal dit met de daad geschieden, dan zullen,
„ voor zeker, daar toe nu aanstonds, in 't begin van deezen
„ Oorlog, de noodige en kragtdaadige Voorzieningen moeten
„ geschieden, en dan zal vooral de Raad van Staaten van
„ een ander Ministerie moeten voorzien zijn, dan 't geen
„ 't welk de oorzaak is, van dien weerloozen staat, waar
„ in zich de Fortificatien en Frontieren thans bevinden.

„ Blijft de Uitvoerende Magt aan den Souverain onder-
„ worpen, en worden, in deeze kommerlijke tijden, bij een
„ Collegie, 't welk op 's Lands bescherming eene zo nau-
„ we betrekking heeft, bekwaame, werkzaame, en Vader-
„ landlievende Ministers gebruikt, dan is 'er nog hoops ge-
„ noeg over, dat de Natie, op het voetspoor haarer Voor-
„ onderen, goed en bloed opzettende, het Vaderland en de
„ Vrijheid, tegen derzelver Vijanden, zal kunnen verdeedi-
„ gen; doch, zal dit mogelijk worden, dan zal zij ook
„ daar toe moeten worden in staat gesteld, waar toe het
„ voorzeker volstrekt noodzaaklijk is, dat, met allen spoed,
„ de Frontieren en Fortificatien in den best mogelijken staat

„ van

„ van tegenweer gebragt, en de Natie in 't algemeen ge„ wapend en in de behandeling der wapenen onderweezen „ worden.

„ Een vereischte, 't welk inzonderheid in deeze Provin„ cie plaats heeft; daar men aan derzelver weerloozen toe„ ſtand niet dan met ſchrik kan denken: terwijl uit het Rap„ port der Heeren Gecommitteerden van de Provincie van „ *Holland* blijkt, dat de kundige en braave Generaal DU „ MOULIN, reeds over lang een Plan ter verſterking van dee„ ze Provincie, en van deeze Stad in 't bijzonder, hebbe „ overgegeeven; doch 't welk het lot ondergaan heeft, om „ met zo veele anderen, agter de bank geworpen te wor„ den.

„ Wij hoopen dan, dat nu ook, dit of zodanig ander „ Plan, als in deeze omſtandigheden mogelijk en best ge„ ſchikt is, met allen ſpoed, zal worden in 't werk geſteld, „ gelijk mede dat, op het voetſpoor der Provincie van „ *Utrecht*, en overeenkomſtig de Grondwet van den Staat, „ de Ingezetenen deezer Provincie in 't algemeen gewapend „ en in den Wapenhandel onderweezen zullen worden; ten „ einde dus in ſtaat te geraaken, om ook met vrugt, met „ eige hand en ter verdeediging van het lieve Vaderland „ mede te werken: vertrouwende, dat het daar toe *Over„ ijsſels* Ingezetenen, die van ouds af nimmer ſchroomden „ zich tegen allen Slaavernij, ook ten kosten van hun lee„ ven en bezittingen, te verzetten, aan geen moed ontbree„ ken zal.

„ Wij gevoelen wel, dat de uitvoering van dat alles aan „ zwaarigheden onderworpen, en kostbaar voor den Lande „ zijn zal; doch meenen, dat geen zwaarigheden, hoe groot „ ook, zo dezelve niet geheel onoverkomelijk zijn, in dee„ ze omſtandigheden één oogenblik beletten moeten het ge„ heele Land in een zo veel doenlijk weerbaaren ſtaat te „ brengen."

Zij verzogten over zulks de Stads Regeering de zaaken daar heen te helpen ſtuuren; „ dat 'er, van nu af aan, „ zodanige maatregelen mogten genomen worden, dat de „ Uitvoerende Magt, vooral gedunrende deezen Oorlog, in

 „ haare

„ haare natuurlijke ondergeschiktheid, aan den Souverain ge-
„ houden wierdt; op dat dezelve niet wederom de uitvoe-
„ ring van de Besluiten en de Bevelen van den Souverain
„ zou kunnen nalaaten of uitstellen, en het Vaderland niet
„ weder gevaar loope, om, als in den voorigen Oorlog,
„ het slagtoffer eener schandelijke werkloosheid te worden;
„ en dat bij den Raad van Staaten een Ministerie gebruikt
„ wierde, 't welk uit kundige, werkzaame, en Vaderland-
„ lievende Mannen, die van eene beproefde trouwe zijnde,
„ het vertrouwen der Natie hebben, zou bestaan; en dat ten
„ minsten, geduurende deeze zorgelijke omstandigheden, de
„ Directie niet zou worden gelaaten aan de tegenwoordige
„ Ministers, die door het schandlijk verzuim, 't geen ten
„ opzigte van alles wat het Defensieweezen van het Land
„ betreft, plaats heeft, alle Fiducie der Natie verzwakt
„ hebben." — Voorts verzogten zij, dat de Frontieren en Fortificatien van *Overijssel*, door kundige Ingenieurs mogten onderzogt, en deeze, als mede de Stad, ten spoedigsten, in een behoorlijken staat van tegenweer gebragt worden; en om de Wapening en Wapenhandel der Ingezetenen.

Niet vrugtloos was deeze voordragt. Tot de vermeerdering van Krijgsmagt, en de verdere middelen van Verdeediginge, wierdt, met toestemming der *Zwolsche* Regeeringe, ten Landsdage van het Gewest besloten, op den zelfden voet, als daar toe, bij de Staaten van *Holland*, een besluit was genomen.

Nog het zelfde jaar vertoonde twee voorbeelden van de koenheid der *Zwollenaaren*, in het handhaven hunner Regten, en het voorstaan der Vrijheid. Boven hebben wij verhaald, hoe men, te *Zwolle*, het besluit hadt genomen, voortaan geen agt te slaan op zo genaamde Recommandatien of Aanprijzingen des Stadhouders in het verkiezen van Burgemeesteren, als hebbende deeze Aanprijzingen, zints een reeks van jaaren tot hier toe inderdaad de kragt gehad van bevelen, ingerigt om lieden, die van des Stadhouders hand vloogen, en blindeling deszelfs wil volgden, in het bewind te brengen. Thans gebruik maakende van dit regt, wierdt, in de maand Januarij, eene opengevallene Burgemeestersplaats, door

door Keurnooten opgedraagen aan J. D. VAN DER WYK, Overste Luitenant van het Genootschap van Wapenhandel. — De andere stap, blijk vertoonende van de Vrijheidliefde en Eensgezindheid der burgeren van onze Stad, was gelegen in de oprigting van dat Genootschap. Het kwam niet alleen spoedig aldaar tot stand, maar ook zonder die oneenigheden, welke in andere Steden tusschen zodanige Genootschappen en de overige Burgerijen meermaalen stand greepen. Integendeel waren de Leden door de Burgerij, door bijna alle de Gilden, en veele andere Burgeren en Ingezetenen, in hunne poogingen ondersteund geworden. Het beroemde zich op het voorregt, dat het niet alleen de toestemming van 's Volks Representanten hadt verkreegen, maar ook op de uitdruklijke begeerte van het Volk zelve gegrond was; terwijl ook eenige Gilden, ten betoon van aanhoudend genoegen, de noodige Vaandels hadden aangeboden. Doch boven al oordeelde 't zelve geen geringen luister daar uit te ontvangen, dat het den Baron VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL aan 't hoofd zag, die bij het vastftellen der Wetten, in Januarij deezes Jaars, aan de Leden van het Schutters Genootschap eene Aanspraak deedt, die 's Mans denkwijze, aangaande de Vrijheid, en derzelver gebruik, in zulk een dag zette, dat wij niet vermogen aan dezelve eene plaats te weigeren.

„ Het is met meer genoegen, dan ik woorden kan vin„ den, om uit te drukken, dat ik U lieden, dat ik ons al„ len, dat ik deeze Stad, dat ik de goede zaak, de zaak „ der Vrijheid, geluk wensche met het groote werk, 't welk „ heden onder ons is tot stand gebragt.

„ Ons eerste zamenstel van Wetten was, gelijk Gijl. weet, „ in veele opzigten onvoldoende; wij waren, reeds in onze „ eerste bijeenkomst, genoodzaakt van 't zelve, in weezen„ lijke Artijkelen, af te gaan. En naardien eene Maatschap„ pij, zo talrijk en van zulk een aard als de onze, niet lang „ zonder goede Orde, zonder goed Bestuur, bestaan kan, „ zo dagten wij, dat wij aan 't vertrouwen, waar mede „ Gijl. ons hebt vereerd, door ons tot U lieder Officieren „ aan te stellen, als mede aan de pligten, die deswegen op

„ ons lagen, niet beter konden beantwoorden, dan door,
„ zonder tijdverzuim, een nieuw zamenſtel van Wetten te
„ vervaardigen, en aan U·Lieden ter overweeging voor te
„ draagen; een zamenſtel, waarde Schutters! waar in de
„ Officieren, inzonderheid de Luitenanten en Vaandrigs, ge-
„ toond hebben dat zij in ſtaat zijn, Opofferingen aan het
„ Algemeen te doen: en dat U lieder genoegen en belangen
„ hun meer ter harte gingen dan regten, die hun toekwa-
„ men, en die zij, door middel van het voorig Plan, waar
„ op zij aangeſteld waren, wel en wettig hadden verkree-
„ gen.

„ Onze Maatſchappij was reeds tairijk genoeg om alle
„ die ongelegenheden te ondervinden, die alle zo oude als
„ nieuwe Maatſchappijen ondervonden hebben, in welke de
„ Menigte, in plaats van de Beſtuuring haarer zaaken in
„ handen van weinigen te ſtellen, verkoozen heeft, zelve
„ in eigener Perſoonen te regeeren. In de oude *Griekſche*
„ Republieken, en de Republiek van *Rome* viel het Volk,
„ dat is de Leden van die groote Maatſchappijen, in dit
„ ongelukkig denkbeeld; en dit was de oorzaak, dat die
„ anders bloeijende Maatſchappijen, die, in andere opzig-
„ ten, geſchaapen ſcheenen de Eeuwen te zullen verduuren,
„ niets anders dan tooneelen van onafgebrooken verwarrin-
„ gen vertoonden, die op den ondergang van alle dezelve
„ uitliepen. — Wijl onze Maatſchappij, gelijk ik gezegd
„ heb, reeds talrijk genoeg was, om alle de nadeelige ge-
„ volgen te ondervinden, die uit gebrek aan goede Orde,
„ gebooren worden, en naardien de aard en oogmerken
„ onzer vereeniging de goede Orde op een nog meer bij-
„ zondere wijze onder ons noodzaaklijk maakten, zo meen-
„ den wij voor alle dingen dezelve onder onze Maatſchappij
„ te moeten uitvoeren.

„ Wij hebben dit in ons zamenſtel van Wetten gedaan;
„ maar wij hebben ons ook herinnerd, ſteeds voorgeſteld,
„ nimmer uit het oog verlooren, hoe klein de overgang tus-
„ ſchen het handhaaven van goede Orde, en het bekorten
„ der Vrijheid is; — hoe dat, van alle tijden, de ſchreeu-
„ wendſte inbreuken in elkanders regten, ja de gruwelijkſte

„ dwin-

„ dwingelandijen onder het Menschdom, enkel en alleen on-
„ der een glimpig voorgeeven van dat handhaaven van goe-
„ de Orde, gepleegd en uitgeoefend zijn. Wij hebben, der-
„ halven, gemeend, bij dit invoeren van goede Orde onder
„ de Maatschappij, U lieder Regten, als Leden van dezelve
„ aangemerkt, allerangstvalligst te moeten bewaaken, en wij
„ beroepen ons op allen, tot wier kennis nu of namaals het
„ door ons opgesteld Plan van Wetten zal koomen, of wij
„ in deezen getrouw geweest zijn, of niet, aan onze grond-
„ beginzelen en verpligtingen.

„ Overal, in alle zaaken, waar U lieder invloed noodig
„ was, zelfs waar die maar niet schaden kon, hebben wij
„ aan denzelven zijnen loop gegeeven. Nimmer hadden de
„ Leden van eenige Maatschappij meer noch kragtdaadiger
„ teugels in handen ter leiding, des noods ten bedwang,
„ van hun, die zij tot Directeurs van dezelve hadden aan-
„ gesteld, dan Gijlieden. Voor zo verre ons bekend is
„ heeft geen Schutters Genootschap, geene Burger schutte-
„ rij, de magt om niet alleen de Officieren te benoemen;
„ maar ook, in geval van misnoegen over derzelver dienst
„ en gedrag, hun te kunnen ontzetten. Deeze Magt hebt
„ Gijlieden en ik twijfel geenzins, of Gijlieden zult dit Ar-
„ tijkel der Wetten, zo als het ook in de daad is, steeds
„ aanmerken als de hoofdzuil, als het plegtanker van Ulieder
„ Vrijheid, als Leden deezer gewapende Maatschappij. Hier
„ door zult Gijl. steeds zo veel invloeds over uwe Officie-
„ ren en Directeuren kunnen uitoefenen, als noodig zal zijn
„ om elk tot zijnen pligt te houden.

„ Doch spaarzaam, waarde Schutters! moet het gebruik
„ zijn, 't welk Gijl. van dit middel moet maaken. Het
„ moet, even als het ontzetten van kwalijk dienende Re-
„ geerders, in 't algemeen, een uiterste zijn, daar Gijl.
„ niet ligt toe *moet*, en ik houde mij verzekerd niet ligt
„ toe *zult* koomen. Dit middel, hoe heilzaam in geval van
„ nood, zou, te vaak, of te onvoorzigtig gebruikt, erger
„ dan de kwaale zelve kunnen worden.

„ Vergunt mij, manhafte Schutters! nog een oogenblik
„ aandagts omtrent een ander allergewigtigst onderwerp. Ik

„ bedoel den aart der Krijgstugt, die, zullen wij ons oog-
„ merk bereiken, onder ons dient ingevoerd te worden. —
„ Het is de zugt tot Vrijheid, die ons heeft zamengebragt.
„ De ondervinding van alle tijden en Volken hadt ons ge-
„ leerd, (gelijk ik mij onlangs bij eene andere gelegenheid
„ uitdrukte) „ „ dat, zonder Wapenen te hebben, en die
„ „ te kunnen behandelen, het onmogelijk is, dat een Volk
„ „ zijne Onafhankelijkheid buiten of binnenslands kan be-
„ „ waaren. Dat door de Wapenoefening onze Voorouders
„ „ Mannen waren gebleeven. Dat de Vrijheid, enkel door
„ „ de Natie zelve, in eigener Persoon, kan worden be-
„ „ schermd. Dat Burgers haare natuurlijke Lijfwagt zijn.
„ „ Dat haar, in het midden van een ongewapend, weer-
„ „ loos of verwijfd Volk, eenen zetel te willen stigten,
„ „ een harsfenschim, een ijdele droom is." "

„ Wij hebben ons over zulks, ten einde onze Stadgenoo-
„ ten, zo veel in ons is, gewapend en in den Wapenhandel
„ geoefend te krijgen, en, inzonderheid, om zelfs voor on-
„ ze Persoonen, de hedendaagsche Krijgskunde te leeren, tot
„ dit Militair Genootschap vereenigd; maar nimmer zouden
„ wij dit ons oogmerk bereiken, indien wij ons niet aan
„ eene naauwkeurige Krijgstugt gewenden. Het moet, der-
„ halven, onze wil en welbehaagen zijn; wij moeten allen
„ daar in overeenstemmen, dat zo veel ondergeschiktheid
„ onder ons zal plaats grijpen, als noodig zal bevonden
„ worden, om het voorgestelde oogmerk te bereiken. Wij
„ willen, derhalven, dat de noodige Orders en Commandos
„ worden gegeeven, en dat zij worden ten uitvoer gebragt;
„ doch men zou zich vergissen, wanneer men die Orders
„ deeze Commandos aanmerkte, als den wil van den Offi-
„ cier of Onderofficier, die dezelve geeft. — Neen! Man-
„ nen! zij zijn de Orders de Commandos, zij zijn de wil
„ en 't welbehaagen van het gantsche Genootschap. De
„ Officier, of Onderofficier is slegts de mond van het Ge-
„ nootschap. De Leden van het Genootschap willen, dat
„ die Orders, die Commandos zullen worden gegeeven, ja
„ aan hun zelven worden gegeeven, en door hun zelven
„ worden ten uitvoer gebragt. . . . . .

„ De

„ De Leden van het Genootschap volbrengen dus, in de „ daad, hunne eigene Orders en Commandos. Deeze be- „ denking moet de Leden, (en ik bedoel hier voornaamlijk „ de jongere Leden, wier oordeel minder rijp en wier bloed „ meer vlugtig is,) de Correctien, die hun, (doch altijd, „ zo als onder vrije lieden betaamt, met bescheidenheid,) „ moeten en zullen gegeeven worden, met genoegen doen „ ontvangen. Zij moeten nimmer vergeeten, dat den Krijgs- „ dienst te leeren, hunne bedoeling is, en dat zij dit voor- „ gestelde doel nimmer kunnen treffen, dan door de, inge- „ volge van hunne eigene begeerte aan hun gegeeven Cor- „ rectien en Bevelen, met alle uiterlijke vertooning van Mi- „ litairen spoed en bereidvaardigheid, ja met eenen uiterlij- „ ken schijn van Krijgstugtlijke gehoorzaamheid, te ontvan- „ gen en ten uitvoer te brengen.

„ Wijl nu, manhafte Schutters! Ulieder Genootschap tot „ stand en dus het toppunt mijner wenschen vervuld is, „ neem ik deeze gelegenheid waar, om Ulieden mijne er- „ kentenis te betuigen voor de eer, die ik heb genooten „ van door Ulieder eenpaarige stemmen aan het hoofd van „ hetzelve geplaatst te worden. — Niets zou mij aangenaa- „ mer zijn dan in die post met en onder Ulieden de Krijgs- „ kunde te mogen leeren; doch, om niet van andere belet- „ zelen te spreeken, mijne huislijke zaaken verbieden mij „ zulks. Zij hebben mij nimmer toegelaaten langer dan „ eenige Wintermaanden onder Ulieden te vertoeven, en het „ is zeer mogelijk dat mij zelfs dit voortaan niet meerder „ zal gegund zijn. — Ik zal de Regeering deezer Provin- „ cie niet verlaaten; maar het is mij ondoenlijk een Post „ onder Ulieden te blijven behouden, in het waarneemen „ van welken ik, noch aan de pligten daar aan verknogt, „ noch aan mij zelven zou kunnen voldoen. Ik stel dezelve „ daarom ter dispositie van 't Genootschap, welks belangen „ ik des niet te min nimmer zal nalaaten, naar vermogen, „ te bevorderen, en welks goedkeuring en gunstig aanden- „ ken mij steeds dierbaar zullen zijn."

Zo groot het genoegen was waar mede de luisterende Schutters deeze Aanspraak van hunnen Kollonel hoorden, zo

zeer bedroefden zij zich over den gedaanen afſtand in 't einde; doch vonden reden van nieuwe blijdſchap, toen zij, door onaflaatenden vriendlijken drang, hem overhaalden om van dit voorneemen af te zien, en hij hun beloofde dien post, nog vooreerst, te zullen blijven bekleeden.

Hoe verre ook het Genootſchap van Wapenhandel te *Zwolle* gevorderd was, bleef de Burgerſchutterij nog in de oude laagte; zulks bleek uit een voorſtel in April, in eene buitengewoone Vergadering van Raad en Meente aan Burgemeesteren, Schepenen en Raaden gedaan, 't welk op deezen zin liep. — Daar het gebeurde te *Rotterdam* een ieder moet overtuigen van de volſtrekte noodzaaklijkheid eener welgewapende en welgeoefende Burgerij, oordeelt de Meente, dat het meer dan tijd wordt, dat het Burgerregiment alhier uit het diep verval waar in het ten dien opzigte geraakt is, herſteld worde, en verzoekt dat Schepenen en Raaden daar toe, ten ſpoedigſten, de noodige voorzieningen gelieven te doen; en inzonderheid alle Burgers en Ingezetenen van *Zwolle*, die, ingeval van nood, in de Wapenen, moeten koomen, gelasten, binnen zekeren bepaalden tijd, zich van eene goede en gelijke Wapenrusting, naar het voorſchrift daar van, door Schepenen en Raaden te geeven, te voorzien. Vertrouwende de Meente, dat allen, wier vermogen zulks toelaat, daar toe, overeenkomſtig Eer en Pligt, volvaardig zullen zijn; terwijl men bereid is om met Schepenen en Raaden middelen te beraamen, ten einde die geenen, welken zich hier toe onvermogend zullen verklaaren, daar mede, van Stadswege, te voorzien; en uit haar Gelastigden te benoemen om met de Afgevaardigden van Schepenen en Raaden, omtrent een algemeene Wapening der Burgerije de noodige ſchikkingen te ontwerpen.

In diepen rouwe wierdt de Vrijheidminnende Burgerij van *Zwolle* gedompeld, in de maand Junij des meer genoemden Jaars zeventienhonderdvierëntachtig. Op den zesden dag dier Maand, overleedt, binnen deeze Stad, ten huize van zijnen boezemvriend den Baron VAN PALLAND TOT ZUITHEM, *Drost van Yſſelmuiden*, de vermaarde *Overijſſelſche* Ridder J. D. VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL. Ten blijke van hoogagtinge

tinge voor de uitmuntende hoedanigheden des Overleedenen, verzogt het Genootschap van Wapenhandel, waar van, gelijk wij boven verhaalden, de Ridder de Stigter was geweest, den Eerwaardigen J. DU PUY, Secretaris van dat Genootschap, en Leeraar der *Walsche* Gemeente in onze Stad, tot het doen eener staatelijke Lijkrede. Op verzoek des Genootschaps wierdt, door de Regeering, eene der Stads Kerken, ten bovengemelden oogmerke afgestaan. Een Treurmuziek, vóór en naa de Lijk- en Lofrede, vermeerderde en vergrootte de vereerende treurrigheid der toegevloeide menigte. De Leden des Genootschaps, allen in hunne *Uniform* uitgedoscht, waren bij den staatlijken Uitvaart tegenwoordig. Volgens eenpaarig besluit, namen zij den Rouw aan voor zes weeken; dezelve bestondt in een zwarten strik om den slinker arm.

Veel gerugts veroorzaakte, in den aanvang des volgenden Jaars zeventienhonderdvijfëntachtig zekere Publicatie, door den Stadhouder, op zijn vermeend gezag en regt, alomme aan de Provincien ter afkondiginge en aanplakkinge verzonden. Wij oordeelen het Stuk hier te moeten plaatzen, als staande in verband met het gedrag der *Zwolsche* Burgerije, vervolgens gehouden. Zie hier, hoe de Stadhouder zich aanmatigde, eene taal als die van eenen Souvereinen Vorst te voeren. „ Wij WILLEM, bij de Gratie GODS Prins van *Oranje* en *Nassau* enz., doen te weete, dat, zedert eenigen tijd, onder de Ingezetenen deezer Landen ontstaan is een geest van Partijschap, door welken aan eenigen van onze Landgenooten, tegen Onzen Persoon en Bestuur wantrouwen en ongenoegens zijn ingeboezemd, die voor Ons geweest zijn van de onaangenaamste gevolgen. Dat anderen van 's Lands Ingezetenen zich door den stroom der opgevatte Vooringenomenheid niet hebbende laaten wegsleepen, zich veroorloofd hebben uiterlijke Vertooningen, tegen welke de Hooge Overheid, in sommige Provincien, noodig geoordeeld heeft voorzieninge te doen. Dat, in weerwil derzelven eenigen van 's Lands Ingezetenen daar in voortvaaren, waar door aanleiding genomen wordt, om zo valschlijk als kwaadaartiglijk uit te strooijen, en te verspreiden, dat door Ons of van

Onzenwege de goede Gemeente zou worden opgeruid tot Oproer, met het dwaaze en alzins bespottlijke oogmerk, om het Gezag, wettiglijk op Ons gedevolveerd, op eene onwettige wijze, te vermeerderen; ja zelfs te verwisselen voor de Souverainiteit over deeze Landen, en dat uit zodanige aanblaazingen van Ons of van Onzenwege zouden gesprooten zijn die Beweegingen, welke hier en daar, in zommige Plaatzen van de Republiek, van tijd tot tijd, zijn bespeurd geworden.

„ Dat Wij in ervaaring zijn gekomen, dat in verscheide Plaatzen en in verschillende Provincien, de Ingezetenen, inzonderheid ten Platten Lande, weigeren te gehoorzaamen aan de gewoone Bevelen van de Hooge Overheid om zich in den Wapenhandel te oefenen, en in staat te stellen om, tegen een buitenlandschen Vijand zich, des noods, te kunnen defendeeren. En alzo Wij, inzonderheid in den critieken en gevaarlijken toestand, waar in de Republiek zich thans bevindt, door den Oorlog, met welken dezelve op nieuw bedreigd wordt, niets aanzien als gevaarlijker en nadeeliger voor de waare belangen van het dierbaar Vaderland dan Partijschappen, onderling Mistrouwen, Verdeeldheden, en ongehoorzaame Wederspannigheden aan de Bevelen van 's Lands wettige en gebiedende Overheid; en 'er Ons, aan den anderen kant, ook ten hoogsten aan gelegen ligt, dat wij noch verdagt, noch met grond beschuldigd worden van den toeleg, om eenige schadelijke en oproerige Beweegingen te willen favoriseeren, veel min te doen gebooren worden; daar het Ons al verder hoogstsmertelijk moet vallen, wanneer Onze Landgenooten zich, om Onzenwille, door het gebruik van verkeerde en onbetaamelijke middelen, in gevaar brengen van schade en schande, en alle de gestrengheid der Justitie te moeten ondergaan; en daar Wij, wel verre van de Kleur van onzen Naam immer te hebben willen doen dienen tot eene Leuze van Oproer en Ongehoorzaamheid, zo als wij het hartzeer gehad hebben, dat zij daar voor is verklaard geworden, nooit iemand, met genoegen, daar mede hebben zien pronken, dan die zich distingueerde door liefde tot Vrijheid, Eendragt en Gehoorzaamheid, en daar door be-

toonde een waare Vriend te zijn zo van Ons als van het Vaderland.

„ Zo is 't, dat Wij het ten uiterflen nuttig en noodig geoordeeld hebben, alle de Ingezetenen der Republiek bij deezen te informeeren van Onze waare Gevoelens en Bedoelingen, daar heenen gaande, dat Wij niet alleen geene grootere maate van Gezag verlangen, dan aan Ons wettiglijk competeert, en door de Heeren Onze Predecesfeuren is gepofedeerd geweest; maar zelfs dat Wij, den uiterften afkeer hebbende van het doen van inbreuk op de Souverainiteit en Vrijheid van een Land, wiens Vrijmaaking en Onafhankelijkheid, de grootfte Eertijtel is van onze Voorouderen, die geenen, die op de eene of andere wijze, heimlijk of in 't openbaar, zouden mogen tragten, eenige onwettige Vermeerdering van dat Gezag aan Ons te doen defereeren en opdraagen, (bijaldien 'er waarlijk, tegen Ons vermoeden, zodanige inzigten bij den eenen of anderen zouden mogen huisvesten,) niet zouden kunnen aanzien als Onze waare Vrienden, noch als de waare Vrienden van den Vrijen Staat der Vereenigde Nederlanden; dat Wij niets met meerder ijver begeeren en verlangen, dan eens wederom, in dit Ons Vaderland, onder alle deszelfs Inwoonderen, te zien herleeven, die Harmonie en Eensgezindheid, zonder welke het gevaar, uit eenen buitenlandfchen Oorlog fpruitende, nog confiderabel moet toeneemen; allen Lasteraaren den mond te ftoppen, de waare Liefhebbers des Vaderlands te vereenigen; en alle Onze Landsgenooten te overtuigen, van Onzen ijver en opregte begeerte om het Vaderland uit alle deszelfs nooden, zo ver Ons vermogen reikt, onder den bijftand van GOD Almagtig te redden, en hetzelve tot het hoogst mogelijke toppunt van Luister, Voorfpoed, Welvaaren, Vrede, Vrijheid en Onafhankelijkheid te brengen.

„ Dat Wij aan deeze wettige en met Onze genegenheid zo zeer als met Onzen pligt overeenkomftige middelen, en geenzins aan de onbetaamelijke wegen van Oproer, Muitzugt, Ongehoorzaamheid, en Wederfpannigheid, verlangen fchuldig te zijn de Agting en Liefde van Onze Landgenooten, die Ons zo onontbeerlijk is, om Ons te bemoedigen in de

de gewigtige Post, waar in Wij door de Godlijke Voorzienigheid geplaatst zijn; dat Wij, daarom, ten hoogsten afkeurende alles wat strekken kan om de zo noodige en wenschlijke Harmonie te stooren, of liever het herstel daar van te beletten, de Wetten en Bevelen der Hooge Overheid te schenden, en Burgertwisten aan te stooken, allen en een iegelijk der Ingezetenen van deeze Republiek willen verzogt, vermaand en gewaarschuwd hebben, om zich te onthouden van alle licentieuse en aanstootelijke Discoursen en Geschriften, mitsgaders van alle oproerige Beweegingen, en van het geen verder aanleiding geeven kan tot het onderneemen van feitlijke Buitenspoorigheden en stooringe van de gemeene Rust; maar, integendeel, zich, in allen opzigte, te gedraagen zo als het aan stille, vreedzame en gehoorzaame Ingezetenen tegen over hunne Overheden betaamt.

„ En, op dat deeze Onze Gevoelens ter kennisse koomen van de geheele Natie, verzoeken Wij, dat deeze alomme worde gepubliceerd en geaffigeerd, ter plaatze waar men gewoon is Publicatie en Affictie te doen."

De Gezwoorene Gemeente te *Zwolle* de Waarschuwing, op naam van zijne Hoogheid uitgegeeven, in de Nieuwspapieren gezien en vernomen hebbende, dat men ten oogmerke hadt dezelve in *Overijssel* te doen afkondigen en aanplakken, oordeelde zich verpligt te verklaaren, dat zij het doen van Publicatien van die natuur, door of op naam van iemand buiten den Souverein, aanzag en hieldt voor een inbreuk op de Regten van de Souvereiniteit, en eene daad, waar toe niemand bevoegd was; waar om zij verzogt, dat zulk eene Bekendmaaking in *Zwolle*, en het Regtsgebied dier Stede, geen plaats mogt hebben, en verder dat Schepenen en Raaden alle poogingen geliefden aan te wenden om te beletten dat zulks in *Overijssel* niet mogt geschieden.

Naar den wensch der Gezwoorene Gemeente te *Zwolle* viel dit uit. Immers de Staaten van *Overijssel* zonden, in Maart, den Stadhouder eenen Brief, om de bedenkingen, bij hun gebooren, bij het overweegen van den Brief tot geleide dienende van de Afdrukken der Publicatie, als mede

van

van het Verdeedigschrift die Bondgenooten toegezonden, aan zijne Hoogheid op te geeven. Niet onduister, merkten zij aan, kon daar uit worden opgemaakt, dat zijne Hoogheid die Beweegingen, tegen welken de Staaten van verscheidene Gewesten reeds geoordeeld hadden, als tegen gedugte beginzelen van Oproer, te moeten waaken, verkoos te beschouwen als daaden, die op zich zelven aangemerkt, noch oproerig, noch misdaadig waren, en het strenglijk straffen van dewelken tegen de Regtvaardigheid zou aanloopen; als mede dat zijne Hoogheid de droevige Verdeeldheden, welke deeze Republiek, nu zedert veele jaaren, hadt moeten ondervinden, gaarne zou willen toeschrijven aan de Tegenkanting, welke zijne Hoogheid in deszelfs maatregelen van de zijde der Regeering hadt moeten ondervinden, en niet aan die Werkloosheid van de Uitvoerende Magt, waar tegen niet alleen door de Regenten; maar ook door het beste en verlichtste gedeelte der geheele Natie, zulk eene algemeene Stem was aangeheeven; eene Stem door het vergeefsch verspillen van zo veele Millioenen in den *Engelschen* Oorlog, en den schroomlijk vervallen staat van alles, dat tot Verdeediging aan de Landzijde dienen moest, genoegzaam geregtvaardigd.

Zij verkoozen niet te onderzoeken in hoe verre de toegezonde Publicatie, en over 't geheel de maatregels door zijne Hoogheid genomen, gevolgd wordende, dezelve geschikt waren om het daar bij opgegeevene oogmerk te bereiken, te weeten de Rust en Harmonie onder de Ingezetenen van den Staat, en de Gehoorzaamheid van de Ingezetenen aan hunne wettige Overheden te herstellen, of aan te kweeken. „Dan zij hadden," dus luidt hun woordelijk schrijven, „niet mogen naalaaten hunne verwondering daar „over te betuigen, dat zijne Hoogheid in 't begrip hadt „kunnen vallen, dat Wij zouden condescendeeren om eene „Publicatie, zonder onze Concurrentie of Voorkennis inge„steld, waar over Ons, door het drukken en na elders ver„zenden door de gantsche Republiek, de Deliberatie was „afgesneeden, en die den Naam van uwe Hoogheid, tegen „alle gewoonte, en tegen alle analogie van onze Constitutie „aan het hoofd droeg, te laaten emaneeren: en Wij willen

„gaar-

„ gaarne vertrouwen, dat uwe Hoogheid, bij deezen vernee-
„ mende, dat Wij door zulk eene condefcendence zouden
„ agten aan Onze Digniteit te kort te doen, in 't vervolg,
„ zich met diergelijke Voorflagen aan ons niet zal addres-
„ feeren.

„ Ondertusfchen hebben wij uwe Hoogheid wel willen
„ informeeren, dat Wij de Commotien in andere Provincien
„ ontftaan, en ook bij Ons, fchoon in eene geringe mate,
„ befpeurd, als eene zaak van die natuur befchouwd heb-
„ ben, welke de ernftigfte en ook wel degelijk ftrenge maat-
„ regelen van Ons vorderde, en dat Wij, ten gevolge daar
„ van, eene Publicatie hebben gearresteerd en geëmaneerd,
„ zo als wij gemeend hebben met de omftandigheden best
„ te zijn gefchikt.

„ Hartlijk wenfchen Wij, dat de pogingen zo door
„ Ons, als van de andere Bondgenooten, fteeds efficacieus
„ mogen bevonden worden om de Commotien geheel te ver-
„ ijdelen, en niet minder, dat het Wantrouwen, ten aanzien
„ van U Hoogheids verrigtingen en bedoelingen, waar over
„ Uwe Hoogheid zich beklaagt, eerlang mogen cesfeeren;
„ waar toe wij oordeelden vooral te kunnen ftrekken, zo U
„ Hoogheid, ingevolge van het verlangen der geheele Na-
„ tie, mogt gelieven te verkiezen zich te ontdoen van die
„ verkeerde Raadslieden, waar aan Wij in 't bijzonder dee-
„ ze Demarche, nevens zo veele andere Abuifen, als waar
„ over de Natie gevoelig is, attribueeren; en dat U Hoog-
„ heid daar en tegen zich geliefde te voorzien van cordaate
„ Raadslieden, die het gemeene Belang boven hunne particu-
„ liere Inzigten prefereerden, en het daar op toeleiden, dat
„ de pogingen van U Hoogheid met die der Staaten der
„ refpective Provincien inftemden, op dat alzo het Vertrou-
„ wen en de Eendragt moge worden herfteld en beftendig
„ blijven, waar toe wij met alle onze Vermogens opregtlijk
„ betuigen te willen medewerken, om alzo het lieve Vader-
„ land nog voor verdere onheilen te bewaaren, en, onder
„ GODS zegen, wederom tot voorigen bloei te brengen."

Ligt begreep men te *Zwolle*, zo wel als elders, dat men vrugtlooze pogingen deedt, ter bekoominge van eene alge-

meene

meene afschaffinge der ingeslopene misbruiken, en het daarstellen eener Grondwettige Herstellinge, zo lang men slegts hier en daar de takken besnoeide, en den wortel des kwaads onaangeroerd liet voortgroeien. Op deeze onderstelling rustte een Verzoekschrift, 't welk te *Zwolle*, gelijk ook in de twee andere *Overijsselsche* Hoofdsteden, ter onderteekeninge wierdt aangeboden. Het behelsde de volgende hoofdpunten „ de „ Afschaffing des Regeerings-Reglements van den Jaare „ 1675. — Dat de Regeeringen der Steden en Meentens uit „ haar midden, eene Commissie zouden formeeren tot het „ opspooren van alle oude Regten en Privilegien. — Dat de „ Burgerijen, tot het opgeeven hunner Bezwaaren, zouden „ worden opgeroepen. — Dat de Meentens de vrije keuze „ van Schepenen en Raad zouden hebben. — Dat de Bur„ gerij door Kiezers, uit het midden van hun bij looting „ te verkiezen, de Gemeenslieden zouden aanstellen; en het „ Regt aan zich behouden om onwaardige Representanten, „ uit het Lichaam der Meentens te verwijderen, en af te „ zetten."

Het kon in een Gewest, waar het Vrijheidsvuur dermaate onder de Burgers gloeide, waar zo veele Regenten 't zelve aanblaasden, aan geene Tekenaars ontbreeken; en ontmoette de geteekende Verzoekschriften, in deeze drie Hoofdsteden, een allergunstigst onthaal. Uit Raad en Gemeente wierdt eene Commissie benoemd, om met Gecommitteerden uit de Burgerij, een Plan tot een verbeterd Regeerings-Reglement te beraamen. Dan het ontbrak niet, inzonderheid te *Zwolle* en *Kampen*, aan lieden, die niets onbeproefd lieten om deeze Onderneeming te dwarsboomen en te ondermijnen, door het zaad van tweedragt tusschen Regenten en Regenten, tusschen Burgeren en Burgeren, en tusschen Regenten en Burgeren te zaaijen, 't geen weelig opgroeide bij het inleeveren en beoordeelen der Bezwaaren; onder de Voorstanders van het Patriottismus heerschte, bij wijlen eene droevige verdeeldheid.

Niet bij den enkelen Voorslag bleef de zaak, betreffende de Afschaffing van het Reglement op de Regeering. Eene gunstige bejegening hadt het Verzoekschrift te *Zwolle* ontmoet,

en

en een aanzienlijk getal Onderteekenaars gevonden. Het gewigtig ſtuk zelve wekte ook de aandagt der Staatsvergaderinge van het Gewest. In den Jaare zeventienhonderdzesëntachtig bragt men aldaar een breedvoerig Verſlag uit, omtrent de Verbetering der Regeeringe van *Overijsſel.* 't Zelve vervatte een Voorſtel, voor de Staaten van dat Gewest geſchikt, waar van de aanvang genoegzaam is om ons te doen bemerken, door welk een geest de Opſtellers gedreeven wierden. Het was in deeze woorden begreepen. „ Dat de „ rampzalig gevoerde Oorlog met *Engeland* ons geleerd „ hadt, dat in de inwendige geſteldheid der Republiek, *eene* „ *Verandering, en wel eene ſpoedige en kragtdaadige Ver-* „ *andering, volſtrekt vereischt wierdt, zou niet de geheele* „ *Republiek ten gronde gaan.*

„ Dat het de tijd niet meer was om te ontveinzen, dat „ in ons Land twee Hoofdpartijen waren, die elkander ge- „ duurig dwarsboomden; *dat daar door onze Staat alle* „ *kragt ſcheen verlooren te hebben om zijne Waardigheid* „ *en Regten te handhaaven; dat daar uit allerlei inwen-* „ *dig misnoegen, wantrouwen en gemor ontſtaan waren.*

„ Dat Millioenen ſchats verſpild waren om vertooning te „ maaken als of men tegen de *Engelſchen* een Oorlog hadt „ willen voeren; en dat men dien Oorlog hadt kunnen ver- „ mijden en neutraal blijven, zo het Land, volgens het Ad- „ vys van den Baron VAN DER CAPELLEN, in 't Jaar 1784, „ en vervolgens verſcheide opgevolgde *Hollandſche* en *Vries-* „ *landſche* Reſolutien, op zijn tijd eene behoorelijke Zee- „ magt gehad hadt; dat de oorzaaken hier van, en van alle „ onze opgevolgde gevaaren en ſchadens en vernederingen, „ enkel en alleen *inwendig in het verward en verbasterd* „ *en daar door verdeeld Regeeringsgeſtel onzer Republiek* „ *huisvesten.*

„ En wat het Wantrouwen en Gemor der Natie betrof, „ dat dit geen bewijs behoefde, zo men zijne ooren niet ge- „ ſlooten hadt voor de bittere klagten der commercieerende „ Ingezetenen, en zijne oogen over de ſteeds duurende teke- „ nen van misnoegdheid omtrent het Beſtuur van 's Lands „ zaaken, en van het mistrouwen op een zeer groot aantal „ van

„ van zulke Heeren, die dat Bestuur in handen had-
„ den.

„ Dat 'er geene Verbetering in het algemeen Bestuur, en
„ gevolglijk geen Herstel van Eendragt, te hoopen was,
„ zonder dat de Regenten zelve in de bijzondere Provin-
„ cien, ernstlijk onderzogten — *welke Gebreken in hunne*
„ *Provinciaale Regeering plaats vonden* — *welken verderf-*
„ *lijken invloed die Gebreken op de generaale Regeering*
„ *der gantsche Republiek hadden* — *en welke de Midde-*
„ *len waren om die Gebreken uit den weg te ruimen, of*
„ *genoegzaam te verminderen.*"

De Ridderschap verklaarde zich tegen het Voorstel, als strekkende ter geheele Omkeeringe der Constitutie van Regeeringe. De Meerderheid der *Zwolsche* Regeering vondt zwaarigheid in toe te stemmen, om, nog op deezen Landdag, in Maart, eene Commissie te benoemen, tot het onderzoek van het ingediend Verslag. Maar, ten volgenden Landdage, in Maij, bragt deeze Stad als haaren Raadslag uit, dat, zonder den inhoud des Voorstels van de Stad *Deventer* goed- of af te keuren, eene Commissie diende benoemd te worden, tot onderzoek der Punten in het Voorstel vervat, met volmagt om over dezelve, betrekkelijk tot het Reglement van Regeering, naa voorafgaande mededeeling aan zijne Hoogheid, en inneeming van Hoogstdeszelfs aanmerkingen, een Verslag op te maaken, om aan Ridderschap en Steden voorgelegd te worden, behoudens de vrije Raadpleging voor alle de Leden. — In dit Voorstel stemde de Ridderschap, en de Stad *Kampen* terstond, en eindelijk ook *Deventer*; en wierden onverwijld zes Heeren daar toe benoemd, drie uit de Ridderschap, de Drosten VAN VOLLENHOVEN en HAAKSBERGEN, benevens den Heer VAN VOERST VAN ALERDINK, en uit de Steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwolle* de Burgemeesters WEERS, VESTERINK en ROUSE.

Van deezen last deeden zij verslag op den Landdag in October te *Deventer*, en gaven een Concept-Reglement, met de Aanmerkingen der Gelastigden over. Te welker gelegenheid PALLANDT VAN ZUITHEM, Drost van *IJsselmuiden*, met nog vijf Edelen, de Heeren J. E. MULLERT TOT DE LEEM-

LEEMKUILE, R. H. DE VOS VAN STEENWYK TOT DEN HOOGENHOF, R. C. W. VAN RECHTEREN TOT WESTERVELD, A. C. W. VAN HAARSOLTE TOT DEN DOORN, en R. W. SLOET TOT MERXVELD, een Voorstel ter baane bragten, strekkende om het drukkende en schadelijke van het oude Regeerings-Reglement des Jaars 1675 aan te toonen, met aandrang om de gewigtige zaak, de verandering van 't zelve, ten spoedigsten, onder handen te neemen, en ten meesten genoegen der Ingezetenen, af te doen. Waar op de meerderheid goedvondt, het Reces van den Landdag te doen voortduuren tot den vierden December.

De zes bovengemelde Ridders, op wier voorslag de Vergadering was blijven voortduuren, om over de Verbetering en Verandering van het Regeerings-Reglement, waar omtrent zij hunne gedagten met alle rondheid hadden opengelegd, te raadpleegen, droegen, bij het openen van dezelve, in December, hunne nadere gedagten voor; hier in bestaande, dat de verschillende Bezwaaren, door de onderscheide Leden van Staat, met betrekking tot het Regeeringsbestuur van *Overijssel* ingeleeverd, zo veelvuldig, en veele daar onder van dien aart, waren, dat, indien dezelve alle te gelijk zouden worden afgedaan, zulks geene geringe vertraaging zou toebrengen aan het Herstel dier Bezwaaren, welke die spoedige verbetering het meest vereischten.

Om dit voor te koomen, oordeelden zij het hoogstnoodig, dat, vóór alle andere, die Bezwaaren onderzogt en verbeterd mogten worden, uit welker voortduurig het grootste nadeel te vreezen was, en waar van eene spoedige afdoening het meest ter bevordering van het algemeen belang vereischt wierdt. — Onder deeze verdiende, naar hun begrip de eerste plaats, de bij het Reglement van den Jaare 1675 aan den Heer Stadhouder opgedraage Begeeving van bijkans alle Provinciaale Ampten, en Staats-Commissien. „ Dat „ toch hier door," dus lieten zij zich hooren, „ de Regen-„ ten gebragt waren onder eene verregaande afhankelijkheid „ van den Stadhouder — en nog niet eens van den Heere „ Stadhouder alleen; maar ook van deszelfs vertrouwde Gun-„ stelingen, en dat zulk eene afhankelijkheid ten allen tijde,

„ en

„ en vooral in de omstandigheden, waar in zich het Vader-
„ land thans bevondt, voor de Republiek in 't algemeen,
„ en voor *Overijsfel* in 't bijzonder, allergevaarlijkst was,
„ waren waarheden, welke zij overtollig oordeelden te be-
„ wijzen; daar elk onzijdige van dezelve volkomen over-
„ tuigd was."

Te deezer oorzaake hadden zij niet onledig geweest om naauwkeurig te onderzoeken op welk eene wijze dat Bezwaar best hersteld, en de Begeeving dier Ampten en Commissien, ten meesten nutte van 't Gewest, en het overeenkomstigst met de waare gronden van deszelfs Constitutie, voor het vervolg, zouden kunnen begeeven worden. — Twee schikkingen, het een op de begeeving der Ampten, het ander op de begeeving der Commissien, ontworpen hebbende, gaven zij dezelve over, van oordeel, dat ze zulke voorslagen behelsden, als gevoegelijk ten grondslage, althans tot een leidraad, der raadpleegingen over deeze gewigtige onderwerpen zouden kunnen dienen; in die hoope, dat de verdere Leden van Staat hunne bedenkingen, over een zo netelig onderwerp, met dezelfde openhartigheid zouden mededeelen.

Inmiddels vertrouwden zij, dat hun Ed. Mog. door het onderzoek dier Ontwerpen, eensdeels zouden worden overtuigd, dat zij alzins gezogt hadden daar bij de Gelijkheid onder de Leden, en de Onafhankelijkheid van dezelve van elkander, te bewerken: overtuigd dat het daarstellen van zodanig eene Gelijkheid en Onafhankelijkheid voor het algemeen belang allernoodzaaklijkst, en het éénigst middel was, om de maar al te zeer verzwakte Harmonie, onder de Staatsleden te herstellen, en, voor het gevolg, duurzaam te maaken. — En dat, anderdeels, hun Ed. Mog. daar uit zouden overtuigd worden, dat zij geen het minste oogmerk hadden om den Heer Stadhouder het genot te ontzeggen van zodanige Regten, als met het welzijn van *Overijsfel*, en met eene daar toe zo volstrekt noodige Onafkelijkheid der Leden van Staat en met het Souverein Gezag van hun Ed. Groot Mogenden konden worden overeengebragt; en dat zij geheel vreemd waren, om het Stadhouderschap tot eene nietsbeduiden-

dende en alleen slegts in naam bestaande Waardigheid te maaken; hoedanige vermoedens maar al te veel, in deeze dagen, verspreid wierden, tegen Regenten, die niets anders beoogden, dan dat Ampt binnen deszelfs wettige paalen terug te brengen.

Hier van zouden zich de duidelijkste bewijzen opdoen, indien hun Ed. Mog. die Regten, welke, volgens de gemaakte Ontwerpen, door den Heer Stadhouder zouden worden uitgeoefend, geliefden te vergelijken, met die, welke afgestaan waren aan de Heeren Stadhouders vóór WILLEM DEN III, en dus aan alle die Stadhouders, welke door een vrije keur waren aangesteld: onder welken zelfs drie Prinsen uit den Huize van *Oranje* zich bevonden, en daar onder een MAURITS en WILLEM DE II, wier invloed voorzeker, uitwijzens de Geschiedenis van hunne tijden, in *Overijssel* groot genoeg was. — Dan toch zouden hun Ed. Mog. ontwaaren, dat aan dezelven veel minder Regts en Invloeds over de begeeving der Provinciaale Ampten hadt toegekomen, dan zij bij hun Ontwerp voorstonden aan de Heeren Stadhouders, in 't vervolg, toe te kennen.

Des te meer vertrouwden deeze Heeren, dat alle Leden van Staat nu geneegen zouden zijn, om, op den door hun voorgeslaagen, of op eenen anderen beteren voet, hartlijk mede te werken, tot verbetering van het gemelde grievend en voor het belang, en de Vrijheid der Natie, allergevaarlijkst bezwaar. — Om dit heilzaam oogmerk te gemaklijker te bereiken, en zodanige Leden te gemoet te koomen, als, uit hoofde van hunnen Eed bij de aanvaarding hunner Posten, zwaarigheid mogten vinden in het Regeerings-Reglement de noodige verandering te maaken, herhaalden zij den meermaals gedaanen Voorslag, „ dat de Leden van Regeering „ zich, op het voorbeeld van voorige tijden, onderling van „ dien Eed, voor zo verre daar toe noodig, zouden ontslaan."

Met te meerder nadruks moesten zij op eene spoedige herstelling van dit Bezwaar, de begeeving der Ampten en Commissien betreffende, aandringen, om dat hetzelve afgedaan, en de Leden van Staat in de noodige Onafhankelijkheid

heid hersteld zijnde, de verdere Bezwaaren voorzeker des te gemaklijker, ten nutte van den Lande, en deszelfs goede Ingezetenen, zouden kunnen hersteld worden.

Daar benevens dienden, naar hun oordeel, ten zelfden tijde, de kleine Steden, hersteld te worden in de aan haar toebehoorende; doch, door het Reglement van den Jaare 1675, buiten derzelver bewilliging, ontnomene vrije Keuren; als mede in haar Regt om over gewigtige, en ter vermijdinge van alle verschillen voor het vervolg nader te bepaalene Punten, ten Landdage verschreeven te worden, als laatende het Regt en de Billijkheid niet toe, dat deeze beide voor de kleine Steden zo gewigtige Punten langer onafgedaan bleven, door haare verdere Bezwaaren, die het al te omslagtig zijn zou alle zo spoedig te onderzoeken en af te doen, en als dan met de verdere Bezwaaren over het Provinciaal Regeeringsbestuur, zouden kunnen worden bepaald.

Alle de Leden namen dit Voorstel der zes Ridderen over. De zwaarigheid, wegens den Eed, door welken alle de Staatsleden, bij hunne komst aan de Regeering, het thans zo zeer betwiste Reglement bekragtigd hadden, kwam weder ter baane, en men herhaalde het beweerde deswegen door de Leden der Ridderschap op den Landdag in Maart deezes Jaars.

Verscheiden bedenkingen wierden voorts door de Ridderschap ingebragt, onder andere, dat zij, niet dan ten koste van volslagene Meineedigheid, van het Regeerings-Reglement konde afgaan. Doch de Steden *Deventer* en *Kampen* toonden op dit stuk van den Eed een geheel ander inzien, en betuigden nimmer in die gedagten gestaan te hebben, „ dat „ deeze afgelegde Eed aan de Leden van de Regeeringe „ voor altijd zou hebben toegemuurd den weg tot — en ge„ heel afgesneeden alle mogelijke Middelen van Redres, en „ Verbetering in 't zelve Reglement," wanneer de gezamenlijke of immers verre weg de meeste Leden der Regeeringe van de noodzaaklijkheid dier Verbeteringen overtuigd waren, en zulk een Redres nog daarenboven door eenen algemeenen en bedaarden wensch des Volks, bij herhaaling, en ernstig verlangd wierdt. Dat zij, met de zes Ridders, van begrip waren, dat deeze Eed, geen hinderpaal kon noch behoorde

te zijn, voor eenige Leden der Staatsvergadering, om het gewenschte werk der Verbetering van het Reglement ten spoedigsten, met allen ernst en kragt, ter hand te neemen, en de Beraadslaagingen daar over te verhaasten en onverwijld voort te zetten, om eerlang deswegen een Besluit te kunnen neemen, den Lande heilzaam, en geschikt om het wantrouwen der goede Ingezetenen geheel te verbannen. Dat zij, „ hoe zeer een Ontslag van deezen Eed, hier toe geheel „ onnoodig en overtollig agtende, egter, om aan zodanige „ Leden der Staatsvergadering, die hier omtrent in gemoede „ bezwaard zijn mogten, te gemoete te koomen, wel daar „ toe wilden instemmen, dat de Leden en Ridderschap en „ Steden onderling, *zo verre noodig*, zich ontsloegen."

Verre was de Stad *Zwolle* van onverwijld de voetstappen der twee andere Hoofdsteden te drukken. Groote onaangenaamheden reezen 'er, wegens de vertraaging, door zommige Leden der Gezwooren Gemeente, veroorzaakt, die een bij voorraad ontworpen Plan met haatlijke naamen bestempelden, en het van de hand weezen; terwijl anderen het in naderen raadslag hielden. Eene kleine Meerderheid der Regeeringe merkte het bewuste Reglement aan, „ als wel en te regt „ ingevoerd, voor een Verbond tusschen de Staaten en den „ Stadhouder, en dat men dus, uit hoofde van den Eed, „ onbevoegd zou weezen, daar in verandering te maaken," en viel het besluit daar mede overeenkomstig; 't welk op verre na niet voldeedt aan den zin van veele Burgeren, die het op een hoogen toon wraakten, en dus genoegen nam in den Raadslag, 't welk de Gezwooren Gemeente eerlang uitbragt, „ dat het bezwooren Regeerings-Reglement kon, ja „ zelfs behoorde veranderd, en de Stads Afgevaardigden „ moesten gemagtigd worden om, van wegen *Zwolle*, mede „ te stemmen voor het onderling ontslaan van de Leden der „ Staatsvergadering van den Eed op 't zelve afgelegd."

Dit verschil van de Meerderheid des Raads en der Gemeente bragt een langduurige Vergadering tusschen die beide Regeeringslichaamen te wege. De Gemeente drong sterk aan op de medewerking des Raads tot vernietiging van het Regeerings-Reglement; doch de Meerderheid bleef huiverig, 't welk

't welk zij, die naa deeze vernietiging haakten, zeer euvel duidden, en *heulen met de Meerderheid der Ridderschappe* noemden. Niet alleen wierdt der zodanigen gedrag in de Nieuwspapieren met de haatlijkste verwen afgeschilderd; maar men dreigde zelfs die Regeeringsleden van hunne posten te ontzetten. Meer dan veertienhonderd *Zwolsche* Burgers en Ingezeetenen stonden in 't begrip van de Meerderheid der Gemeente; en maakte zulks hunnen Medeburgeren in een Berigtschrift bekend.

Bij eene nadere Raadpleeging van den Raad op dit stuk, staaken de Stemmen; zo dat de Raad niets kon besluiten; dan in de Gezwoorene Gemeente verklaarde de Meerderheid, het tegenwoordig Regeerings-Reglement, in zo verre het de Stad *Zwolle* betrof, voor vernietigd en afgeschaft; en dat niemand, bij de aanstaande Verkiezing van Burgemeester, tot die Waardigheid zou mogen verkoozen worden, dan die zich vaardig verklaarde, een nieuw verbeterd Reglement te helpen vaststellen en invoeren: immers naa dat hij ten eersten Landdage van den Eed op het tegenwoordig Reglement zou ontslaagen weezen.

Geduurende deeze raadpleegingen wierdt in bedenking gegeeven, of niet de zo genaamde *Kleine Steden*, welke niet ten Landsdage beschreven wierden, over het onderwerp moesten gekend worden. Ten haaren nadeele viel de beslissing dier vraage uit. 't Lust ons, hier te vermelden het gedrag, door die van *Hasselt*, eene der Kleine Steden, in deeze gelegenheid gehouden. In de maand April hadt de Regeering van het Steedtje aan de Staaten *Overijssel* eenen Brief afgevaardigd, waar in dezelve voluit verklaarde, geen de minste Verandering te zullen duiden, in het Regeerings-Reglement „ waar op," gelijk zij spraaken, „ alle de Leden
„ van de Regeering, met hunne Concurrentie, het Stadhou-
„ derschap op Prins WILLEM DEN IV, in de Manlijke en
„ Vrouwlijke Linie erflijk, ja men mogt zeggen op generaal
„ en universeel verzoek van alle Ingezetenen van den Lan-
„ de, met volkomen toestemming en toejuiching, gedefereerd
„ hadden, en door zijne Hoogheid aangenomen was; van
„ den Eed daar op gedaan, zouden zij de Staatsleden nim-
„ mer ontslaagen houden."

Veranderingen, hoedanige men daar voor hadt, zelfs in de gedagten te neemen, keurden zij onbestaanbaar, wilde men *eerlijke Regenten* en *opregte Christenen* blijven. Uit welk een oogpunt, zij Regenten, die dit bestonden, beschouwden, draagen wij liefst met hunne eigene woorden voor, en te meer om dat men in de taal der *Hasselschen*, schoon verre van de beschaafdste, de meening leest der *Overijsselaaren*, die met hun in de zelfde Staatsbegrippen stonden. „ Wat „ ook tegenwoordig eenige Oproerige Geesten, die uit de „ tegenwoordige verwarringen hun voordeel zoeken te trek- „ ken, en die, om dit hun voordeel ten uitersten te pous- „ seeren en gaande te houden, onder het schijnschoon mas- „ ker van Regten en Privilegien, alles koomen te ondernee- „ men, al moest hetzelve ook thans, als 't ware, 't ziel- „ toogende lieve Vaderland den doodsteek geeven, koomen „ voor te wenden, *dat de Reglementen of Instructie op het* „ *Erfstadhouderschap aan de Oppermagt zoude onderwor-* „ *pen zijn, en dat diensvolgens een stilzwijgende, en zelfs* „ *door uitdruklijk beding niet te verliezene voorbehouding,* „ *veranderd zouden mogen worden; indien de Oppermagt* „ *bevondt, dat het Heil of Regt des Volks, of van deszelfs* „ *Leden en Genootschappen dit vereischte.* — *En wat men* „ *ook mogt voorwenden van eene honderdmaalen wederlegde* „ *verbreeklijkheid van den Eed, waar mede het tegenwoor-* „ *dige Regeerings-Reglement was bezwooren, en van Ver-* „ *lichting, Verlichte-Tijden, Volksstem, Onvervreemdbaare* „ *Regten, en wat dies meer was,* zij meenden met grond „ te mogen vertrouwen, en staande houden, dat dan hun „ Ed. Mog., conform het Regt der Natuure, even zo wel, „ ja nog veel meer, verpligt waren, hun gegeeven Woord „ en Beloften te houden, en daar en boven met solemneele „ Eede bekragtigd, dan Private Persoonen.

„ Wat men ook mogt voorwenden van Heil, of Regt, „ of Stemme des Volks, men moest waarlijk wel zeer on- „ nozel zijn, zo men niet bespeuren konde, dat in deezen „ geen waar Belang des Vaderlands, of Heil des gantschen „ Volks; maar enkel Particulier Belang en Particuliere Oog- „ merken van eenigen schoolen, welke met het bestaan van

„ het

„ het tegenwoordig Regeerings-Reglement geen plaats kon-
„ den vinden, of hun beslag, zo als men begeert, verkrij-
„ gen. — Waarom anders dit Regeerings-Reglement, ge-
„ duurende bijkans veertig jaaren, in vreedzaame en tranquil-
„ le tijden, onaangeroerd gelaaten, en juist nu, ten tijde van
„ de grootste tweedragt en verwarring, daar buiten dat over-
„ vloedige alle even zeer, tot behoud des zinkenden Vader-
„ lands, om expeditie schreeuwende zaaken, voorhanden
„ waren, daar mede voor den dag gekomen, om het, als
„ 't waare, kwijnende en uitteerende Vaderland, ten eene-
„ maale te doen verteeren?

„ En, als ook die zogenaamde Stemme des Volks, of het
„ groot aantal Requestranten, waar op de Regeering der
„ Stad *Deventer* haare Propositie bouwde, door onpartijdi-
„ gen, hoofd voor hoofd, behoorelijk opgenomen en geëxa-
„ mineerd wierdt, vertrouwden wij gerustlijk, dat de zoge-
„ naamde Stemme des Volks, en dat groot getal Requestran-
„ ten op een zeer klein getal Persoonen zou insmelten, die,
„ om hun eigen belang en oogmerken te bevorderen, Re-
„ questen geformeerd, en daar mede rondgeloopen hadden,
„ of doen rondloopen, bij menigvuldige eenvoudige misleide
„ lieden, en die Requesten door dezelve doen teekenen,
„ zonder dat die Teekenaars eens wisten wat zij teekenden,
„ of de materie kenden, waar over die Requesten rouleer-
„ den.

„ Wat betrof de voorgewende Verlichting en Verlichte
„ Tijden, die de Licentie der Drukpers zou veroorzaakt
„ hebben, wanneer men met eenige oplettenheid ging naa-
„ speuren, wanneer de tegenwoordig Confusie, Verwarring,
„ Tweedragt, buitenspoorige Onderneemingen, en 't totaal
„ Verval en Verügting der Wettelijke Oppermagt, begonnen
„ ware, men zou bevinden, dat dit alles zijn begin geno-
„ men hadt, toen een zo genaamde *Post van den Neder-
„ Rhijn*, *Politique Kruijer*, *Courier van Europa*, *Diemer-
„ meersche en Zuidhollandsche Couranten*, en soortgelijke,
„ de Heeren Staaten, Erfstadhouder, Regeeringsleden, en
„ voorts ieder, die hun voorkwam, strafloos hadden begin-
„ nen te lasteren, haatlijk af te schilderen, en daar op hun-

„ ne bittere gal te loozen, en daar door een ligtgeloovig
„ Gemeen te misleiden en op te ruijen. — Zo dat men die
„ voorgewende Verlichting veel eer voor een alles verduis-
„ terenden Nevel, akeligste Duisternis, totaal Verderf van
„ Zeden, Verwarring van alles, en wegneeming van alle Or-
„ der, dan voor Verlichting moest houden, en dat een on-
„ bepaalde Licentie van korten duur behoefde te zijn, om
„ alles onherstelbaar te ruïneeren."

Het overige van deezen langen Brief, dient, om, zo de Schrijvers zeggen, te betoogen, dat de Verandering of liever Vernietiging van het meergemelde *fundamenteele* en *permanente Regeerings-Reglement*, en dus het wegbreeken der *Fundamenten* van onze Staats Constitutie, ons geheele Staatsgebouw, ja zelfs het hoofdzaaklijke van de *Unie van Utrecht*, onvermijdelijk moest doen instorten; als mede om aan te toonen, dat de kwaade Uitslag des Oorlogs met *Engeland*, en de overige Staatsrampen, aan geheel andere oorzaaken waren toe te schrijven, dan de Regeering van *Deventer*, bij het doen des hun zo zeer mishaagenden en sterk gewraakten Voorstels, wilde.

Inmiddels hadt de Stadhouder van het voorgevallene op den Landsdag kundschap gekregen, als mede van een verzoek der Staaten van *Overijssel*, om hun, vóór den aanstaanden Maart, zijne Aanmerkingen over het hem toegeschikte Nieuwe Regeerings-Reglement te zenden. Bij het inkomen deezes verzogten bescheids, vernamen zij, „ dat zijne Hoog-
„ heid, het Regeerings-Reglement nooit anders hadt kunnen
„ beschouwen, dan als een *Pactum Conventum* (een gesloo-
„ ten Verdrag,) tusschen de Heeren Staaten en den Stad-
„ houder, en als een fundamenteele Staatswet op de Orde
„ der Regeeringe, welke nooit anders, dan met eene geza-
„ menlijke Instemming van alle Staatsleden, en zijne Hoog-
„ heids Medewerking, kon of behoorde veranderd en ver-
„ nietigd te worden.

„ Doch dat zijne Hoogheid, uit de ontvangene Stukken
„ en Advijsen, het tegendeel gezien, en daar uit te gelijk
„ vernomen hadt, dat men dien aangaande zo verre was
„ voortgegaan, dat het Ontslag van den Eed op dit Regle-

„ ment

„ ment afgelegd, tot Besluit gebragt was; waar tegen hij
„ ten sterkste protesteerde; terwijl hij, aan den anderen
„ kant, zich nog bleef voeden met de hoop, dat eene be-
„ daarde overweeging van het gebeurde, en van de gewig-
„ tige gevolgen daar van, de Leden der Meerderheid zou
„ doen afzien van het verder aankleeven aan het gemelde
„ Besluit en Ontslag, en met hunne overige Medeleden doen
„ instemmen, dat het Regeerings-Reglement nimmer, dan
„ met eenpaarige bewilliging, en met zijne medewerking, op
„ eene geldende wijze, kon veranderd of vernietigd worden.

„ Voor zo verre, egter, eenige duisterheden zouden mo-
„ gen plaats hebben, of dat daar in eenige Artijkelen zou-
„ den mogen gevonden worden, welke ten gemeenen nutte
„ van *Overijssel* konden beweezen worden eene Verbetering
„ noodig te hebben, zou zijne Hoogheid niets aangenaamer
„ weezen, dan om met een waaren ernst en volvaardigheid
„ daar toe, even zo wel als tot herstel van andere ingesloo-
„ pene Abuizen, mede te werken, en in de Onderhandelin-
„ gen daar over alle zodanige toegeevenheid te gebruiken,
„ als eenigzins, behoudens de fundamenteele gronden der
„ Regeerings Constitutie, en van de Instelling van het Erf-
„ stadhouderschap, met deszelfs waare inrigting, tot welzijn
„ van de Provincie, en van de duurzaame belangen van des-
„ zelfs Ingezetenen, naar gronden van Regt en Billijkheid
„ zou kunnen gevorderd worden."

Verder betuigde de Stadhouder „ eene al te naauwe be-
„ trekking te hebben op de Provincie, en al te groot deel
„ in derzelver behoud en voorspoed te neemen, dan dat hij
„ niet wenschen zou, tot herstelling van de Rust en Eens-
„ gezindheid, met wegneeming van het heerschend mistrou-
„ wen, ten genoegen van de goede Ingezetenen, te kunnen
„ toebrengen, zelfs met opoffering van eenige zaaken en
„ punten, waar op hij anderzins eene wettige aanspraak kon
„ maaken. — Indien als een gepast middel daar toe mogt
„ worden aangezien, dat de Burgerijen in de Hoofdsteden,
„ eenig deel gegeeven wierdt aan de bevordering der bij-
„ zondere Stedelijke en Burgerlijke Belangen, was hij ook
„ niet ongeneegen om daar toe, op eene gevoeglijke wijze,
„ mede

„ mede te werken; egter onder alle zodanige bepaalingen
„ en voorzieningen, als de Conſtitutie van *Overijsſel* en het
„ weezenlijk welzijn van den Burgerſtaat zelve zou kunnen
„ toelaaten, en welke, zonder nadeel aan de weezenlijke
„ Regten van 's Stadhouders Erflijke Waardigheden, waar
„ van hij nooit, ten naadeele van zijne wettige Opvolgeren,
„ mogt afſtaan, nader zou kunnen geregeld worden.

Ten ſlot voegde zijne Hoogheid hier bij, „ dat, daar
„ deeze onderſcheidene Voorwerpen van het uiterſte belang
„ waren, en niet dan met veel behoedzaamheids, op eene
„ geregelde en conſtitutioneele wijze, behoorden behandeld
„ te worden, hij het best oordeelde, dat dezelve door
„ Commisſarisſen wierden overwoogen en behandeld. In
„ gevalle men hier toe mogt overgaan, boodt hij zich gaar-
„ ne aan, om eenige Perſoonen, met den noodigen last, te
„ benoemen, die als dan, met rijp overleg van raade, alles
„ wat daar toe behoort, zouden kunnen overweegen; ten
„ einde eene gelukkige en gewenschte overeenkomst te be-
„ werken, die, door eene daar op volgende goedkeuring,
„ zou kunnen worden bevestigd en bekragtigd. — Dit was,
„ naar 's Stadhouders gedagten, het beste, zo niet het eenig
„ overblijvend middel, in den tegenwoordigen ſtaat van zaa-
„ ken, daar alles hun gezamenlijk riep en verpligtte om het
„ dierbaar Vaderland niet langer, onder den alles verwoes-
„ tenden geesſel van Onrust en Partijſchap, aan den ſchroom-
„ lijkſten ondergang bloot te ſtellen, de Rust en de Harmo-
„ nie te herſtellen. Hij vertrouwde dus, dat hun Ed. Mog.
„ uit gelijke beginzelen eener waare Vaderlandsliefde, deeze
„ Voorſtelling wel in ernſtige overweeging zouden willen
„ neemen, en zonder eene zaak van dat alleruiterst aanbe-
„ lang als de bewaaring der zo heilzaame en plegtig be-
„ zwoorene Conſtitutie, verder buiten haar geheel te bren-
„ gen, niet zouden afkeerig zijn, om deeze oogmerken te
„ bevorderen, en tot ſtand te doen koomen."

De Afgevaardigden van *Zwolle* deeden den eerſten ſtap tot het aanvangen deezer Onderhandelingen, met op last hunner Zenderen, in 't midden te brengen, dat het Plan van Hervorming van het Provinciaale Regeerings-Reglement, door eenige

eenige Heeren Edelen ter Vergadering van Ridderſchap en Steden, den vijfden December 1786, overgegeeven, over 't algemeen hun niet ongeſchikt voorkwam, om tot een Onderwerp der Raadpleegingen, over dat Stuk, te kunnen worden gelegd, en dat ten ſpoedigſten, bij wijze van Commisſie, of anders, daar over wierdt beraadſlaagd, en om daar bij in overweeging te neemen zodanige Bedenkingen, als door den Heer Erfſtadhouder zouden mogen ingezonden worden. — De Drost van *Zalland* en de Meerderheid der Edelen namen deeze Verklaaring der *Zwolſche* Afgevaardigden over.

De Meerderheid der Ridderſchappe gaf haar gevoelen op den Brief des Stadhouders, te verſtaan; oordeelende, dat de gezamenlijke Leden van Staat de voorgeſlaagene Commisſoriaale Onderhandeling behoorden te aanvaarden, en dat zij, indien alle de overige Medeleden, insgelijks daar toe mogten neigen, gereed waren eene Commisſie te helpen beraamen, en zulke ſchikkingen met hunne Medeleden te maaken, naar welke de Commisſie, op de best mogelijke wijze ingerigt, de wenschlijkſte gevolgen kon doen verwagten.

Drie Leden uit de Ridderſchap, nevens één Burgemeester uit elk der drie Hoofdſteden, kreegen last den Brief des Stadhouders nader te onderzoeken, en des verſlag te doen aan de Vergadering. Dit alles hadt ten gevolge, dat eerlang door den Stadhouder tot Commisſarisſen na *Overijsſel* benoemd wierden, de Heeren JAN ELIAS, Baron van *Lijnden*, beſchreeven in de Ridderſchap des Kwartiers van *Nijmegen*, buitengewoon Raad in den Hove van *Gelderland*, Burgemeester der Stad *Nijmegen*; ABRAHAM OTTO FLORENTYN VATEBENDER, gewoon Raad in den Hove van *Gelderland*; Mr. WILLEM VAN CITTERS, buitengewoon Afgevaardigden ter Vergadering van de Algemeene Staaten wegens *Zeeland*, mitsgaders Geheimraad, Geheimen Secretaris en Requestmeester van zijne Hoogheid. Staaten van *Overijsſel* beſtemden om met deeze Heeren in onderhandeling te treeden, uit de Ridderſchap de Heeren PALLANDT TOT ZUITHEM, HEERDT TOT EVERTSBERG, en DE VOS VAN STEENWYK TOT NYENWAL, uit de Steden *Deventer*, *Kampen* en *Zwolle*, de Burgemeesters WEERTS, STENNEKES en THOMASSE À THUESSINK.

Wel-

„ moest worden aangezien voor den Aucteur van dat werk; „ maar alleen de ſtrikte bevelen van de Heeren van *Gelderland* uitvoerde; dat hij, egter, kon verzekeren, dat niemand Geweld in zijn Regt, Goed, of Vrijheid zou geschieden; dat het aan de Steden *Hattem* en *Elburg* ſtondt, „ om, onder voldoening aan de Orders van den wettigen „ Souverein, van Militair Geweld bevrijd te blijven; dat de „ Intentie van het Garniſoen was, om, op eene Conſtitutioneele wijze, onderzoek te doen naa de oorzaaken der „ Onlusten, zonder blootgeſteld te zijn aan de ſeditieuſe Beweegingen van onrustige Perſoonen. Dat de Magiſtraaten „ van de *Overijsſelſche* Steden beter gedaan hadden, hunne „ Burgerijen te rug te houden, om het Territoir van eene „ andere Provincie gewapend in te trekken. Dat ook het „ zenden van Militie na eene of andere Stad niet ongewoon „ was. Dat men in *Overijsſel* zich daar over niet behoefde „ te ontrusten: dewijl hij wel kende zijn Pligt en Eed aan „ de Staaten der Provincie van *Overijsſel* gedaan, en geene „ Troepen derwaards zou zenden, zonder derzelver Requiſitie en Orders."

Men antwoordde; dat, dewijl de Steden, waar tegen de Militie gerigt was, althans *Hattem*, geneegen waren om zich in 't vriendlijke te vergelijken; en men dus verhoopte, dat zijne Hoogheid zou verbieden, het inmiddels pleegen van Geweld. Dat het aan de Regeeringen der drie Steden ondoenlijk was, hunne Burgerijen te rug te houden. Dat ook van alle oorden Burgers en Ingezetenen kwamen toeſchieten, en eene gemeene zaak maakten, en dat dus een Burger-oorlog, het vergieten van Burgerbloed, te dugten was, zo de Militie niet belet wierdt voort te gaan. — Waar bij, met naame de Heer RAVESTEYN opmerkte, dat, daar hier tusſchen Leden en Steden van één en de zelfde Provincie differenț was, het zelve, naar het Eerſte Artijkel der Unie bij wege van Juſtitie, door Arbiters of Accoord op aan te biedene Mediatie, behoorde beſlist te worden.

Zijne Hoogheid herhaalde hier op „ zijn Pligt, om, als Kapitein Generaal, ſtipt de Orders der Staaten te gehoorzaamen." — De Heer RAVESTEYN zeide, onder welneemen, dat

dat men zijne Hoogheid niet adiëerde, als Kapitein Generaal, maar als Stadhouder zo wel van *Overijssel* als van *Gelderland*, en dat het een der weezenlijkste Regten en Preëminentien, zo wel als de Pligt, van den Stadhouder was, om te zorgen, dat de Eenigheid, zo veel mogelijk, geconserveerd, en ingevolge van de Constitutie te werk wierdt gegaan; zo dat men verhoopte, dat zijne Hoogheid toch zou gelieven te interdiceeren, dat inmiddels geen geweld gepleegd, maar een gedugte Burgeroorlog voorgekomen wierdt, ter Conservatie van het lieve Vaderland, en ten weezenlijken dienste van zijne Hoogheid en Hoogstdeszelfs Doorlugtig Huis. — Waar op zijne Hoogheid antwoordde, „ Dat hij „ zijn pligt wel kende; doch 'er niets in kon doen!" De Heer KNUTH verzogt den Stadhouder tot emploij van Hoogstdeszelfs Credit; en kreeg ten antwoord; „ Dat hij geen „ Credit meer hadt, en het dus bespottelijk zou weezen „ van hem het emploij daar van te vergen!"

De Heeren Gelastigden, bemerkende, dat geen aandrang, hoe ingerigt, kon helpen om zijne Hoogheid toen te beweegen tot eenige stappen, 't zij van Vertraaging in het volvoeren van het Besluit der Staaten van *Gelderland*, 't zij tot het doen werken van zijnen Invloed op hun Ed. Mog. namen afscheid en vertrokken van *'t Loo*, niet weinig aangedaan over het mislukken hunner aangewende pooging.

Met het geschil over het Regeerings-Reglement der Provincie van *Overijssel*, welk, gelijk wij boven verhaalden, te *Zwolle* zeer hoog was geloopen, was dat met het Stads Reglement onmiddelijk verbonden. Eene Commissie uit den Raad en Meente bragt een Verslag uit over der Burgeren Bezwaaren, strekkende om aan te toonen, *Vooreerst*, de Bevoegdheid van het Volk om alle Regeerings-Reglementen, het des oirbaar agtende, te veranderen. — *Ten tweeden*, dat het Reglement des Jaars 1675 en 1748 onwettig ingevoerd en onbestaanbaar was, als zonder toestemming des Volks vastgesteld. Bij dit Verslag voegden zij een Concept-Reglement op de verkiezing van de Leden der Gezwoorene Gemeente binnen *Zwolle*, nevens eenige Punten van Bezwaar.

Onder deeze was 'er een, betreffende de Vrije Aanstelling der Burgeren van hunne Representanten of Gemeenslieden. Wanneer eene kleine Meerderheid der Magistraatsleden het Besluit om geene Verandering in het Regeerings-Reglement te maaken, hadt daargesteld, kwam 'er van den kant der misnoegde Burgeren eene Verklaaring aan Burgemeesteren, Schepenen, en Raaden, mitsgaders de Leden der Gezwoorenen der Stad *Zwolle*, te voorschijn, bij welke zij zich beklaagden, dat hier door van de hand geweezen was, het ingediend Bezwaar, wegens de Vrije Aanstelling hunner Gemeenslieden, niet tegenstaande de Commissie uit Raad en Meente, volgens hun uitgebragt Verslag, 't zelve volledig aan de Burgerij hadt toegekend, en het nog onlangs door vijf Magistraatsleden ten vollen was bekragtigd; weshalven zij niet konden naalaaten, uit hoofde van het Regt, hun wettig toekomende, te betuigen, „ Dat zij het met geene „ Onverschilligheid zouden aanzien, wanneer de thans Va„ cante Plaats in de Gezwoorene Gemeente, op den der„ tienden December eerstkomende, weder, naar gewoonte, „ wierdt vervuld; en over zulks bij deezen insteerden, dat „ door hun Wel Ed. Hoog Achtb., voor deezen Jaare, de „ Keur van de Meente wierdt uitgesteld, tot zo lange de „ Burgerij, volgens een daar toe geschikt Plan, zou in staat „ gesteld zijn, de Verkiezing van hunne Representanten zel„ ve te doen." Waar toe zij de medewerking en begunsti„ging der Regeeringe verzogten, 'er bij voegende: „ doch zo, „ onverhoopt, Raad en Meente dit Declaratoir in geene „ aanmerking mogten neemen, en met de Keur, op den ge„ stelden dag, voortvaaren, moesten zij teffens betuigen, „ zodanig eene Keur als van geener waarde, en als niet ge„ daan, te zullen houden."

Meer dan duizend Burgers en Ingezeetenen ondertekenden deeze Verklaaring. De Raad en Meente op dezelve raadpleegende, vonden goed, „ dat het Stadsregt, zo lang het niet, „ op eene wettige wijze, was veranderd, stipt moest agter„ volgd, en dat, derhalven, de Meente keur, ten bepaalden „ dage, niet konde uitgesteld worden." — Eenigen van de

Ge-

Gezwoorene Gemeente ſtemden hier in niet, en wilden de begeerte der Tekenaaren opgevolgd hebben.

Men voer voort met de Verkiezing eens nieuwen Gemeensmans, welke viel op den Procureur VAN RIEMSDYK, die zich, tot blijdſchap der Tegenſtanderen van het Burgerverzoek, deeze keuze liet welgevallen; doch, tot hunner ſmarte, daar in zwaarigheid vindende, van de even aangenomene Waardigheid, nog dien zelfden avond, afſtand deedt. Zommigen duidden dit dien Heer euvel, en merkten aan, dat hij te veel of te weinig gedaan hadt.

De Burger Gecommitteerden gaven vervolgens hunnen Medeburgeren te verſtaan, hoe zij, om de verſchillende Gevoelens van eenige Leden uit den Raad en Meente te vereffenen, gelijverd en alle mogelijke toegeevenheid gebruikt hadden, in zo verre, dat die verſchillen alle op zulk een voet vereffend zouden zijn geweest, dat zij zich met de goedkeuring, of de genoegenneeming hunner Medeburgeren zouden hebben mogen vleijen, indien zij omtrent de *Weigering* of *Ontzetting* der Gemeenslieden die zelfde inſchiklijkheid hadden durven gebruiken. Die Regenten ſtonden naamlijk wel toe, dat de Aanſtelling en Weigering van de Leden der Gezwoorene Gemeente, met ongeteekende Briefjes geſchiedde; maar drongen aan, dat tot de Weigering, zo niet twee derde, immers drie vijfde der Stemgeregtigden, zou vereischt worden; als mede dat de Burgerij van de tegenwoordige Gemeenslieden moest verzoeken, dat zij zich, ten genoegen van dezelve, aan de jaarlijkſche Weigering geliefde te onderwerpen, met een daar bij gevoegde Verklaaring; „ dat, bijaldien 'er Gemeenslieden mogten gevonden worden, die zwaarigheid maakten zich aan die Weigering te „ onderwerpen, de Burgery daar op niet verder zou aandringen, maar dezelve in hunne Posten zou laaten aanblijven, zonder aan de jaarlijkſche Weigering onderworpen te „ zijn; zo zij maar het nieuw in te voeren Reglement aannamen en beëedigden." — Burger Gecommitteerden hadden geoordeeld, dat de Aanſtelling en Weigering met ongeteekende Briefjes, en beide met Meerderheid der Stemgeregtigden, zou moeten toegaan; om dat in welgeregelde Vergade-

ringen de Meerderheid moet worden gevolgd; en op dat niet, ten eenigen tijde, de Meerderheid der Burgerije, deezen of geenen hunner Vertegenwoordigeren, welke haar vertrouwen mogt verlooren hebben, tegen haare verklaarde begeerte, zou moeten houden, dien de Minderheid niet mogt goedvinden te weigeren.

Wat het tweede verschil betrof, was de Burger Commissie van oordeel, dat zij, immers voor als nog, aan de Burgerij niets verder zouden durven voorslaan; dan dat zij de tegenwoordige Gemeenslieden door een gepast Adres diende te verzoeken, of zij niet zouden kunnen goedvinden, ten genoegen, en tot gerustſtelling der Burgerij, zich allen aan de jaarlijksche Weigering vrijwillig te onderwerpen, zonder bijvoeging der voorgemelde Verklaaring: eensdeels om dat zij voorzagen, dat zodanig eene Verklaaring nergens anders toe zou kunnen strekken, dan om zelfs den besten Burgervriend onder de Gemeenslieden te doen aarselen, van meer dan anderen een verzoek in te willigen, waar op de Burgerij zo weinig prijs stelde, als zodanig een Bijvoegsel zou te kennen geeven; — anderdeels, dewijl zij te gemoete zagen, dat met zodanig een Voorslag aan de goede zaak een aanmerkelijk nadeel zou kunnen toegebragt worden; waar door zij het billijk ongenoegen hunner Lastgeeveren zich op den halze zouden haalen.

En zou dit daadlijk het geval geweest hebben, blijkens de onderteekening van een groot getal Burgeren en Ingezetenen, die, kort daar op, eene Verklaaring gaven, waar in zij het gehouden gedrag hunner Gecommitteerden, in het niet toegeeven dier twee Punten preezen, en met hunne volkomene goedkeuring vereerden; met bijgevoegde betuiging van hun verlangen, dat, niet min bij de Weigering of Ontzetting, dan bij de Verkiezing van Gemeenslieden, geheim gestemd, en bij Meerderheid van stemmen moest besslooten worden; als mede dat 'er volstrekt geene Verklaaring moest worden afgegeeven, om die der tegenwoordige Gemeenslieden, welke zwaarigheid mogten maaken, zich aan de jaarlijksche Ontzetting te onderwerpen, te zullen laaten aanblijven.

Wel-

Welhaast wierden de Hoofdpunten van het nieuwe Regeerings-Reglement voor de Stad *Zwolle* tot ſtand gebragt; doch ging dit vergezeld van Uitwerkzelen voor de Stads Regeering, die, in het volgend jaar zich met ontzetting opdeeden, en daar om in de Beſchrijving van 't zelve geſchikter plaats zullen aantreffen. — De misnoegden op de handelwijze der Regeeringe bedienden zich, in alle deeze oneenigheden, van het bij Raad en Meente goedgekeurd Voorſtel der Commisſie tot Verbetering der Regeeringswijze van *Overijsſel* benoemd; „ Dat de Drukpers, welke zo veel „ hadt toegebragt, om de oogen der Natie te openen, en „ de waare oorzaaken der menigvuldige misbruiken, waar „ van dezelve de uitwerkſelen gevoelde, aan den dag te „ leggen, en waar van de Bepaaling, voor het behoud van „ de Volksvrijheid, zo hoogstgevaarlijk was, door een uit„ gedrukt Staatsbeſluit, van alle banden mogt ontheeven „ worden."

Indien eenige andere Stad in het Gemeenebest, *Zwolle* althans nam rijklijk deel in de veelvuldige land en ſtadbemoeijingen des altoosgedenkwaardigen Jaars zeventienhonderdzevenëntachtig. Eenige der voornaamſte voorvallen zullen wij verhaalen. Het gerugt der geoeffendheid van de Leden des Genootſchaps van Wapenhandel was na *Amſterdam* overgewaaid. Van hier dat de Commisſie van het Defenſieweezen in die Stad aan die van *Zwolle* het verzoek deedt om eenige bekwaame Kanonniers. Op den vijfden Mai vertrokken derwaarts, met een afgehuurd vaartuig, dertig Vrijwilligers, zo Officieren als Gemeenen, van de Artillerij-Kompagnie van het gemelde Genootſchap.

Op den zestienden Mai wierdt, binnen onze Stad, eene Vergadering van Afgevaardigden uit alle de gewapende Genootſchappen binnen *Overijsſel* gehouden, ter beraaminge van maatregelen, zo tot verdeediging der Provincie, als tot hulpe en handhaavinge der nieuwe Regeeringe te *Utrecht*. De volgende Verbintenis wierdt aldaar geteekend: „ De Onder„ geſchrevenen verklaaren bij deezen zich te verbinden, om „ ter requiſitie van hun Ed. Mogende, Ridderſchap en Ste„ den, de Heeren Staaten deezer Provincie, met conſent

 „ van

„ van de Regeering deezer Stad, tot beſcherming en beveiliging van deeze Provincie zich te laaten emploieeren, „ ook buiten het Territoir deezer *Stad*, doch niet uit de „ Provincie; mits daar voor uit de Provinciaale Kas behoorlijk beloond wordende, en dat zulks volgens eene billijke „ en geregelde Orde geſchiede, zodanig dat ieder zich niet „ te lang buiten deeze Stad agter een behoeve op te houden, maar om de 8 of 14 dagen worde afgelost, ten einde zijne affairen niet te laaten verloopen, maar telkens „ op het noodwendigſte order te kunnen ſtellen."

Rijklijken bijval ontmoette een Adres, in het begin van de Maand Junij, door eene Commisſie van een aantal Burgers ontworpen, behelzende eenige ſchikkingen, volgens welke de Afgevaardigden ten Landsdage aan een bepaalden Last zouden verbonden worden. Onder andere wierdt daar bij de voorſlag gedaan, tot het aangaan van een naauw Verbond van Vriendſchap, beſcherminge en onderſteuninge, tusſchen de Staaten van *Holland*, *Overijsſel* en *Stad en Lande*, mitsgaders zodanige andere Provincien, of Steden en Leden van dien, als zich ter onderlinge verdeediginge van de goede zaak des Vaderlands, zouden willen vereenigen; als mede, om met den meesten ſpoed de Provincie *Overijsſel* in eenen ſtaat van verdeediginge te brengen. Door ruim zestienhonderd Burgers en Ingezetenen onderteekend, wierdt dit Adres, op den zesden Junij, aan de Magiſtraat en Gezworene Gemeente ter hand geſteld; met dat gevolg, dat volgens Beſluit van Ridderſchap en Steden, op den negenden der Maand genomen, aan de Commisſie tot het Defenſieweezen, raakende de Provincie, een uitgebreider gezag verleend, en aan dezelve, bij voorraad, eene ſomme van zestigduizend guldens, op het Comptoir van *Zalland*, wierdt toegewezen, om dezelve naar vereisch van zaaken te mogen gebruiken.

Op den twaalfden Junij vertrokken van *Zwolle* zestien Schutters, onder geleide van den Overſte FEYMAN, en den Grenadier-Kapitein QUEISE, om den *Ommerſchans*, een werk van den beroemden Generaal COEHOORN, liggende in de Veenen, omtrent zes uuren van *Zwolle*, te bemagtigen. Vijfentwintig man van *Vollenhoven*, en vervolgens nog vierëndertig

Zwol-

Zwollenaars, voegden zich, zedert, daar nevens. Bij hunne aankomt, 's morgens ten half zes uure, wierden de Bruggen, door de Bezetting, bestaande uit vijfëntwintig man, neêrgelaaten, en de manschap straks ontwapend. In het Magazijn vondt men een goeden voorraad Oorlogstuig, als vierentwintig Stukken Geschut, veele Kogels, Druiven, Houwitzers, Bomketels, Geweeren, en veel Kruid; alle 't welk vervolgens, op wagens, na *Zwolle* vervoerd wierdt, op last van Afgevaardigden van Ridderschap en Steden, welke, eerlang, binnen den Schans kwamen. De reden deezer bemagtiginge was, om dat de Raad van Staate krijgsbehoeften aan de Provincie hadt geweigerd.

Al zints eenigen tijd was men, binnen onze Stad, bedagt op het oprigten van eene *Brigade*. In den aanvang der Maand Julij hadt men daar toe reeds een goed aantal manschap bij een. De natuur en bedoeling deezer Brigade zal best blijken uit het volgende Teekenblad, 't welk, op den vijfden Julij, wierdt voorgelegd, en van deezen inhoud was: „ Ik Ondergeteekende verbinde mij uit kragt deezer „ mijner handteekeninge, om tot den laatsten December „ 1788, als Schutter, tot verdeediging onzer Vrijheid en „ Voorregten, onder het Commando van den Collonel G. „ J. PYMAN, of van zodanige Officieren als Ridderschap en „ Steden in het vervolg zullen goedvinden aan te stellen, „ het zij tot defensie van deeze Stad of elders, waar het „ noodig mogte geoordeeld worden, onder de Brigade, die „ nu onder den voornoemden Collonel alhier wordt opgericht, als een braaf Schutter te dienen, en ten dien einde „ de orders van bovengenoemden Collonel, en van mijne „ verdere Commandanten, in alles zo veel mogelijk te gehoorzaamen, onder die voorwaarde nogthans, dat ik, in „ dienst zijnde, mij onder eene bepaalde en behoorlijke „ discipline zal onderwerpen, en dat, wanneer ik in dienst „ van deeze Provincie tegen den vijand zodanig gekwetst mogte worden, dat ik na mijne geneezing, die op kosten „ van de Provincie zal moeten geschieden, buiten staat mogte zijn geraakt, om mijne kost te winnen, de Provincie „ voor mijn onderhoud, of indien ik, gehuwd zijnde, sneu-

„ velen mogte, voor het onderhoud van mijn na te laaten „ Vrouw en Kinderen zal zorgen," enz. Spoedig moet de toeloop, om dienst te neemen, geweest zijn. Immers reeds op den twaalfden trokken de twee eerste Batailions der opgerigte Brigade na het Exercitieveld, en wierden 'er, door den Baron VAN PALLANT *tot Zuithem* en den *Zwolschen* Burgemeester VAN DER WYCK in den Eed genomen. Voorts kwam hier nog tot stand eene Compagnie Stads Huzaaren, die zich dagelijks in den Wapenhandel oeffenden.

Op den laatsten Augustus wierdt, binnen *Zwolle*, eene buitengewoone Provinciale Vergadering gehouden van de gewapende Genootschappen in *Overijssel*, en daarin besloote tot het oprigten van een Leger van gewapende Burgers en Ingezetenen, binnen deeze Provincie, en om hetzelve te velde te doen trekken. Doch de komst van Pruissische Huzaaren deedt dit ontwerp, gelijk ook een ander, zijnde een *Concept-Reglement van Regeering van de Stad Zwolle*, wel ras in duigen vallen. Zo wel als elders, wierdt ook hier alles op den ouden voet hersteld. Bijzonderheden daar van te vermelden, beschouwen wij als overtollig; zij waren gelijksoortig met die elders in ons Gemeenebest hebben plaats gehad, in dat voor veelen zeer noodlottig tijdstip. Dit niettegenstaande kunnen wij niet nalaaten, hier over te schrijven eene Publicatie, in de maand September des volgenden jaars zeventienhonderdachtëntachtig, door Burgemeesteren, Schepenen en Raaden der Stad *Zwolle* afgekondigd, als draagende de kenmerken, aan de eene zijde, hoe bezwaarlijk de Vrijheidsliefde, wanneer zij eenmaal heeft wortels geschoten, zich laat uitrooien; aan den anderen kant, tot welke verregaande stappen van onderdrukkinge de heerschzucht zich laat vervoeren, en hoe zij, zelf door die stappen, haare eigen vreeze voor gevaar en de zwakheid haarer zaake aan den dag legge. Bij de bedoelde Publicatie wierdt verboden „ zo „ wel aan de Leden der gewezen Burger-Societeit, als aan „ alle andere Burgers en Ingezetenen, het oprichten of bij„ woonen van eenige Societeiten, Gezelschappen of Bijeen„ komsten, waarin opzettelijk gehandeld wordt over zaken, „ het gemeene Land of Stadsbestuur betreffende, of waarin

„ eenige

„ eenige Addressen of Requesten, daartoe relatief, worden „ ontworpen, gelezen of geteekend; gelijk insgelijks verbo„ den wordt, aan alle persoonen, 't zij als Leden, 't zij als „ Consulenten, tot de (zeggen hun Ed. Agtb.) zo genaamde „ Burger-Commissie hebbende behoord, het zij allen te za„ men, het zij gedeeltelijk, 't zij openbaar, 't zij clandestin, „ te houden eenige Vergaderingen of Bijeenkomsten, en daar„ in te verhandelen eenige poincten, het bestier van Regee„ ringe, of algemeene Stads en Landszaaken betreffende, „ of tot hun voorige *pretense qualiteit* eenige de minste „ relatie hebbende; zullende integendeel verwagten, dat zij, „ (zeggen hun Ed. Agtb.) van hunne dwaalingen te rug „ keerende, zo wel als andere Burgers en Ingezetenen zul„ len medewerken, om onderlinge rust en eenigheid in den „ Burgerstaat te helpen bevorderen, daar toe de (NB) *Va„ derlijke* poogingen hunner Regenten te onderssteunen, „ en daar door aan dezelve weder te doen geworden dat ge„ zag en die achting, zonder welke zij buiten staat zijn het „ heil der Burgerije behoorlijk naar hunnen wensch te be„ vorderen." Voorts verbieden Hun Ed. Agtb. „ wel uit„ drukkelijk aan alle Burgers en Ingezetenen het teekenen „ van eenige Qualificatien, welke mogten strekken tot aan„ stelling van nieuwe *zogenaamde* Burger-Gecommitteerden, „ gelijk ook niemand zodanige aanstelling zou mogen aan„ neemen;" gaande dit alles gepaard met bedreiging van straffe aan de overtreeders, als openbaare rustverstoorders. Hoe aanstootlijk in de ooren van den vrijen Mensch sommige uitdrukkingen, in deeze Publicatie gebezigd, mogen klinken, nog meer krassende is de taal, in het hoofd des Geschrifts gevoerd, waar door de rampen des Vaderlands geschoven worden op de *Burger-Societeit* en *Burger-Commissie*, opgerigt in eenen tijd, is men onbeschaamd genoeg van te durven zeggen „ toen niemand der Burgeren en Inge„ zetenen, *zo veel ons bekend is*, te onvrede was over „ het openbaar Bestuur en de standgrijpende Constitutie!!!" De ijverigste voorstander van het voorgaande Bestuur, hoedanig hij ook moge gezind zijn omtrent den aanleg en den waarschijnlijken uitslag der jongste Omwentelinge van den

 Jaa-

Jaare zeventienhonderdvijfēnnegentig, Regenten, die, in eene Stad als *Zwolle*, en kort naa hetgeen aldaar was voorgevallen, zulk eene taal durven spreeken, moeten voorwerpen zijn van zijne veragtinge, om thans geene harder uitdrukkingen te gebruiken.

Tot besluit merken wij nog aan, dat de *Zwollenaars* merkelijken overlast en schade leeden van de Engelsche Troepen, toen dezelve kort voor de jongste Omwenteling, door hunne Stad voor de allesvoortdrijvende Franschen vlugtten: weshalven de Republikeinen aldaar met opene armen wierden ontvangen, en het werk der Omwentelinge spoedig tot stand kwam.

Om dat de *Historie* van *Zwolle* zeer veele gedenkwaardige voorvallen opleverde, hebben wij ons bij dezelve lang opgehouden, en zullen nu van de Stad zelve eenig nader verslag doen.

Wat de gelegenheid der Stad aangaat, in 't algemeen mogen wij aanmerken, dat dezelve tamelijk groot, zeer volkrijk, luchtig, en met drie Graften doorsneden is. Men heeft 'er drie Pleinen of Markten, voorts breede Straaten, die zeer net en gemaklijk zijn geplaveid, en waar op men eene zindelijkheid bespeurt, die men in veele andere Steden niet aantreft. Al voor lang spaarde het Stadsbestuur moeite noch kosten, om de Stad, zo wel van binnen als van buiten, te verfraaien. Dezelve ligt in een zeer aangenaamen oord, aan een riviertje, welk in het Zwarte Water valt. De lucht is 'er bij uitneemendheid gezond. In den omtrek verlustigt zich het oog, door het aanschouwen van vrugtbaare Koornlanden en grasrijke Weiden. Hier bij koomen nog de fraaie wandelwegen, rondom de Stad, waaromtrent dezelve elders weinige haars gelijken heeft. Diergelijke wandelwegen verschaffen ook de Stads Wallen, met hoog opgaande Ypenboomen beplant.

Men telt 'er drie Landpoorten: de *Sassenpoort*, de *Diesserpoort*, en de *Kamperpoort*, allen hegte en zwaare gebouwen. De twee eerstgemelde Poorten zijn, in den Jaare veertienhonderdacht, te gelijk met de Muuren rondom de Stad, gebouwd. De Sassenpoort wordt, bij de kenners,

voor

voor een meesterstuk van bouwkunde gehouden. Buiten de Kamperpoort, aan het einde van den Brug, staat een Wagthuis, van Benthemer steen opgetrokken, in zijne soort een der fraaiste gebouwen, die men elders aantreft. — Voorts heeft men 'er eene Waterpoort, de *Roode Toren* genaamd, insgelijks een fraai gestigt, in den Jaare zestienhonderdzevenentwintig op den grond eens voorgaande Torens gestigt. Twee andere Poorten, de *Visch-* en de *Steenpoort*, zijn, bij de vergrooting der Stad, binnen de Muuren getrokken. — Tusschen de Kamperpoort en de Sassenpoort rijst, uit de Stads Graft, een ronde Toren, een zwaar en vast gebouw, waar in 's Lands Buskruid wordt bewaard. Dezelve voert den naam van *Geldersche Toren*, om dat hij in de *Geldersche* oorlogen wierdt gebouwd.

Wij gaan over tot de *Openbaare* Gebouwen. Onder de *Waereldlijke* moet in de eerste plaats genoemd worden het *Stadshuis*, waar van de eerste grondslagen gelegt wierden in of omtrent het Jaar veertienhonderdachtënveertig. Het gestigt, hoewel, van buiten niet veel bouwsieraads vertoonende, is van binnen voorzien van verscheiden fraaie Vertrekken, en van al wat tot deszelfs bestemminge wordt vereischt. De Gevel van 't Stads Wijnhuis, 't welk 'er naast staat en 'er als ingelascht is, is veel sierlijker, dan die van het Stadshuis, van Benthemmer steen opgetrokken. Het laatstgemelde gebouw pronkt met een vierkanten Toren, van Benthemer steen, die twee Vertrekken boven elkander heeft. Voor de Luive of de Pulje, die zeer sierlijk is uitgebouwen, leest men de volgende regels.

„ Aspice substructum, qui præteris, arte theatrum,
„ Unde Magistratus publica jussa sonant.
„ Hinc promulgantur lectissima nomina Patrum;
„ Hinc Populus pacem, hinc tristia bella capit.
„ Accensis facibus, quid? quod censura severi
„ Judicis exilio noxia damna notat."

De Stads *Waag* is een tamelijk ruim gebouw; het dient tevens tot een Pakhuis, wordende aldaar de goederen, na

Hes-

Hesſen en elders beſtemd, opgeſlagen, en zo lang bewaard, dat 'er genoegzaame voorraad voorhanden is, om met zwaare Wagens, bij den naam van *Hesſen Karren* bekend, met tien en meer paerden beſpannen, verzonden te worden.

Het *Latijnſche School* is een ruim Geſtigt; met zijnen Zijdmuur is het tegen den Agtergevel van het Stadshuis gebouwd. Weleer was dit een Doorluchtig School, door den roem en de geleerdheid der Onderwijzeren, die over meest alle weetenſchappen lesſen gaven, wijd en zijd vermaard, en vrugtbaar in Mannen van naam, die hier den grond hunner volgende vermaardheid gelegd hadden. Men verhaalt, dat zekere Abt, SPANHEIM, die zeer gezien was aan het Hof van Keizer RUPERTUS VAN BEYEREN, van dien Vorst, voor de Stad *Zwolle*, het regt verkreeg om goud en zilver te mogen munten. Dankbaarheid was het grondbeginzel dier bewerkinge, om dat hij aan het Doorluchtig School te *Zwolle*, en aan het onderwijs, aldaar genoten, zijne vermaardheid en zijn geluk was verſchuldigd. Men voegt 'er nevens, dat hij de Brieven, dit Voorregt ſchenkende, aan den Raad der Stad zondt in twee Zilveren Bekers, die in het Stadshuis bewaard worden, en uit welke, op dagen van vrolijkheid, ter gedagtenisſe des edelmoedig dankbaaren Abts plagt gedronken te worden.

Spreekende van het Doorluchtig School, melden wij hier, als ter voegzaame plaatze, eenige *Geleerde Mannen*, in de Letterkundige Geſchiedenis bekend, welke *Zwolle* tot Wieg en Bakermat, of dat School tot Voedſter gehad hebben. De beroemde Dichter, Oudheid- en Taalkundige A. MOONEN, die zelve een geboren *Zwollenaar* was, geeft in eene Aanteekening agter zijne Nederduitſche Poëzij, hier van het volgende verſlag. „ *Zwolle*" (dus ſchrijft de vermaarde Kerkleeraar) „ was in dit (1670) en vorige jaren rijk van „ geleertheijt en Poëzij door de heeren, JOHANNES VOLLENHOVE, in den Jare 1665 naar 's Gravenhage vertrokken: „ JOHANNES KOK, toen Rektor der Latijnſche Schole, namaals in den Hage, en Profesſor der Hiſtoriën en Welſprekentheijt te Leijden: HENDRIK FISCHER, geneesheer „ der ſtadt, en HENDRIK BRUMANUS, namaals mede school-

„ voogt

„ voogt aldaar, wiens Latijnsche Poëzij en Historiekennis „ bij liefhebbers in hoge achting is: waar bij voor 't laatste gevoegt moet worden de doorluchtige, en in alle wijsheijt en geleertheijt uitmuntende Drost, Heer HABO HERMAN SCHEELE, die, gelijk hij te Zwolle dikwijls pleeg te „ verkeeren, ook aldaar in den Jare 1662 overleden, en „ den Vaderlande te vroeg ontvallen is: waar bij men, (dus „ gaat MOONEN voort,) om niet al te verre uijt te weijden, „ voegen magh, behalven den liefhebber van allerleij geleertheijt, en in veele konsten en wetenschappen ervarenen „ Konrektor der Zwolsche Latijnsche Scholen, HENDRIK MORIAN, in het Jaar 1670 aldaar overleden, GEORGIUS APORTANUS, Leeraar in de vrije konsten, en Konrektor der „ Latijnsche Schole in zijne Vaderstadt Zwol, die als eerste „ Hervormde Kerkleeraar te Embden beroepen, en namaals „ Leermeester van den jongen Graaf ENNO VAN OOSTFRIESLANT geworden is. EMMIUS getuijgt, hoe hij in den Jare „ 1526 in een Redenstrijdt over den Godsdienst, den Jakobijner Monnik LAURENTIUS te Oldersau in Oostfrieslant „ Leeghastigh overwonnen heeft, dat de groote Godgeleerde, „ Outheijt, Dicht- en Taal-kundige heere, GERARD OUTHOF, „ Kerkleeraar te Embden, in zijnen Herderszang over de „ doot van CHRISTIAAN EBERHART, Grave ende Vorst van „ Oostfrieslant, voorgevallen in Zomermaant des Jaars 1708, „ in deezer voegen uitdrukt:

— — — „ Wiens rijk hij hier deet stichten
„ Door herder Aportaan, dien braven Zwollenaar;
„ Die 't licht hier allereerst weêr op den kandelaar
„ Ontstak, en voor den glans van 't kraghtig woordt der „ waarheijt
„ De paapsche duijsternis deet wijken, en de klaarheijt
„ Van de Euangelij leere ontduisterde in den gront;
„ En te Olderzum wel haast den Jakobijn den mondt
„ Toestopte, zodat hij met schand heeft moeten wijken,
„ En Romes misstandaart voor 's Heijlants rijk bezwij- „ ken."

Behal-

Behalven het bovenstaande, ontmoeten wij nog, bij HOOGSTRATEN, het volgende berigt. „ Onder de geleerde Zwollenaars (dus luidt zijne aanteekening) munten uit: AARNOUT VAN HAERSOLTE, een Edelman, en echter een uitsteekend Rechtsgeleerde, die uitgegeeven heeft: *Adversaria* &c. of *Aanteekeningen over de burgerlijke en strafwaardige daaden*, enz. in den Jaare 1583 in Octavo bij PLANTYN gedrukt, en aan de Koninginne ELIZABETH opgedragen. FRANÇOIS SONSBEEK, een zeer beroemd Rechtsgeleerde, die geschreven heeft: *Commentarii ad usus Feudales*, of *Aantekeningen over de Leenplegtigheden*; welke hij te Leuven in het openbaar heeft verklaard. HERMAN TORRENTIUS, in dien tijd een voortreffelijk letterkunstenaar. Hij heeft geleeft in het begin van de XVI eeuw. Men kan bij VALERIUS ANDREAS zien, wat hij in de beschaafde wetenschappen heeft gedaan. LUBERT BORNER, een van de eerste lichten der vergadering van de H. H. HIERONYMUS en GREGORIUS te Deventer. Hij is den 25 Augustus 1398 te Zutphen gestorven. Zijn leven en zijne Godvruchtige Oeffeningen staan te leezen in de Kronijk van het St. Agniten-Klooster. PAULUS BUIS, *Janszoon*, die in de hogeschool van Franeker leermeester der Rechten is geweest. Hij heeft eenige Rechtsgeleerde Werkjes geschreven, welker lijst bij VALERIUS ANDREAS nagezien kan worden. GEORGIUS APORTANUS (boven, uit MOONEN, vermeld,) Meester der vrije Kunsten, en Conrector te Zwol; naderhand leermeester van den jongen Graaf ENNO van Oost-Vrieslandt, en eerste Hervormde Predikant te Embden. Hij verwon en beschaamde den Jakobijner Monnik LAURENTIUS in een redenstrijdt over den Godsdienst, in den Jaare 1526 te Oldensau gehouden in tegenwoordigheid van ULRICH VAN DOORNUM. CYPRIANUS AB OOSTERGA, door zijne Werken, en door zijne geschillen met SALMASIUS genoeg bekend. Hij is hoogleeraar der Rechten te Utrecht gestorven."

Wij gaan over tot de *Kerkelijke* en andere *Godsdienstige* Gebouwen. In de eerste plaats komt hier in aanmerking de *Groote* of *St. Michiels Kerk*. Zij wierdt gestigt uit aalmoezen,

zen, bijeenverzameld uit kragt van volkomen aflaat, door BONIFACIUS DEN NEGENDEN verleend, om, naa den brand van den Jaare dertienhonderdvierëntwintig, haaren opbouw te bevorderen. Naa tweeëndertig jaarigen arbeid, was het Gestigt in den Jaare veertienhonderdachtëndertig voltooid. De Predikstoel, een gewrogt van ABRAHAM VAN STRAAS *van Weilburg*, trekt de bewondering van alle Kunstkenners, gelijk ook het Orgel, door de menigte van kunstig beeldwerk en verguld lofwerk. Niet alleen om het uitwendig sieraad, maar ook om de lieflijkheid des geluits, wordt het voor een der beste Orgels in Nederland gehouden. Men klimt na het Orgel langs eenen Wenteltrap van Benthemer steen, die den naam heeft van een meesterstuk van bouwkunde. Het dak der Kerke rust op twee rijen Kolommen. De *St. Michiels-Kerk* plagt met een zeer hoogen Toren te pronken; maar naa dat de Spits, die ongemeen hoog was, in den Jaare zestienhonderdnegenënzestig, door het blixemvuur was aangestoken, is hij, dertien jaaren daarnaa, ingestort. Eenige stukken vielen door het gewelf der Kerke, en beschadigden eenigzins den vermaarden Predikstoel.

De tweede Kerk te *Zwolle* is die van *Onze Lieve Vrouwe*; zij wordt gemeenlijk de Kruiskerk genoemd, om dat zij in die gedaante is gebouwd. In het laatst der Veertiende Eeuwe wierdt, door den Raad, met de stigting een aanvang gemaakt. — Behalven deeze twee, zijn 'er nog twee andere Gestigten, ten dienste der Hervormden, ter oeffeninge van den Openbaaren Godsdienst geschikt. Onder de aloude Godsdienstige Gestigten zullen wij daar van verslag doen. Vijf Predikanten neemen, in deeze Kerken, het werk der bedieninge waar.

Behalven de Nederduitsche, ontmoet men ook, in deeze Stad, *Walsche* of *Fransche* Hervormden, die door éénen Leeraar bediend worden. Desgelijks hebben 'er de *Lutherschen* en de *Doopsgezinden* ieder eene Gemeente. Een Leerling van het Kweekschool dier Gezinde te *Amsterdam* neemt, bij de laatstgenoemden, den dienst waar. Men telt 'er vier Roomsche Kerken; in eene van dezelven, aan St. JOZEF gewijd, bewaart men de beenderen van den beroemden

den THOMAS à KEMPIS, in eene roode Kist, met verguld lofwerk verſierd, ſtaande ter zijde van het Altaar. Voorts hebben 'er ook de Jooden hunne Sijnagoge.

Te *Zwolle* zijn twee Gasthuizen. Het eerſte, dat *van den H. Geest der Vertroostinge* genaamd, verſtrekt tegenwoordig voor een Proveniershuis voor Kostkoopers en verarmde burgers. — Het ander Gasthuis ſtaat aan het einde der Voorſtad, buiten de Kamperpoort. Oorſpronklijk was het tot een Leprozenhuis aangelegd, doch wierdt zedert in een Provenierhuis veranderd. De grond der Kapelle, welke naast dit Gasthuis plagt te ſtaan, dient tegenwoordig tot eene begraafplaats voor de bewooners der Voorſtad. — Behalven deeze, ontmoet men 'er nog twee liefdaadige Stigtingen, of Hofjes: de *Vilſterenhuizen*, naar HERMAN VAN VILSTEREN, en de *Emanuelshuizen*, naar EMANUEL TORENHUIZEN dus genaamd.

Drie Mannenkloosters telde men van ouds te *Zwolle*. Het eerſte, door BERNHARD VAN VOLLENHOVE, Deken te *Deventer*, geſtigt, was voor Reguliere Kannuniken beſtemd. De ſtigter gaf het den naam van *Bethlehem*, en droeg het op aan de beſcherminge der Heilige Moedermaagd. In den Jaare dertienhonderdvierëntwintig brandde het gebouw tot den grond toe af, uitgezonderd de Kerk; doch is naderhand herbouwd, en voor een gedeelte nog in weezen. Het dient tot een Vergaderplaats der Gilden; en in de Kerk wordt, op gezette tijden, gepredikt.

Het tweede Mannenklooster, gemeenlijk het *Fraterhuis* genaamd, was een afzetzel van het Deventerſche Fraterhuis, en hadt den H. GREGORIUS tot Schutsheer. Tegenwoordig dient het Geſtigt den Leermeesteren van het Latijnſche School tot eene wooninge.

Het derde Mannenklooster, in de wandeling *der Breuren* genoemd, wierdt, door MANUS RUPO, voor Dominikaner Monniken geſtigt. In de Kerk van dit Klooster wordt ook gepredikt.

Behalven deeze, hadt men, van ouds, een half uur buiten de Stad, het *H. Agniten* of Bergklooster, beroemd door de inwooning van den bovengenoemden THOMAS à KEMPIS, die

die de Kronijk van dit Klooster heeft gefchreven. — Nog een ander Mannenklooster buiten de Stad, in het Schoutampt, lag te *Windesheim*, en was aan de *H. Maagd* gewijd. Men maakte eenen aanvang met het bouwen in den Jaare dertienhonderdzevenëntachtig, op den grond van BARTORIER TEN HAVE, een Zwollenaar, die 'er eene fraaie hoeve toe gaf; waar bij HENDRIK VAN WILSEM, Oud-Schepen van *Kampen*, nog vijftien morgens lands voegde. Door de milddaadigheid der Godvrugtigen wierdt dit Gestigt een der meest vermaarden in de Christen waereld. Het heeft den oorsprong en naam gegeeven aan de *Vergadering van Wildesheim*, die wijd en zijd gebloeid heeft. Daar toe behoorden, eertijds, zesëntachtig Kloosters van Kanunniken, en zesëntwintig van Kanunnikesfen; om nu niet te spreeken van eenige honderden andere Kloosters, staande onder de zorge der Broederen van *Windesheim*, alwaar het Opperhoofd zijn gewoon verblijf hieldt. Van het vermaard gestigt is nu niets in weezen behalven het Ziekenhuis, 't welk tot eene Kerk voor de Hervormden is gereed gemaakt.

Zo binnen de Stad, als onder haare muuren, telde men eertijds zes Vrouwenkloosters. Het eerste wierdt bewoond van Begijnen, die den Regel van den H. FRANCISCUS volgden. Het Konvent is nog in weezen. Een gedeelte daar van diende, voorheen, tot eene Vergaderplaatze der Gedeputeerde Staaten van het Gewest.

Het tweede Klooster was aan de H. CECILIA toegewijd, en wierdt bewoond van Maagden; die, egter, geene Kloosterlijke gelofte deeden. Men noemde het, gemeenlijk, het *Kinderhuis*, om dat de Kinders van Burgers der Stad aldaar in allerlei vrouwelijke handwerken en in de gronden van den Godsdienst wierden onderwezen. Tegenwoordig dient het tot een Weeshuis.

Van het derde Klooster, aan St. GEERTRUID gewijd, verstrekt, tegenwoordig, de Kerk tot eene Vergaderplaatze der Walfche Gemeente. Het overige gedeelte is tot Burgerwooningen vertimmerd.

Het vierde Klooster, aan St. AGATHA geheiligd, gemeenlijk het *Wijtenhuis* genaamd, is thans geheel vernietigd.

Het *Boschklooster*, of *Mariënbosch*, stondt eertijds, onder der Stads Vesten, even buiten de Sassenpoort. Het wierdt bewoond door Reguliere Kanunnikessen, die na de Stad verhuisden, toen de *Zwollenaars*, in den Jaare vijftienhonderdvierëntwintig,. 'er den brand in staken, op dat de Gelderschen, in hunnen aanslag op de Stad, 'er zich niet zouden vernestelen. De Maagden wierden verplaatst in een huis, waar toe HERMAN TEN BURSCHE, Schout van *Zwolle*, in den Jaare vijftienhonderddertien, den grond en erve schonk. Tegenwoordig verstrekt het tot een Burgerweeshuis. Boven den ingang leest men deeze twee regels van den keurigen Dichter VOLLENHOVE:

„Verarmde burger, leg uw hoofdt gerust vrij neêr;
„ Uw ouderloze wees vind hier zijne ouders weêr."

Het zesde en laatste Vrouwenklooster stondt even buiten de Diesenpoort, op de Maat, en droeg van daar den naam van *Maatklooster*. Van dit Gestigt zijn geene overblijfzels voorhanden.

Aangaande de aloude *Regeering*, tot op de jongstvoorgaande Omwenteling, zullen wij alleenlijk aanteekenen, dat dezelve plagt te bestaan uit zestien *Burgemeesteren*, verdeeld in acht *Schepenen*, en even zo veele *Raaden*; mitsgaders uit een Kollegie van achtënveertig *Gemeensliedens*, naar de vier Straaten, de Voorstraat, de Waterstraat, de Dieserstraat, en de Sasserstraat, uit ieder van welke twaalf plagten verkozen te worden.

Het *Schoutampt* van *Zwolle* is zeer uitgebreid: het bevat de buurschappen *Windesheim*, *Zuithem*, *Itterfum*, *Oldeniel*, *Harkelo*, *Schelle*, *Spoolle*, alwaar men eene hoogte ontmoet, *Spoolderberg* genaamd, op welken, eertijds, de Landsdagen der Provincie plagten gehouden te worden; vervolgens, *Voorst*, *Westerholte*, een gedeelte van *Mastenbroek*, *Genne*, *Holten*, *Langenholte*, *Haarst*, *Berchmen*, het *Routerveen*, *Snalne*, *Secdoorn*, *Harfte* en *Wijtmen*.

Eindelijk merken wij nog aan, dat *Zwolle* merkelijken bloei en leeven ontvangt, deels van den doortogt van vee-

lerhande Koopmanschappen, welke, door deeze Stad, hooger op verzonden worden; deels van verscheiden Fabrieken, welke aan een goed getal minvermogende burgers en handwerkslieden, een goed bestaan geeven.

Zie HALMA, HOOGSTRATEN, *Tegenwoordige Staat van Overijssel*, enz.

ZWYNDRECHT, een Dorp in *Schobbelands-Ambagt*, onder de *Zwijndrechtsche Waard*, is gelegen aan de Rivier de *Merwe*, tegenover de Stad *Dordrecht*. In een Handschrift der *Utrechtsche* Kerke draagt deeze Plaats den naam van *'t Feer*, of *het Veer*, ongetwijfeld naar het Veer van den Overtogt tusschen dit Dorp en *Dordrecht*, hetwelk met een Pont, bekwaam voor allerlei Rijtuigen, wordt bevaaren. Men heeft 'er ook Wagens en Rijtuigen, welke de Reizigers van hier na *Rotterdam* en elders kunnen voeren. Niet ongegrond is de gissing van den Hoogleeraar BOXHORN, volgens welke van den menigvuldigen overtogt van Zwijnen de Plaats, oorspronklijk, haare benaaming zoude ontleend hebben. *Zwijndrecht* is een vrij aanzienlijk Dorp. De Kerk is tamelijk ruim, met een klein Torentje met een Luidklok; doch zonder Uur- of Slagwerk, om reden dat de nabijgelegenheid van *Dordrecht*, van waar het uur altoos genoeg gezien en gehoord kan worden, dezelve overtollig maakt. Aan de Zoutkeeten, welke men hier in vrij aanzienlijke menigte heeft, vinden de meeste Dorpelingen hun bestaan.

Zie GOUDHOVEN, *Kronijk*; VAN HEUSSEN, enz.

ZWYNDRECHTSCHE-WAARD, een vrugtbaare en vermaaklijke streek lands, in *Zuidholland*, liggende ten Noordoosten van het Eiland van *Dordrecht*, over de Rivier de *Merwe*, van welke deeze Landstreek ten Oosten en ten Zuiden wordt be-

bespoeld. Graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN verleende, in den Jaare dertienhonderdeenëndertig, Oktrooi om dit Land te bedijken, met aanzienlijke Voorregten voor de geheele Waart, en bijzonderlijk voor de Bedijkers. Men ontmoet hier de volgende Dorpen en Ambagten: *Heer-Jans-Dam*, *de Lind*, in *Groote* en *Kleine Lind* verdeeld, *Oudelande-Ambagt*, *Schobbelande-Ambagt* of *Zwijndrecht*, *Meerdervoort*, *Kijfhoek*, *Hendrik-Ido-Ambagt*, *Rijsoort*, *Strevelshoek*, en *Sandelins-* of *Adriaan-Pieters-Ambagt*. Volgens aloude Verpondingslijsten bevat de geheele Zwijndrechtsche Waard tweeduizend achthonderd achtëntwintig Morgens tweehonderdveertig Roeden Lands; doch, volgens naauwkeuriger opgave van laater tijd, zou de uitgestrektheid op slegts tweeduizend zeshonderd zevenënvijftig Morgens driehonderddrie Roeden moeten gesteld worden.

Zie *Theatrum Hollandiæ*; VAN HEUSSEN; *Tegenwoordige Staat van Holland*.

ZYDEWIND, ook *Zijdewskerk* genaamd, is een groote Buurt, in het gedeelte van *Westfriesland*, de *Nieuwdorper-Kogge* geheeten, behoorende onder het aanzienlijk Dorp *Oude-Niedorp*, ruim drie uuren gaans ten Noordoosten van de Stad *Alkmaar*. In vroegere dagen plagten hier wel negentig Huizen te staan. Men ontmoet 'er eene Gereformeerde Kerk, doch zonder Toren: waarom de Klok aan den Voorgevel hangt. In den Jaare zestienhonderdtweeënvijftig wierdt, aan het gewijde Gestigt, de eerste Steen gelegd. Intusschen is het getal der Gereformeerde Ledemaaten hier zeer gering; nu ruim veertig jaaren geleden telde men 'er slegts vijf huisgezinnen, tot die Gezinte behoorende. De Leeraar van *Oude-Niedorp* koomt 'er, van tijd tot tijd, den Openbaaren Godsdienst verrigten.

Zie *Tegenwoordige Staat van Holland*.

ZYL,

ZYL, of ZYLE, een Watertje, of Vliet, in Holland. Het neemt zijnen oorfprong in den Rhijn, tusfchen het vermaaklijk Dorp *Leiderdorp* en de Stad *Leiden*, naauwlijks een halfkwartier uur gaans van eene Poort dier Stad, de *Zijl-Poort* genaamd, en die, waarfchijnlijk, van dit Watertje haaren naam ontleend heeft. Vervolgens loopt de *Zijl* door de Heerlijkheden van *Leiderdorp*, *Oestgeest* en *Warmond*, valt in het breede Water, het *Zweijland* genaamd, vereenigt zich, daarnaa, ter flinker zijde, met de *Eijmerspoel*, en vervolgt daar mede zijnen weg voorbij het Dorp *de Kaag*, ontlastende zich wijders in het Kager-Meir, en alzo, door het Lange Rak, in het Leidfche en Haarlemmer Meir; terwijl het, ter rechterzijde, door de Spijkerboor, in de Kever valt, en daar mede vereenigd aan den anderen kant van het Kaager Meir heen ftroomende, door den Huigfloot zich wederom in het Leidfche en Haarlemmer Meir ontlast. 't Was in de nabuurfchap van dit Watertje, dat het Leger van Graave LODEWYK VAN NASSAU, voor zijne Echtgenoote, Vrouwe ADA, Graavinne van *Holland*, zich in het bezit van het Graaffchap willende vestigen, door Graaf WILLEM, Oom van Vrouwe ADA, deerlijk geflagen en voorts op de vlugt wierdt gedreven; met dat gevolg, dat een groot getal der Vlugtelingen, de *Zijl* willende overzwemmen, in het Watertje zijn einde vondt. In laatere tijden wierdt de *Zijl* onder de, zo genaamde, *Vroonwateren* gerekend, daar de Stad *Leiden* het regt van Visfcherije op oeffende, die jaarlijks bij de Vroonmeesters plagt verhuurd te worden; met het beding, dat de Huurders alle de Visfchen, die door hen gevangen wierden, binnen *Leiden* ter markt moesten brengen: alles in gevolge de Keuren, in den Jaare vijftienhonderdvierënnegentig daar op gemaakt. Grooter uitgebreidheid, dan tegenwoordig, moet eertijds de *Zijl* gehad hebben, naardien BEKA het een Meir noemt. Nogthans gewaagt 'er MELIS STOKE van onder den naam van *Water*.

„ Ende oec alsmen die warheit verhoert,
„ Worden veele ter zelver wile
„ Versmoert in 't *Water*, heet die *Zile*
„ Dats in 't Water bi den Rine."

De Kronijkschrijver heeft het oog op de bovengemelde nederlaag van Graave LODEWYK VAN LOON.

Zie ALTING, *Notitia Germaniæ Inferioris*; S. VAN LEEUWEN, *Kostumen van Rhijnland*; MELIS STOKE, *Rijmkronijk*; A. MATTHÆUS, *Analecta*.

ZYL, (*Het Huis te*) ook wel, bij uitsteekendheid, het *Zijlhof* geheeten, dus genaamd naar deszelfs gelegenheid aan of omtrent het boven beschreven Watertje de *Zijl*. Het was het Stamhuis van het eertijds vermaard oudadelijk Hollandsch Geslagt VAN ZYL. Naar alle waarschijnlijkheid zal het reeds in de Veertiende Eeuwe, zo niet vroeger, gestigt zijn, naardien men, bij de aloude Kronijkschrijvers, vindt aangeteekend, dat, ten tijde der Hoeksche en Kabeljaauwsche landberoeringen, in den Jaare veertienhonderdtwintig, Hertog JAN VAN BEYEREN het Kasteel stormenderhand bemagtigde, en naa alvoorens allen, die hij 'er binnen ontmoette, aan zijn wraakzwaard te hebben opgeofferd, 'er den brand in stak. Het Huis, in vervolg van tijd, wederom herbouwd zijnde, veroverden eenige Hoeksche Edelen, onder welke zich WILLEM en JAN VAN ZYL bevonden, het Gestigt, en stelden het onder de bewaaring van DIRK POLTER, uit den *Hage*. Van tijd tot tijd deedt deeze, met zijne onderhoorige manschap, uitvallen op de Kabeljaauwschen, en plonderde de Huizen *ter Does* en *Zwieten*. Zedert diende het meermaalen ten voorwerpe van vijandlijke aanvallen. Het Huis bleef in het oorspronklijk Geslagt tot in den Jaare veertienhonderdnegentig, wanneer het, door verkoop, vervreemd wierdt; gaande vervolgens over in het bezit van verscheiden eigenaaren.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Inleiding tot de Oudheden en Grondwetten van Rijnland*; als mede *Batavia Illustrata*; J. VAN HEEMSKERK, *Batavisch Arkadia*.

ZYL,

ZYL, (*Het Geslagt van* VAN) een Oud adelijk Hollandsch Geslagt, onder het voorgaande Artikel, als eigenaar van het *Huis te Zijl* vermeld, moet al in den aanvang der Veertiende Eeuwe, niet slegts een aanweezen, maar ook vermaardheid gehad hebben. Immers vindt men, op het Jaar dertienhonderdzeseentwintig, vermeld,

JAN VAN ZYL, Ridder. Deeze liet naa eenen Zoon, insgelijks genaamd,

JAN VAN ZYL, Knaape; hij woonde op het *Huis te Zijl*, en overleedt aldaar in den Jaare dertienhonderdzesënzestig, nalaatende eenen Zoon en eene Dogter:

DIRK VAN ZYL, die volgt, en

Jutte van Zijl, gehuwd te *Utrecht*, met *Gerrit Dedel*, Zoone van Lambert Dedel, in den Jaare dertienhonderdzevenënzestig aldaar onder 's Lands Edelen geteld. Zij baarde hem

Godard Dedel, Raad en Schepen der Stad Utrecht, die tweemaalen getrouwd geweest is, te weeten, met *Theodora Ruijsch*, Jansdogter, en met *Elizabeth Pot*, Jakobsdogter, en bij dezelve heeft verwekt de volgende kinderen:

1. *Gerard Dedel*, Abt van Oostbroek.

2. *Jan Dedel*, Kanunnik te Sint Maria.

3. *Jakob Dedel*, die verscheiden kinderen heeft nagelaaten, en van welken het Geslagt van Dedel in 's Graavenhage, in wettige linie en mansoir, afkomstig is.

4. *Geertruid Dedel*, Abtdis van het Adelijk Jufferenstift van St. Servaas, te Utrecht.

5. *Jan Dedel*, Kanunnik van St. Servaas en Oud-Munster; deeze stondt in hooge agting bij zijnen stadgenoot en bloedverwant Paus Adriaan den Zesden.

6. *Elizabeth Dedel*, die zich in het huwelijk heeft begeeven met Jan van Rodenborg.

DIRK VAN ZYL, Janszoon, boven vermeld, nam ter Vrouwe ALYD VAN DER DOES, en wierdt bij dezelve Vader van twee kinderen:

GERRIT VAN ZYL, die volgt, en

Elizabeth van Zijl, getrouwd met *Koenraad*, Heere van Oosterwijk, bij Gorichem, uit het edel Geslagt van Arkel; zij wierdt bij hem Moeder van de volgende kinderen:

a. *Koenraad*, Heere van Oosterwijk, Ridder, welke ter Vrouwe bekwam Machtelt van Uittenbroek, Pontanusdogter, te Utrecht.

b. *Anna van Oosterwijk*, die ten man heeft gehad Willem van Bochuizen, welken zij eenige kinderen heeft gebaard.

GERRIT VAN ZYL, *Dirkszoon*, boven genoemd, Ridder, was Raad en Kamerling van Hertoge Philips van Bourgondie. Hij tradt in 't huwelijk met *Alijd Eggerts*, Zuster van Jan Eggerts, Heere van Purmerend, die deeze Heerlijkheid verkogt aan zijnen Schoonbroeder; welke dezelve naderhand door verkoop wederom heeft overgedraagen op Jan, Burggraave van Montfoort. Heer GERRIT overleedt op den elfden Maart des Jaars veertienhonderddrieënvijftig, en liet na de volgende kinderen:

DIRK VAN ZYL, woonende op het Voorouderlijk Kasteel het Huis te Zijl. Nimmer een wettig huwelijk hebbende aangegaan, liet hij een Basterdzoon na, *Frederik* genaamd, die in het water ongelukkig zijne dagen eindigde, geene kinderen nalaatende.

Alijd van Zijl, gehuwd met Jakob van der Does, bij Leiden, en Moeder van kinderen.

Willemina van Zijl, die in het huwelijk tradt met den Zoon van eenen Burger van Leiden, welken zij kinderen heeft gebaard; welke, 's Moeders toenaam aanneemende, bij het Wapen van hunnen Vader, zijnde een Zilveren Kruis op een Zwart Veld, op het hart van dat Kruis het Wapen hunner Moeder, zijnde een gouden Arend met een lazuren of blaauwen bek, en klaauwen in een Rood Veld, geplaatst hebben, met eene Meermin in den hoek. Eene deezer kinderen was *Catharina van Zijl*, Danielsdogter, Weduwe van Jan Oem van Wijngaarden, overleden in 's Graavenhage, in den Jaare vijftienhonderdzevenënnegentig, zonder kinderen na te laaten.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata.*

ZYL,

ZYL, (GERARD PIETERSZ. VAN) Zoon van PIETER GERRITSZ, Lijstemaaker te *Leiden*, een vermaard Kunstschilder der naastvoorgaande Eeuwe, wierdt, volgens zommigen, te *Amsterdam*, doch, naar de meening van anderen, te *Leiden* geboren. De tijd zijner ter waereldkomste is niet aangeteekend: zekerlijk moet dezelve niet lang naa het begin der Zeventiende Eeuwe zijn voorgevallen: om reden, dat het eene bekende zaak is, dat hij een Leerling was van den vermaarden ANTONI VAN DYK, welke in den Jaare zestienhonderd-veertig, of een jaar laater, overleden is. 't Is bekend, hoe de straks genoemde Kunstschilder, door groote beloften ten Engelschen Hove gelokt, van *Antwerpen* na *Londen* met 'er woon vertrok. VAN ZYL, een groot bewonderaar van VAN DYKS kunstgewrogten, zijnen overtogt na *Engeland* hebbende vernomen, volgde hem derwaarts, met oogmerk om de behandeling van het penzeel, door onmiddelijk onderwijs, nog verder te beschaaven. Te *Londen* nam hij zijnen intrek in *Westmunster*, tegenover het Huis van zijne hooggeschatten Leermeester; die zo veel werks maakte van VAN ZYL, dat hij, als 't ware, zijnen eigen smaak in hem overstortte: reden waarom de liefhebbers hem den bijnaam van VAN DYK *in 't Klein* plagten naa te geeven. Terstond of kort naa het overlijden van VAN DYK keerde hij te rug na zijn Vaderland, alwaar hij voorts, tot aan zijnen dood, in stilte de penzeelkunst oeffende. In den Jaare zestienhonderdachtënvijftig, of, volgens anderen, vijfenvijftig, woonde hij te *Amsterdam*, in de Hartestraat. Zijne meeste Schilderstukken, nog voorhanden, verbeelden vrolijke gezelschappen van Mannen en Vrouwen, meestal schoon naar 't leeven geschilderd. Even als in de Stukken van zijnen Leermeester, bewondert men de handen der Vrouwen, zo om de kunst van schilderen, als om de tederheid en schoonheid van omtrek. Onder de Gewrogten van zijne kunst is inzonderheid in hoogagting bij de kenners het Schilderstuk, verbeeldende den dus genoemde Verloren Zoon, in 't oogenblik als hij, te paerd gezeten, afscheid neemt van zijnen Vader, op wiens gelaat de bekommernis en angst met spreekende trekken staan uitge-

gedrukt. Den tijd des overlijdens, zo min als dien der geboorte van onzen Kunstenaar vinden wij niet vermeld.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg der Nederlandsche Kunstschilders.*

ZYL, (OTTO VAN) of anders ook, volgens den smaak der tijden, met eenen verlatijnden naam, OTTO ZILIUS geheeten, wierdt geboren te *Utrecht*, uit een Oud en niet onaanzienlijk Geslagt, op den dertigsten Augustus des Jaars vijftienhonderdachtëntachtig. Door zijnen Vader, zints zijne vroegste jeugd, tot de Letteroeffeningen geschikt, vermits hij daar toe in zijnen Zoon eene overhellende geneigdheid bespeurde, wierdt OTTO, op zijn achtste jaar, na 't Latijnsche School gezonden. Behalven het *Latijn*, oeffende hij zich ook, eerlang, in het *Grieksch* en *Hebreeuwsch*. Op zijn achtiende jaar wierdt VAN ZYL in het Genootschap der *Jesuiten* aangenomen. Zedert gaf hij, te *Roermonde*, onderwijs in de Latijnsche Spraakkunst. Nevens de Taalkennis paarde hij de beoeffening der Godgeleerdheid. Zijne bedrevenheid in die weetenschap, gevoegd bij zijne welbespraakte tong, was oorzaak dat hij met veel roems den Kanzel beklom. Te *Leuven* en te *Brussel* predikte hij, met grooten toeloop, voor de Broederschappen der H. Maagd. In het laatst van zijn leeven bekleedde hij den post van Rekter van het Kollegie te *'s Hertogenbosch* en *Gend*. Zijn sterfjaar vinden wij niet vermeld. De volgende Werken zijn, door hem zelven geschreven, of vertaald, in 't licht gegeeven:

Historie der Mirakelen van Onze Lieve Vrouwe te 's Hertogenbosch. Te Antwerpen, 1632, bij *Plantyn.*

Ruræmunda Illustrata, of *Opgehelderd Roermond.* Te Leuven, 1613, in 8vo.

Het

Het Leven van S. XENOFON *en S.* MARIA, *en hunne Zoonen* JOHANNES *en* ARCADIUS; *door* JOHANNES BOLLANDIUS, *uitgegeeven op den 26 Januarius.*

Het Leven en de Mirakelen van de Heilige Martelaaren CYRUS *en* JOHANNES, *bij* BOLLANDUS *te vinden op 31 Januarius.*

MARDOCHEUS TRIPLEX, of *drievoudige levensstaat van* MARDOCHAY, *zijn middelste, zijn laagste, en zijn hoogste.*

Zie *Historie van het Utrechtsche Bisdom.*

ZYL, (PIETER VALKENDAAL VAN) even als de nu aanstonds vermelde, te *Utrecht*, misschien uit het zelfde Geslagt, doch veel vroeger, te weeten in het voorste gedeelte, niet, zo als HALMA en HOOGSTRAATEN schrijven, den *Dertiende*, maar den Vijftiende Eeuwe geboren, van aanzienlijke en vermogende Ouderen. In zijne Jongelingschap, om de kundigheden, in zijn Vaderland verzameld, verder uit te breiden, deedt hij eene reize buitenslands. Onder andere vertoefde hij eene wijle tijds aan het Hoogeschool te *Rostock*, en beklom aldaar den trap van Bacalaureus in de Godgeleerdheid. Sedert keerde hij te rug in zijne Geboortestad. Als Prior van het Reguliershuis eindigde hij aldaar zijne dagen, in den Jaare veertienhonderdvijfentachtig. Hij was een arbeidzaam Man, en, naar den smaak zijner tijden, van Geleerdheid niet ontbloot; dit blijkt uit de Schriften, door hem vervaardigd en in 't licht gegeeven. Zij zijn de volgende:

Commentaria in libros Sententiarum, of Verklaaring over de boeken der Schoolspreuken.

Het Oude en Nieuwe Testament door verscheiden Naamwoorden op de Orde van 't A. B. C. onderscheiden.

Secunda Secundæ, of *het Tweede Deel der Somme* of *Kort Begrip van* THOMAS.

Quæstiones de Malo, of *Vraagstukken over het Kwaad.*

Verscheiden Sermoenen over de Zondagen en Heiligedagen.

Zie *Historie van het Utrechtsche Bisdom.*

ZYPE, (*De*) is een der grootste bedijkte Waarden van *Noordholland*, ten Noorden, met deszelfs Zeedijk, gelegen aan het Koegars, langs 't welke de Dijk ook ten Noordoosten heenen loopt, en in dezelfde Streek vervolgt langs den Wieringerwaard, tot aan de Scheiding tusschen de Bannen van *Schagen* en *Barsingerhorn*. Van hier gaat *de Zijpe* met derzelver Bedijking ten Zuiden en Zuidoosten langs *Schagen*, *Burghorn*, *Sint Maarten* en *Eenigenburg* tot niet verre van *Kabbendam*, van waar de Strekking ten Zuiden loopt, langs de Banne van *Schoorl*, *Groet*, *Hargen* en *Petten* tot aan den *Droomerdijk* van den *Hondsbossche*, daar de Indijking van *Haazenpolder* een schuinschen Hoek Westwaard maakt. Van den *Haazenpolder* gaat de Zeedijk ten Noordwesten langs het Strand der Noordzee en de Banne van *Kalans-Oog*. Voor de oudste Bedijking, bestondt *de Zijpe*, waarschijnlijk, uit diergelijk gebrooken Land, Gorzingen en Ondiepten, geduurig onder Water liggende, als nu nog benoorden *de Zijpe*, bij 't *Koegars* gezien worden. Van de eerste Bedijking vindt men geen zeker bescheid. Onze Kronijken getuigen dat Graaf WILLEM, Broeder van DIRK DEN VII, in den Jaare 1203, *ter Ziepe is comen gerheden.* Men zou hier uit schijnen te mogen afneemen,

dat

dat *de Zijp* toen reeds tot Land gemaakt was: ten zij men, door *de Zijpe* enkel verstaan wilde een Kanaal of Swin, dat uit de Noordzee tusschen *Petten* en den *Ketelduin* doorliep en van 't welk de Bedijking haaren naam zou gekreegen hebben. Sedert wil men, dat de Bedijking is ingebroken. In een Handvest van Hertog ALBRECHT van den Jaare 1388, wordt gezegt, dat *Rijnland niet meer aan die Zijpe dijken zal.* Elders vinden wij, dat WILLEM, Eerste Heer van *Schagen*, een Bastardzoon van Hertog ALBRECHT, de eerste *de Zijpe* bedijkt heeft en tot Land gemaakt; welke gebeurtenis mogelijk tot gemelden Jaaren 1388 kan gebragt worden. De gemelde Handvest toont niet donkerlijk dat *de Zijpe* toen zoo groot niet was als tegenwoordig, loopende den Dijk, van *Petten* tot aan *Kalans-Oog*, en van daar na *de Keins*, een Buurt in de *Schager-Kogge.* Uit oude Egte Stukken is ons gebleeken, dat omtrent den Jaare 1440, aan de Heeren VAN EGMOND en BREDERODE, van 's Graaven wege, eisch gedaan is om *de Zijpe* te bedijken, of dat hij, als Overheer, dit zelfs zoude doen. Uit laater Stukken en voornaamlijk uit het Oktrooi van den Jaare 1551, kan men nagaan, dat de Heeren VAN EGMOND en BREDERODE zwaarigheden over de Bedijking van *de Zijpe* hebben opgeworpen, om dat dezelve te naa zoude raaken aan hunne Jurisdictien, te weeten, ten aanzien van de Jurisdictie der Heeren VAN EGMOND aan de Heerlijkheid van *Petten*, en ten aanzien van de Heeren VAN BREDERODE aan die van *Kalans-Ooge.* Dit kan, sedert den Jaare 1440, of vroeger, het werk van tijd tot tijd tegengehouden hebben; hoewel men de Bedijking van *de Zijpe* altoos als noodzaaklijk heeft aangemerkt, gelijk, in den Jaare 1443, aangetoond, en deswegen, op den dertienden April des zelfden jaars, raaminge gemaakt wierdt. Hier op volgde, dat Hertog FILIPS VAN BOURGONDIE, op den eerstvolgenden eersten Maij, een Oktrooi verleende om *de Zijpe* te bedijken. Hij gebruikte 'er deeze bewoordingen in, zeggende: „ te vreden te zijn, dat het voors. Land, *de* „ *Zijpe* genaamt bedijkt wierdt, het zij door ons, of op „ onze kosten, het zij het bedijkt wierdt door anderen, zoo „ als het door onze Gouverneurs en Raaden gevoeglijkst en

„ voor-

„ voordeeligst zal uitgevonden worden." De Steden *Medenblik*, *Hoorn* en anderen gaven in dien tijd te kennen, dat zij aan dit gemeene Werk niet doen konden, alzo zij te zeer bezwaard waren. Doch het zij door wien de Bedijking toen in stand gebragt is, men heeft reden om te denken, dat 'er omtrent dien tijd iets ondernomen wierdt; indien het waar zij, dat *de Zijpe* naderhand, in de Maand September des Jaars 1509, een Doorbraak geleden heeft. Hoe het daar mede moge zijn, dit is zeker dat deeze Polder omtrent dien tijd, lang met de Zee gemeen gelegen heeft, schoon men het herdijken, om het groot gevaar van gantsch *Holland*, noodig en ook doenlijk oordeelde. In het Oktrooi van Keizer KAREL van den eenëndertigsten Maart des Jaars 1551, naa den loop van den Hove, verleend aan Heer JAN VAN SCHOORLL, Kanunnik van St. MAARTEN te *Utrecht*, wordt gemeld dat de Keizer, in den Jaare 1516, aan zijnen Neeve KORNELIS VAN ZEVENBERGEN, insgelijks Oktrooi vergund hadt om binnen zeven jaaren *de Zijpe* te bedijken, 't welk niet volbragt was. Heer JAN VAN SCHOORLL, met zijne eerste Medestanders, ving het Werk aan; doch het bleef wederom steeken, ten nadeele van veelen, welke zij in deeze Onderneeming hadden ingewikkeld; waarom Koning FILIPS DE II, in den Jaare 1561, Oktrooi verleende, waar bij hij verklaarde de Bedijking te zullen doen, ten zijnen koste, bevestigende de Ingelanden in hun voorheen verkreegen Regt. Hier door wierdt *de Zijpe* eerlang drooggemaakt, en met zeer goeden uitslag bebouwd. De Allerheiligen Vloed des Jaars 1570 deedt *de Zijpe* op nieuws inbreeken. Men ondernam de Herdijking in den Jaare 1572, doch een nieuwe Overstrooming verdierf het aangevangen Werk: ook wierdt het door SONOI geheel bedorven, om den Spanjaard, naa 't bemagtigen van *Haarlem* te beletten in *Noordholland* in te dringen. Het duurde tot in den Jaare 1597, eer de Bedijking op nieuws wierdt ondernomen; doch met goed gevolg, zo dat zij eindelijk omtrent in den tegenwoordigen staat gebragt wierdt. In *de Zijpe* heeft men schoon Bouwland; doch meest Weiland, waar van sommige Landen, aan den hoogen kant, dit bijzonders hebben, dat zij acht of negen jaaren beweid

weid zijnde, omgeploegd en drie of vier jaaren bebouwd worden. Tusschen *Kolons-Oog* en *Petten*, tegen *de Zijpe*, plagt weleer een hooge Zandduin te leggen, *de Keteldiun* genaamd. Deeze is meest over *de Zijpe* gestooven en heeft hier veel Lands bedorven. Naa de laatste Bedijking is *de Zijpe* negenduizendzeshonderd Morgen Lands groot bevonden, die door achtien Groote en zestien Kleine Watermolens bemaalen worden. In 't Jaar 1732, wierden 'er voor *de Zijpe* en den *Haazenpolder*, vijfhonderddertig Huizen en één Molen in de Lijsten der Verpondingen gebragt; in den Jaare 1749 waren 'er maar vijfhonderdzesëntwintig Huizen. In de Bedijking zijn eigenlijk geene Buurten van merkelijk belang, naardien de Huizen veelal van malkander verspreid staan; doch men heeft 'er aangenaame en schoone Landhuizen, met vrugtbaare Plantaadjen. *De Zijpe* wordt in *Noord-* en *Zuidzijpe* verdeeld; in ieder Deel, is een Gereformeerd Predikant, die onder de Klassis van *Alkmaar* behoort. Zij bedienen ieder twee Kerken. De vier Kerken in deeze Bedijking zijn aan St. MAARTENS, *Eenigenburger*, en *Schager-Brug* en *Oude-Sluis*; van deezen is de Kerk, aan St. *Maartens-Brug*, een fraai en lugtig Gebouw, omringd met een Kerkhof, rondsom met Boomen beplant. Zij wierdt gebouwd in den Jaare 1697, en pronkt met een vierkanten Tooren, van boven met een soort van een Koepel gedekt. De Kerk aan *Schager-Brug* is weinig beter dan een Boerenhuis, en die aan *Oude-Sluis* is zeer oud en bouwvallig, zijnde het voorste gedeelte het School. Ook zijn 'er in *de Zijpe* twee Vergaderplaatzen der Vlaamsche Doopsgezinden; een derzelven is aan de *Oude-Sluis* en de andere aan de *Mennisten-Buurt*. De Roomschgezinden hebben 'er twee Statiën, die door één Priester, zijnde een Waereldsheer bediend worden. In *de Zijpe* is een fraai Weeshuis tusschen de *Schager-Brug* en de St. *Maartens-Brug* aan de Trekvaart. Hier van staat het Bestier aan drie Regenten, die uit de Hoofd-Ingelanden verkooren worden. De Crimineele, Civile en Dijksregeering wordt waargenomen, door den Dijkgraaf, die tevens Baljuw is, benevens zeven Heemraaden, die tevens Schepenen en Weesmeesteren zijn, een Penning-

ningmeester en Sekretaris. Zij worden alle door de Hoofd-Ingelanden verkooren, die tien in getal zijn, en bij het openvallen van een derzelven, de plaats zelve vervullen. De Regeering vergadert, bij buitengewoone Voorvallen, aan *Schager-Brug*; doch de gewoone Vergaderingen worden te *Alkmaar* op het Stadhuis gehouden. In den Jaare 1732, wierdt de Ambagtsheerlijkheid van *de Zijpe* verkogt aan de Hoofd-Ingelanden voor zevenduizend Gulden, met het Regt van Middelbaare en Laage Jurisdictie en Aanstelling van een Civilen Schout. Zij moeten hier een Sterfheer aanstellen, gelijk in andere Heerlijkheden gebruiklijk is.

Zie JUNII *Batavia*; *Kronijk van Medenblik*; CAU, *Groot Placaatboek*; J. DOUZA, *Annales Hollandiæ*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illustrata*; CL. BRUIN, *Noordhollandsche Arcadia*, *met de Aanteekeningen van* SCHOENMAKER; VALCOOG'S, *Chronijk van de Zijpe*.

ZYPE; (*de Nieuwe*) zie WIERINGERWAART, Deel Eenëndertig van ons Woordenboek, bladz. 106.

ZYPE. Bij deezen naam is in *Zeeland* bekend een Buurt, op het Eiland *Duiveland*, aan de Oostzijde des Lands van *Bruinisse*, naar den voorbijschietenden Stroom, waarschijnlijk, dus genaamd. Men telt 'er niet meer dan zes Huizen. Daarenboven ontmoet men 'er een Admiraliteitshuis, alsmede eene Batterij, met eenige Metaalen en Yzeren Stukken Geschut beplant. Om de aangenaame ligging en het ruim uitzigt, koomen de inwooners van *Zierikzee*, gedunrende den Zomertijd, zich meermaalen op *Zijpe* verlustigen.

ZYPE,

ZYPESTEIN. (*Het Geslagt van*) Ondanks de aanmerkingen, nu en dan gemaakt, op het plaatzen der lijsten van voornaame Nederlandsche Geslagten in ons *Woordenboek*, vinden wij geene redenen, om van den regel, dien wij, zints den aanvang ons zelven hadden voorgeschreven, af te wijken. Adeldom, of afkomst uit één aloud en aanzienlijk Geslagt, indien dezelve door personeele verdienste en eigen waarde niet geschraagd worde, is bij ons, zo zeer als bij iemand, een bloote harsenschim. Zich daar op te verhovaardigen, of eenige aanspraak te maaken op voorregten, ten koste van anderen, is een inbreuk op de wel begrepene onvervreemdbaare regten van Menschlijkheid en Gelijkheid. Dit, intusschen, is geene reden, waarom wij geene plaats zouden mogen gunnen aan de opvolging van Geslagten, welker leden, om deeze of geene bijzonderheden, uitgemunt, of den Vaderlande goede diensten bewezen hebben. Eener Natie strekt het altoos tot eere, Mannen te hebben voortgebragt, die in den kring van burgerlijke deugden, of in meer schitterende omstandigheden, zich loflijk gekweten hebben. Bij de naazaaten, indien deeze nog aanweezig zijn, moet de loflijke eerzucht worden opgewekt, te treeden in de voetstappen hunner voorgangeren, en zich den naam, welken zij voeren, waardig te gedraagen. Wij mogen 'er nevens voegen, dat aan eene niet ongeoorlofde nieuwsgierigheid wordt voldaan, door het aanwijzen van den leiddraad, langs welken de herkomst der nog leevende en bloeiende Geslagten kan worden terug gebragt tot aan den eersten oorsprong, indien deeze tot eene aanmerkelijke Oudheid opklimme. Nevens andere, deels nog bloeiende, deels reeds uitgestorvene Nederlandsche Geslagten, is het laatstgemelde het geval des Geslagts van VAN ZYPESTEIN, welks afstamming en voortgang wij nu gaan verhaalen.

Het Geslagt ontleende zijnen naam van een Kasteel of Gestigt, gelegen in het bekende Hollandsche Dorp *Loosdrecht*; het stondt aldaar tegenover de Kerk, en droeg, zo in de sterkte en vastheid des Gebouws, als in zijne ligging, te midden van breede Graften en uitgebreide Plantaadjen, de

kenmerken van het vermogen des Stigters. Hoewel, door verloop des tijds, merkelijk in verval geraakt, bleef het, nogthans, in weezen tot in den Jaare zestienhonderdtweeënzeventig, wanneer het, door de *Franschen*, tot den grond toe wierdt afgebroken. Niets anders is daar van overgebleven, dan eene Wooning en Schuur, als mede aan den weg twee steenen Pilaaren. Men zag, weleer, op dezelve de Wapens van KORNELIS ASCARIUS VAN ZYPESTEIN, Kanunnik ten Dom te *Utrecht*, Houtvester, Baljuw en Rentmeester van Brederode, en van deszelfs echtgenoote MARIA VAN DER HORN. Een Zoon, uit dit huwelijk gesproten, even als de Vader genoemd, bezat dit Goed tot een Onversterflijk Erfleen van den Huize van *Mijnden* en *Kronenburg*.

De Stigter van dat Huis, en de Grondlegger des Geslagts, was,

WILLEM NICOLAASZOON VAN ZYPESTEIN. Geboren in den Jaare twaalfhonderdeenënzestig, was hij eerst in dienst van ENGELBREGT, *Graave van der Mark*, en naderhand van WILLEM DEN VIERDEN, *Graave van Holland*. Hij nam ter Vrouwe *Geertruyd van Duyverden*. Beiden bereikten een hoogen ouderdom: Heer WILLEM dien van tweeëntachtig, en zijne Echtgenoote dien van drieënzeventig jaaren. In de Kapelle van het Huis te Zijpestein wierden hunne stoffelijke overblijfzels ter aarde besteld. De volgende waren de kinderen, in deezen Echt verwekt.

I. CLARIUS CLASIUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

II. *Jan van Zijpestein*.

III. *Nicolaas van Zijpestein*, overleden in den Jaare dertienhonderdvijftig.

IV. *George Maarten van Zijpestein*, Pelgrim en Ridder van Onze Lieve Vrouwe van Jeruzalem, naa het overlijden van zijne Oudsten Broeder, en vervolgens van zijne Moeder, in den Jaare dertienhonderdtweeëndertig, gekoomen aan het bezit van Zijpestein en Koolwijk.

V. CYPRIANUS VAN ZYPESTEIN, die insgelijks volgt.

VI. *Johanna van Zijpestein*, overleden in den Jaare dertienhonderdtwintig.

CLARIUS CLASIUS VAN ZYPESTEIN, Willemszoon, was Heer van Zijpestein en Koolwijk, nam ter Vrouwe WILMYNA FOEIT, en overleedt in den Jaare dertienhonderdeenëndertig; zijne Weduwe overleefde hem bijkans vijftig jaaren. Twee kinderen hadden zij te zamen verwekt:

1. *Ascanius van Zypestein*, een Geestlijke, en alzo zonder kinderen gestorven.
2. WILLEM KORNELIS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

CYPRIANUS VAN ZYPESTEIN, vijfde Zoon van *Willem van Zypestein* en *Geertruyd van Duyverden*, tradt, in den Jaare dertienhonderdtwintig, in 't huwelijk met GOSINA VAN NYENRODE; overleedt in den Jaare dertienhonderdveertig, en liet na twee Zoonen:

1. *Willem van Zypestein.*
2. ADOLPH VAN ZYPESTEIN, die volgt.

WILLEM KORNELIS VAN ZYPESTEIN, *Clarius Clasius* Zoon, en van *Wilmyna Foeit*, gehuwd, in den Jaare dertienhonderdachtënveertig, met ANNA VAN ECK, stierf bijkans gelijktijdig met zijne Echtgenoote, te weeten, in den Jaare dertienhonderdëntachtig, hebbende verwekt deeze volgende kinderen.

1. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.
2. *Nicolaas van Zypestein*, gestorven in den Jaare dertienhonderdvijftig.
3. *Henrica van Zypestein.*
4. *Willem van Zypestein.*
5. *Hans van Zypestein.*
6. *Gerard van Zypestein.*

ADOLPH VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Cyprianus van Zypestein* en *Gesina van Nyenrode*, was Knaape in Holland; tradt in 't huwelijk, in den Jaare dertienhonderdvijftig, met SARA VOET, en overleedt in den Jaare dertienhonderdnegentig, hebbende verwekt

1. *Willem van Zypestein.*
2. *Nicolaas van Zypestein.*
3. ADOLPH VAN ZYPESTEIN, die volgt.
4. *Clasina van Zypestein.*

KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Willem Kornelis van Zypestein* en van *Anna van Eck*, is tweemaal ge-

getrouwd geweest. Zijn eerste huwelijk ging hij aan, in den Jaare dertienhonderdeenënzeventig, met JOHANNA ASEWYN *tot Alderbolt*, en tradt, naa derzelver overlijden, in een tweeden Echt met WILMYNA SERVAES. Hij overleedt, in den Jaare veertienhonderdveertig, hebbende, uit zijne twee huwelijken, de volgende kinderen verwekt:

1. JAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. *Nicolaas van Zypestein*, gestorven in den Jaare dertienhonderdachtëntachtig.

3. *Clasina van Zypestein*, overleden in den Jaare dertienhonderdeenëntachtig.

4. *Jan Willem van Zypestein.*

5. *Johanna van Zypestein*, gehuwd aan *Willem Persyn*, doch kinderloos gestorven.

ADOLPH VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Adolph van Zypestein* en van *Sara Voet*, trouwde, in den Jaare dertienhonderdtweeënzeventig, met CATHARINA VAN DER HAAR, bij welke hij drie kinderen verwekte:

1. *Willemina van Zypestein.*

2. CYPRIANUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

3. *Elizabeth van Zypestein*, Geestlijke Zuster.

JAN VAN ZYPESTEIN, *Heer van Zypestein*, Zoon van *Kornelis Ascanius van Zypestein* en van *Johanna Asewyn*, *tot Alderbolt*, nam ter Vrouwe, in den Jaare veertienhonderd, CLARA SCHADE VAN WESTRUM, en was bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare veertienhonderdveertig, Vader geworden van zeven kinderen: te weeten,

1. *Klaas van Zypestein*, kinderloos gestorven, in den Jaare veertienhonderdzestig.

2. *Willem van Zypestein*, insgelijks zonder oir overleden, in den Jaare veertienhonderdeenënzeventig.

3. *Jan van Zypestein*, Heer van Koolwijk, in den Jaare veertienhonderdveertig gehuwd met *Eleonora van Wynssen*, uit Gelderland, en, in den Jaare veertienhonderdvijftig kinderloos gestorven.

4. JAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.

5. GYSBERT VAN ZYPESTEIN, die insgelijks volgt.

6. *Adolp van Zypestein*, overleden in den Jaare veertienhonderdnegentien.

7. *Ascan.*

7. *Ascanius van Zypeftein*, geftorven in den Jaare veertienhonderdnegenënvijftig, zonder kinderen.

Cyprianus van zypestein, Zoon van *Adolph van Zypeftein* en van *Catharina van der Haar*, was Kapitein ten dienfte deezer Landen, begaf zich in den echt, in den Jaare dertienhonddrieënnegentig, met petronella schimmelpenninck, geboren *Nyenrode*, en overleedt in den Jaare veertienhonderdzeventien, hebbende verwekt:

1. *Willem van Zypeftein.*
2. *Johanna Aletta van Zypeftein.*
3. Nicolaas van zypestein, die volgt.

Jan van zypestein, Zoon van *Jan van Zypeftein* en van *Clara Schade van Westrum*, was Heer van Zypeftein, en nam ter Vrouwe, in den Jaare dertienhonderdveertig, wilmyna van drakenborg, bij welke hij flegts éénen Zoon verwekte,

Willem van zypestein, die volgt.

Gysbert van zypestein, Zoon van *Jan van Zypeftein* en van *Clara Schade van Westrum*, tradt in 't huwelijk met louïze van heemskerk, en was, bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare veertienhonderdachtënzestig, Vader geworden van

1. *Willem van Zypeftein*, in den Jaare vijftienhonderd kinderloos geftorven.
2. *Johanna van Zypeftein.*
3. *Johan van Zypeftein.*
4. *Ascanius van Zypeftein.*

Nicolaas van zypestein, Zoon van *Cyprianus van Zypeftein* en van *Petronella Schimmelpenninck*, geboren *Nyenrode*, begaf zich in 't huwelijk, in den Jaare veertienhonderddertig, met elizabeth bor, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

1. *Willem van Zypeftein*, overleden in den Jaare veertienhonderdeenënnegentig.
2. *Karel Hendrik van Zypeftein*, Kapitein.
3. Batavus van zypestein, die volgt.
4. Nicolaas van zypestein, zal insgelyks volgen.

WILLEM VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Jan van Zypestein* en van *Wilmyna van Drakenborg*, was Ritmeester in Holland. Tweemaalen is hij gehuwd geweest: eerst met *Victoria van Rigter tot Buyren*, en vervolgens met JANNE LOON, te *Driebergen*, en was Vader van de volgende kinderen:

1. *Maarten van Zypestein*, Pelgrim.

2. *Maria Martina van Zypestein*, Abtdesse van het Nonnenklooster te Utrecht.

3. *Johanna van Zypestein*, getrouwd met *Helmich van Diemen*, in Braband.

4. LAMBRECHT VAN ZYPESTEIN, die volgt.

BATAVUS VAN ZYPESTEIN, Zoon van *Nicolaas van Zypestein* en van *Elizabeth Bor*, was Ritmeester van een Regiment Paerden in Holland, en nam ter Vrouwe SOPHIA VAN HEMERTEN. Bij zijn overleden, voorgevallen in den Jaare vijftienhonderdtwintig, was hij Vader van

1. *Elizabeth van Zypestein.*

2. *Catharina van Zypestein*, Echtgenoote geworden van Leonard Vermeulen, Luitenant ter Zee.

3. *Jan Willem van Zypestein*, Knaape in Holland.

4. *Johanna van Zypestein*, in den Jaare vijftienhonderd in het huwelijk getreeden met Godefredus Hengst van Blokland.

NICOLAAS VAN ZYPESTEIN, tweede Zoon van *Nicolaas van Zypestein* en van *Elizabeth Bor*, boven genoemd, nam ter Huisvrouwe WILMYNA VAN RYMSDYK. Hij overleedt in den Jaare veertienhonderdachtënnegentig, hebbende in zijn huwelijk verwekt de volgende kinderen:

1. NICOLAAS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. *Petrus van Zypestein.*

3. *Willem van Zypestein.*

4. *Gysbert van Zypestein.*

De drie laatstgenoemden zijn in hunne vroegste jeugd gestorven.

LAMBRECHT VAN ZYPESTEIN, boven vermeld, als de Zoon van *Willem van Zypestein*, en deszelfs tweede Echtgenoote *Janne Loon te Driebergen*, was Luitenant onder de Friezen. Hij tradt in den echt met HENRIETTA VARNEWYK, en over-

overleedt in den Jaare vijftienhonderd achtënvijftig, nalaatende twee Zoonen:

1. Willem van zypestein, en

2. Evert van zypestein, die beiden zullen volgen.

Nicolaas van zypestein, Zoon van *Nicolaas van Zypestein* en *Wilmyna van Rymsdyk*, trouwde met sophia van ratzveld, en wierdt bij haar Vader van de volgende kinderen:

1. *Johan van Zypestein*, die, in den Jaare vijftienhonderddrieënveertig, Kapitein wierdt over honderd Koppen te voet, in dienst deezer Landen.

2. *Ascanius van Zypestein.*

3. *Johanna van Zypestein.*

4. *Gosewina van Zypestein*, de Echtgenoote geworden van Willem de Sint Gillis.

5. Abraham van zypestein, die volgt.

Willem van zypestein, Zoon van *Lambrecht van Zypestein* en van *Henrietta van Varnewyk*, nam ter huisvrouwe henrietta de wilhem, bij welke hij eenen Zoon verwekte, genaamd,

Jan van Zypestein, die op den eersten October des Jaars vijftienhonderdzesënnegentig tot Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht wierdt verkozen.

Evert van zypestein, tweede Zoon van *Lambrecht van Zypestein* en van *Henriëtta van Varnewyk*, tradt in 't huwelijk met geertruid hoyers, *Martensdogter*, en van *Geertruid Schade*, Dirksdogter. De volgende zeven kinderen wierden uit deezen echt geboren:

1. *Aleid van Zypestein*, geboren op den veertienden October des Jaars vijftienhonderddertig, zonder kinderen overleden.

2. Marten van zypestein, die volgt.

3. Hendrik van zypestein, volgt insgelijks.

4. *Geertruid van Zypestein*, geboren op den eenëntwintigsten Maart des Jaars vijftienhonderddrieënveertig, en kinderloos gestorven.

5. *Lambrecht van Zypestein*, geboren op den achttienden Augustus des Jaars vijftienhonderdvijfenveertig.

6. Dirk van zypestein, zal naderhand volgen.

7. *Gysbert van Zypestein*, geboren op den eenentwintigsten Maart des Jaars vijftienhonderdachtenveertig.

Abraham van Zypestein, Zoon van *Nicolaas van Zijpestein* en van *Sophia van Ratzvelt*, was Heer van Zijpestein, en nam ter huisvrouwe johanna de sint gillis, bij welke hij eenen Zoon verwekte,

Aart van Zijpestein, Heer van Zijpestein, doch zonder wettige nakomelingschap overleden.

Marten van zypestein, als oudste Zoon van *Evert van Zijpestein* en *Geertruid Hoijers* boven vermeld, wierdt geboren op den zevenëntwintigsten Januarij des Jaars vijftienhonderdzevenëndertig. Hij was Eerste Kommies, en naderhand Ontvanger van alle de Mondbehoeften en Krijgsnoodwendigheden ten dienste der Vereenigde Nederlanden, volgens Lastbrief, hem daartoe gegeeven, en geteekend op den 11 Februarij des Jaars vijftienhonderdnegenëntachtig. Daarenboven was hij Ontvanger of Penningmeester van alle de goederen der drie Juffrouwen-Konventen in het Sticht van en te Utrecht: als van Sint Servaas, Sint Mariëndal, en de Abtdij van Zoest, in Eemland, volgens Lastbrief, hem gegeeven op den drieëntwintigsten Maart des Jaars vijftienhonderdachtëntagtig. Op den achtsten Junij des Jaars vijftienhonderdeenënzestig tradt hij, voor de eerstemaal, in het huwelijk met beatrix schade van westrum, Willemsdogter, en van *Henrika van Zuijlen van Nievelt*, die geboren was in den Jaare vijftienhonderdeenënveertig, en overleedt op den zesëntwintigsten Maij des Jaars vijftienhonderdeenënnegentig. Vervolgens ging hij eene tweede Echtverbintenis aan, op den zesëntwintigsten October des Jaars vijftienhonderddrieënnegentig, met *Catharina Anraet*, Jaspersdogter. Het laatste huwelijk was onvrugtbaar; doch in het eerste hadt hij de volgende kinderen verwekt:

1. Johan van zypestein, die volgt.

2. *Evert van Zijpestein*, geboren op den achttienden Januarij des Jaars vijftienhonderdzevenzestig, en overleden, in het negende jaar zijns ouderdoms, in den Jaare vijftienhonderdvijfenzeventig.

3. Erik van zypestein, volgt insgelijks.

4. Anna

4. *Anna van Zijpestein*, geboren den drieëntwintigsten Maart des Jaars vijftienhonderdeenënzeventig, getrouwd den dertigsten Maart des Jaars vijftienhonderdnegenënnegentig, met Antonij Persyn. Van korten duur was deeze huwelijksverbintenis; haar man storf nog geene maand, nadat zij te zamen vereenigd waren.

5. WILLEM VAN ZYPESTEIN, zal insgelijks volgen.

6. *Geertruid van Zijpestein*, geboren den vijftienden October des Jaars vijftienhondeenënzeventig, en gestorven in den Jaare zestienhonderdachtenveertig. Op den derden van de maand Januarij des Jaars zestienhonderdzeven was zij in 't huwelijk verbonden met Mr. Kornelis Snels, Eersten Kamerling van zijne Hoogheid Prinse Maurits.

7. *Henrika van Zijpestein*, geboren den derden November des Jaars 1579, en ruim twee maanden naa haare geboorte overleden.

HENDRIK VAN ZYPESTEIN, Zoon van EVERT VAN ZYPESTEIN en van GEERTRUID HOYERS, geboren op den twaalfden der maand Augustus des Jaars vijftienhonderdnegenëndertig, nam ter huisvrouwe DIVERDA VAN HENSBEEK, en verwekte bij dezelve de volgende vier kinderen:

1. EVERT VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. *Maarten van Zijpestein*, getrouwd met *Johanna van Rijnevelt*.

3. *Maria van Zijpestein*, de Echtgenoote geworden van *Izaak Janszoon*.

4. *Henrika van Zijpestein*, in 't huwelijk verbonden met Petrus Christiani.

DIRK VAN ZYPESTEIN, Zoon van EVERT VAN ZYPESTEIN en van GEERTRUID HOYERS, broeder des naastvoorgaanden, geboren den tweeëntwintigsten December des Jaars vijftienhonderdvierenveertig, tradt hij in het huwelijk met HILLEGONDA SCHRIEK, dogter van ERNST SCHRIEK. Hij was Baljuw en Dijkgraaf van Woerden. Niet meer dan één kind was de vrugt zijner echtverbintenisse, te weeten,

Geertruid van Zijpestein, die de Echtgenoote wierdt van *Kornelis Zaals*.

Mr. JOHAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van MAARTEN VAN ZYPESTEIN

STEIN en van BEATRIX SCHADE VAN WESTRUM, wierdt geboren op den zestienden Maart des Jaars vijftienhonderdvierenzestig. Hij was Meesterknaap van Holland, en wierdt, op den zevenden Maij des Jaars vijftienhonderdachtentachtig, in het huwelijk vereenigd met CATHARINA VAN NYENRODE, dogter van Jonkheere Kornelis van Nijenrode, een der vermaarde zamenverbondene Nederlandsche Edelen, en van Catharina van Neverum. Onze JOHAN VAN ZYPESTEIN was van de wettige descendenten van het mannelijk oir, quartilleerende hun Wapen met dat van Nijenrode, 't welk wederom met dat van Persyn gequartilleerd was, om dat hunne Moeder, boven genoemd, de laatste Erfdogter was uit den Huize van Nijenrode: waarom dan ook JOHAN VAN ZYPESTEIN, vóór het overlijden zijner Huisvrouwe CATHARINA VAN NYENRODE, op den negenden Maart des Jaars zestienhonderdzestien, met het *Huis* te Hillegom en deszelfs Duinen en Waranden verlijd is. Heer JOHAN overleedt op den negenden April des Jaars zestienhonderdvijfentwintig, en ligt begraaven te Hillegom, onder een blaauwen Zark, met het volgende Grafschrift:

Hier leid begraven Juffrouw CATRYNA VAN NEVERUM Weduwe van Jonkheer CORNELIUS VAN NYENRODE sterft....

Hier leid begraven de Heer JOHAN VAN ZYPESTEYN sterft op het Huis te Hillegom den 9 April 1626.

Hier leid begraven Juffrouw CATRYNA VAN NYENRODE Huisvrouw van JOHAN VAN ZYPESTEYN sterft den 23 February 1615.

Uit het bovengemelde huwelijk van Mr. JOHAN VAN ZYPESTEIN en CATHARINA VAN NYENRODE waren geboren de volgende kinderen:

1. *Beatrix van Zijpestein*, zijnde gehuwd geweest aan den

den Heere *Jakob van der Does*, Raad en Griffier van zijne Hoogheid Fredrik Henrik, Prinse van Oranje.

2. *Hester van Zijpestein*, op den vijfentwintigsten September des Jaars zestienhonderdtweeëntwintig in den echt verbonden met Mr. *Pieter Coenen*, Sekretaris van zijne Hoogheid Prinse Maurits van Oranje.

3. KORNELIS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

4. *Margareta van Zijpestein*, de Echtgenoote geworden van *Quirijn Aker*, Pieterszoon.

5. *Kornelis van Zijpestein*, in den echt vereenigd met *Jakob Boom*, Overste van een Regiment Voetknegten, ten dienste van zijne Koninklijke Majesteit van Zweden.

6. *Johannes van Zijpestein*, in den Jaare zestienhonderdvijfentwintig, ongehuwd, overleden.

7. *Geertruid van Zijpestein*, de Huisvrouw geworden van *Hans Frederik Coelman*, Overste Luitenant van een Regiment Voetvolk, in dienst van zijne Koninklijke Majesteit van Zweden.

ERIK VAN ZYPESTEIN, Zoon van MAARTEN VAN ZYPESTEIN en van BEATRIX SCHADE VAN WESTRUM, geboren op den eersten Januarij des Jaars vijftienhonderdachtenzestig, was Eerste Commis der Financie der Vereenigde Nederlanden. Tweemaalen is hij gehuwd geweest. Op den elfden April des Jaars vijftienhonderdzevenënnegentig ging hij zijne eerste echtverbintenis aan, met JOHANNA VAN UYTEWAART, *Oliviers dogter*, welke hem, nog geene tien maanden daarnaa, te weeten, op den achtentwintigsten Februarij des volgenden Jaars vijftienhonderdachtennegentig, in het Kraambedde, door den dood ontviel. — Op den vierden Augustus des Jaars vijftienhonderdnegenënnegentig tradt ERIK VAN ZYPESTEIN in een tweede huwelijk, met GODELIVE VAN KASEMBROOT, dogter van *Leonard van Kasembroot*, en overleedt op den zesentwintigsten Junij des Jaars zestienhonderdnegen. Zie hier de naamen der kinderen, door Heer Erik uit zijne twee huwelijken verwekt.

Uit het Eerste Bed.

1. *Johanna van Zijpestein*, geboren den eenentwintigsten Februarij des Jaars vijftienhonderdachtennegentig, was Vrouwe van

van Willigelangerak. Tweemaalen is zij gehuwd geweest. Haar eerste Echtgenoot was *Charles Heraugieres*, Edelman van Kamerijk, en Kapitein van een Vaandel Voetknegten; van wiens beleid, in de bemagtiging van het Kasteel van Breda, door middel van een Turfschip, wij, ter bekwaame plaatze, uitvoerig verslag gedaan hebben. Zie ons *Woordenboek*, Deel Twintig, bladzijde vijfhonderdzesenvijftig. Naa diens overlijden, hertrouwde Vrouwe *Johanna* met *Gillis van Ledenberg*, den vermaarden Geheimschrijver der Staaten 's Lands van Utrecht, die, om zijne tegenkanting der heerschzuchtige en wederregtelijke bedoelingen van Prinse Maurits, in moeite geraakte, en daar door tot het wanhoopig besluit kwam, om geweldige handen te slaan aan zijn eigen leeven. Van dit alles hebben wij, op 's Mans Artikel, in ons *Woordenboek*, uitvoerig verslag gegeeven. Zie Deel Tweeëntwintig, bladzijde tweeëndertig en volgende. Ten minsten eenen Zoon hadt *Johanna* dien elendeling gebaard.

Uit het Tweede Bed.

2. Mr. LEONARD VAN ZYPESTEIN, die volgt.

3. *Beatrix van Zijpestein*, getrouwd aan den Heere N. N. Lathouwer.

4. *Philippoort van Zijpestein*, in het huwelijk getreden met *Jaques Martini*, Commis Generaal der Ammunitie van Oorlog te velde, in dienst van de Staaten der Vereenigde Nederlanden.

Mr. WILLEM VAN ZYPESTEIN, boven vermeld, als de vierde Zoon van MAARTEN VAN ZYPESTEIN en van BEATRIX SCHADE VAN WESTRUM, geboren den vierentwintigsten Januarij des Jaars vijftienhonderdvijfenzeventig, was Kanunnik ten Dom te Utrecht, als mede Afgevaardigde in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland. Op den negenden Februarij des Jaars zestienhonderdzeven tradt hij in 't huwelijk met *Hester Verhoeve*, en overleedt op den zestienden April des Jaars zestienhonderdveertien. Hij ligt begraaven in de Buurkerk Utrecht, alwaar zijn Wapen, gequartileerd met dat van zijne Moeder, op eenen blaauwen Zark uitgehouwen gevonden wordt, met het volgende Grafschrift:

Hier

Hier leid begraven Mr. WILLEM VAN ZYPE-
STEIN, in zijn leven Raadt ter Admirali-
teit in Zeelandt.

Bij bovengemelde zijne Huisvrouw hadt hij de volgende kinderen:

1. Mr. *Maarten van Zijpestein*, die tweemaal getrouwd geweest is: eerst, met Jonkvrouwe N. N. *van Duijne*; vervolgens, met Jonkvrouwe N. N. *Nijhaes*.

2. Mr. *Aernold van Zijpestein*, ongehuwd gestorven.

3. *Willem van Zijpestein*, insgelijks vroeg overleden.

EVERD OF EVERARD VAN ZYPESTEIN, Zoon van HENDRIK VAN ZYPESTEIN, en van DIEVERDA VAN HENSBEEK, nam ter huisvrouwe MARGARETA VAN VARESTEYN, bij welke hij de volgende zes kinderen heeft verwekt.

1. *Adriaan van Zijpestein*.

2. *Andries van Zijpestein*.

3. HENDRIK VAN ZYPESTEIN, die volgt.

4. *Geertruid van Zijpestein*, in 't huwelijk verbonden met *Johan Gronning*.

5. *Diderika van Zijpestein*, in den echt getreden met *Heijman van Esveldt*.

6. EVERD VAN ZYPESTEIN, die insgelijks volgt.

Mr. KORNELIS VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. JOHAN VAN ZYPESTEIN en van CATHARINA VAN NYENRODE, geboren den veertienden Junij des Jaars vijftienhonderdzesennegentig, was Kanunnik ten Dom van Utrecht, en Heer van Hillegom. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Op den tweeëntwintigsten Februarij des Jaars zestienhonderdachtentwintig tradt hij, voor de eerste maal, in 't huwelijk, met GEERTRUID VAN DEN CORNPUT, die hem, op den vijfentwintigsten Augustus des Jaars zestienhonderdnegenënveertig, door den dood ontviel. Voor de tweede reize ging hij eene echtverbintenis aan, met *Adriana Beaumont*, en overleedt op den tweeden Maij des Jaars zestienhonderdvijfenzestig. Het laatste huwelijk was kinderloos; doch in het eerste hadt hij de volgende vijf kinderen verwekt.

1. *Catharina van Zijpestein*, geboren den negenden Maart des Jaars zestienhonderdnegenëntwintig, is tweemaalen getrouwd geweest. Haar eerste echtgenoot was Mr. *Kornelis Fannius*, Vrijheer van Oud-Haarlem en Kortenbos, Raad Ordinaris in den Hove en Leenhove van Holland en Westfriesland, die op den tweeden November des Jaars zestienhonderdvijfenzeventig overleedt. — Na diens overlijden tradt Vrouwe *Catharina* in een tweede huwelijk, met Mr. *Gerard Bikker van Zwieten*, Heere van Zwieten, Eersten Raad en Rekenmeester der Graaflijkheids Rekenkamer, Meesterknaap van Holland en Hoog-Heemraad van Rhijnland, overleeden op den achtsten Maart des Jaars zeventienhonderdachttien. Bijkans negen jaaren vroeger, te weeten, op den zevenëntwintigsten Maij des Jaars zeventienhonderdnegen, was zij zelve ten grave gedaald.

2. JAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.

3. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, volgt insgelijks.

4. *Maria van Zijpestein*, geboren den vierden Februarij des Jaars zestienhonderdtweeënveertig, is tweemaalen gehuwd geweest. Haare eerste echtverbintenis ging zij aan, op den negenden Maart des Jaars zestienhonderdachtenzestig, met *Theodoor van Vrijbergen*, Kolonel van een Regiment Voetknegten, in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden, mitsgaders Kommandeur en Luitenant Majoor van de Stad Sluis in Vlaanderen en Onderhoorige Forten; hij overleedt op den negenden December des Jaars zestienhonderdnegenënzeventig. In een tweede huwelijk wierdt Vrouwe *Maria* verbonden, in den Jaare zestienhonderdnegentig, met *Otto vrn Lymborg*, Kolonel in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden; zij overleedt op den achttienden November des Jaars zeventienhonderdeneen.

5. MAARTEN VAN ZYPESTEIN, zal insgelijks volgen.

Mr. LEONARD VAN ZYPESTEIN, Zoon van ERIK VAN ZYPESTEIN, in deszelfs tweede huwelijk met GODELINE VAN CASEMBROOT, bekleedde, in den Jaare zestienhonderddrieënveertig, den post van Raadsheer in den Raad van Vlaanderen, — in den Jaare zestienhonderdvierenzestig dien van Ontvanger van de Exploiten — en was, 't eenigen tijde, Pen-

Pensionaris van Middelburg. Tweemaalen is hij gehuwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote was ELIZABETH MOLENAAR — de tweede, *Susanna Staets.* Hij overleedt in den Jaare zestienhonderdvierenzestig. Zijn laatste huwelijk was onvrugtbaar; doch uit het eerste hadt hij kinderen verwekt, te weeten:

1. *Erik van Zijpestein*, vroeg gestorven.

2. *Erik van Zijpestein*, insgelijks in zijne vroege jeugd overleden.

HENDRIK VAN ZYPESTEIN, Zoon van EVERARD VAN ZYPESTEIN en van MARGARETA VARESTEYN, was Kornet, en tradt in 't huwelijk met MARGARETA DAESDONK, bij welke hij de volgende kinderen heeft verwekt.

1. JOHAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. ADRIAAN VAN ZYPESTEIN, volgt insgelijks.

3. ANTONY VAN ZYPESTEIN, zal daarnaa volgen.

EVERD of EVERARD VAN ZYPESTEIN, Zoon van EVERARD VAN ZYPESTEIN en van MARGARETA VAN VARESTEYN, broeder des naastvoorgaanden, nam ter Huisvrouwe ALETTA VAN VELDHUIZEN, en wierdt bij dezelve Vader van de volgende twaalf kinderen,

1. EVERARD VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. *Elizabeth van Zijpestein.*

3. *Gerarda van Zijpestein.*

4. *Everd van Zijpestein.*

5. *Margareta van Zijpestein.*

6. *Huybert van Zijpestein.*

7. *Hendrik van Zijpestein.*

8. *Gerarda van Zijpestein.*

9. *Hendrik van Zijpestein.*

10. *Margareta van Zijpestein.*

11. *Margareta van Zijpestein.*

12. *Gerarda van Zijpestein*, de echtgenoote geworden van Mr. *Johan van Baerle*, Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht, als mede Extraordinaris Gecommitteerde in den Hove Provinciaal des Lands van Utrecht. Hij overleedt op den veertienden Maart des Jaars zeventienhonderdelf.

JAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. KORNELIS VAN ZYPE-

STEIN

STEIN en VAN GEERTRUID VAN CORNPUT, gebooren den eenentwintigsten October des Jaars zestienhonderdeenëndertig, was Kanunnik ten Dom te Utrecht, en Ritmeester van een Regiment Ruiterij, in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden. Op den zesentwintigsten October des Jaars zestienhonderdzestig wierdt hij in den echt verbonden met MARIA HARENKASPEL, welke hem op den vierden Januarij des Jaars zestienhonderdzevenzestig door den dood ontviel. 's Jaars daaraanvolgende tradt hij in eene tweede echtverbintenisse, met ANNA BIKKER, en eindigde zijne dagen op den achtentwintigsten Junij des Jaars zestienhonderdnegenënzestig. Niet meer dan éene dogter was de vrugt dier beide huwelijken, te weeten,

Maria Geertruid van Zijpestein, die vervolgens de echtgenoote wierdt van haare vollen Neeve, KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, van welken wij, in 't vervolg, nader zullen spreeken.

Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. KORNELIS VAN ZYPESTEIN en van deszelfs eerste Echtgenoote GEERTRUID VAN DEN CORNPUT, was Heer van Zijpestein en Hillegom, Kanunnik ten Dom van Utrecht, Houtvester, Baljuw en Rentmeester van Brederode, Commissaris Generaal van de Legerwagens van den Staat in den Jaare zestienhonderdeenenzeventig, Envoijé van wegens Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden bij den Keurvorst van Keulen. Op den negentienden September des Jaars zestienhonderdtweeënzestig tradt hij in 't huwelijk met MARIA VAN DER HORN, en overleedt op den zevenden Junij des Jaars zestienhonderddrieënzeventig. Hij hadt de drie volgende kinderen verwekt.

1. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

2. ANDRIES VAN ZYPESTEIN, zal insgelijks volgen.

3. *Jan van Zijpestein*, geboren op den eersten Jannarij des Jaars zestienhonderdzeventig, diende den Staat ter zee, en sneuvelde, op den tienden Julij des Jaars zestienhonderdnegentig op 's Lands Oorlogschip, waar van Bevelhebber was Philips van der Goes.

Mr.

Mr. MAARTEN VAN ZYPESTEIN, derde Zoon van Mr. KORNELIS VAN ZYPESTEIN, en van GEERTRUID VAN DEN CORNPUT, geboren op den vijfentwintigsten December des Jaars zestienhonderdvijfenveertig, was Baljuw van den Nijburg, en Generaal van de Ammunitie der Legers van den Staat der Vereenigde Nederlanden. Op den zevenentwintigsten September des Jaars zestienhonderdzesenzeventig liet hij zich in 't huwelijk verbinden met QUIRINA KORNELIA PIETERSON. Hij overleedt op den zevenentwintigsten Julij des Jaars zestienhonderdeenëntachtig, en zijne Weduwe op den vijftienden Maart des Jaars zeventienhonderdzeven. Niet meer dan één Zoon was de vrugt deezer echtverbintenisse, te weeten,

MAARTEN ADRIAAN VAN ZYPESTEIN, die naderhand zal volgen.

JOHAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van HENDRIK VAN ZYPESTEIN, en van MARGARETA DAESDONK, nam ter Huisvrouwe PETRONELLA MIDDELKOOP, en wierdt bij dezelve Vader van de volgende kinderen:

1. *Anna van Zypestein.*
2. *Marta van Zypestein.*
3. *Hendrik van Zypestein*, Leeraar in de Hervormde Gemeente te Doorn, in het Overkwartier des Stichts van Utrecht.
4. *Willem van Zypestein.*
5. *Wilmyna van Zypestein.*
6. *Margareta van Zypestein.*
7. ANTONY VAN ZYPESTEIN, die volgt.

ADRIAAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van HENDRIK VAN ZYPESTEIN, en van MARGARETA VAN DAESDONK, was Leeraar onder de Hervormden aan de Meeren, tradt in 't huwelijk met KORNELIA DYK VERHOEFF, bij welke hij de volgende kinderen verwekte:

1. *Jan van Zypestein*, Regtsgeleerde, Advokaat voor den Hove van Utrecht. Hij overleedt op den vijftienden Junij des Jaars zestienhonderddrieënnegentig, in den ouderdom van negenëntzestig jaaren.
2. *Hester van Zypestein*, in het huwelijk vereenigd met *Johan Hertogh*, Stadhouder van het Kwartier van Oosterwijk.

3. HENDRIK VAN ZYPESTEIN, die volgt.

4. *Maria van Zypestein*, de echtgenoote geworden van *Petrus de Lange*, Predikant in de Hervormde Gemeente te Oosterwijk.

ANTONY VAN ZYPESTEIN, derde Zoon van HENDRIK VAN ZYPESTEIN, en van MARGARETA VAN DAESDONK, nam ter Huisvrouwe MARIA VAN BILTEN, en verwekte bij dezelve eenen Zoon, die den naam voerde van

Hendrik van Zypestein, welke zich in 't huwelijk begaf met *Maria van Galen*.

EVERARD VAN ZYPESTEIN, Zoon van EVERARD VAN ZYPESTEIN, en van ALETTA VAN VELDHUIZEN, geboren den twintigsten Februarij des Jaars zestienhonderdzesendertig, was Raad in de Vroedschap, Burgemeester en Hoofdschout der Stad Utrecht, Buitengewoon Afgevaardigde ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende, de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Gewoon Afgevaardigde ter Vergaderinge van Hun Edel Mogende, de Heere Staaten 's Lands van Utrecht, als mede Afgevaardigde ter Kamer van Finnancie dier zelfde Provincie, Hoog Heemraad van den Lekkendijk Bovendams, enz. enz. enz. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Voor de eerste maal tradt hij in 't huwelijk met CATHARINA VAN DER WOERD; naa welker overlijden, voorgevallen in de maand Augustus des Jaars zestienhonderdeenentachtig, hij eene tweede echtverbintenis aanging met *Sybilla Codde*. Hij overleedt op den eenentwintigsten Augustus des Jaars zeventienhonderddertien. Hoewel zijn laatste huwelijk onvrugtbaar was geweest, waren, daarentegen, hem, uit zijne eerste vrouwe, niet minder dan dertien kinderen geboren.

Kinderen uit het Eerste Bedde.

1. *Kornelia van Zypestein*, in den echt verbonden met Dr. *Kornelis Beerninck*, eerst Gouverneur van Macasser, en vervolgens Heere van Oudhuizen, en bij der *gratie Gods* Proost en Archidiaconus der Kerke van St. Jan te Utrecht. Vrouwe *Kornelia* haare Man na het Oosten verzellende, overleedt aldaar, terwijl dezelve, op Macasser,

den

den gemelden post bekleedde; alwaar hij, ter eere der Overledene, eene Grafrombe deedt vervaardigen, die naderhand door de Indiaanen wierdt vernield. Dr. *Beerninck* fleet de laatste zijner dagen in het Dorp Mijdrecht, en overleedt aldaar in den Jaare zeventienhonderdzevenëntwintig.

2. *Aletta van Zypestein*, in den echt vereenigd, op den eersten November des Jaars zeventienhonderdzeven, met Mr. *Kornelis Antony van Wachendorf*, Raad en Schepen der Stad Kleeve, Sijndicus Titulair der Landstanden van Brandenburg, en, wegens dezelve, Afgevaardigde op den Landdag van het Markſche en Kleefſche; en naderhand, zedert het Jaar zeventienhonderdnegen, Sekretaris van de Politie en Finantie der Stad Utrecht. Hij overleedt op den tweeden April des Jaars zeventienhonderddertig.

3. *Gerarda van Zypestein.*

4. *Johan van Zypestein.*

5. *Gysbert van Zypestein.*

6. *Everd van Zypestein.*

7. *Catharina van Zypestein.*

8. *Gerarda van Zypestein*, op den eersten Junij des Jaars zestienhonderdtweeënnegentig in den echt verbonden met Dr. *Alexander Karel Philip van Wachendorf*, Ontvanger der Bordens Tienden, nu Hospitaalmeester van het Johanniter of Malthezer Konvent van St. Catharina te Utrecht.

9. *Catharina van Zypestein.*

10. *Johanna van Zypestein.*

11. *Catharina van Zypestein.*

12. *Everd van Zypestein.*

13. *Hillegonda van Zypestein*, voor de eerste maal getrouwd met Mr. *Jakob van Mansvelt*, Kanunnik ten Dom te Utrecht, Maarſchalk van de Stad en den Lande van Montfoort, Dijkgraave van den Zuid-Ysſeldijk, als mede Genomineerde tot het Eerste Lid van de Stad Utrecht. Naa diens overlijden, voorgevallen op den vierden November des Jaars zeventienhonderdtien, ondernam zij een tweede huwelijk met *Everard de Beer*, Kanunnik en Kameraar ten Dom te Utrecht, welke, op den zevenden December des Jaars zeventienhonderdtweeëndertig, overleedt.

Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, reeds vroeger vermeld, als de Zoon van Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTÉIN, en van MARIA VAN DER HORN, geboren den eenendertigsten Januarij des Jaars zestienhonderdzesenzestig, was Heer van Zijpestein en Hillegom. Op den dertigsten Augustus des Jaars zestienhonderddrieënnegentig tradt hij in 't huwelijk met MARIA GEERTRUID VAN ZYPESTEIN, des Heeren JAN VAN ZYPESTÉINS dogter, zijne volle Nicht, zo als reeds boven is vermeld. Een aantal kinderen wierdt uit deeze echtverbintenisse geboren, van welke de volgende den volwassen ouderdom bereikt hebben.

1. *Anna Catharina van Zypestein*, geboren den dertigsten April des Jaars zestienhonderdnegenënnegentig.

2. *Maria Christina Kornelia van Zypestein*, geboren den dertienden April des Jaars zeventienhonderdzes.

3. *Kornelis Ascanius van Zypestein*, geboren den achttienden Augustus des Jaars zeventienhonderdzeven, Kommis van de Konvoijen en Licenten van het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam.

Mr. ANDRIÈS VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, en van MARIA VAN DER HORN, wierdt geboren op den twintigsten September des Jaars zestienhonderdzevenënzestig, begaf zich in het huwelijk, op den eenendertigsten Augustus des Jaars zestienhonderdtweeënnegentig, met MARIA VAN DUCEM, en overleedt op den negentiende October des Jaars zeventienhonderddrieëntwintig. De volgende kinderen waren de vrugt deezer echtverbintenisse.

1. *Maria van Zypestein*, geboren den vijfden Maij des Jaars zestienhonderddrieënnegentig, en op den vierentwintigsten van de zelfde Maand overleden.

2. Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, die volgt.

3. *Maria Mechteld van Zypestein*, geboren op den vijftienden Junij des Jaars zestienhonderdzesennegentig, en op den eenentwintigsten April des Jaars zeventienhonderdnegentien, ongehuwd, gestorven.

Mr. MAARTEN ADRIAAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. MAARTEN VAN ZYPESTEIN, en van QUIRINA KORNELIA PIETERSON,

SON, geboren op den vierden November des Jaars zestienhonderdeenentachtig, was Raad in de Vroedschap der Stad Alkmaar, Kastelein en Rentmeester van Nievaart. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote wierdt, op den negenëntwintigsten Maart des Jaars zeventienhonderdzeven, MARGARETA HELENA COLDENBACH, welke hem, op den achttienden September des Jaars zeventienhonderdvijftien, door den dood ontviel. Op den achttienden April des volgenden Jaars zeventienhonderdzestien tradt hij, van nieuws, in den echten staat, met MAGDALENA KIEN. Hij overleedt op den vijfentwintigsten Junij des Jaars zeventienhonderdzeventien, en zijne Weduwe op den eenentwintigsten December des Jaars zeventienhonderdtwintig. Geene kinderen wierden uit het tweede huwelijk geboren, maar de volgende waren de vrugten der eerste echtverbintenisse:

1. *Quirina Catharina van Zypestein*, geboren op den achtsten Augustus des Jaars zeventienhonderdacht, en in de maand Maij des Jaars zeventienhonderdeenendertig, in den gehuwden staat vereenigd met *Volkert van Jever*.

2. *Jan van Zypestein*, geboren op den drieëntwintigsten November des Jaars zeventienhonderdnegen, was Waldgraaf van den Lande van Kuik, Waranteur van de Warande in de Baronnie van Breda, en Ontvanger van Etten. Op den zesden Junij des Jaars zeventienhonderddertig tradt hij in 't huwelijk met *Dorothea Elizabeth Weijer*.

3. *Helena Kornelia van Zypestein*, geboren den veertienden Maart des Jaars zeventienhonderdveertien.

ANTHONY VAN ZYPESTEIN, Zoon van JOHAN VAN ZYPESTEIN, en van PETRONELLA MIDDELKOOP, is tweemaalen gehuwd geweest. Voor 't eerst nam hij ter Huisvrouwe, op den drieëntwintigsten Februarij des Jaars zeventienhonderd, CATHARINA TERENCE. Deeze, op den vierden December des Jaars zeventienhonderdnegenëntwintig, hem door den dood zijnde ontvallen, ondernam hij, in het volgende Jaar zeventienhonderddertig, een tweede huwelijk, met *Catharina Takel*, die hem, egter, geene kinderen baarde; terwijl hij, bij de eerste Vrouwe, een aantal van dertien kinderen hadt verwekt, waar van wij hier de Lijst laaten volgen.

Kinderen uit het Eerste Bedde.

1. *Johanna Petronella van Zypeftein*, geboren in den Jaare zeventienhonderdeen, en op den vierentwintigften Februarij des Jaars zeventienhonderdvier overleden.

2. *Adam van Zypeftein*, geboren in den Jaare zeventienhonderddrie, en geftorven op den achttienden December des Jaars zeventienhonderdtwaalf.

3. *Maria van Zypeftein*, geboren den vijfentwintigften Januarij des Jaars zeventienhonderdvijf, en op den drieëntwintigften Augustus des zelfden jaars overleden.

4. JAN VAN ZYPESTEIN, die volgt.

5. *Everd Willem van Zypeftein*, geboren den dertigften Julij des Jaars zeventienhonderdnegen, tradt, in den Jaare zeventienhonderddertig, in het huwelijk met *Anna Takel*, volle Zuster zijner Stiefmoeder.

6. *Johanna Petronella van Zypeftein*, geboren op den tweeden September des Jaars zeventienhonderdelf.

7. *Anna Willemina van Zypeftein*, geboren op den achtentwintigften October des Jaars zeventienhonderddertien.

8. *Maria van Zypeftein*, geboren op den eenendertigften October des Jaars zeventienhonderdzestien.

9. *Catharina van Zypeftein*, geboren op den achtentwintigften Augustus des Jaars zeventienhonderdachttien.

10. *Henrika van Zypeftein*, geboren op den zestienden Maart des Jaars zeventienhonderdtwintig.

11. *Henriëtta van Zypeftein*, geboren op den tweeëntwintigften November des Jaars zeventienhonderdeenentwintig.

12. *Antony van Zypeftein*, geboren op den zesden Januarij des Jaars zeventienhonderdvierentwintig, en op den zesden November diens zelfden Jaars overleden.

13. *Huybert Jan van Zypeftein*, geboren den achtften Februarij des Jaars zeventienhonderdzesentwintig.

HENDRIK VAN ZYPESTEIN, Zoon van ADRIAAN VAN ZYPESTEIN, en van KORNELIA DYK VERHOEFF, bekleedde het Leeraarampt in de Hervormde Gemeente te Montfoort. Hij hadt zich in den echt laaten verbinden met ELIZABETH VAN ZUYLEN, welke hem door den dood wierdt ontrukt in den Jaare

zeven-

zeventienhonderdeenendertig, zijnde bij hem Moeder geworden van eene dogter, genaamd

Gerarda van Zypestein, doch die, voor dat zij den volwassen ouderdom hadt bereikt, gestorven is.

Mr. KORNELIS ASCANIUS VAN ZYPESTEIN, Zoon van Mr. ANDRIES VAN ZYPESTEIN, en van MARIA VAN DUREN, geboren den zesentwintigsten October des Jaars zestienhonderdvierennegentig, was Raad en President Schepen der Stad Haarlem, mitsgaders Commissaris van wegen Hunne Edele Grootmogende tot redres der Verpondingen over de Huizen in Holland en Westfriesland. Op den achttienden Februarij des Jaars zeventienhonderdeenentwintig tradt hij in 't huwelijk met MARIA DE LANGE, geboren op den tweeden April des Jaars zestienhonderdzesennegentig, en verwekte bij dezelve de volgende kinderen:

1. *Bonaventura van Zypestein*, geboren den zesentwintigsten October des Jaars zeventienhonderdeenentwintig.

2. *Kornelis Ascanius van Zypestein*, geboren op den dertienden Maart des Jaars zeventienhonderddrieëntwintig.

3. *Maria Machtelt van Zypestein*, geboren den achtentwintigsten Maart des Jaars zeventienhonderdvierentwintig.

4. *Susanne Christina van Zypestein*, geboren op den zesden Februarij des Jaars zeventienhonderdeenendertig.

JAN VAN ZYPESTEIN, Zoon van ANTONY VAN ZYPESTEIN, en van CATHARINA TARWEE, geboren den eersten Augustus des Jaars zeventienhonderdzes, was Opziener van de Yzermagazijnen der Nederlandsche Oostindische Maatschappij te Batavia. Hij hadt ter Huisvrouwe genomen *Agnes Catharina Vlaming*, bij welke hij verwekte,

Catharina Wynanda van Zypestein, geboren op den veertienden October des Jaars zeventienhonderdeenendertig.

*

REGIS-

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER ZAA—ZUID.

DEEL XXXIV.

	Pag.
Zaan	1.
Zaan, (Willem van der)	3.
Zaanden, (*Dorp*)	18.
Zaanden, (*Heerlijkheid*)	19.
Zaandam, (Oost-)	21.
Zaandam (West-); zie West-Zaandam, Deel XXXI.	
Zaanden, (Willem van)	26.
Zaandijk	28.
Zaanredam, (Pieter)	31.
Zachtleven, (Herman)	32.
Zachtleven, (Kornelis)	33.
Zalt-Bommel; zie Bommel, Deel VII.	
Zand, (*Huis het*)	34.
't Zand daar Buiten	*ib.*
Zande (*Het*)	35.
Zandenburg; zie Sandenburg, Deel XXVI.	
Zandenburg	*ib.*
Zandfirde	37.
Zandhorst, (*Het Huis te*)	*ib.*
Zandijk	38.
Zanegeest	39.
Zanten, (Gerard Beukelszoon van)	*ib.*
Zantpoort, (*De*)	40.
Zantvoorde	*ib.*
Zantvoort	41.
Zantwijk	43.
Zeddam	44.
Zee, (De Zuider-)	45.
Zeeburg, (Heerenhuis)	50.
Zeeburg, (Herberg)	*ib.*
Zeeburg, (Gemeenelandshuis)	51.
Zeeburg *of* Diemer *en* Muider-Zeedijk, (*Hoogheemraadschap van den*)	*ib.*
Zeeburg, (*Kasteel*)	59.
Zeedijken	*ib.*
Zeeland	98.
Zeevangk	174.
Zeewormen	175.

Ze-

	Pag.
Zegers, (Daniël)	177.
Zegwaart; zie Zoetermeer.	
Zeist, (*Heerlijkheid*)	178.
Zeist, (*Dorp*)	*ib.*
Zeist, (*Huis te*)	180.
Zelbarnen	182.
Zelhem	*ib.*
Zekneering; zie Zierikzee.	
Zelhout; zie Zierikzee.	
Zevenaar; zie Zevender.	
Zevenbergen, (*De Heerlijkheid van*)	183.
Zevenbergen, (*De Stad*)	*ib.*
Zevender	184.
Zevenhoven	*ib.*
Zevenhuizen	185.
Zevenhuizen (*Buurt*)	186.
Zever-Stuivers-luiden	*ib.*
Zeventuig	*ib.*
Zevenwouden	188.
Zierikzee	191.
Zierikzee, (Amandus v.)	240.
Zilvolde	241.
Zinderen	242.
Zion, (*Hofstede*)	*ib.*
Zion, (*Klooster*)	243.
Zion, (*Klooster*)	*ib.*
Zoelen	244.
Zoelmond	*ib.*
Zoemeren; zie Zomèren.	
Zoesius, (Gerard)	*ib.*
Zoesius, (Hendrik)	245.
Zoesius, (Nikolaas)	248.
Zoesius, (Thomas)	251.
Zoest	*ib.*
Zoestdijk	253.
Zoet, (Jan)	255.
Zoete, (Joost de)	256.
Zoetendale	257.
Zoetermeer	*ib.*
Zoeterwoude	259.
Zomeren	260.
Zomeren, (Henricus de)	261.
Zomeren, (Johan van)	*ib.*

	Pag.
Zomeren, (Kornelis van)	264.
Zomersdijk; zie Sommelsdijk, Deel XXVII.	
Zommelsdijk; zie Sommelsdijk.	
Zon	266.
Zon, (Francois van)	267.
Zonderwijk	271.
Zonnemare	270.
Zonnenberg, (Willem v.)	272.
Zonneveld	274.
Zoom	*ib.*
Zorg, (Hendrik Martensz.)	275.
Zorgvliet	276.
Zoutelande	277.
Zouteveen	278.
Zoutman, (Johan Arnold)	*ib.*
Zoutman, (Pieter Klaasz.)	280.
Zovitius, (Jacobus)	281.
Zuichemius; (Viglius ab Ayta) zie Viglius ab Ayta van Zuichem, Deel XXIX.	
Zuidbeveland	282.
Zuidbeijerland; zie Beierland, Deel V.	
Zuidbroek, (*Ambagtsheerlijkheid*)	291.
Zuidbroek, (*Dorp*)	*ib.*
Zuidburg	292.
Zuiddorp	*ib.*
Zuiderbroek	293.
Zuider-Dragten	*ib.*
Zuider-Kwartier	294.
Zuiderwoude	295.
Zuiderzee; zie Zee. (Zuider)	
Zuidewind, (Hendrik van Ens, *gezegd*)	296.
Zuidgeest	299.
Zuid-Holland	300.
Zuidhollandsche-Waard	304.
Zuidland	305.
Zuid-Linschoten	306.

Zuid-

	Pag.
Zuidmeer	308.
Zuid-Polder	309.
Zuid-Polsbroek; zie Polsbroek, Deel XXIV.	
Zuid-Schalkwijk	310.
Zuidscharwoude	311.
Zuid-Schermer	312.
Zuid-Scherwoude; zie Zuid-Scharwoude.	
Zuidvliet	314.
Zuidvoorn	*ib.*
Zuid-Waddinxveen; zie Waddinxveen.	
Zuidwal	*ib.*
Zuidwelle	*ib.*
Zuidwijk	*ib.*
Zuidwijk, (*Het Huis te*)	317.
Zuidwijk, (*Heerlijkheid*)	*ib.*

DEEL XXXV.

ZUIL — ZYP.

	Pag.
Zuilen *en* Westbroek	1.
Zuilen, (*Het Dorp*)	3.
Zuilen, (*Het Huis te*)	5.
Zuilenburg, (*Het Huis te*)	*ib.*
Zuilestein, (*De Heerlijkheid*)	6.
Zuilestein, (*Huis te*)	8.
Zuilestein, (Fredrik van Nassau, *Heer van*)	10.
Zuilestein (Johan van Renesse van)	11.
Zuilichem; (Konstantijn Huigens, *Heer van*) zie Huigens, (Konstantijn) *Heer van Zuilichem*, Deel XXI.	
Zundert, (*Groot*)	13.
Zundert, (*Klein*)	*ib.*
Zurendonk	14.
Zutfen, (*Het Graafschap*)	*ib.*
Zutfen, (*De Stad*)	31.
Zutfen, (Gerrit van)	37.
Zutfen, (Gerrit Leobolt van)	
Zwaag	80.
Zwaagdijk	83.
Zwaagterschans	*ib.*
Zwaan, (Ridderorde van den)	*ib.*
Zwaanebroeders; zie Zwaanenmaal.	
Zwaanenburg, (*Het Huis*)	85.
Zwaanenburg	*ib.*
Zwaanenburg, (*Slot*)	86.
Zwaanenburg, (*Slot*)	87.
Zwaanenburg, (Kornelis van)	88.
Zwaanenmaal	90.
Zwaanebregt	92.
Zwaartvegter, (Wolfert)	94.
Zwake	95.
Zwaluwe, (*Heerlijkheid*)	96.
Zwaluwe, (*Hooge*)	97.
Zwaluwe, (*Laage*)	*ib.*
Zwaluwenburg	98.
Zwammerdam	*ib.*
Zwaneveld, (Herman)	102.
Zwartedijk	103.
Zwartehoop	104.
Zwartenhond, (Joachim Hendrik)	166.
Zwartewaal	141.
Zwartewater	*ib.*
Zwartewater, (*Klooster*)	142.
Zweder van Kuilenburg	143.
Zweers; (David) zie Sweers, (David) Deel XXVIII.	

Zweers;

Pag.
Zweers; (Isaac) zie Sweers, (Isaac) Deel XXVIII.
Zweins; zie Sweins, Deel XXVIII.
Zwichem, *of* Zuichem; (Viglius ab Ayta van) zie Viglius van Ayta van Zuichem, Deel XXIX.
Zwieten, (*Geslagt van* van) 147.
Zwieten, (*Huis te*) 150.
Zwieten, (Adriaan van) 151.
Zwin 156.

Pag.
Zwinglius, (Ulricus) 157.
Zwolle 169.
Zwijndrecht 259.
Zwijndrechtsche Waard *ib.*
Zijdewind 260.
Zijl, *of* Zijle 261.
Zijl, (*Het Huis te*) 262.
Zijl, (*Het Geslagt van*) 263.
Zijl, (Gerard Pietersz. v.) 265.
Zijl, (Otto van) 266.
Zijl, (Pieter Valkendaal v.) 267.
Zijpe, (*De*) 268.
Zijpe, (*De Nieuwe*) 272.
Zijpe *ib.*
Zijpestein, (*Het Gesl. v.*) 273.

